SUNDHETS-COLLEGII

UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

OM

MEDICINALVERKET I RIKET

år 1858.

ÅTTONDE ÅRET.

STOCKHOLM, 1860.
P. A. NORSTEDT & SÖNER,
KONGL. BOKTRYCKARE.

INLEDNING

TILL

Sundhets-collegii underdåniga berättelse om medicinalverket i riket. – Stockholm : P.A. Norstedt & söner, 1853-1862.
Täckningsår: Årg. 1(1851)-10(1860).
I serien ingår två bihang:
1851 bihang: Inledning till och återblick öfver 3:dje afdelningen Om allmänna hälsotillståndet i riket af Fr. Th. Berg
1853 bihang: Sundhets-Collegii underdåniga berättelse om Kolerafarsoten i Sverge år 1853 efter uppdrag af Collegium utarbetad av dess ledamot D:r A. Timoleon Wistrand

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. K, Hälso- och sjukvården. 1, Sundhetskollegii underdåniga berättelse för år ... – Stockholm : P.A. Norstedt & söner, 1864-1912.
Täckningsår: 1861-1910 = Ny följd 1-50

Sundhets-collegii underdåniga berättelse om medicinalverket i riket 1851-1860 digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) med stöd från Riksbankens Jubileumsfond, 2009

urn:nbn:se:scb-b0-k0-5801_

SUNDHETS-COLLEGII

UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

OM

MEDICINALVERKET I RIKET

år 1858.

ÅTTONDE ÅRET.

STOCKHOLM, 1860.
P. A. NORSTEDT & SÖNER,
KONGL. BOKTRYCKARE.

INNEHÅLL.

Sid.

1. Kongl. Sundhets-Collegii embets-verksamhet . . . . . 1.

2. Summarisk öfversigt af Medicinalfondens utgifter och inkomster 3.

3. Öfversigt af allmänna helsovården i riket . . . . . 7.

A. *Läkare-personal, distrikter och stationer* . . . . . 7.

B. *Sammandrag af läkarnes embetsberättelser om medicinsk topografi och endemiska sjukdomar* 9.

Haparanda 9; — Örnsköldsvik 9; — Fryksdal 10; — Ramnäs 10; — Falköping 11; — Stranda 11.

C. *Sammandrag af läkarnes embetsberättelser om under året gängse sjukdomar* . . . . . 13.

a) Tabell öfver embetsresor för sjukvård och utgiften derför 13; — antal fattige sjuke, som erhållit fria medikamenter på medicinalfonden 14; — Vikarierande och biträdande läkare 15.

b) Öfversigt af *Väderleken* 16; — *Årsväxten* 17; — *Helsotillståndet* 18; — Smittkoppor 18; — Vattenkoppor 24; — Skarlakansfeber 25; — Messling 29; — Kikhosta 30; — Påssjuka 31; — Strypsjuka 32; — Diphteritis 33; — Inflammatoriska och katarrhala febrar 33; — Gastriska och nervösa febrar 35; — Hjernfeber 40; — Kolera 47; — Rödsot 58; — Diarrhé 66; — Frossa 68; — Gulsot 74; — Tabell öfver sjuke vid jernvägsbyggnaden 75; — Skjörbjugg 76; — Böld er och fulslag 76; — Syphilis 76; — Elephantiasis 76; — Kroniska hudsjukdomar 81; — Smittosam ögonsjukdom 81; — Bitne af galne hundar 82; — Mjeltbrandsböld 83; — Epidemisk sinnessjukdom 83.

c) Allmän återblick på helsotillståndet i riket 86.

4. Skyddskoppympningen . . . . . 92.

a) Tabell öfver ympningen i särskilda län 92; — *b*) Vaccinationsdepoternas verksamhet 100; — *c*) Belöningar för verkställd vaccination 103; — Anslaget för vaccinationens befrämjande 104.

5. Sammandrag af rapporter från Civila sjukvårdsinrättningar . . . 105.

A. *Länslasaretter och Kurhus* . . . . . 105.

B *Hospital* . . . . . 109.

Utdrag af General-direktörens inspektionsberättelse 113; — Göteborg 113; — Lund—Malmö 116.

C. *Serskilde sjukvårds- och välgörenhets-anstalter* . . . . . 119.

a) Akademiska sjukhuset i Upsala 119; — *b*) Serafimerordens-Lasarettet 119; — *c*) Provisoriska sjukhuset 120; — *d*) Fabrikssjukhuset 120; — *e*) Stockholms sjömanshus 121; — *f*) Diakonissanstaltens sjukhus 121; — *g*) Danvikz enkehus och hospital 121; — *h*) Sabbathsbergs fattighusinrättning 121; — *i*) Drottninghuset 122; — *k*) Gymnastiskt-Ortopediska Institutet 122; — *l*) Gymnastiska-Central-Institutet 122; — *m*) Gymnastiska Institutet å söder 123; — *n*) Allmänna Elektricitets-anstalten 123; — *o*) Allmänna Barnhuset 123; — *p*) Ammeskaffningskontoret 125; *q*) Allmänna Barnbördshuset 126; — *r*) Barnbördshuset Pro Patria 127; — *s*) Barnbördshuset i Lund 128; — *t*) Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset i Götheborg 129.

Sid.

D. *Helsobrunnar och Bad* . . . . . 130.

Sånga brunn 131; — Sundsvalls vattenkur 131; — Adolfsberg 131; — Loka 132; — Porla 132; — Sätra 133; — Södertelje 133; — Norrtelje 133; — Bie 134; — Gustafsberg 134; — Marstrand 135; — Strömstad 136; — Lund 137; — Medevi 137; — S:t Ragnhild 139; — Södra Wi 140; — Lannaskede 140; — Ronneby 141; — Ramlösa 143; — Tabell öfver behandlade sjukdomar 144.

E. *Sjukvården vid Fängelserna* . . . . . 147.

6. Sammandrag af rapporter om de å rikets samtliga offentliga sjukinrättningar vårdade veneriske sjuke . . . . . 148.

7. Helso- och sjukvården vid arméen och flottan . . . . . 155.

a) *Sammandrag af rapporter om Beväringsmönstringarne* . . . . . 156.

b) *Sammandrag af rapporter rörande sjukvården vid armén* . . . . . 164.

Garnisonssjukhuset i Stockholm 164; — Kadett-corpsen 176; — Garnisonen i Götheborg 177; — Wendes Artilleri-kommendering i Christianstad 177; — Garnisons-kompagniet i Landskrona 177; — Kronprinsens Hussarer 177; — Arméens och Beväringsmanskapets vapenöfningar 180; — Öfningslägret å Axevall 187; — Fästningarne Carlsborg, Carlsten och Waxholm 194.

c) *Sammandrag af rapporter rörande sjukvården vid flottan* . . . . . 196.

Carlskrona station 198; — Stockholms station 201; — Götheborgs depot 201; — Fregatten Eugenie 201; — Corvetten Jarramas 201; — Corvetterna Chapman, Orädd, Svalan m. fl. 202.

d) *Sammandrag af rapporter rörande revaccination vid arméen och flottan* . . . . . 203.

e) *Andra ärenden rörande helso- och sjukvården* . . . . . 204.

Förändringar inom läkare-korpsen vid armén och flottan 204; — Pensionärer och stipendiater 205; — Förordnade extra läkare 205.

8. Sammandrag af läkarnes embetsberättelser om medicolegala förrättningar . . . . . 207.

Domstolsremisser i medicolegala frågor 215.

9. Undervisningen vid Carolinska Medico-Chirurgiska Institutet . 216.

10. Understöd till vetenskapliga utrikes resor . . . . . 222.

11. Apotheksväsendet . . . . . 223.

a) Den Farmaceutiska undervisningen 223; — *b)* Apothekens antal och tillstånd 223; — *c)* Tillkomne nya apothek och stadfästelse-privilegier 225; — *d)* Medicinal-taxan 226; — *e)* Handeln med arsenik 226.

12. Barnmorskeväsendet . . . . . 227.

a) Undervisningen 227; — Barnmorskornas verksamhet 227; — Instrumentalförlossningar 233.

13. Veterinärväsendet . . . . . 235.

a) Undervisningen 235; — *b)* Länsdjurläkarnes verksamhet 239; — Tabell öfver embetsresor och utgifter 240; — Allmännast förekommande sjukdomar hos hästar 240; — Hornboskap 243; — Svinkreatur 244; — Hundar 245; — Får 245.

Stormäktigste, Allernådigste Konung!

I enlighet med föreskriften i Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 3 Mars 1852 får Sundhets-Collegium härjemte öfverlemna dess underdåniga berättelse om medicinalverket i Riket för år 1858.

Collegium framhärdar med djupaste vördnad, trohet och nit,

Stormäktigste, Allernådigste Konung!

Eders Kongl. Maj:ts

underdånigste, tropligtigste
tjenare och undersåter

E. G. ENGBERG. C. U. SONDÉN. A. TIMOL. WISTRAND. AX. GABR. CARLSON.

Stockholm den 3 Sept. 1860.

A. J. Bruzelius.

1. *Summarisk uppgift*

på de af Sundhets-Collegium handlagde mål år 1858.

a) *Inkomne mål:*

Kongl. Bref, General-Ordres m. m. från Stats-Departementerne	168.
Kongl. remisser	47.
Allmänna mål	5,593.
Summa	5,808.

b) *Utgångne expeditioner:*

till Kongl. Maj:t. underdåniga utlåtanden och framställningar i administrativa ärenden *) . . . . . 118.

*) Ibland dessa torde serskildt böra nämnas: underdånigt utlåtande d. 10 Juni i fråga om medicinæcandidaters tjenstgöring vid hufvudstadens kliniska inrättningar; — d. 1 Oct. med förslag till ny förordning rörande karantänsåtgärder emot pesten; — d. 9 December rörande de gula febern gällande föreskrifter; — d. 31 December med förslag till reglemente för läkarebesigtningar å kronans manskap; — angående tjensteårsberäkning: d. 19 April, för två s. k. andre läkare vid Sahlgrenska sjukhuset i Götheborg; — d. 21 Maj, för öfverläkare vid Provisoriska sjukhuset i Stockholm; d. 29 Maj, för läkaren vid Ramnäs bruk; d. 6 Juni, för läkare vid statens jernvägsbyggnader; d. 19 Augusti, för läkaren vid Utö grufvor, och den 23 Augusti, för läkaren i Ramsbergs bergsförsamling; — d. 14 Januari angående årligt anslag till Nyby helsobrunn; — underdånig hemställan i anledning af beviljade nya anslag: d. 16 Maj, angående Carolinska institutet; d. 27 Maj, angående åtskilliga militär-läkarebefattningar; d. 3 Juni, angående Orthopediska Institutet; d. 10 Juni, angående Farmaceutiska institutet och d 15 Juli, angående klinisk undervisning vid Stockholms stads och läns kurhus; d. 11 Mars, angående undervisning i den instrumentala förlossningskonsten vid undervisningsanstalten för barnmorskor i Götheborg; d. 30 Aug., angående ändringar i medicinaltaxan, med tillägg om läkemedels utlemnande på kredit; — angående stationer och distrikter för nya provincialläkare: — d. 10 Juni, i Håby distrikt af Bohuslän; d. 9 September, i Hvetlanda af Jönköpings län; d. 23 September, i Naum af Skaraborgs län; d. 30 September, i Brösarp af Christianstads län; d. 4 November, i Sillbodal af Wermlands län; d. 26 Nov., i Trosa i Södermanlands län och d. 16 Dec., i Råneå af Norrbottens län; d. 30 Aug., angående ökadt arfvode åt till biträde vid sjukvården kommenderade extra läkare; — underdånig Berättelse, d. 5 Juli om medicinalfondens förvaltning år 1856; den 29 Nov., om skyddskoppympningen jemte förslag till belöningar för vaccinationens befrämjande och d. 31 Dec., om bevåringsmönstringarna.

till Kongl. Maj:ts Högsta Domstol samt civila och militära öfver- och underrätter, uti derifrån till Kongl. Collegii yttrande remitterade medicolegala frågor *) . . . . . 57.

till Konungens Befallningshafvande och öfrige Embetsmyndigheter uti allmänna mål **) . . . . . 3,092.

Kungörelser och cirkulärer ***) . . . . . 9.

Summa 3,276.

---

*) Innefattande *ett* utlåtande angående tvistig härkomst; *ett* angående fosterfördrifning; **14** angående barnamord; **19** angående dödsfall orsakade af annan persons förvållande; **19** angående för brott tilltalade personers sinnestillstånd; 2 angående sinnessjuk brottslings utsläppande från hospital och *ett* angående bedrägeri.

**) Häribland må nämnas: utlåtande den 22 April, till Chefen för Kongl. Ingenieur-Corpsen, angående sjukhusläkarebefattningen vid Carlsborgs fästning; d. 20 Maj, till Kongl. Sjöförvaltningen angående serskilde komiterades förslag till en förbättrad sjukvård å större fartyg äfvensom derför erforderlige sjukvårdspersedlar; d. 20 Dec., till Kon. Befallningshafvande i Malmö i anledning af tvist emellan Sundhetsnämnden i Lund och stadens invånare, angående vissa föreskrifter rörande helsovården; d. 20 Maj, circulärskrifvelse till samtelige Konungens Befallningshafvande angående åtgärder till den civila sjukvårdens ordnande; — d. 4 December, stadgande rörande undervisningen vid farmaceutiska institutet; — d. 20 Dec., instruktion för läraren vid Barnmorske-undervisningsanstalten i Stockholm äfvensom för läraren vid Barnmorske-undervisningsanstalten i Götheborg, samt 4 utlåtanden i anledning af Kgl. Brefvet den 25 Mars 1757 angående hinder för äktenskap.

***) Circulär d. 28 Jan. *till vederbörande Läkare och Apothekare med erinran om iakttagande af åtskilliga föreskrifter rörande Apothekens vård och kontrollen deröfver;* d. 15 Februari, *angående vigtsatser enligt decimalsystemet*, och d 22 Februari, *angående öresberäkning vid medicinaltaxans tillämpning*, samt Kungörelse: d. 26 April, *i anledning af Kongl. Bref d. 30 Mars angående förbättrade aflöningsförmåner för arméens och flottans läkare* och d. 18 November, *angående i nåder fastställda Medicinal- och Laborations-taxor jemte föreskrifter och anvisningar angående det nya vigtsystemets bruk;* — hvarförutom Collegium utarbetat och uppå nådig befallning d. 20 Maj, låtit trycka och utdela *Handbok för Sockne- och SundhetsNämnder rörande allmänna helsovården*, samt *Und. Berättelse om medicinalverket i riket år 1856.*

2. *Summarisk redogörelse*

för de till Sundhets-Collegii disposition ställde medel år 1858.

Inkomster.

Hela Medicinal-Staten för detta år upptager en total anslagssumma af 304,227 R:dr 58 öre R:mt, deraf från Stats-Kontoret direkte skolat utgå:

Till Sundhets-Collegium löner	35,477: —	
» Provincial- och Djur-läkare, d:o .	139,700: —	
» Carol. Med. Chir. Institutet, d:o . .	46,550: —	
» Allmänna Barnbördshuset i Stockholm, d:o	550: —	
» Barnmorske-undervisnings-anstalten i Götheborg, d:o	1,450: —	
Personligt arfvode	600: —	224,327: —

och återstoden 79,900 R:dr 58 öre, af Sundhets-Collegium disponerad för bestämda ändamål, neml.:

Till understöd åt Svenska Läkare-Sällskapet	2,250: —
» Vaccinationens befrämjande . . .	3,600: —
» Barnbördshuset i Stockholm . . .	3,632: —
» Barnmorske-undervisnings-anstalten i Götheborg	1,994: —
» Barnbördshuset Pro Patria . . .	90: —
För medicolegale besigtningar	10,000: —
» För farsoters och smittosamma sjukdomars botande	40,000: —
Pensioner och Stipendier uti Fältläkare-Corpsen	9,650: —
Arfvode för Provincial-Chirurgen i Stockholms Län	225: —
Till Allmänna Electricitets-Inrättningen i Stockholm	750: —

Ljuspenningar och gratifikationer åt E. O. Tjenstemän och Vaktbetjente . . .	300: —		
Carol. Med. Chir. Institutet	3,662: 58.		
Farmaceutiska Institutet, aflöning och materielle behof	3,750: —	79,900: 58.	304,227: 58.
Till ofvannämnde i Stat, till utbetalning af Sundhets-Collegium, uppförde ordinarie Stats-Anslag . . .		79,900: 58.	
tillkommer:			
Behållning från föregående året å diverse anslag, deraf till en del reserverats till bestämda ändamål, en del, under löpande året, till Kongl. Ränte-Kammaren inlefverérats	5,810: 98.		
Förskotter till liqvid och redovisning .	5,625: —	11,435: 98.	
I Kongl. Stats-Kontoret lyftade:			
Af det för år 1855 innestående ordinarie statsanslag	257: 17.		
Fyllnads-anslag till farsoters och smittosamma sjukdomars botande	45,162: 77.		
Rese-understöd till Läkare	3,000: —		
Extra anslag enligt Kongl. Brefvet den 13 November 1857, för tillvägabringande af gaslysning inom åtskillige af Carolinska Med. Chir. Institutets lokaler	3,300: —	51,719: 94.	
samt serskildta inkomster:			
Apothekare-Societetens bidrag till Farmaceutiska Institutets underhåll . . .	3,750: —		
Vid samma Institut influtne lektions-afgifter	330: —		
Ränta å Vaccinations-Fondens Capital .	187: 50.		
Ränta å Electricitets-Inrättningens Capital	120: —		
Influtne ersättningsmedel för medicolegala förrättningar	3,984: 22.		
Influten hyra vid Carol. Med. Chir. Institutet	725: —	9,096: 72.	
Då till ofvanstående tillgångar, att af Collegium disponeras, ytterligare läggas:			

Anslaget till kompletterande af Arméens Medicinal- och Instrumental-Attirail .	1,050: —		
med en behållning från föregående året af	1,253: 41.		
och deraf influtne diverse ersättningsmedel	668: 20.		
samt anslaget till skrifmaterialier och expenser, med en behållning från föregående året af	210: 67.		
samt hos Stats-Kontoret lyftade . . .	6,000: —	9,182: 28.	
så utgjorde beloppet af hvad Collegium egt att disponera för de till dess embetsverksamhet hörande föremål			161,335: 50.

Utgifter.

Med förestående tillgång hafva följande utgifter blifvit bestridde nemligen:

Till understöd för Svenska Läkare-Sällskapet . . .		2,250: —	
» Provincial-Chirurgen i Stockholms Län . . .		225: —	
» Vaccinationens befrämjande		3,663: 71.	
» Allmänna Barnbördshuset		3,632: —	
» Barnbördshuset Pro Patria		90: —	
» Barnmorske-undervisnings-anstalten i Götheborg .		1,547: 38.	
» Medicolegale förrättningar		15,325: 01.	
Till farsoters och smittosamma sjukdomars botande:			
Provincial-Läkares embetsresor	17,991: 35.		
Kommenderade Extra Läkare	13,810: 53.		
Kolerasjukvården för år 1853 . . .	342: 40.		
» » 1857 . . .	33,713: 92.		
» » 1858 . . .	157: 66.		
Djur-Läkares Rese- och Traktamentskostnad	8,800: 69.		
Medikamenter till fattige sjuke	14,133: 80.		
Ersättning till Jönköpings Läns Ränteri för år 1857, förskjuten aflöning till biträdande läkaren Candidaten J. W. Pihl	300: —	89,250: 35.	
Till Carolinska Med. Chir. Institutet . .	7,844: 18.		
» Farmaceutiska d:o	4,499: 51.		
» Electricitets-Inrättningen	870: —		

Till Pensioner och Stipendier uti Fält-Läkare-Corpsen	8,679: 15.	
» Stipendier för utrikes resor . . .	2,100: —	23,989: 84.
Utgiften för Arméens Medicinal- och Instrumental-Attirail		2,591: 34.
Upphandling af skrifmaterialier	694: 61.	
Ljuspenningar och Gratifikationer . . .	300: —	
Bindnings- och Tryckningskostnad . .	2,941: 96.	
Uppköp af ved	827: 32.	
Åtskillige andra behof	1,156: 89.	5,920: 78.

Behållning:

Å diverse Anslag, deraf en del reserverats till bestämda ändamål, en del, efter årets utgång, till Kongl. Räntekammaren inlefvererats	9,087: 28.	
Å anslaget till skrifmaterialier och expenser	589: 89.	
Å anslaget till completterande af Arméens Medicinal- och Instrumental-Attirail .	380: 27.	
Förskotter till liqvid och redovisning . .	802: 42.	10,859: 86.

Lefverering.

Till Kongl. Räntekammaren, dels besparingar å 1857 års anslag till medicolegale besigtningar, samt pensioner och stipendier uti Fält-Läkare-Corpsen, dels öfverskott å samma års Fyllnads-Anslag till farsoter och smittosamma sjukdomars botande	1,990: 23.
Summa R:dr R:mt	161,335: 50.

3. Öfversigt

af allmänna helsovården i Riket *).

A. Läkare-personal, distrikter och stationer.

Vid början af år 1858 voro i Riket lediga:

Provincial- och extra provincialläkare-befattningar		2.	
Distriktsläkare-befattningar		9.	
Stadsläkare-befattningar		2.	S:a 13.
Under årets lopp blefvo ytterligare lediga:			
Provincial- och extra provincialläkare-befattningar			
genom dödsfall	2.		
genom afsked	3.		
genom transport	2.		
hvartill kommer nya tjenster [1])	6.	13.	
Distriktsläkare-befattningar (deribland 1 genom dödsfall, 5 genom transport och 3 nya) [2])		9.	
Stadsläkare-befattningar (2 genom dödsfall, 1 genom afsked och 6 genom transport)		9.	S:a 31.
			44.
Ibland dessa ledigheter hafva under året blifvit återbesatte:			
Provincial- och extra Provincial-läkare-befattningar [3])		6.	
Distriktsläkare-befattningar		4.	
Stadsläkare-befattningar		8.	S:a 18.
Och återstodo alltså vid 1858 års slut obesatte:			
Provincial- och extra Provincial-läkarebefattningar [4])		9.	
Distriktsläkare-befattningar		14.	
Stadsläkare-befattningar		3.	S:a 26.
			44.

Under loppet af år 1858 hafva 14 läkare dels i, dels utom tjenst med *döden* afgått och från läroverken utexaminerade läkare, så vidt anmälan derom hos Collegium blifvit gjord, *tillkommit* till ett antal af 15.

Under året hafva 9 läkare inför Sundhets-Collegium aflagt det s. k. *embetsprofvet* och sålunda förvärfvat full kompetens till offentliga läkare-befattningar.

---

*) Referent: Medinal-Rådet *Wistrand.* — [1]) Råneå, Nordmark, Trosa, Naum, Hvetlanda, Brösarp. [2]) Ramsberg, Ramnäs, Utö. [3]) Åmål, Askersund, Norrtelje, Tjust, Kisa, Torp. [4]) Hvetlanda, Råneå, Nordmark, Trosa, Naum, Brösarp, Hernösand, Helleforss, Bodum.

Uti förutvarande förhållande med läkaredistrikter och stationer samt läkares befordringsrätt hafva följande förändringar föregått, nemligen:

Genom *Kongl. Brefvet d. 20 Mars 1858* hafva, efter dertill beviljade statsanslag, ej mindre löner åt 2 nya provincialläkare, för Råneå och Gellivare socknar af Norrbottens län samt Nordmarks härad af Wermlands län, än ock arfvoden för 6 nya extra provincialläkare, nemligen en inom södra delen af Skaraborgs län, en i Sotenäs härad af Bohus län, en i Östra härad af Jönköpings län, en i Kinds härad af Elfsborgs län, en i Albo och Gerds härad af Christianstads län och en i Trosa stad af Södermanlands län blifvit anvisade, dock under vilkor att invånarne i de distrikter der nya extra provincialläkare komma att anställas, upplåta och underhålla bostad för läkaren å det ställe som af konungens befallningshafvande godkännes; hvarjemte lönerne för ordinarie provincialläkare blifvit för innevarande statsregleringsperiod provisoriskt förhöjde till 1,500 R:dr samt arfvodena för extra provincialläkare till 1,000 R:dr R:mt.

Genom *Kongl. Brefvet den 26 Nov. 1858* har Backa i Sillbodal socken blifvit bestämd till station för den nya provincialläkaren i Wermlands län med tjenstedistrikt af Nordmarks härad, der invånarne ock åtagit sig att åt läkaren anskaffa och underhålla bostad.

Genom *Kongl. Brefvet den 22 Dec. 1858* har Rånbyn blifvit bestämd till station för den nya provincialläkaren i Norrbottens län med tjenste-distrikt af Råneå och Gellivara socknar, hvars invånare, som icke ansett sig ega förmåga att anskaffa bostad åt läkaren, likväl åtagit sig att bidraga till hyresmedel åt honom med 25 öre för hvarje rök eller omkring 100 R:dr R:mt årligen.

Sedan innevånarne uti 4 af de nya extra provincialläkare-distrikterna åtagit sig att upplåta och underhålla nödig bostad åt der blifvande läkare, hafva genom serskilde nåd. resolutioner, med fastställelse å Häradsboernas öfverenskommelse, nedannämde stationer blifvit bestämde, nemligen:

Genom *Kongl. Brefvet d. 17 Sept. 1858*, Hvetlanda för extra provincialläkaren i Jönköpings län med tjenstgörings-distrikt af Östra härad; genom *Kongl. Brefvet d. 15 Oct. 1858*, Naums tingsställe för extra provincialläkaren i sydvestra delen af Skaraborgs län med tjenste-distrikt af Laske, Barne och Wiste härader samt Wånga, Edsvära och Qvenums socknar af Skånings jemte Ås, Sal, Flo och Näs socknar af Åse härad; genom *Kongl. Brefvet d. 15 Oct. 1858*, Brösarps tingsställe för extra provincialläkaren i Christianstads län med tjenstedistrikt af hela Albo härad samt Efveröds, Sönnarslöf, Widtsköfle, Degeberga, Hörröd, Maglehem och Huaröds socknar af Gerds härad jemte derinom belägne delar af Svensköp socken; och genom *Kongl. Brefvet d. 10 Dec. 1858*, Trosa stad för extra provincialläkaren i Södermanlands län med tjenste-distrikt af Hölebo härad samt Thorsåker, Lästringe och Bälinge socknar af Rönö härad.

Genom

Genom serskilde nåd. Resolutioner har tjensteårsberäkning i likhet med civile läkare i statens tjenst, uppå de vilkor som K. Kungörelsen den 17 Oct. 1840 bestämmer, blifvit beviljad, nemligen:

Den 11 Juni för en vid Ramnäs bruk i Westmanlands län stationerad läkare med tjenstgörings-distrikt af Ramnäs och Sura socknar, norra delen af Munktorp eller trakten norr om Salsäter, samt de delar af Haracker och Fläckebo socknar som äro belägna på vestra sidan om Svartån.

Den 4 September för en vid Utö grufvor af Stockholms län stationerad läkare med tjenstgörings-distrikt af Utön jemte öfriga öar som höra till Öster- och Westerhanninge samt Ösmo socknar; och

S. d. för en i Ramsbergs bergsförsamling af Örebro län stationerad läkare med distrikt af nyssnämde socken.

Härförutom har enahanda tjensteårsberäkning blifvit beviljad genom särskilde *nåd. Resolutioner*, nemligen *d. 21 Maj 1858* för Öfverläkaren vid Provisoriska sjukhuset i Stockholm; *d. 11 Juni* för 2:ne vid allmänna och Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg anställde s. k. andre läkare, den ene å medicinska och den andra å kirurgiska afdelningen, för den tid de vid sjukhuset tjenstgöra, med vilkor att Direktionen före desse läkares tillsättande, inhemtar Collegii yttrande öfver de sökandes competens och lemnar Collegium underrättelse om tiden för hvarje inträffad förändring i afseende på tillträde eller afgång från befattningarna; samt *den 17 Juni* åt läkare som uppå begäran af Chefen för Statens jernvägsbyggnad, blifva af Collegium förordnade efter pröfning af deras competens för läkarebeställningar i Statens tjenst, för den tid de äro vid nämde arbeten tjenstgörande.

B) *Sammandrag af läkarnes embets-berättelser om medicinsk topografi och endemiska sjukdomar.*

I likhet med hvad som förut skett, får Collegium här meddela några tillägg till de uti föregående underdåniga Berättelser upptagne upplysningar om dessa förhållanden.

Norrbottens län. *Haparanda distrikt:* Här förekomma ännu binnikemask i södra delen af distriktet och ögonsjukdomar hos lapparna. Anmärkningsvärdt är att spolmask, enligt hvad provinciallläkaren under en 22-årig tjenstetid erfarit, aldrig här visat sig hos någon person. (Prov.-Läk. *Wretholm.*)

Westernorrlands län. *Örnsköldsviks distrikt:* i likhet med hvad under föregående år blifvit anmärkt, upptagas äfven nu under rubriken endemiska sjukdomar, dyspeptiska och gastralgiska lidanden. »Härtill, ehuru likvisst blott för ett

»högst inskränkt områdes räkning, ville jag lägga en ny sjukdom — den intermit-»tenta febern, hvilken inom Räfsö by i Nordingrå socken nu på tredje året visat sig »vara bofast.» (Prov.-Läk. *Håkanson.*)

Gefleborgs län. Tillförlitligheten af den förr meddelade uppgiften att binnikemask, tænia och struma skulle mera allmänt förekomma i Gefle stad ifrågasättes af nuvarande Stads-Chirurgen, som ibland under året behandlade 704 sjuke, endast träffat 2:ne lidande af tænia, binnikemask och ett fall af struma hos en qvinna som dock var inflyttad från Dalarna. Ögon- och öronsjukdomar samt impeteginösa och eczematösa utslagsformer med eller utan körtelsvullnader, sådana, hvilka af gammalt skyllas på skroflernas räkning, hafva deremot ej sällan under året förekommit, och hafva barn nästan uteslutande hemsökts af dessa åkommor. (Stads-Kirurg. *v. Sydov*). Deremot anför Stadsläkaren att äfven binnekemask temeligt allmänt förekommit. (Stads-Läk. *Sandberg.*)

Wermlands län. *Fryksdahls distrikt*: Utom förut uppgifne allmännare sjukdomar, cardialgi och kronisk rheumatism, omtalas jemväl såsom endemiska, opthalmier förekommande hela året, men synnerligen under vårmånaderna (Prov. Läk. *Hedberg*); - *Uddeholms distrikt:* Kronisk rheumatism, cardialgi och spolmask förekomma mycket allmänt; rheumatismen — gemenligen »flåg» kallad — väsendteligen framkallad deraf, att folket under den kallare årstiden beständigt måste vistas ute under skogsarbete eller forssling utan att ens om nätterne få vistas i ordentliga boningar. (Distr.-Läk. *Olander*).

Westmanlands län. Ibland sjukdomar som i Sala bergslag oftare förekommit, nämnes Struma, mest hos personer från dalelfvens floddal (Grufve-Läk. *Kalén*); — *Ramnäs distrikt* innefattande Ramnäs, Sura, norra delen af Munktorps, samt de delar af Haracker och Fläckebo, som äro belägna vester om Svartån, innefattar en folkmängd af ungefär 5,000 personer. Genom distriktet som är skogigt, går Ramnäs-strömmen, längre ned kallad Kålbäcksån och Strömsholms kanal, samt vid östra gränsen Svartån. Ouppodlade mossar finnas i stor mängd till följd hvaraf ock nattfrost på våren och försommarn ofta förorsakar skada å säden, som hufvudsakligast utgöres af råg, hafra och blandsäd, i mindre mon af hvete, korn och ärter. Största delen af jorden tillhör egarne af ortens jernbruk och få sjelfegande bönder finnas, så att befolkningen förnämligast utgöres af bruksarbetare, landtbönder och torpare. Invånarnes föda består vanligast af rågbröd, fläsk, sill, salt kött, gröt och potatis jemte mjölk för dem, som dertill hafva tillgång. Svagdricka är vanligaste drycken. Kaffe brukas allmänt och förtäres alla tider på dagen. Sedan nu mera inga privilegierade krogar finnas, har bränvinssupandet i hvardagslag nästan alldeles upphört. Vid besök i städerna äfvensom vid bröllop och graföl tagas dock ofta grundliga rus. Allmogens lynne är öfverhufvud fridsamt och beskedligt; qvinnan är i allmänhet lättsinnig, hvilket tillskrifves den omständighet, att en större arbetsstyrka af främmande arbetare varit inom distriktet förlagdt under det flera år pågående kanal-

arbetet. Klädedrägten företer ingenting ovanligt. Såsom endemiska sjukdomar i orten nämnas frossa, cardialgi och kronisk rheumatism. (Distr.-Läk. *Häggmark*).

Skaraborgs län. *Falköpings distrikt* innefattar inemot 40,000 invånare inom 24 pastorater, Endast den sydöstra delen af distriktet är skogig, i söder och sydvest vidtaga ofantliga mossar af flere mils längd, hvilka exhalera en dimma, som ofta under höst, vinter och vårtiden insveper falbygden eller slätten nordost och öster om staden. Blandbröd af korn och råg eller hafre och råg samt potatis med sill och salt köttmat äro hufvudbeståndsdelen af allmogens föda. Till dryck begagnas vanligen surt svagdricka. Kaffedrickningen är mycket allmän. Bränvinssuperiet har visserligen mycket aftagit, men vid stadsbesök eller gästabud missbrukas det ofta. Klädedrägten består af långrock, ofta fodrad med ludna fårskinn samt bindtröja och långbyxor, utanpå hvilka stöflor med långa skaft, höst, vinter och vår dragas för att kunna vada fram på de djupa och smutsiga vägarna. Qvinnan begagnar helklädning samt vid resor kappa och i smutsigt väglag stöflor. Boningshusen är på slättbygden små envåningshus, illa uppsatta och mycket dragiga. En mängd inhyseshjon och backstugusittare förekomma öfverallt och dessa bo ofta i sina kyffen af på hvarandra lagda stenar, sammanbundna af jord och lera. Inom hus råder vanligen stor osnygghet och ofta inrymmas fjäderfä och svinkreatur uti boningsrummen. Att hålla snyggt är ock förbundet med stor svårighet i anseende till den djupa och lösa svartmylla hvaraf jorden öfverallt består och som vid fuktigt väder fäster sig vid skodonen. I skogsbygden är förhållandet annorlunda; der äro husen ofta af 2 vånings höjd och boningsrummen snygga. Slättbons lynne är mera dåsigt och trögt än skogsbons. Af vattendrag förekomma inom distriktet utom Vettern såsom gräns i sydost, Hornborga-sjön i norr, samt Stråken-sjön i sydost, ur hvilken Tidan utrinner; Ösan en biflod till denna; Ätran intager i söder till en del distriktets gräns; Lidan i vestliga delen och en biflod till densamme Hornborga-ån. Endast ett bruk, Rydforss jernbruk finns i distriktet. Staden *Falköping* med något öfver 800 invånare är illa byggd, belägen emellan Ålle- och Mösseberg, på sluttningen af det sednare, samt har, ehuru högt belägen (693 fot), ett sumpigt läge. Helsotillståndet i staden är dock i allmänhet mycket godt. Bland endemiska sjukdomar nämnas den på slättbygden gängse skabben, hvartill orsaken torde få sökas i den osnygghet som öfverallt på slättbygden råder, samt en inrotad fördom att densamma skall vara helsobringande. (Prov.-Läk. *Neuman*.)

Calmar län. *Stranda läkare-distrikt* som innefattar Ålems och Mönsterås socknar jemte en liten del af Döderhult till och med köpingen Påskallavik, utgör ett serdeles utmed strandvägen väl odladt och tätt bebygdt slättland med en folkmängd af omkring 9,000 personer, innefattande tvenne nära lika stora klasser, nemligen den jordbrukande och den längs kusten och i köpingarna samt lastageplatserna bosatta, som utgöres af sjömän, fiskare och handtverkare. Lefnadssättet är följaktligen olika. I allmänhet torde dock få orter inom riket finnas, der snyggheten och

hyfsningen bland allmogen är större än här. Detta omdöme gäller isynnerhet Ålems socken, der den sedan år 1633 befintliga s. k. Skytteanska folkskolan anses företrädesvis hafva bidragit till detta förhållande. Bränvinssuperiet har så väl i följd af den nya förordningen, som ock i följd af det här ganska utbredda läseriet, betydligt aftagit. Deremot har bruket af kaffe i samma mån tilltagit. I öfrigt består födan hufvudsakligen af surt, mjukt rågbröd och längs kusten af fisk, samt bland den jordbrukande klassen här som annorstädes af sill, fläsk och potates. Köpingen *Mönsterås* som har 1,200 invånare är osundt belägen vid en djupt i landet inskjutande vik med gyttjebotten och 1—2 fots vattendjup. Ibland endemiska sjukdomar nämnas dyspeptiska och cardialgiska åkommor såsom mycket allmänna, hvartill det sura brödet samt surt svagdricka i förening med den salta födan anses bidraga. Skrofler under form af körtelsvullnader och ögoninflammationer förekomma äfven, dock ej i någon anmärkningsvärd freqvens. (Distr.-Läk. *J. A. Petterson*).

C) *Sammandrag af läkarnes embetsberättelser om under året gångbara sjukdomar.*

a) Sammandrag af vederbörande läkares rapporter om embetsresor för farsoters och smittosamma sjukdomars hämmande, med specifikation länsvis å medicinalfondens utgifter för sjukes vård år 1858.

	Embetsresor för sjukvård.													Utgifter för samma ändamål.								
														Rese- o. traktamentskostnader för farsoters hämmande.				Fria medikamenter åt fattige sjuke.		Aflöning åt vicarierande provincial-läkare.		Summa utgifter.	
	Gastriska och nervösa febrar.	Katarrhala o. rheumatiska febrar.	Inflammat. febrar.	Hjernfeber.	Frossa.	Smittkoppor.	Vaccination.	Skarlakansfeber.	Kikhosta.	Strypsjuka.	Kolera.	Rödsot o. diarrhé.	Enstaka sjukd.fall.	Summa resor.	Kolera-farsoten.		Öfriga farsoter.							
															R:dr	sk.	R:dr	sk.	R:dr	sk.	R:dr	sk.	R:dr	sk.
Norrbottens län	—	1	1	—	—	2	2	1	1	—	—	1	—	9	—	—	753	56	576	49	—	—	1,330	5
Westerbottens d:o . . .	3	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	9	—	—	932	70	994	43	—	—	1,927	13
Jemtlands d:o	12	—	2	1	—	8	—	5	—	—	—	—	1	29	—	—	1,572	91	665	47	—	—	2,238	38
Wester-Norrlands d:o .	25	2	—	—	1	36	—	—	1	1	—	—	2	68	—	—	1,633	90	295	25	1,396	46	3,325	61
Gefleborgs d:o	3	2	—	—	—	2	—	2	—	—	1	—	1	11	46	60	413	24	476	19	—	—	936	63
St. Kopparbergs d:o . .	6	2	2	32	—	1	—	16	—	—	—	1	1	61	—	—	1,811	42	26	26	—	—	1,837	68
Wermlands d:o	1	—	—	1	—	—	—	3	—	—	—	5	—	10	684	95	1,229	3	300	94	—	—	2,214	92
Örebro d:o	2	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	115	77	44	43	—	—	160	20
Westmanlands d:o . . .	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	3	—	—	125	16	—	—	—	—	125	16
Upsala d:o	3	—	—	40	—	2	—	6	—	—	6	—	1	58	3,644	93	1,337	37	3,264	51	—	—	8,246	81
Stockholms d:o	6	—	—	1	—	22	1	—	1	—	—	2	—	33	—	—	745	15	393	84	1,205	23	2,344	22
Södermanlands d:o . .	6	—	—	—	1	4	—	1	—	—	—	—	—	12	—	—	206	20	1,136	18	—	—	1,342	38
Bohus d:o	4	—	—	—	—	17	—	—	—	—	—	1	—	22	1,458	46	471	62	1,665	53	—	—	3,595	61
Elfsborgs d:o	4	—	1	—	—	14	—	—	—	1	1	22	—	43	1,372	2	2,929	28	933	23	—	—	5,234	53
Skaraborgs d:o	2	—	1	—	—	6	—	—	—	—	—	10	—	19	15	87	4,296	28	1,204	6	—	—	5,516	21
Östergöthlands d:o . . .	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	6	1	9	186	51	197	30	425	43	426	11	1,235	41
Calmar d:o	3	1	—	—	—	12	2	9	—	—	—	115	2	144	410	93	2,944	47	749	97	—	—	4,105	37
Jönköpings d:o	4	—	1	6	—	16	—	—	—	—	—	22	—	49	3,410	39	3,436	62	2,206	84	—	—	9,053	85
Kronobergs d:o	5	—	—	4	—	2	—	—	—	—	—	9	—	20	—	—	526	87	415	55	—	—	942	42
Hallands d:o	2	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	168	69	332	13	—	—	500	82
Blekinge d:o	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	6	2,243	71	187	44	3,005	13	—	—	5,436	28
Christianstads d:o . . .	4	—	—	2	—	16	—	1	—	—	—	—	—	23	292	50	358	80	2,168	16	—	—	2,819	46
Malmöhus d:o	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	3,938	13	36	35	161	75	—	—	4,136	23
Gottlands d:o	5	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	7	157	50	166	53	—	-	1,114	75	1,438	78
Summa	103	11	8	88	3	172	8	46	3	2	9	195	9	657	17,862	50	26,596	72	21,442	37	4,142	55	70,044	14

Dessutom hafva inkommit 41 rapporter om venerisk sjukdom.

Till förestående utgifter böra läggas . . . . . 9,042: 91.
hvaraf 71 R:dr 25 öre utgöra arfvoden till, i och för kolerasjukvården år 1857 antagne Expectance-Läkare, 446 R:dr 65 öre ersättning för tillförene inrättade kolerasjukhus i Westmanlands och Elfsborgs län, 8,466 R:dr 26 öre ersättning för kolerasjukvården i Stockholm, år 1857, samt 58 R:dr 75 öre Tryckningss- och Telegrafdepesch-kostnader, hvarigenom beloppet af utbetaldte sjukvårdskostnader under år 1858 uppgår till . . . . . 79,087: 5.

Antalet under året verkställde embetsresor uppgående till 657, understiger alltså ganska betydligt motsvarande antal under föregående år. Detta beror helt och hållet på det mycket förminskade antalet resor för kolera, nemligen från 302 under förra året till 9 under detta, och för rödsot nemligen från 436 under förra året, till 194 under detta. Deremot hafva embetsresorna för smittkoppor under detta år med 120 öfverstigit motsvarande antal under föregående år.

Enligt de upplysningar som kunnat hemtas af till Collegium inkomne summariska rapporter rörande sjuke som erhållit *fria medikamenter* å medicinalfonden, hafva nedannämnde antal fattige sjuke uti hvarje län, under året kommit i åtnjutande deraf, nemligen:

Norrbottens	297.		
Westerbottens	534.		
Jemtlands	224.		
Wester-Norrlands	380.		
Gefleborgs	225.		
St. Kopparbergs	13.		
Wermlands	165.		
Örebro	31.		
Westmanlands	5.		
Upsala	105.		
Stockholms	174.		
Södermanlands	744.		
Bohus	921.		
Transp.	3,818.	Transp,	3,818.
		Elfsborgs	334.
		Skaraborgs	161.
		Östergöthlands	159.
		Calmar	471.
		Jönköpings	446.
		Kronobergs	71.
		Hallands	135.
		Blekinge	845.
		Christianstads	45.
		Malmöhus	35.
		Gottlands	—
		Summa	6,520.

Ibland dessa voro 570 behäftade med frossa, 109 med vattusot, 169 med bleksot, 216 med åtskilliga former af nervsjukdomar, 109 med skrofulösa åkommor och 189 med utvärtes åkommor, hvarförutom ett stort antal sjuke af nervfeber, smittkoppor, hjernfeber, kolera och rödsot m. fl. under året gängse hetsiga sjukdomar ingå uti anförde summa.

Vicarierande Provinciallläkare hafva varit anställde inom Hernösands distrikt af Westernorrlands län, Norrtelge distrikt af Stockholms län och Gottlands norra distrikt under den tid berörde tjensters innehafvare för sjuklighet åtnjutit tjenstledighet.

Biträdande läkare hafva i anseende till yppad allmännare sjuklighet varit anställde inom Kopparbergs, Upsala, Elfsborgs, Skaraborgs, Östergötlands, Calmar län under der rådande smittkoppor, hjernfeber och rödsot.

Beträffande medicinalfondens utgifter för denna del af den allmänna helsovården, så utvisar ofvanstående tabell att kostnaden för Läkares *rese- och traktamentsersättning* utgörande 44,459 R:dr 22 öre r:mt, för *medikamenter åt fattige sjuke*, utgörande 21,442 R:dr 37 öre r:mt, och för *vikarierande provinciallläkares aflöning* utgörande 4,142 R:dr 55 öre r:mt, hvar för sig betydligt öfverstigit motsvarande utgifter under nästföregående år, i följd hvaraf ock sammanlagda kostnaderna för dessa ändamål uppgående till 70,044 R:dr 14 öre r:mt, med mer än 22,000 R:dr öfverstiger summan af utgifter för samma ändamål under nästföregående år. Detta förhållande som kan synas oväntadt i betraktande deraf att redovisningsåret i jemförelse med det föregående, företett en betydligt minskad sjuklighet som ock påkallat ett vida mindre antal embetsresor, har hufvudsakligen sin grund deruti att, såsom uti nästföregående Berättelse redan blifvit antydt, en mängd räkningar å sjukvårdskostnader för de år 1857 allmänt härjande farsoterna, icke hunnit att blifva hos Collegium till liqvid anmälde förrän under innevarande år och alltså, ehuru rätteligen tillhörande 1857 års utgifter, likväl måst i denna redovisning upptagas.

Orsaken till de ökade utgifterna för vikarierande provinciallläkares aflöning återfinnas hufvudsakligen deruti, att Provinciallläkare-tjensterna i Hernösands, Norrtelge och Gottlands norra distrikt under den tid deras innehafvare jemlikt Eders Kongl. Maj:ts nådiga beslut åtnjutit tjenstledighet för sjuklighet, måst af vikarier uppehållas.

Att antalet uppgifne fattige (sid. 14) inom Upsala och Christianstads, äfvensom Elfsborgs, Skaraborgs, Jönköpings och Kronobergs län icke motsvarar beloppet af för desse län utbetalade kostnader för fria medikamenter (sid. 13), förklaras derigenom att en större del af berörde belopp rätteligen tillhör föregående års kolera- och rödsots-kostnader för dessa län, hvilken först under redovisningsåret blifvit hos Collegium till liqvid anmäld.

b) Öfversigt af väderlekens och årsväxtens förhållande i allmänhet så vidt detsamma synes hafva haft inflytande på helsotillståndet, samt allmännast under året gängse sjukdomar.

Väderleken: Från nästan alla delar af landet uppgifves att detta år medfört en öfverhufvud mild och vacker väderlek, med ovanligt ringa nederbörd.

Vintern var nästan öfverallt blid, ostadig, i de nordliga provinserna stormig, med öfver hufvud ringa nederbörd; sjöarna voro knappt farbara, hafsfjärdarne i södra delarna af riket endast kort tid islagda; betydligare snöfall med slädföre inträffade först i Mars, då också kölden var betydligast.

Våren blef dock i allmänhet temligt tidig, i förstone torr och blåsig; i April inträffade i rikets mellersta provinser (Nerike, Upland, Södermanland, Bohus samt Wester- och Östergötland) en flere dagar ihållande snöyra med ansenlig nederbörd, (i Örebro län »tre alnar snö«) hvarefter väderleken blef mildare; i Maj föll i de flesta provinser temeligt regn.

Sommaren var öfverallt uthållande varm och vacker men torr, — äfven i Lyksele »tropisk värma»; — ofta inträffade åska; flere orter hemsöktes af starkt hagel och i några föll regn vid skördetiden, men öfverhufvud var nederbörden ganska ringa. I följd af den starka torkan sänktes vattenhöjden i sjöar och floder betydligt, så att stora sträckor förut vattensköljd mark blottades, och i många orter, synnerligen på slättbygden, sinade brunnar och källor, så att brist på dricksvatten uppstod.

Hösten fortfor med blid väderlek till början af November, då efter ett betydligare snöfall, kölden hastigt steg till 15—18 grader så att sjöar och floder islades. Denna vinter blef dock af kort varaktighet och väderleken förblef sedan blid ända till årets slut. Då de förut redan minskade vattentilloppen ytterligare sinade genom köldens inverkan, uppstod en sådan vattenbrist, att qvarnar och andra vattenverk i flere provinser alldeles afstannade, och allmän klagan förspordes öfver svårighet att få mala m. m. Vattenståndet i Wenern uppgifves vid årets slut hafva varit lägre än i mannaminne och den 3 Dec. lägre än man ansett såsom det lägsta, nemligen 10 fot efter Wenersborgs vattenmärke.

I likhet med hvad som i föregående Berättelser egt rum torde följande sammandrag af de meteorologiska iakttagelser, som uti en del af läkarnes årsberättelser funnits meddelade, här böra upptagas.

Sammandrag af meteorologiska observationer från

	Läge N. B.	Thermometer 100-gradig.					Barometer.			Nederbörd i Svenska dec.-tum.
				Medeltemperatur.						
		Maximum.	Minimum.	För 6 vintermånader.	För 6 sommarmånader.	För året.	Maximum.	Minimum.	Medium för året.	
Nederkalix (*Tyselius*)	65°55′	+30	—33	—	—	+2,77	—	—	—	—
Östersund (*Afzelius*)	63°12′	+28	—26	—3,2	+11,1	+3,9	—	—	—	—
Hernösand (*Lenström*)	62°38′	—	—	—2,79	+11,98	+4,60	—	—	25,47	—
Hudiksvall (*Blume*)	61°43	+19	—20	—	—	—	26,20	24,36	—	11,75
Fahlun (*Beronius*)	60°39′	+30	—20	—1,78	+13,37	+5,77	26,08	24,02	25,19	—
Carlstad (*Lagerstedt*)	59°23′	+32	—14	—	—	—	—	—	—	—
Upsala (*Schultz*)	59°52′	+34	—21	—1,75	+13,33	+5,80	—	—	25,50	14,88
Stockholm (*Carlson*)	59°21′	—	—	+0,16	+14,08	+7,18	—	—	25,40	9,34*)
Trosa (*Rosborg*)	58°55′	+30	—19	—	—	—	—	—	—	—
Marstrand (*Hörlin*)	57°54′	+28	—7	+1,9	+13,7	+7,9	—	—	—	—
Lidköping (*Grœve*)	58°31	+34	—16	—	—	—	—	—	—	—
Ronneby (*Rydberg*)	56°13′	—	—	+1,39	+14,07	+8,27	—	—	—	—
Christianstad (*Andersson*)	56°2′	+32	—14	+4,01	+19,73	+11,95	—	—	—	—
Wisby (*Kolmodin*)	57°39′	+32	—9	—	—	+8,4	—	—	—	—

Årsväxten. Från nästan alla delar af riket instämma årsberättelserne deruti att den under nästföregående års höst samt nu ifrågavarande års vår i allmänhet rådande ovanligt tjenliga väderlek för sädens utsåning och vextlighet haft till följd att sommarens torka öfverhufvud icke på sädesgrödan visat något serdeles menligt inflytande, hvaremot bristen på regn under gräsväxtens utvecklingsperiod menligt inverkat på höstsäden, som allmänneligen varit mindre gifvande än förlidet års. Säden mognade ock tidigt, ehuru flerestädes på kort halm och den bergades der och hvar (Jemtland) före höskörden. I åtskilliga trakter ej mindre af de södra och mellersta provinserne än ock i de norra, synnerligen Jemtland och Westernorrland har säden lidit skada af storm och hagel. Liksom under förra åren har potatisen å många orter varit angripen af torröta som, serdeles efter upptagningen och under förvaringstiden, minskat den i allmänhet rika skörden af denna jordfrukt; potatis såldes i Elfsborgs län på hösten för 1 R:dr tunnan.

*) Uppmätt för endast 10 månader.

Från Stats-Kontorets underdåniga berättelse om årsväxten i Riket 1858 torde i sammanhang härmed böra anföras, att hvetet inom vissa delar af Södermanland, och vårsäden inom serskilda orter af Stora Kopparbergs län varit angripet af mask, äfvensom ängarna inom Malmöhus län lidit af ett slags mindre gräshoppor, att torröta å potatis förekommit inom 17 län: Westernorrlands, Gefleborgs, Stora Kopparbergs, Wermlands, Örebro, Westmanlands, Upsala, Stockholms, Södermanlands, Bohus, Elfsborgs, Skaraborgs, Östergöthlands, Jönköpings, Kronobergs, Hallands, Malmöhus hvaremot denna jordfrukt i allo visat sig lofvande inom 7 län: Norrbottens, Westerbottens, Jemtlands, Kalmar, Blekinge, Christianstads och Gottlands; att fodertillgången, oansedt den för gräsväxten mindre gynnsamma väderleken under Juni månad, synes blifva, serdeles genom rik halmafkastning, tillräcklig för kreaturens framfödande till nästa års sommar, utom inom Kalmar, Blekinge, Christianstad och Gottlands län, hvarest foderbrist är att befara, och att öfverhufvud årets gröda kan hänföras till *rik skörd* i 2 län: Östergöthlands och Kronobergs; *god skörd* i 5 län: Jemtlands, Westernorrlands, Örebro, Södermanlands och Skaraborgs; *öfver medelmåttig skörd* i 6 län: Wermlands, Westmanlands, Upsala, Bohus, Elfsborgs och Jönköpings; *medelmåttig skörd* i 8 län: Norrbottens, Gefleborgs, Stora Kopparbergs, Stockholms, Kalmar, Hallands, Malmöhus och Christianstads, samt *under medelmåttig skörd* i 3 län: Westerbottens, Blekinge och Gottlands, samt alltså för hela riket kan anses såsom *mer än tillräcklig* för landets behof.

Helsotillståndet. Från 87 provincialläkare, 22 distriktsläkare, 57 stadsläkare och 6 andra i landsorten anställde läkare hafva inalles 172 årsberättelser för år 1858 till Collegium inkommit *). Af dessa berättelser med tillägg af inemot 1000 rapporter rörande för sjukvård verkställde embetsresor, samt åtskillige på serskildt begäran sedermera meddelade upplysningar, inhemtas i afseende på uppkomsten och utbredningen af de sjukdomar hvilka förnämligast tagit läkarnes verksamhet i anspråk hufvudsakligen följande:

Smittkoppor omtalas från *Norrbottens län* Haparanda distrikt: yppades bland nybyggare och lappar i Enontekis och Jukkasjärvi 2:dra qvart., men upphörde åter mot sommaren då lapparne drogo till Norge; 30 sj. 6 d. (*Wretholm*); — Luleå d.: partiel epidemi i Juni inom ett hus i Öfver-Luleå, utan känd anledning och sednare på året mera allmänt i Piteå socken, mycket lindriga; 30 sj. (*Waldenström, Almqvist*).

Westerbottens län Nysätra distrikt: spridda fall i Löfånger, 13 sj. 1 d. och Nysättra socknar; 6 sj. 2:dra qvart. (*Risberg*); — Umeå d.: spridda fall 1:sta qvart.

*) Oaktadt meddelade påminnelser hafva årsberättelser för år 1858 uteblifvit från Provincialläkarne i *Halmstads* och *Mariestads* distrikter och från Stadsläkarne i *Umeå*, *Falkenberg* och *Strömstad*, hvarjemte sådana berättelser jemväl saknas från *Helleforss*, *Kisa*, *Hernösand*, *Gottlands norra*, *Bo-hyrka*, *Waldemarsviks* och *Näs* distrikter, der läkarebefattningarna, genom innehafvarnes tjenstledighet eller afgång, varit vakante, äfvensom från *Skara* stad.

i 6 byar af Nordmaling, allestädes efter besök af s. k. »Tattare», ibland hvilka flere synbart haft kopputslag, 22 sj. 1 d., samt ytterligare i December månad i 2:ne byar likaledes kort efter besök af Tattarfolk från Norge, som medförde 2 koppsjuke personer; 5 sj. 1 d. (*Haij*); — Lycksele d.: enstaka sjukdomsfall i Wilhelmina 2:dra qv. 2 sj. och part. epidemi i Fredrika 4:de qv., som hastigt utbredde sig öfver en stor del af socknen och fortfor ännu vid årets slut; vid båda tillfällena infördes sjukdomen med från kustlandet ankomne personer (*Ångström*). *Smittkoppor.*

Jemtlands län: spridda fall i Berg och Rödö 1:sta qv. införde af kringvandrande personer; 8 sj. 1 d., samt i Fölinge och Hammerdal 2—3:dje qv. 14 sj. 1 d., införd med en lappfamilj (*Afzelius, Grenholm*); — Underåkers d.: spridda fall temligen allmänt i Kall, Offerdal och Underåkers 1:sta qvart. 52 sj. 2 d. (*Strandberg*).

Westernorrlands län. Örnsköldsviks distrikt fortfor med spridda sjukdomsfall 1:sta, 3:dje qv. i Arnäs (införde från Sundsvall), Gideå, Nätra, Nordingrå, Anundsjö och Själevad, så väl hos ännu ovaccinerade barn, som äldre och medelålders personer, svårast vid Grisslands fiskehamn i Juli; fl. sj. 14 döde (*Håkansson*); — Sollefteå d. fortfor temeligt allmänt under hela året, nemligen i Ytterlännäs 13 sj. 3 d., Styrnäs 25 sj. 9 d., Helgum 26 sj. 3 d., Graninge 5 sj. 2 d., Sollefteå 22 sj. 1 d., Botheå 27 sj. 4 d., Multrå 14 sj. och Bjertrå 6 sj. 1 d., på flere ställen, isynnerhet under den hetaste sommaren ganska svåra »confluenta med putrid karaktär»; öfver 138 sj. 23 d.; — Hernösands d.: spridda fall i Skog, Stigsjö, Wiksjö och Hägsjö 2:dra qv. 17 sj. (*Wagner*); i staden spridda fall hela året; 45 sj. 4 d., deribland 25 sj. 1 d. vårdade på sjukhuset (*Lenström*); — Sundsvalls d. fortforo under årets första hälft med oförminskad fart i Tuna, Indal, Liden, Njurunda, Selånger, Skön och Ljustorps pastorator; 653 sj. 75 d. Efter medlet af September afhördes ingen koppsjuka (*Westerberg*); — å Lazarettet i staden vårdades 21 sj. deraf 2 aflidit (*Bagge*); — Torps d. fortforo från förra året, uppnådde i Mars sin höjd då nästan i hvarje by af Stöde och Torps socknar någon koppsjuk fanns, synnerligen i de byar som ligga vid landsvägen. Farsoten fortfor till Juli, angrep så väl äldre som medelåldrige personer och späda barn, men dock minst halfvuxna barn. Största antalet dödsfall förekommo ibland medelålders personer. I Torp angrepos 22 äldre personer med tydliga ärr efter förut genomgången koppsjukdom och den ene afled; inalles 175 sj. 18 d. (*Hallström*).

Gefleborgs län. Hudiksvalls distrikt: spridda fall i Harmånger, Jettendal och Njutånger i allmänhet lindriga 1—2 qv. öfver 10 sj. (*Fineman*); — i Staden, införde i början af Mars med en arbetare vid jernvägen, angrepos intill slutet af Juni 30 personer deraf 4 afledo (*Blume*); — Gefle d.: i Hamrånge socken spridda fall 1:sta qv. 6 sj. 1 d. (*Bæckström*), samt i staden 3 sj. 1 d. 2:dra qv. (*v. Sydow*).

Stora Kopparbergs län. Fahlu distrikt: enstaka fall i Tuna socken 2:dra qv. 1 sj. (*Mellgren*).

Wermlands län: i Christinehamn ett fall af varioloider 4:de qv. hos en person, som hemkommit från ett besök i Nerike (*Berg*).

Smittkoppor.

Örebro län. Nora distrikt: partiel epidemi i November införda med en från koppsjukdom tillfrisknad gosse från Örebrotrakten, som endast öfver natten legat i ett enstaka beläget hus bebodt af 8 hushåll, der sjukdom derefter yppades, 8 sj. samt å ett annat ställe dit jemväl samma gosse begifvit sig, der dock endast ett ovaccineradt barn angreps (*Engström*); — Örebro d.: partiela epidemier och spridda fall i Lillkyrka, Göthlunda, Fellingsbro och Glanshammar 3:dje, 4:de qvart; 24 sj. 1 d. (*Hammarström*); i Örebro stad spridda fall af lindrig art (*Acharius*).

Westmanlands län partiel epidemi i Torpa, Karls och Barkarö, samt enstaka fall i Björksta, Ramnäs och Haracker socknar 1:sta qvart. Den först insjuknade var en resande från Stockholm, som vistades hos anhörige i Torpa; öfver 84 sj. 5 d. (*Widberg*); i Arbogatrakten spridda fall 3:dje qv. i Fellingsbro och Göthlunda (*Bergmansson, Sparrman*).

Upsala län och distrikt: spridda fall mest modifierade i Danmarks m. fl. socknar 2:dra qv.; 9 sj. (*Schultz, Ström*); — Leufsta d.: spridda fall i Leufsta och Hållnäs socknar 4:de qv.; 8 sj. (*Jacobsson*); — Gimo d.: spridda fall i Alunda 2:dra och Hökhufvud 4:de qvart., införda med personer som besökt koppsjuka orter; 4 sj. (*Svedberg*); — Enköpings d.: partiel epidemi i Nysättra socken 2:dra qvart. af 10 sj. 1 d. (*Stiegler*).

Stockholms län. Norrtelge distrikt fortforo från föregående år 1—2 qvart. i Länna, Frötuna, Wätö, Lohärad och Edsbo socknar; öfver 57 sj. 7 d.; i Norrtelge stad 1:sta qvart. 19 sj. 1 d. (*Isander, Cornell, Palmgren*); — Hargs d.: blott ett fall med dödlig utgång (*Öhrström*); — Sigtuna d.: spridda fall i 4 socknar 1:sta qvart.; 6 sj. (*Elisson*); — Stockholms d.: partiela epidemier och spridda fall 1:sta—2:dra qvart. uti 14 socknar, till en del af dessa införde från Stockholm; på somliga ställen, isynnerhet Färentuna och Lidingö af elakartad (putrid) beskaffenhet; öfver 160 sj. 36 d., deraf ensamt vid Gustafsbergs fabrik å Wermdön 49 sj. 5 d. (*Rydberg, Klosterberg*); — Södertelge d.: spridda fall i Tveta m. fl. socknar 1:sta —3:dje qvart. temligen allmänt, äfvensom bland arbetsmanskapet vid jernvägen, dock öfverhufvud lindriga, öfver 28 sj 1 d. (*Martin*); — ibland frivilliga arbetare vid jernvägen å Vestra stambanan från Stockholm anmäldes 2:dra—4:de qvart. 27 sj. 6 d.; — i Hufvudstaden fortfor sjukdomen hela året med spridda fall, dock i aftagande; hos fattigläkarne anmäldes 220 sj. 22 d., deribland 121 sj. med 6 d. under 1:sta qvart. 59 sj. 8 d. 2:dra qvart., 21 sj. 6 d. 3:dje qvart., och 19 sj. 2 d. 4:de qvart. (*Carlsson*); — Å Provisoriska sjukhuset vårdades 271 koppsjuke deribland 33 aflede, nemligen i

	Insj.	döde.		Insj.	döde.		Insj.	döde.		Insj.	döde.
Jan.	40:	3.	April	25:	4.	Juli	16:	—	Oct.	8:	—
Febr.	31:	8.	Maj	28:	2.	Aug.	9:	2.	Nov.	26:	4.
Mars	39:	6.	Juni	21:	—	Sept.	6:	1.	Dec.	22:	3.

Af hela antalet voro

Vacinerade	239	ibland hvilka afledo	17.
Icke vacinerade . . .	9	» » »	2.
Ovisst om vaccinerade	23	» » »	14.

Med afseende på stadens olika delar tillhörde

	Insj.	döde.
Nikolai församling	44.	10.
Clara d:o	19.	—
Jacob och Johannis d:o . .	20.	4.
Adolf Fredriks d:o . . .	8.	1.
Kungsholms d:o	6.	—
Ladugårdslands d:o . . .	30.	3.
Maria d:o	28.	1.
Transport	155.	19.

	Insj.	döde.
Transport	155.	19.
Catharina församling . . .	68.	9.
Garnisonen	22.	2.
Skeppsholmen	3.	—
Landet närmast Stockholm .	7.	1.
Jernvägen	16.	2.
	271.	33.

Ibland desse voro Män . . 180 med 18 döde.
» » » Qvinnor . 91 » 15 »

(*Ljunggren*).

Å Seraphimer-Lasarettet vårdades endast 5 sjuka.

Södermanlands län. Eskilstuna distrikt: part. epidemi i Tumbo socken 1:sta qvart.; 16 sj. 3 d. (*Ihrman*); i Eskilstuna 3 sj. 1 d. (*Malm*); i Stregnästrakten 2:dra qvart. införde från Stockholm; 3 sj. (*Pontén*); — Daga d.: spridda fall i Lästringe socken; 9 sj. 2 d. (*Klintberg*); — Wingåkers d.: spridda fall i Juleta socken 1:sta qvart.; 9 sj. (*Aurell*); — Malmköpings d.: spridda fall i Forssa, Årdala och Flen, 2:dra qvart.; 5 sj. (*Zetterstrand*); — Trosa d.: ett enstaka fall 2:dra qvart. kort efter det en kringvandrare med misstänkt utslag besökt stället (*Rosborg*); — Forssjö d.: fyra sjukdomsfall med ett dödsfall inom en familj; smittan infördes från Stockholm (*Govenius*); — Nyköpings d.: fortfor med spridda fall i Ludgov, Tystberga, Settersta och Bogsta 1:sta qvart.; 12 sj. 1 d. (*Martin*).

Bohus län. Strömstads d.: spridda fall 2:dra qvart. inom Nafverstad socken; 3 sj. (*Drougge*); — Uddevalla d.: hela året gängse i 8 socknar öfver 16 sj. 2 d. (*Åhlström*); — i Uddevalla stad 1:sta qvart. 19 sj. 1 d. (*Lönner*); — i Kongelf 38 sj. 1 d. (*Ullman*); — i Marstrand införde med arbetare från Götheborg; 3 sj. 1 d. (*Hörlin*); — Oroust d.: epidemiskt gängse på Tjörn 1:sta—2:dra qv. i allmänhet lindriga; 79 sj. 5 d. (*Gamelin*); - Götheborgs d.: under första halfåret gängse i flere socknar serdeles Carl Johans; fl. sj. 78 döde och Styrsö; 23 sj. 3 d. (*Montén*); i staden fortfor sjukdomen 1:sta—2:dra qvart., allmännast i April då på en vecka anmäldes 77 nya fall; inalles i läkaresällskapet antecknade 592 sj. (*Evert*).

Elfsborgs län. Åmåls distrikt: spridda fall i 3 socknar, 1:sta—2:dra qvart.; 20 sj. 2 d. (*Segerstedt, Eklund, Rönqvist*); — Wenersborgs d.: partiel epidemi inom Mellby pastorat 2:dra—4:de qvart., der en i orten bosatt läkare serskildt antogs

Smittkoppor. till biträde vid sjukvården; 207 sj. 15 d. (*Ullén*); samt spridda fall inom Fergelanda, Ödeberg, Frendeforss och Skepplanda: öfver 15 sj. 2 d. (*Kjellberg*); i Staden införde från Uddevalla; 13 sj. 1 d. (*Kuylenstjerna*); — Alingsås d.: spridda fall hela året i Algustorp 9 sj. 1 d., Lundby 20 d., Starkär 7 sj. 4 d., Lena och Östad samt Alingsås pastorater, 28 sj. 8 d.; inalles öfver 84 sj. 33 d. (*Varenius*); i staden endast 1 sjukdomsfall 2:dra qvart. (*Berggren*); — Borås d.: yppades redan i Januari i Seglora, införde från Göteborg, och förekom derefter i Fristad, Borgstena och Bollebygd 2:dra—3:dje qvart.; 33 sj. 4 d. (*Elmlund*); i staden 15 sj. 1 d. (*Lundqvist*); — Ulricehamns d.: part. epidemi i Kalf 2:dra qvart., 9 sj. (*Heinrici*).

Skaraborgs län. Lidköpings distrikt: förekom på flere spridda ställen under hela året utan att å något antaga någon större utbredning, envisast i Skara, 96 sj. 14 d., der den fortfor hela året, samt för öfrigt i 16 socknar; inalles 51 döde (*Grœve*); i Lidköpings stad 1:sta—3:dje qvart. 26 sj. 1 d. (*Sundberg*); — Hjo d.: infördes i Maj af Tattare, som besökt flere ställen af Ramsbergs socken; 75 sj. 11 d. och utbredde sig vidare till flere socknar såsom Melltorp, Kyrkefalla, Velinge, Branstorp, Svenstorp, Brevik och Sköfde stad; samt fortforo hela året, i allmänhet lindriga; öfver 112 sj. 22 d. (*Tengstrand*); — Falköpings d.: fortfor med spridda fall från förra året i Habo, flere sj. 15 d., Klefva, flere sj. 5 d., Kinneved, 3 sj. 1 d., Sandhem 1 d., Larf, flere sj. 1 d., samt bland arbetsmanskapet vid jernvägen i Åsaka, Slöta och Fahlköping, 10 sj.; inalles 24 d. (*Neuman*).

Östergöthlands län. Finspångs distrikt: spridda fall 4:de qvart, flere sjuke 2 döde (*Söderström*); i Norrköpings stad spridda fall 3:dje—4:de qvart. (*Engelbrecht, Åberg*); — Linköpings d.: spridda fall i Vestra Tollstad m. fl. socknar 1:sta qvart.; 11 sj. 2 d. (*Svedenborg*); i Linköpings stad från Februari—Augusti 21 sj. 1 d. Smittan infördes till Cellfängelset med transportfångar och derifrån med en från häktet lösgifven häktad person utbredd till staden (*Bergman*); — Torpa d.: enstaka fall 1:sta qvart. (*Samberg*); i Skenningetrakten flere sjukdomsfall med dödlig utgång 2:dra—3:dje qvart. (*Cnattingius*); — Motala d.: endast enstaka sjukdomsfall af konfluent form; smittan införd från Westergöthland; 2 sj. 1 d. (*Lundblad*).

Calmar län. Tjusts distrikt: spridda fall i Lofta, Gladhammar och Westrums socknar, samt vid Ankarsrums bruk 2:dra—3:dje qvart., öfver 53 sj. 9 d. (*Danielsson* och *Hacksell*); i Westerviks stad temligt allmänt 1:sta—2:dra qvart., 75 sj. 8 d.; äfven vaccinerade barn från 4—10 års ålder angrepos, men högst lindrigt med glest utslag af ofullständigt bildade koppor, dock föregångna af stark feber och värk i rygg och extremiteter (*Forling*); — Oscarshamns d.: yppades i Misterhult 2:dra qvart. efter det en person, behäftad med koppor dit anländt från Westervik; 3 sj., samt i Mönsterås 4:de qvart., 20 sj. 2 d. (*Darin*); — Calmar d.: yppades 2:dra qvart. i Ljungby och utbredde sig till Madesjö, Söderåkra, Hössmo, Mortorp, Halltorp och Arby m. fl. socknar, samt fortfor ännu vid årets slut, i allmänhet ganska lindrig; fl. sj. 10 d. (*Söderbaum*); i Staden endast enstaka fall 4:de qvart.; 5 sj.

(*Pettersson*); — Ölands Södra d.: spridda fall i Mörbylånga, Kastlösa, Åhs och Södra Möckleby socken 2:dra och 4:de qvart., 22 sj. 3 d. (*Cronstrand*). *Smittkoppor.*

Jönköpings län och distrikt: spridda fall i Bottnaryd, Angjerdshestra, Mulseryd, Unnaryd och Öreryd 1:sta—2:dra qvart.; 36 sj. 7 d. (*Sköldberg*); i Jönköpings stad spridda fall 1:sta—2:dra qvart. (*Caspersson*); — Wrigsta d.: spridda sjukdomsfall i Skepperstad, Nydala och Svennarum 2:dra qvart. samt i Sandsjö, Wrigstad, Bringentofta, Malmabäck och Ljunga 3:dje qvart. i allmänhet lindriga; öfver 53 sj. 6 d. (*Hæffner*); — Wernamo d.: spridda fall hela året i Wernamo, Hagshult, Tofteryd, Fryled, Forsheda och Hånger; 158 sj. 22 d. (*Wittlock*).

Kronobergs län. Ljungby distrikt: spridda fall i Dörarp och Ryssby socknar 2:dra och 3:dje qvart., fl. sj. (*Billengren*); — Ekeberga d.: spridda fall 4:de qvart. (*Ossbahr*).

Hallands län. Norra d.: på flere ställen gängse i Släp, Hvalinge och Lindberga 2:dra—3:dje qvart. (*Carlsson, Kellberg*); — Södra d.: partiel epidemi af lindrig art i Bredared 3 qvart., 5 sj. (*Sjöstrand*); i Halmstad endast 2 sjukdomsfall 2:dra qv. (*Tenggren*).

Blekinge län. Carlscrona distrikt: yppades i Maj, införde från Calmar län till Carlscrona stad, och fortfor i 3 månader, hos flere svårartade, konfluenta; angrep äfven sådana barn, som ett par år förut varit vaccinerade; omkring 30 sj. 5 d., spridde sig icke till landsbygden (*Hellman, Lundbergh, Ekwurtzel*).

Christianstads län och distrikt: yppades 2:dra qvart. och fortforo till årets slut med spridda sjukdomsfall i alla socknar af Gerds härad och några af Willands; allmännast i Linnered 100 sj. 2 d., Tröne 69 sj. 5 d., Wä 35 sj. 2 d., Wram, Lyngsjö m. fl.; öfver 200 sj. 9 d. (*Andersson*); i staden spridda fall hela året, men antogo i October epidemisk utbredning och fortforo ännu vid årets slut. Ett kopphus öppnades i November *) (*Blomberg*); — Broby d.: partiela epidemier och spridda fall i Broby, Glimåkra, Grydt, Brönnestad, Sandby och Qviinge 3:dje—4:de qvart.; 155 sj. 12 d. (*Lindforss*).

Malmöhus län. Landskrona distrikt: partiel epidemi på fiskeläget Grafverna 3:dje qvart., lindriga blott 1 dödsfall (*Virgin*); — Helsingborgs stad enstaka fall, införde med tydlig smitta; 3 sj. (*Netzler*); — Malmö d.: visade sig med spridda fall i Salberga socken 4:de qvart. (*Wieselqvist*); i Malmö stad enstaka fall i April, October och December; 5 sj. (*Falk, Bergh*); i Lund spridda fall 4:de qvart., 20 sj. 1 d. (*Samberg*); — Öfveds d.: fortfor från förra året i Kerrtorp 58 sj. 1 d. och utbredde sig efterhand till Harlösa 13 sj. 1 d., Illstorp 23 sj., Skartofta 11 sj. 1 d., Öfved 5 sj., Röddinge 1 sj., Brensta 5 sj., Östraby 15 sj. 1 d., och Wansta 3 sj.; tillsamman öfver 134 sj. 4 d. (*Åberg*); i Ystad spridda fall 8 sj. (*Wihlborg*).

Gottlands län: yppades på 4 serskilda ställen, men utan synnerlig utbredning, nemligen under första halfåret i Östergarn, der i ett och samma hus 5 personer in-

*) Vidare redogörelse utlofvas efter epidemiens slut.

Smittkoppor. sjuknade efter det qvarlåtenskapen efter en i Stockholm i koppor afliden anhörig blifvit hemförd, men alla tillfrisknade; i Lärbo socken och i Slite fästning endast enstaka fall, samt under sednare halfåret i Wisby stad; 10 sjukdomsfall med ett dödsfall (*Kolmodin*).

Vattenkoppor omtalas endast från *Jemtlands län* Underåkers distrikt: samtidigt med smittkopporna lågo många personer isynnerhet äldre, insjuknade i vattenkoppor (*Strandberg*); i Herjedalen spridda fall (*Ellmin*); — *Gefleborgs län:* spridda fall i Gefle stad (*v. Sydov*); — *Wermlands län* Carlstads d.: spridda fall 1:sta qvart. (*Lagerstedt*); — *Bohus län:* spridda fall i Uddevalla stad 2:dra—4:de qvart. (*Lönner*); äfvensom i Göteborg; 38 sj. (*Evert*); — *Elfsborgs län:* spridda fall vid Trollhättan (*Rinman*) samt i Wenersborg 12 sj. (*Kuylenstjerna*) och i Alingsås 2 sj. (*Berggren*); — *Skaraborgs län:* Lidköpings stad 5 sj. 2:dra qvart. (*Sundberg*); — *Jönköpings län:* spridda fall i staden Jönköping 4:de qvart. (*Caspersson*), äfvensom inom Ekesjö d.: i Adelöf och Vireda socknar (*Bråkenhjelm*); — *Malmöhus län:* spridda fall i städerna, i Landskrona 4:de qvart. (*Gullstrand*), Helsingborgs 2:dra—3:dje qvart. 20 sj. (*Nezler*) och Malmö (*Falk*), samt *Gottlands län:* spridda fall 1:sta—2:dra qvart. samtidigt med der gängse Roseola (*Kolmodin*).

Återblick. Smittkopporna hafva alltså jemväl under detta år vunnit ytterligare utbredning och förekommit i alla rikets län, der icke mindre än 300 socknar varit af denna farsot mer eller mindre angripne. Allmännast har sjukdomen förekommit i Skaraborgs län, 34 socknar, Westernorrlands, Stockholms och Christianstads, 27 socknar hvardera, Elfsborgs, 24 socknar, Calmar, 21 socknar, Jönköpings, 20 socknar, Bohus och Södermanlands, 17 socknar hvardera, och Malmöhus, 15 socknar; mindre allmänt i Westmanlands och Upsala, 8 socknar hvardera, Jemtlands och Östergöthlands, 7 socknar hvardera och Westerbottens län, 6 socknar, samt med spridda sjukdomsfall i öfriga 9 län. Stora Kopparbergs och Wermlands län företedde dock endast helt enstaka sjukdomsfall häraf. Ibland städerna voro Stockholm, Norrtelge, Hernösand, Sundsvall, Hudiksvall, Götheborg, Kongelf, Uddevalla, Lidköping och Linköping, samt Westervik och Christianstad i mera anmärkningsvärd grad deraf angripne, hvarförutom 17 andra städer företedde spridda sjukdomsfall. Med undantag för Westernorrlands och en del af Stockholms län, der många svårare fall med konfluent kopputslag förekommo, uppgifves farsoten öfver allt hafva varit af lindrig art och medfört ringa dödlighet. Uti de ingifna rapporterna omtalas 5,206 sjukdomsfall med 659 dödsfall, hvarutom likväl en stor mängd icke antecknade sjukdomsfall antagas hafva förekommit. Ibland 924 sjukdomsfall med 108 dödsfall, voro män 518 sj. med 63 d. och qvinnor 406 sj. med 45 d. I Westernorrlands, Stockholms, Södermanlands, Bohus, Skaraborgs och Malmöhus län utgjorde sjukdomen en omedelbar fortsättning af föregående årets epidemi, men yppades eljest uti 11 län under första hälften af året och uti 7 under den sednare samt fortfor ännu vid årets utgång uti Westerbottens, Stockholms och Calmar län.

Ibland 491 sjukdomsfall med 78 dödsfall, för hvilka tiden blifvit antecknad, tillhörde 231 sjuka med 23 döde årets 1:sta qvartal. *Smittkoppor.*
133 sjuka med 30 döde årets 2:dra qvartal.
52 sjuka med 16 döde årets 3:dje qvartal.
75 sjuka med 9 döde årets 4:de qvartal.
Vattenkoppor hafva med spridda sjukdomsfall visat sig uti 9 län.

Skarlakansfeber omtalas från *Norrbottens län* Haparanda distrikt endast spridda fall i Nedertorneå socken 4:de qvart., 5 sj. (*Wretholm*); — Nederkalix d.: temeligt allmänt inom Nederkalix och Råneå socknar 2:dra—3:dje qvart., lika väl bland fullväxta som barn, i flere fall med vattusot; öfver 250 sj. 30 d. (*Tyselius*); — Luleå d.: vidt utbredd 1:sta qvart., ofta elakartad med angina gangrænosa (*Waldenström*).

Westerbottens län. Skellefteå distrikt: gängse nästan hela året i flere byar, dock aldrig till den grad att Provinc.-läkaren varit förordnad att besöka något af denna sjukdom angripet ställe (*Lindström*); — Lyksele d.: efter att orten hela sommaren och hösten 1857 varit fri från denna sjukdom, yppades den vid förra årets slut i en by af Sorsele socken, hvarefter den på nyåret spridde sig till flere byar, så väl i denna, fl. sj. 16 d., som ock till Lyksele socken der den ännu vid årets slut visade sig i flere byar vid Vindelelfven (*Ångström*).

Jemtlands län: visade sig äfven detta år så väl i södra som norra distriktet 1:sta —2:dra qvart., men upphörde sedermera ända till December, då den åter yppades i nordligaste gränssocknen Alanäs kapell; i allmänhet af lindrig form; öfver 125 sj. 24 d. (*Grenholm, Afzelius*); — Herjeådalens d.: spridda fall i Hede 2:dra qvart. (*Ellmin*).

Westernorrlands län. Örnsköldsvik distrikt: spridda fall af »rubeola» 3:dje—4:de qvart. inom Arnäs, Gideå och Grundsunda, synnerligen vid Husoms lastageplats, fl. sj. och d. (*Håkansson*); — Sundsvalls d.: yppades i September vid Svartviks skeppsvarf, äfvensom i Selångers socken och Sundsvalls stad, af lindrig art, 2 d. (*Westerberg, Bagge*).

Gefleborgs län. Hudiksvalls distrikt: serdeles allmänt gängse, så att en icke obetydlig dödlighet bland barn egt rum; fortfar ännu vid årets slut (*Fineman*); — i staden allmän 3:dje—4:de qvart., fl. sj. 3 d. (*Blume*); — Söderhamns d.: förekom med kortare uppehåll dels i staden, dels i de näst intill gränsande socknarna under hela året, ehuru ej så allmänt eller svår som föregående årets epidemi; under 4:de qvart. yppades den mera allmänt och svårartad i 9 byar af Trönö socken; öfver 40 sj. 5 d. (*Thollander, Wikblad*); — Gefle d.: fortfor under hela året, ofta i sin mest maligna form med häftig feber, delirier, blödningar, colliqvativa profluvier, petekier och en till gangrenös förstörelse hastigt öfvergående angina; mortaliteten bland späda barn högst betydlig så väl i staden som på landsbygden. Sjukdomen

Skarlakans-feber.

syntes under 3:dje qvart. hafva nått sin höjd och aftog derefter; ofta följde vattusotsåkommor med albuminuri. Af stadsläkaren vårdade 125 sj. 10 d., af stadskirurgen 106 sj. 13 d.; inalles inom staden döde 44 (*Bæckström, Sandberg, v. Sydow*); — Gysinge d.: fortfor inom Fernebo och Hedesunda socken 1:sta—2:dra qvart. (*Borgman*).

Stora Kopparbergs län. Fahlu distrikt: fortfor temligt allmänt, men ehuru i enstaka fall serdeles svår och förenad med häftig angina, diphteriter och hydrops, öfverhufvud mildare och mindre dödande än förra året; ingen förblandning med messling förekom nu; allmännast 2:dra qvart. i Bjurås 50 sj. 6 d., Sundborn 12 sj. 3 d., Gustafs 15 sj. 1 d. och Thorsång 4 sj. (*Küsel*); i Fahlu stad fortfor lika frequent som föregående år, men till intensiteten vida lindrigare; öfver 44 sj. 2 d. (*Hallin*); — Vid Grufvan spridda fall; 32 sj. 6 d. (*Beronius*); — Rättviks d.: fortfor 1:sta—2:dra qvart. samtidigt med Hjernfebern temligen allmänt i Orsa 158 sj. 46 d., Mora 25 sj. 5 d., Ohre 30 sj. 10 d., Rättvik 73 sj. 13 d., Leksand Venjan 3 sj. 3 d. och Elfsdal 10 sj. 1 d.; svårast i Orsa der den först inemot hösten upphörde; inalles öfver 299 sj. 78 d. (*Wettergren*); — Westerbergslags d.: fortfor ännu under 1:sta—2:dra qvart., synnerligen i Grangärde och Söderberke socknar, visserligen mindre allmänt, men lika elakartad som förra året; omkring 30 döde barn (*Höjer*); — Hedemora d.: fortfor med spridda fall hela året, dock lindrigare än 1857 (*Grill*); — Nås d.: visade sig i Maj synnerligt allmän i Lima och Transtrands socken och fortfor till Juli, då allmogen flyttade till sina fäbodställen; 8 d. alla barn under 11 år (*Hellström*).

Wermlands län. Filipstads distrikt: spridda fall hela året; 52 sj. 7 d. (*Pallin*); — Fryksdals d.: hela året mycket allmän inom Sunne och Fryksände pastorater, ofta åtföljd af »körtelsvullnader» och med icke få dödsfall; endast från Fryksände socken har antalet blifvit uppgifvet, nemligen 44 sj. 20 d. (*Hedberg*); — Carlstads d.: visade sig med ett måttligt antal sjukdomsfall hela året än här än der, men mest i Öfre Ullerud samt Nors, Grums, Wäse, Kihls och Hammarö socknar. Enligt presterskapets uppgifter afledo i Öfre Ullerud 1:sta—2:dra qvart. 23, i Nedre Ullered 6, i Ransäter 6, i Kihl under 3:dje—4:de qvart. 10, i Hammarön 1:sta qvart. 14, i Alster 6, i Nor under 2:dra—4:de qvart. 14, i Grums under 1:sta—2:dra qvart. 9, i Wäse 13, Ölme 3, Carlstad 3 och Millesvik 2 eller inalles 109 (*Lagerstedt*), i Carlstad strödda fall under hösten af mild karakter, men blef i November och December mera svårartad med stark yrsel och congestion åt hjernan så att flere barn föllo offer för denna sjukdom (*Göthlin*); i Christinehamn några få fall 2:dra qvart. (*Berg*).

Örebro län: spridda fall i staden 2:dra qvart. (*Acharius*).

Westmanlands län: förekom på några ställen 1:sta qvart. i Hvittinge och Haracker m. fl. socknar af länets nordöstra del 50 sj. 8 d. (*Widberg*), äfvensom i Westerås, dock lindrigare än förra årets epidemi (*Altin*); i Salatrakten fortfor från förra året, så att från epidemiens början i Oktober 1856 åtminstone ¼ af alla barn under 10 år varit deraf angripne. Ofta var dock sjukdomen så lindrig att läkarevård ej söktes.

Inom stadsförsamlingen afledo 23 barn deraf 3 under 1:sta qvart., 4 under 2:dra, 6 under 3:dje och 10 under 4:de, de fleste till följd af eftersjukdomar (*Kalén*). *Skarlakansfeber.*

Upsala län och distrikt: epidemisk under nästan hela året, i allmänhet lindrig och med få dödsfall (*Schultz*); — Leufsta d.: mycket allmän i Leufsta och Hållnäs socken 2:dra—3:dje qvart. och ofta elakartad, förenad med Diphteritis och med betydlig dödlighet, fl. sj. 48 d. (*Jacobsson*); — Enköpings d.: hela året gängse, isynnerhet i Lillkyrka, Wallby, Weckholm, Tillinge, Näs, Giresta och Nysätra ofta med diphteritis och vattensvullnad; öfver 61 sj. 12 d. (*Stiegler*); i Enköpings stad 2:dra—3:dje qvart. i allmänhet lindrig och stundom af blandad messlingsartad form 39 sj. (*Barck*).

Stockholms län. Sigtuna distrikt: spridda fall i Wassunda socken 3:dje qvart. (*Elisson*); — Södertelge d.: endast spridda fall (*Martin*); i hufvudstaden hos fattigläkare anmälde 88 sj. 28 d., deribland 52 sj. med 22 döda tillhörande 1:sta qvart., 10 sj. 2 d. det 2:dra, 7 sj. 1 d. det 3:dje och 21 sj. 3 d. det 4:de (*Carlsson*).

Södermanlands län: i Mariefredstrakten epidemisk (*Lind*); — Daga d.: epidemisk 1:sta—2:dra qvart. ganska elakartad, ofta complicerad med svårt hjernlidande och dödande på 2:dra högst 3:dje dygnet; följdsjukdomar med vattusot ej sällsynta (*Klintberg*); — Wingåkers d.: spridda fall 6 sj. (*Aurell*); — Malmköpings d.: fortfor från förra året i Malma, Helgesta och Flen m. fl. socknar och upphörde först med September månad (*Zetterstrand*); — Trosa d.: fortfor med spridda fall 1:sta—2:dra qvart., flere barn döde (*Rosborg*); — Forssjö d.: fortfor 1:sta—2:dra qvart. dock mera godartad än förra året; 68 sj. 7 d. (*Govenius*); — Nyköpings d.: fortfor från förra året mer och mindre allmänt, synnerligast 2:dra qvart. (*Martin*).

Elfsborgs län: spridda fall af »rubeola» i Borås d. (*Elmlund*).

Skaraborgs län. Lidköpings distrikt: spridda fall i Råda, Härenhed och Säfvared 2:dra qvart. (*Grœve*).

Östergöthlands län: spridda fall i Norrköping 2:dra qvart. (*Åberg*); — Åtvidabergs d.: spridda fall såsom lemning af förra årets epidemi, 7 sj. 1 d. (*Fornmark*).

Calmar län. Tjust distrikt: spridda fall i Westrum 2:dra qvart. 6 sj. 4 d. (*Hacksell*); — i Westerviks stad visade sig »Rubeola» samtidigt med kopporna 1:sta—2:dra qvart., 37 sj. (*Forling*); — Wimmerby d.: spridda fall i Tuna, Rumskulla, Hjorted och Locknevi socknar 1:sta qvart. 53 sj. 6 d. (*Bergenklint*); — Oscarshamns d.: fortfor från föregående år 1:sta—2:dra qvart., ofta elakartad, complicerad med diphteritis och med många dödsfall bland barn; svårast i Mörlunda der 52 afledo i vattensvullnad och körtelsvullnader, serdeles i parotis voro ej sällsynta (*Darin*); i Mönsterås afledo 21 och i Ålem 10 (*Pettersson*); — Högsby d.: temligt allmän i Högsby, Fliseryd och Långamåla m. fl. socknar 1:sta—2:dra qvart., hvarefter endast enstaka fall deraf förekommo, ofta elakartad; endast inom Högsby socken jordades under Mars och April omkring 60 barn af hvilka de fleste dött i Skarlakansfeber (*Holmberg*); — Calmar d.: yppades i September i Christvalla och förekom derefter med spridda fall i flere socknar samt fortfor i tilltagande vid årets

Skarlakans-feber.

slut, ofta elakartad med uppdrifning af halskörtlarne och stundom påföljande bulnad. (*Söderbaum*); — i staden förekommo spridda fall i början af året intill Mars månad, hvarefter sjukdomen ånyo yppades i November och började antaga epidemisk karakter (*Pettersson*); — Ölands Norra d.: spridda fall 8 sj. 4 d. (*Edling*).

Jönköpings län: endast några spridda fall i Wernamo d. (*Wittlock*).

Kronobergs län. Wexiö d.; temligt allmänt inom Wexiö stad och landsförsamling 4:de qvart., 70 sj. 16 d. (*Wennberg*); — Ljungby d.: temligen allmänt gängse omkring Ljungby köping, 4:de qvart., der flere barn bortrycktes (*Billengren*); — Ekeberga d.: spridda fall 4:de qvart. (*Ossbahr*).

Hallands län. Södra d.: forfor i Halmstad i början af året, samt visade sig ånyo 4:de qvart. lindrig (*Tenggren*).

Blekinge län: i Carlskrona stad fortfor från förra året temligt allmänt 1:sta—2:dra qvart. ofta med aflektion af halskörtlarna, dödligheten dock mindre än under förra året (*Lindberg, Ekwurtzel*); — Ronneby d.: spridda fall 1:sta—2:dra qvart., 26 sj. 15 d. (*Rydberg*); — Sölvesborgs d.: yppades 3:dje qvart. synnerligen i Jemhögs socken; 25 sj. 2 d. (*Norin*); i Carlskrona stad gängse 1:sta—3:dje qvart. i början af året under lindrig rubeolaform med noppigt utslag och kliartad affjällning, men efter Juli månad stegrad till fullständigaste Scarlatina med häftig rodnad och full hudafiösning, ej sällan under hydropiska följdsjukdomar, 126 sj. 19 d. (*Witt*).

Christianstads län. Engeholms d.: fortfor från förra året med spridda fall i Hjernarp äfvensom i staden 1:sta—2:dra qvart. (*Scholander*); — Christianstads d.: partiel epidemi i Wram och Ifö 1:sta qvart. samt för öfrigt endast spridda fall 34 sj. 10 d. (*Andersson*); i staden 17 sj. 5 d. de fleste under 4:de qvart. (*Blomberg*); — Cimbrishamns d.: spridda fall inom Albo i början af året och inom Ingelstad och Jerrestad härader 4:de qvart., i allmänhet lindrig (*Bratt*).

Malmöhus län: i Landscrona stad spridda fall 4:de qvart. (*Virgin*); — i Helsingborg spridda fall 2:dra qvart. 30 sj. (*Netzler*); — Malmö d.: spridda fall synnerligen 3:dje qvart. af »halssjuka i förening med hjernaffection» ej sällan dödande, troligen larverad scarlatina (*Wieselqvist*); i Malmö stad spridda fall af skarlakansfeber hela året, 42 sj. 11 d., de fleste dödsfall härrörande af complication med Dipteritis (*Falk*); i Lund spridda fall 4:de qvart. (*Samberg*); — Trelleborgs d.: visade sig i början af året, men aftog småningom (*Ström*); — Öfveds d.: spridda fall 1:sta—3:dje qvart. (*Åberg*); i Ystad synnerligen 1:sta qvart. 21 sj 1 d. (*Wihlborg*).

Gottlands län: Rash (Roseola) allmänt gängse Februari—Juli, först vid epidemiens slut förenad med halssjuka och skarlakanlik affjällning (*Kolmodin*).

Återblick. Skarlakansfebern har alltså med anmärkningsvärd freqvens förekommit i 17 af rikets län och vidare med enstaka sjukdomsfall visat sig i ytterligare 5, så att endast från Bohus och Jönköpings län sjukdomen icke alls omtalas.

I de nordligaste länen ända ned till 60 gr. N.B. har densamma äfven detta år temligt allmänt, alltså nu på 3:dje året fortfarit, ehuru jemförelsevis med minskad freqvens, och äfven anmärkts i Westernorrlands län som under föregående året sy-

nes hafva varit från denna sjukdom befriadt. Med undantag för Upsala län har i medlersta delen af riket, Örebro, Westmanlands, Stockholms, Elfsborgs, Skaraborgs och Östergöthlands län endast företett mer eller mindre spridda sjukdomsfall, hvaremot sjukdomen i de mera sydligt belägne länen åter varit allmännare. Svårast angripne voro Gefle, Stora Kopparbergs, Upsala, Södermanland och Calmar län. Ibland städerna omtalas Gefle, Hudiksvall, Fahlun, Sala, Enköping, Wexiö, Carlskrona, Carlshamn hafva varit deraf mera allmänt angripne, hvarförutan 19 andra städer företedde spridda sjukdomsfall af skarlakansfeber. Sjukdomen förekom på flere ställen under den lindriga form som benämnes »rubeola», men var åter i andra orter elakartad med åtföljande hjernaffection eller diphteritis, synnerligen i Gefle, Stora Kopparbergs, Upsala och Calmar län, hvarförutom hydropiska följdsjukdomar ofta förekommo. Den angrep visserligen förnämligast barn, men förekom också icke sällan hos fullväxta personer. Ibland 2,914 anförde sjukdomsfall omtalas 771 dödsfall, deraf öfver 1,640 sj. med 397 d. ensamt tillhöra de 7 nordligaste länen. I Norrbottens, Westerbottens, Jemtlands, Gefle, Stora Kopparbergs, Södermanlands, Hallands, Blekinge och Christianstads län, synes farsoten hafva utgjort en fortsättning af föregående årets epidemi, men i de öfriga länen synes den hafva yppats under året. Den förekom i 8 län, förnämligast under förra halfåret, i 5 förnämligast under det sednare, och i de öfrige under hela året samt hade i Westerbottens, Jemtlands, Upsala och Calmar ännu vid årets utgång icke upphört. *Skarlakansfeber.*

Messling omtalas från *Norrbottens län* Nederkalix d.: ganska allmänt hafva förekommit samtidigt med skarlakansfebern 2:dra—3:dje qvart.; lindrig och utan dödsfall (*Tyselius*). *Messling.*

Jemtlands län: spridda fall samtidigt med skarlakansfebern (*Grenholm*).

Kopparbergs län. Rättviks distrikt: spridda fall inom flere socknar, dock aldrig såsom farsot (*Wettergren*).

Stockholms stad: hos fattigläkarne anmälde endast 19 sj. 2 d. (*Carlsson*).

Bohus län: i Götheborgs stad spridda fall 2:dra qvart.; i Läkaresällskapet antecknade 215 sj. (*Evert*).

Elfsborgs län: spridda fall i Borås d. (*Elmlund*).

Östergöthlands län: spridda fall i Norrköpings och Linköpings städer 2:dra qvart. (*Åberg, Bergman*); — Åtvids d.: epidemisk 1:sta—2:dra qvart.; i allmänhet lindrig; 218 sj. 2 d. (*Fornmark*).

Calmar län. Högsby distrikt: spridda fall i Långemåla 2:dra qvart. (*Holmberg*).

Hallands län: i Warbergs stad gängse från Februari till April; öfverhufvud lindrig 75 sj. (*Hammarstedt*).

Christianstads län. Broby distrikt: spridda fall i Glimåkra 2:dra qvart., 9 sj. 2 d. (*Lindforss*); — Åhus d.: temligen allmänt 3:dje qvart. af lindrig art (*Aspelin*).

Malmöhus län: i Helsingborg spridda fall 1:sta—2:dra qvart., 22 sj. (*Netzler*).

Messling. *Återblick.* Af messling hafva alltså under detta år utom Norrbottens län, endast smärre partiela epidemier och spridda sjukdomsfall förekommit uti 11 af rikets län och öfverhufvud af lindrig art, samt utan någon anmärkningsvärd mortalitet. Ibland endast 568 antecknade sjukdomsfall nämnas 6 dödsfall. Sjukdomen anmärktes förnämligast under första hälften af året.

Kikhosta. **Kikhosta** omtalas från *Norrbottens län.* Haparanda distrikt: fortfarande från föregående år 1:sta—2:dra qvart. i Payala (*Wretholm*); — Nederkalix d.: spridda fall nästan hela året i alla delar af distriktet (*Tyselius*).

Jemtlands län: spridda fall i Herjedalen (*Ellmin*).

Westernorrlands län. Örnsköldsviks distrikt: part. epidemi i Ullångers socken 4:de qvart. (*Håkansson*); — Sollefteå d.: spridda fall i Liden 1:sta qvart. 3 sj. (*Åkerblom*); — Hernösands d.: i staden spridda fall 4:de qvart., i allmänhet lindrig (*Lenström*).

Gefleborgs län: spridda fall i Gefle (*Sandberg*).

Wermlands län. Fryksdals distrikt: spridda fall (*Hedberg*); — Carlstads d.: förekom bland barnen inom några familjer i Carlstad och närmaste socknar deromkring 1:sta qvart. i allmänhet lindrig (*Lagerstedt*); i Philipstad 14 sj. (*Pallin*).

Westmanlands län: temligt allmänt i Westeråstrakten, 4:de qvart., öfverhufvud lindrig (*Widberg*); i Arbogatrakten 2:dra—4:de qvart. spridda fall (*Bergmansson*).

Upsala län och distrikt: spridda fall hela året (*Schultz*), i Dannemoratrakten spridda fall i början af året (*Hagberg*); — Gimo d.: fortfor från förra årets 1:sta qvart. (*Svedberg*); — Enköpings d.: icke serdeles talrikt 2:dra qvart. (*Stiegler*).

Stockholms län. Norrtelge distrikt: allmänt gängse inom staden och angränsande socknar 3:dje—4:de qvart. i staden 57 sj. (*Isander, Palmgren*); — Hargs d.: yppades vid bruket af samma namn, 2:dra qvart., och spridde sig hastigt öfver större delen af socknen; öfver 21 sj. (*Öhrström*); — Sigtuna d.: yppades på hösten temligt allmänt dock af lindrig art (*Elisson*); i Hufvudstaden hos fattigläkare anmälde 253 sj. 11 d., deribland 95 sj. 4 d. under 1:sta qvart., 60 sj. 3 d. under 2:dra, 47 sj. under det 3:dje och 55 sj. 2 d. under det 4:de qvart. (*Carlsson*).

Södermanlands län: i Eskilstuna stad yppades på hösten och fortfor till årets slut (*Malm*), i Stregnäs och Mariefredstrakten epidemisk 3:dje—4:de qvart., lindrig (*Pontén, Lind*).

Skaraborgs län. Lidköpings distrikt: part. epid. i Tengened och Främmestad, fl. sj. 4 d. (*Grœve*); — Hjo d.: spridda fall 3:dje qvart. (*Tengstrand*).

Östergöthlands län: spridda fall i Norrköpings stad (*Åberg*).

Calmar län: spridda fall i Tjust och Ölands Norra d.: 1:sta qvart. (*Hacksell, Edling*).

Kronobergs län. Ekeberga distrikt: spridda fall 1:sta qvart. (*Ossbahr*).

Hallands län: i Halmstad gängse 4:de qvart. af lindrig art (*Tenggren*).

Blekinge län: i Carlskrona stad spridda fall 15 sj. (*Ekwurtzel*); — Sölvesborgs d.: spridda fall 2:dra qvart. 10 sj. (*Norin*).

Christianstads län: spridda fall i Engelholm 3:dje qvart. (*Scholander*); — Christianstads d.: spridda fall 1:sta—4:de qvart. 22 sj. (*Andersson, Blomberg*); — Cimbrishamn d.: temligt allmänt 4:de qvart. (*Bratt*). *Kikhosta.*

Malmöhus län. Landscrona distrikt: temligen allmänt så väl i staden Landskrona som å landsbygden 4:de qvart. (*Virgin, Gullstrand*); — Malmö d.: spridda fall 1:sta—2:dra qvart. så väl på landsbygden som i städerne Malmö och Lund (*Wieselqvist, Falk, Samberg*); — Trelleborgs d.: yppades 2:dra qvart. och fortfor vid årets slut (*Ström*); — Öfveds d.: spridda fall temligen allmänt 3:dje—4:de qvart. inom Färs härad, öfver 29 sj. (*Åberg*).

Återblick. Kikhosta har alltså förekommit mindre freqvent än under föregående år och omtalas endast från 17 län. Den har mera allmänt visat sig uti Stockholms, Södermanlands, Christianstads och Malmöhus län, samt i de öfriga med partiela epidemier och spridda sjukdomsfall. Från Westerbottens, Stora Kopparbergs, Örebro, Bohus, Elfsborgs, Jönköpings och Gottlands omtalas sjukdomen alls icke. Ibland städerna nämnas endast Norrtelge och Eskilstuna hafva företett sjukdomen mera allmänt, samt spridda fall deraf förekommit uti ytterligare 9 städer. Sjukdomen var öfverhufvud lindrig; ibland 469 antecknade sjuke nämnas 15 dödsfall. Den fortfor i Norrbotten från föregående året, förekom förnämligast under första hälften af året uti 6 län och i de öfriga under sednare halfåret.

Påssjuka omtalas från *Norrbottens län.* Luleå distrikt: hafva visat sig med spridda fall 1:sta qvart. (*Waldenström*). *Påssjuka.*

Westerbottens län. Umeå distrikt: spridda fall 1:sta qvart. (*Haij*).

Westernorrlands län. Sundsvalls distrikt: spridda fall 2:dra qvart. (*Westerberg, Bagge*).

Gefleborgs län. Hudiksvalls och Söderhamns distrikt: allmänt gängse 2:dra qvart. men lindrig (*Fineman, Thollander*); — Ockelbo d.: spridda fall 4:de qvart. temligen allmänt (*Lagerträd*); — Gefle d.: spridda fall 4:de qvart. (*Bæckström*), äfvensom i staden temligt allmänt, isynnerhet 4:de qvart. (*Sandberg, v. Sydow*).

Stora Kopparbergs län. Fahlu distrikt: spridda fall (*Küsel*).

Örebro län och distrikt: spridda fall 2:dra—3:dje qvart. (*Hammarström*).

Westmanlands län: endast spridda fall (*Widberg*); i Strömsholmstrakten sporadisk (*Åkerman*).

Upsala län. Leufsta distrikt: spridda fall 4:de qvart. (*Jacobsson*).

Stockholms län. Sigtuna distrikt: spridda fall 1:sta qvart. (*Elisson*).

Södermanlands län. Wingåkers distrikt: spridda fall 1:sta qvart. (*Aurell*).

Bohus län. Uddevalla distrikt och stad: spridda fall 4:de qvart. (*Åhlström, Lönner*); i Göteborgs stad spridda fall; hos Läkare-sällskapet anmälde 22 sj. (*Evert*).

Elfsborgs län. Borås distrikt: endast spridda fall (*Elmlund*).

Skaraborgs län. Lidköpings distrikt: temligt allmänt på våren (*Græve*).

Östergöthlands län. Åtvids distrikt: spridda fall 9 sj. 0 d. (*Fornmark*).

Påssjuka. *Calmar län.* Högsby distrikt: temligt allmänt inom Fliseryd och Högsby socken, lindrig (*Holmberg*); — Calmar d.: spridda fall 2:dra—3:dje qvart. af lindrig art, så väl på landet som i staden (*Söderbaum, Pettersson*).

Jönköpings län: i staden Jönköping temligt allmän 2:dra qvart. (*Caspersson*).

Malmöhus län: i Landskrona stad spridda fall 4:de qvart. (*Gullstrand*); — i Malmö stad epidemisk 1:sta—3:dje qvart. (*Falk.*)

Återblick. Påssjuka har alltså under detta år öfverhufvud förekommit något allmännare än förra året, och visat sig uti 17 län; dock hufvudsakligen endast med spridda sjukdomsfall utom i Gefleborgs län der den varit allmänt gängse och i Skaraborgs, Calmar och Jönköpings län, der freqvensen äfven varit något mera anmärkningsvärd. Utom Malmöhus län der spridda sjukdomsfall förekommo, omtalas sjukdomen icke från något af de sydligaste länen. Ibland städerna omtalas Gefle, Söderhamn, Calmar, Jönköping, Malmö och Landskrona hafva varit deraf mer eller mindre angripne. Sjukdomen var nästan öfverallt af lindrig art. Den förekom uti 9 län under förra hälften af året och i 5 under den sednare.

Strypsjuka. **Strypsjuka** omtalas från *Norrbottens län.* Haparanda distrikt: spridda fall i Haparanda och Neder-Torneå 2 d. (*Wretholm*); — Luleå d.: fortfor sedan förra året och upphörde ej förr än i Mars; vidt utbredd och bortryckte många barn (*Waldenström*).

Westernorrlands län. Sollefteå distrikt: spridda fall i Helgum socken 2:dra qvart.; 6 sj. (*Åkerblom*).

Gefleborgs län: spridda fall i staden 1:sta qvart. 10 sj. 2 d. (*Sandberg*) och 9 sj. 4 d. (*v. Sydov*).

Wermlands län: spridda fall i Fryksdals, Carlstads, Gillberga och på våren och hösten Wisnums d.: (*Hedberg, Lagerstedt, Warodell* och *Bohm*); vid Svartå bruk 1 d. (*Bohm*).

Örebro län: i Lindesberg 3 sj. 1 d. (*Bartelsson*); — Askersunds d.: 2:ne sjukdomsfall 4:de qvart. (*Arpi*); — Boo d.: spridda fall 1 d. 4:de qvart. (*Edling*).

Westmanlands län: i Strömsholmstrakten några få fall, 3 döde (*Åkerman*); i Köpings stad spridda fall 1:sta och 4:de qvart.; 4 d. (*Kihlstedt*).

Upsala län. Gimo distrikt: enstaka fall 4:de qvart. 3 sj. (*Svedberg*).

Stockholms län. Södertelge distrikt: endast spridda fall (*Martin*); i hufvudstaden hos fattigläkare anmälde 8 sj. 8 d. (*Carlsson*).

Södermanlands län: i Eskilstuna stad 3 sj. 1 d. (*Malm*); — Daga d.: spridda fall; 9 sj. 3 d. (*Klintberg*); — Wingåkers d.: 3 sj. (*Aurell*); — Malmköpings d.: spridda fall 3:dje—4:de qvart.; 2 d. (*Zetterstrand*).

Bohus län. Udevalla distrikt och stad spridda fall 4:de qvart. (*Åhlström* och *Lönner*); i Götheborgs stad endast spridda fall; 11 sj. 4 d. (*Evert*); i Läkaresällskapet antecknade croup. 55 sj. och diphteritis 69 sj.

Elfsborgs län: i Wennersborgs stad 7 sj. 6 d. (*Kuylenstjerna*); vid Trollhättan 6 sj. 2 d. (*Rinman*); — Alingsås stad enstaka fall 1:sta och 4:de qvart. 2 sj. 1 d. (*Berggren*); — Ulricehamns d.: spridda fall 4:de qvart. i Gällstad; 4 sj. 3 d. (*Heinrici*). *Strypsjuka.*

Skaraborgs län. Lidköpings distrikt: sjukdomsfall i Lidköping 4:de qvart. (*Græve*).

Östergöthlands län: i Linköpings stad några få spridda fall (*Bergman*).

Jönköpings län: i staden 2 fall af croup 3:dje qvart. (*Caspersson*).

Blekinge län: i Carlskrona stad enstaka fall (*Ekwurtzel*).

Christianstads län. Engelholms distrikt: spridda fall 4:de qvart. utan dödlig utgång (*Scholander*).

Malmöhus län. Landskrona distrikt: så allmänt 1:sta qvart. att den kan anses som epidemi; flere dödsfall så väl i staden Landskrona som å landsbygden (*Virgin, Gullstrand*); i Helsingborgs stad spridda fall 1:sta—2:dra qvart., 9 sj. 2 d. (*Netzler*); — Höganäs d.: spridda fall i Brundby socken (*Fredriksson*); — Malmö d.: endast spridda fall; i Malmö stad 3 sj. 2 d. (*Falk*).

Återblick. Strypsjukan har alltså visat sig med ungefär enahanda freqvens som under det föregående året. Den har mera allmänt förekommit i Norrbottens och Malmöhus län, samt med spridda sjukdomsfall i 12 län, hvarförutom enstaka fall anmärkts i ytterligarn 2:ne, så att denna sjukdom omtalas från inalles 16 län. Ibland städerna nämnas Gefle, Köping, Eskilstuna, Göteborg, Wenersborg, Lidköping, Jönköping, Carlskrona, Landskrona, Helsingborg och Malmö hafva varit deraf angripne. Ibland 159 antecknade sjukdomsfall ändades 57 dödligt. I Norrbotten fortfor sjukdomen från föregående år, men eljest förekommo sjukdomsfallen i 4 län i början af året och i 7 län under sednare hälften deraf.

Diphteritis har anmärkts i Westerbottens, Bohus (13 sj.) och Malmöhus län (11 sj.) samt i förening med skarlakansfebern i flere orter af Kopparbergs, Upsala och Calmar län.

Inflammatoriska och katarrhala febrar hafva mer och mindre allmänt förekommit i alla delar af riket. Dock omtalas Lunginflammationer hafva synnerligen allmänt förekommit i *Norrbottens län*, Nederkalix distrikt: 1:sta—2:dra qvart. (*Tyselius*); — *Westerbottens län*, Umeå och Nysätra d.: spridda fall 12 sj. (*Haij, Risberg*); — *Jemtlands län:* spridda fall (*Grenholm*); — *Westernorrlands län.* Örnsköldsviks d.: allmännare än något föregående år 4:de qvart. (*Håkansson*); — Sollefteå d.: temligt allmänt 1:sta qvart. öfver 12 sj. (*Åkerblom*); — Sundsvalls och Torps d.: spridda fall 2:dra qvart. 6 sj. (*Westerberg, Hallström*); — *Gefleborgs län:* spridda fall 1:sta och 2:dra qvart. (*Bæckström*); — *Stora Kopparbergs län:* i Fahlun serdeles allmänna och svårartade 4:de qvart. 46 sj. 3 d. (*Hallin, Beronius*); — Rättviks och Smedjebackens d.: temligt allmänt 1:sta och 4:de qv. (*Wettergren, Höjer*); — Nås d.: serdeles allmänt och epidemiskt 4:de *Inflammatoriska och katarrhala febrar.*

Inflammatoriska och katarrhala febrar.

qvart. (*Hellström*); — *Wermlands län*: spridda fall i Fryksdals, Filipstads och Gillberga d.; öfver 99 sj. 2 d. (*Hedberg, Pallin, Warodell*); — i Carlstads d.: ganska talrikt 1:sta—2:dra qvart. (*Lagerstedt*); — *Westmanlands län:* starkt utpräglad inflammatorisk sjukdomskonstitution i Westerås stad 1:sta qvart. med ovanligt antal lunginflammationer så att de eqvivalerade en epidemisk utbredning; öfver 39 sj. (*Altin*); — *Upsala län:* temligen talrikt i Enköpings d., ofta åtföljde af hjernkongestion (*Stiegler*); — *Stockholms län.* Södertelge d.: under 1:sta qvart. så allmänt gängse att de nästan syntes vara epidemiska (*Martin*); — Hargs d.: spridda fall 15 sj. (*Öhrström*); — i hufvudstaden hos fattigläkarne anmälde 859 sj. 143 d. deribland 348 sj. 48 d. tillhörde 1:sta qvart., 211 sj. 40 d. det 2:dra qvart., 115 sj. 24 d. det 3:dje qvart. och 185 sj. 31 d. det 4:de qvartalet. På Seraphimerlasarettet 1:sta qvart. 90 sj. 11 d., 2:dra qvart. 85 sj. 20 d., 3:dje qvart. 47 sj. 13 d. och 4:de qvart. 66 sj. 16 d; — *Södermanlands län:* i Eskilstuna stad 77 sj. 3 d. (*Malm*); — i Daga d.: 42 sj. 1 d. 1:sta och 4:de qvart. (*Klintberg*); — i Trosa d.: 61 sj. 6 d. (*Rosborg*); — Forssjö d.: talrikare än föregående år 1:sta qvart. 72 sj. (*Govenius*); — *Bohus län:* i Göteborg spridda fall 39 sj. 4 d. (*Evert*); i Uddevalla 23 sj. (*Lönner*); — *Elfsborgs län:* i Alingsås stad 22 sj. 3 d. (*Berggren*); i Wenersborgs stad 52 sj. 5 d. (*Kuylenstjerna*); — *Skaraborgs län.* Lidköpings d.: nog allmänt 2:dra qvart. 16 sj. (*Grœve*); — Falköpings d.: serdeles allmänt i Dimbo 1:sta qvart. 14 sj. 4 d. (*Neuman*); — *Östergöthlands län:* i Linköpings stad allmänt (*Bergman*) och Åtvids d.: 63 sj. 8 d. (*Fornmark*); — *Calmar län:* i Westerviks stad 46 sj. 7 d. (*Forling*); — *Jönköpings län:* spridda fall i Jönköpings och Wrigsta d.: 1:sta—2:dra qvart. (*Sköldberg, Hœffner*); — *Hallands län:* serdeles allmänt i Halmstad 2:dra qvart. (*Tenggren*); — *Blekinge län:* i Ronneby och Sölvesborgs d.: 62 sj. (*Rydberg, Norin*); — *Christianstads län:* i staden 37 sj. (*Andersson*); — Broby d.: 25 sj. 2 d. (*Lindforss*); — *Malmöhus län:* spridda fall i Helsingborgs stad 32 sj. 5 d. (*Netzler*); i Ystad 44 sj. 3 d. (*Wihlborg*); — *Gottlands län:* mera allmänt än andra år (*Kolmodin*).

Katarrhala och rheumatiska febrar samt anginer och andra flussåkommor omtalas från *Norrbottens län.* Luleå distrikt: allmänt gängse 1:sta—2:dra qvart. (*Waldenström*); — Nederkalix d.: anginer allmänt 4:de qvart. (*Tyselius*); — *Westerbottens län:* halsfluss temligt allmänt 2:dra qvart. (*Ångström*); — *Jemtlands län:* spridda fall (*Grenholm*); — *Gefleborgs län:* halsfluss allmänt nästan hela året i Hudiksvalls d. (*Fineman*) och katarrhala febrar allmänt gängse 1:sta—2:dra qvart. i Jerfsö och Söderhamns d.; i Woxna socken öfver 200 sj. 2 d. (*Hedenström, Wikblad*); — Gefle d.: influenza och anginer 1:sta qvart. (*Bœckström, Sandberg, v. Sydow*); — *Stora Kopparbergs län:* katarrher temligt allmänt i alla distrikter 1:sta och 4:de qvart.; — *Wermlands län:* spridda fall i alla distrikter, i Filipstad 143 sj. (*Pallin*); — i Gillberga d.: fortfor influenza från förra årets 1:sta qvart. (*Warodell*); — *Örebro län:* fortfor likaledes influenza 1:sta qvart.

och visade sig ånyo 4:de qvart. (*Engström*); — *Westmanlands län:* spridda fall af katarrher och halsinflammation i Westerås (*Altin*); och influenza fortfarande från föregående år i Sala 1:sta qvart. (*Kalén*); — *Upsala län:* influenza fortfor 1:sta qvart. i alla distrikter (*Schultz, Svedberg, Stiegler*); — *Stockholms län.* Hargs d.: 59 sj. (*Öhrström*); — i hufvudstaden hos fattigläkarne anmälde katarrhala och rheumatiska sjukdomar 2,118 sj. 18 d. och af halsinflammation 202 sj. 5 d. (*Carlsson*); — *Södermanlands län:* temligen allmänt i Eskilstuna stad 1:sta—2:dra qvart. (*Malm*); — Daga d.: lungkatarrher och svår halsfluss, ofta med bulnad, temligen allmänt 1:sta—4:de qvart. (*Klintberg*); influenza fortfor i Trosa d.: 1:sta qv. (*Rosborg*); — *Bohus län:* i Göteborgs stad så allmänt att större delen af befolkningen var deraf angripen 1:sta qvart. öfver 240 sj. (*Evert*); hos läkaresällskapet antecknade 1,723 sj.; — *Elfsborgs län:* i Alingsås stad af katarrhalfebrar 73 sj. (*Berggren*); — *Östergöthlands län:* i Norrköpings stad fortfor katarrhal-epidemien 1:sta qvart. så allmänt att knappt något hus var fritt (*Engelbrecht*), äfvensom i Wadstena och Motala (*Anjou, Lundblad*); — Åtvids d.: 156 sj. 4 d. (*Fornmark*); — *Calmar län:* temligt allmänt i Westerviks stad 1:sta—2:dra qvart. 121 sj. (*Forling*); — *Jönköpings län:* influenza fortfor i staden 1:sta qvart. (*Caspersson*) äfvensom i *Kronobergs län* Ekeberga d.: (*Ossbahr*); — *Blekinge län:* influenza fortfor i Carlskrona d.: 1:sta qvart. elakartad och hos äldre personer dödande, synnerligen i Tving och Rödeby; öfver 59 sj. (*Hellman*); i Ronneby spridda fall af influenza 34 sj. (*Rydberg*), samt i Sölvesborgs d.: en mängd katarrhal-åkommor 1:sta och 4:de qvart. (*Norin*); — *Christianstads län:* i staden 53 sj. (*Andersson*); — Broby d.: 71 sj. (*Lindforss*); — *Malmöhus län:* allmänt i början af året (*Virgin, Gullstrand*); i Helsingborg 235 sj. 10 d. (*Netzler*); i Ystad 54 sj. (*Wihlborg*); — *Gottlands län:* katarrhala febrar mera allmänt gängse än andra år (*Kolmodin*).

Inflammatoriska och katarrhala febrar.

Gastriska och nervösa febrar. *Norrbottens län.* Haparanda distrikt: typhusfeber med abdominal form yppades på eftersommaren och fortfor hela hösten i Haparanda 14 sj. 3 d., Nedertorneå och Karungi socknar fl. sj. (*Wretholm*); — Nederkalix d.: endast spridda fall (*Tyselius*); — Luleå d.: endast smärre partiela epidemier af lindrig art (*Waldenström*).

Gastriska och nervösa febrar.

Westerbottens län. Skellefteå distrikt: vid årets början partiel epidemi af cerebral form i Bureå by, 10 sj. 4 d., äfvensom på några andra ställen, dock med mindre häftighet, 4 sj. (*Lindström*); — Nysätra d.: epidemisk i några byar af Burträsks socken 1:sta qvart. med långsamt förlopp, 20 sj. 2 d., samt spridda fall i Nysättra socken, 10 sj. 1 d. (*Risberg*); — Umeå d.: spridda fall i ringa mängd (*Haij*); — Lycksele d.; partiel epidemi i Wilhelmina, införd med s. k. Tattare 1:sta qvart. och i Lycksele 2:dra—3:dje qvart., fl. sj. 6 d. (*Ångström*).

Jemtlands län: fortfor från förra året uti Räfsund, samt yppades dels på våren i Ström och Ragunda och dels på sommaren i Norderö, Sunne och Bergs socknar, 74 sj. 6 d., hvarförutom sjukdomen hela året var gängse i Hammerdal 53 sj. 4 d.

Gastriska och nervösa febrar.

(*Afzelius, Granholm*); Undersåkers d.: temligt allmänt, synnerligen 3:dje qvart. i flere socknar, öfver 42 sj. 4 d. (*Strandberg*); — Herjeådalens d.: partiel epidemi i Hede 1:sta—2:dra qvart. 24 sj. 2 d. (*Ellmin*).

Westernorrlands län. Örnsköldsviks distrikt: forfor från förra året i Grundsunda socken med spridda fall 1:sta—2:dra qvart. 12 sj. 3 d., samt yppades vidare i Gideå, Arnäs och Mo socknar 4:de qvart., öfver 28 sj. 4 d. (*Håkansson*); — Sollefteå d.: spridda fall i Liden, Ytterlännäs och Junsele 1:sta qvart. af cerebral form, 49 sj. 1 d., i Resele och Edsele 2:dra qvart. 15 sj. 4 d., i Helgum och Dahlby 3:dje—4:de qvart., 44 sj. och i Sollefteå 4:de qvart., 4 sj. (*Åkerblom*); — i Hernösands stad några spridda fall 4:de qvart., dock af lindrig beskaffenhet (*Lenström*); — Sundsvalls d.: i Indals socken, 7 sj. 1:sta qvart. (*Westerberg*); — Torps d.: den under förra året utbrutna epidemien i Hafverö fortfor äfven detta år och visade sig jemväl spridda fall i Torp och Stöde 1:sta—4:de qvart., mestadels af abdominel form; allmogens dåliga bostäder och osunda föda anses vara orsaken dertill; öfver 51 sj. 8 d. (*Hallström*).

Gefleborgs län. Hudiksvalls distrikt: partiel epidemi i fem byar af Enånger 1:sta qvart. 28 sj. och Forssa 2:dra qvart., 7 sj. 1 d., samt uti Hudiksvalls stad 4:de qvart., 5 sj. 2 d.; i allmänhet sjukdomen svår och långvarig (*Fineman, Blume*); — Jerfsö d.: partiel epidemi i Loos 3:dje qvart. 11 sj. (*Hedenström*); — Söderhamns d.: fortfor från förra året 1:sta qvart. dock i aftagande (*Thollander*); — Gefle d.: spridda fall hela året, så väl i staden som på landet utan synnerlig freqvens (*Bæckström, Sandberg, v. Sydow, Borgman*).

Stora Kopparbergs län. Fahlu distrikt: spridda fall i Tuna och Silfberg m. fl. socknar, nemligen 10 fall af typhus och 23 af enkla gastrikt nervösa febrar (*Küsel, Mellgren*); i staden spridda fall 1:sta och 4:de qvart. (*Hallin*); — vid grufvan 14 sj. 2 d. (*Beronius*); — Rättviks d.: partiel epidemi fortfor från förra året i 2:ne byar af Elfdalen samt spridda fall i Rättvik och Leksand 3:dje qvart.; öfver 6 sj. (*Wettergren*); — Hedemora d.: spridda fall i Husby socken 3:dje qvart. (*Grill*); — Westerbergslags d.: partiel epidemi af typhus i Grangärdes socken på ett ställe i början af året och på ett annat i dess slut 23 sj. 2 d.; för öfrigt några spridda fall af »gastriska och nervösa febrar» under hela året och mest i Augusti (*Höjer*); — Nås d.: några få fall (*Hellström*).

Wermlands län. Filipstads distrikt: spridda fall synnerligen 3:dje qvart.; 28 sj. 5 d. (*Pallin*); — Fryksdals d.: endast spridda fall (*Hedberg*); — Carlstads d.: spridda fall både i början och slutet af året föga talrikt (*Lagerstedt*); i Christinehamn spridda fall 1:sta—4:de qvart. (*Berg*); — Arvika d.: partiel epidemi i Holmedal socken 1:sta qvart., 7 sj. (*Borgström*); — Wisnums d.: partiel epidemi med cerebral form i trakten af Svartå bruk, dock utan vidsträcktare utbredning (*Bohm*).

Örebro län. Nora distrikt: spridda fall (*Engström*); — Örebro d.: partiel epidemi i Lennäs och Göthlunda socken 1:sta - 2:dra qvart., 23 sj. 4 d. (*Hammarström*); — i staden högst få spridda fall (*Acharius*).

Westmanlands län: partiel epidemie i Salatrakten 1:sta qvart., 15 sj. 1 d. (*Kalén*) för öfrigt endast spridda fall 1:sta—2:dra qvart. (*Widberg*).

Upsala län och distrikt: endast spridda fall (*Schultz*); — Leufsta d.: 9 sj. 1 d. (*Jacobsson*); — Enköpings d.: fortfor i Lillkyrka från förra året, samt anmärktes vidare i staden m. fl. socknar med spridda fall, 57 sj. 7 d. (*Stiegler*).

Stockholms län. Norrtelge distrikt: spridda fall i Lohärad och Rimbo, 7 sj.; — i Norrtelge stad 24 sj. 1 d. (*Isander, Palmgren*); — Hargs d.: 3 sj. (*Öhrström*); — Sigtuna d.: partiel epidemie och spridda fall i Odensala och S:t Pehrs socken 3:dje qvart., ingen död (*Elisson*); — Stockholms d.: partiel epidemi af cerebral form å Adelsön 3:dje qvart., 6 sj. 1 d., samt spridda fall å Lidingön (*Rydberg*); — Södertelge d.: spridda fall 1:sta qvart. 3 d., samt partiel epidemi i Ytterjerna socken 3:dje qvart., 6 sj. (*Martin*); — i Dalarö-trakten, der torkan föranledde oerhörd brist på rent och godt dricksvatten, angrepos under sommaren omkring 80 personer under Sandemars gods af typhoid feber (*Broman*); — i hufvudstaden hos fattigläkare anmälde 901 sj. 103 d., deribland under 1:sta qvart. 258 sj. 23 d., under 2:dra qvart. 211 sj. 25 d., under 3:dje qvart. 236 sj. 31 d. och under 4:de qvart. 195 sj., 24 d. (*Carlsson*). Vid Provisoriska sjukhuset vårdade 104 sj. deribland 10 afledo (*Ljunggren*); å Seraphimerlasarettet 201 sj. 17 d.

Södermanlands län. Eskilstuna distrikt: spridda fall 1:sta—2:dra qvart. (*Ihrman*); i Eskilstuna stad spridda fall hela året; 38 sj. 5 d. mest af abdominel form (*Malm*); — Daga d.: spridda fall synnerligen i Mars, Maj, November och December mest af abdominel form, 50 sj. 2 d. (*Klintberg*); — Wingåkers d.: spridda fall 3:dje—4:de qvart. (*Aurell*); — Malmköpings d.: spridda fall i Malma, Dunker och Forssa 1:sta och 3:dje qvart. (*Zetterstrand*); — Trosa d.: epidemiska i Mörkö, Hålö och Bälinge 3:dje qvart., 84 sj. 5 d. ofta efterföljda af frossa (*Rosborg*); — Forssjö d.: temligt allmänt 1:sta—3:dje qvart.; öfver 50 sj., deraf 22 endast inom Blacksta socken, 11 d. (*Govenius*); — Nyköpings d.: allmänt gängse, synnerligen i kustsocknarne 1:sta—2:dra qvart., mest af abdominel form; öfver 16 sj.; sedermera visade sig på sommaren talrika fall af dels remittenta gastriska och dels typhoid febrar, stundom med efterföljande frossa, isynnerhet i skärgården (*Martin*); i staden allmän hela sommaren (*Lundqvist*).

Bohus län. Strömstads distrikt: spridda fall 2:dra qvart. i Tanum, 7 sj. 1 d. (*Drougge*); — Uddevalla d.: enstaka fall af typhus förekommo hela året, men såsom epidemi visade sig sjukdomen i Skredsvik och Håby 3:dje qvart., dock i allmänhet lindrig; af 75 sj. 2 d. (*Åhlström*); i Uddevalla stad fortfor sjukdomen från förra året under 1:sta qvart.; 9 sj. 1 d., så att från epidemiens början inalles insjuknat 57 af hvilka 2 afledo (*Lönner*); — i Kongelf 8 sj. 1 d. (*Ullman*); — Oroust d.; spridda fall i Klöfvedals och Morlanda socken 1:sta—2:dra qvart., 19 sj. 2 d. (*Gammelin*); — Götheborgs d.: spridda fall i Fessbergs socken 3:dje qvart., 8 sj. (*Montén*); i Götheborgs stad 3:dje qvart. temligen allmänt; inalles från

Gastriska och nervösa febrar.

April till årets slut i läkare-sällskapet antecknade 115 typhoid-feber och 957 gastrisk feber (*Evert*).

Elfsborgs län. Wennersborgs distrikt: i Dalskogs och Gunnarsnäs socknar 2:dra qvart., 23 sj. 4 d. (*Kjellberg*); vid Trollhättan typhus petechialis, 4 sj. 1 d. (*Rinman*); — Alingsås stad spridda fall 3:dje—4:de qvart. 7 sj. 0 d. (*Berggren*); — Borås d.: endast spridda fall (*Elmlund, Lundqvist*); — Ulricehamns d.: partiel epidemi af cerebral form i Mjöbäck och Ambjörnarp 2:dra qvart., 29 sj. 1 d., i Dannecke 3:dje qvart., 12 sj. 1 d. och i Wist 4:de qvart., 7 sj. 1 d. (*Heinrici*).

Skaraborgs län. Lidköpings distrikt: spridda fall i Hangelösa, Esunga och Söne 2:dra qvart. fl. sj. 5 d. (*Grœve*); i Lidköping spridda fall (*Sundberg*); — Hjo d.: fortfor ännu från förra året i staden under 1:sta qvart., 9 sj. 1 d. för öfrigt endast spridda fall i Brevik m. fl. socknar, 8 sj. (*Tengstrand*).

Östergöthlands län: spridda fall i Finspångs d.: 1:sta—2:dra qvart. (*Söderström*); i Söderköpings-trakten i Skönberga flere sjuke och fl. d. af typhus 3:dje qvart. (*Sevon*); i Norrköping spridda fall 2:dra—3:dje qvart. (*Engelbrecht, Åberg*); i Skenninge spridda fall af typhoidfeber (*Cnattingius*); — Åtvids d.: spridda fall hela året, 20 sj. 2 d. (*Fornmark*).

Calmar län. Tjusts distrikt: spridda fall i Westrum, Ed och Lofta 3:dje qvart., ofta öfvergående i frossa; öfver 45 sj. 1 d. (*Hacksell*); — Wimmerby d.: spridda fall i Hjorted 2:dra qvart., 5 sj. (*Bergenklint*); i Westerviks stad temligt allmänt under 1:sta qvartalet samtidigt med koppor och under det 3:dje ofta öfvergående i frossa, 118 sj. 4 d. (*Forling*); — Oscarshamn och Högsby d.: endast spridda fall 3:dje qvart. (*Darin, Holmberg*); — Calmar d.: endast spridda fall 1:sta—2:dra qvart., samt partiel epidemi i Hössmo och Madesjö 3:dje qvart. 17 sj. 3 d. (*Söderbaum*); — Ölands Norra d.: spridda fall utan dödsfall (*Edling*).

Jönköpings län. Ekesjö distrikt: endast spridda fall 2:dra qvart. (*Bråkenhjelm*); — i Ekesjö stad spridda fall under 1:sta qvart. (*Miltopé*); — Wernamo d.: partiel epidemi i Wernamo socken 3:dje qvart., 40 sj. 15 d., för öfrigt spridda fall i Jällantofta, 9 sj. 2 d. (*Wittlock*); — Wrigsta d.: spridda fall i Sandsjö 2:dra qvart.; 8 sj. (*Hœffner*).

Kronobergs län. Wexiö distrikt: partiela epidemier och spridda sjukdomsfall i Wirestad, 12 sj. 3 d. och Thorsås 8 sj. 2 d. 4:de qvart. (*Wenberg*); — Ljungby d.: endast spridda fall (*Billengren*); — Ekeberga d.: partiel epidemi i Långasjö, Elmeboda, Sandsjö och Herråkra socken 2:dra och 3:dje qvart., 40 sj. 8 d. (*Ossbahr*).

Hallands län. Norra distriktet: partiela epidemier i Walda socken 1:sta qvart., samt i Weddige, Hanhals och Morup 4:de qvart., 13 sj. (*Carlsson, Hammarstedt*); — i Laholmtrakten spridda fall 4:de qvart. (*Flygare*).

Blekinge län. Carlscrona distrikt: partiel epidemi i Rödeby 2:dra qvart., 11 sj., samt i Christianopels socken 4:de qvart. 42 sj. 2 d. (*Hellman*); i Carlscrona stad spridda fall med abdominalform 1:sta qvart. 29 sj. 1 d. (*Ekwurtzel, Lundberg*); —

Ronneby d.: spridda fall under alla månader, nemligen: Januari 16 sj. 9 d., Februari 12 sj. 5 d., Mars 15 sj. 6 d., April 11 sj. 5 d., Maj 12 sj. 6 d., Juni 8 sj. 3 d., Juli 5 sj. 0 d., Augusti 16 sj. 3 d., September 9 sj. 6 d., Oktober 9 sj. 2 d., November 2 sj. 1 d. och December 5 sj. 3 d.; tillsammans 120 sj. 49 d. Ibland de döde voro 30 män, 19 qvinnor och med hänsyn till åldern under 15 år: 21, medelåldrige från 16—50 år: 21 och öfver 50 år: 7 (*Rydberg*); — Sölvesborgs d.: endast spridda fall 4:de qvart. (*Norin*); — i Carlshamns stad spridda fall 3:dje—4:de qvart., 76 sj. 3 d. (*Witt*).

Christianstads län och distrikt: spridda fall mest 3:dje—4:de qvart., 23 sj. (*Andersson*); — Broby d.: fortfor med partiela epidemier och spridda sjukdomsfall i Brönnestad, Mellby och Emitslöf med öfvervägande cerebrala symptomer 1:sta—2:dra qvart., 70 sj. 12 d. (*Lindforss*); — Åhus d.: endast spridda fall 3:dje—4:dc qvart. (*Aspelin*); — Cimbritshamns d.: spridda fall 4:de qvart. (*Bratt*).

Malmöhus län. Landskrona distrikt: temligt allmänt i Attarps socken 1:sta och 3:dje qvart. (*Virgin*); i Landskrona stad spridda fall (*Gullstrand*); — i Helsingborgs stad partiel epidemi 1:sta qvart. samt för öfrigt spridda fall, 75 sj. 7 d. (*Netzler*); — Malmö d.: spridda fall 1:sta och 4:de qvart. (*Wieselqvist*); i Malmö stad enkla gastriska febrar, synnerligen 3:dje qvart., samt typhoidfebrar hela året, men synnerligen 2:dra och 4:de qvart., 33 sj. 3 d. (*Falck*); i Lund endast spridda fall 4:de qvart. (*Samberg*); — Trelleborgs d.: partiel epidemi inom några byar 1:sta qvart., utan synnerlig dödlighet. (*Ström*); — Öfveds d.: spridda fall under hela året: under 1:sta qvart. 25 sj. 2 d., under 2:dra 5 sj., under 3:dje qvart. 27 sj. och under 4:de 5 sj.; tillsammans 62 sj. 2 d., de fleste inom Åsums socken der under 3:dje qvart. 24 insjuknade (*Åberg*); — i Ystad spridda fall hela året, 66 sj. 1 d. (*Wihlborg*).

Gottlands län: spridda fall i Hafdhem, Öja, Eskelhem och Lärbro, samt isynnerhet i Wisby stad 3:dje—4:de qvart. med serdeles långsamt förlopp, men sällan dödlig utgång, 17 sj. 5 d. (*Kolmodin*).

Återblick. Gastriska och nervösa febrar, typhusfebrar m. m. hafva alltså under detta år förekommit i alla rikets län, men ingenstädes haft någon serdeles anmärkningsvärd utbredning. Endast i kustsocknarna af Södermanlands äfvensom i Calmar län förekom sjukdomen mera allmänt. Betydligare partiela epidemier omtalas från Jemtlands län (Hammerdal), Westernorrland (Hafverö), Gefleborgs (Enånger), Upsala (Lillkyrka), Stockholm (Dalarö), Södermanland (Trosatrakten och Nyköpingstrakten), Bohus (Skredevik), Elfsborgs (Mjöbäck), Calmar (Tjust, Westervik), Jönköpings (Wernamo) och Blekinge (Christianopel och Ronneby) län. Ibland städerna nämnas Hudiksvall, Nyköping, Götheborg, Westervik och Carlshamn hafva företett betydligare antal sjuke af denna sjukdom, hvarförutom spridda fall förekommit uti ytterligare 22 städer; inalles omtalas sjukdomen från 178 socknar. Sjukdomsformen var än typhus abdominalis med serdeles långsamt förlopp och än cerebralis och under sommaren enkel remittent gastrisk feber, som då och inemot hösten icke sällan

Gastriska och nervösa febrar.

öfvergick i frossa. Inalles nämnas ibland 4,699 antecknade sjukdomsfall 386 hafva ändats dödligt. Sjukdomen fortfor ännu från föregående året uti Jemtlands, Westernorrlands, Gefleborgs, Stora Kopparbergs, Upsala, Bohus, Skaraborgs och Christianstads län och förekom eljest så väl i början af året, som synnerligen i slutet af sommaren och på hösten. Ibland 2,254 sjukdomsfall med 236 dödsfall, för hvilka tiden finnes uppgifven, tillhörde 496 sj. 56 d. 1:sta qvart., 372 sj. 49 d. 2:dra qvart., 1008 sj. 82 d. 3:dje qvart. och 378 sj. 49 d. 4:de qvartalet.

Hjernfeber.

Hjernfeber, *menningitis cerebro spinalis* omtalas från *Jemtlands län:* spridda fall hos barn i Lillherdal 1:sta qvart., samt i Öfver-Hogdal 4:de qvart. med hufvudvärk, kräkning, diarrhe, nackens bakåtdragning, yrsel, sanslöshet och efterföljande döfhet; 9 sj. 4 d. (*Ellmin*).

Westernorrlands län. Sundsvalls distrikt: spridda fall i April och Maj; öfver 2 sj. (*Westerberg, Bagge*).

Gefleborgs län. Gefle distrikt: partiel epidemi vid Korså bruk på gränsen mot Kopparbergs län och Thorsåkers socken, deraf intill medlet af Januari 1859 angrepos 56 personer, alla under 17 år, deribland 4 afledo och flere blefvo mer och mindre döfva eller lama (*Hollander*); i Gefle stad ett fall i Februari som ändades dödligt (*Sandberg*).

Stora Kopparbergs län. Fahlu distrikt: Efter det några otydligare sjukdomsfall med stelhet och sammandragning af nacken anmärkts i Gagnefs socken i slutet af föregående året, visade sig i början af redovisningsåret mera utpräglade fall af denna sjukdom inom Silfbergs kapell af Tuna socken och blefvo allmänna under Mars, April och Maj, hvarefter stänkfall jemväl förekommo mot Juli, Augusti, Oktober och December, så väl i nyssnämnde båda socknar som i Svärdsjö, Bjursås, Wika, Aspeboda, Sundborn och Kopparbergs socknar. Symptomerna voro desamma som från andra orter blifvit uppgifne, plötsligt påkommande frysning med kräkning, hufvudvärk utom de fall der den sjuke snart sagdt genast infallit i sopor och derunder aflidit, såsom händelsen varit med flere späda barn; derefter dragning i nackmusklerne m. m. Såsom eftersjukdom har döfhet varit allmännast samt för öfrigt blindhet, lamhet i nedre lemmarna m. m. Der sjukdomen genast igenkänts, visade bloduttömningar, starkt laxans, kalla omslag och retande fotbad god verkan då de användes i sjukdomens första början. Serskilda anvisningar om sjukdomens igenkännande och behandling utfärdades genom Landshöfdingens försorg till alla socknar. Något sjukantal har icke kunnat uppgifvas. Af Provincialläkaren antecknade endast 40 sj. deribland 30 utgjorde barn under 15 år (*Käsel*); — i staden spridda fall, 10 sj. deribland 7 döde, alla barn utom en 70 års gammal qvinna: plötsligt insjuknade med stark hufvudvärk, kräkningar, frossbrytningar, någon gång med smärta i benen, snart tillstötte delirium och medvetslöshet; dragning i nacken anmärktes ofta redan under 1:sta dygnet, smärtan i ryggen mest i lumbalregion, ytterlig agitation, hvilken i ett fall var så stark hos en 11 års gosse att han ej ett ögonblick förblef

stilla, reste sig upp på knä i sängen och vände sig oupphörligt; stark hyperesthesi i huden, ofta strabismus, convulsioner mindre ofta än stelhet i truncus, hvilken ibland gick ända till tetaniska paroxysmer; i sjukdomens början städse förstoppning, till slutet någon gång diarrhe. Pulsen hade i ett fall vid insjuknandet ovanlig freqvens, eljest var den i början någon gång under det normala. Den gamla qvinnan insjuknade mycket häftigt med kräkningar, hufvudvärk, stark collapsus och coma, samt dog inom 28 timmar. Vanligen inställde sig ett comatöst tillstånd före döden. De öfverlefvande visade ofta en protraherad adynamisk convalescens med ytterlig afmagring, ibland under hektiskt tillstånd. Af detta slags convalescenter förekommo flere på Lazarettet, dit insände från landet för de ofta förekommande följdsjukdomarna döfhet och blindhet. Hos de döfva fanns intet synbart fel. De blinde voro merändels i ett amavrotiskt tillstånd, pupillen dilaterad och orörlig; i ett par fall var atrophi af bulbus; i intet fall härledde sig blindheten af phlegmone oculi. Behandlingen af döfheten ledde ej till önskadt resultat, men i den amavrotiska blindheten inträffade ett par fall förbättring genom bruket af jodkalium jemte utvärtes bruk af kräksaltsalva å hufvudet. Endast i ett fall anställdes liköppning, dervid anmärktes pia mater starkt injicierad af blod, längs de större venerna ett opaliserande exsudat, hjernan ansvälld, sköt ut vid inskärning i de mjuka hinnorna, var i snittet oedematöst glänsande; öfver pons och nedåt medulla oblongata dels utbredda purulenta pseudomembraner dels några smärre purulenta fläckar; sidoventiklarna, isynnerhet den venstra utspända, innehöllo 4—5 uns af ett något grumligt serum; Ependyma något infiltrerad, den venstra med ett purulent exsudatanflog (*Hallin*); — Vid Gruf-van under vårmånaderna 23 sj. 3 d. (*Beronius*); — Hedemora d.: spridda fall i Husby 7 sj. 6 d. och Hedemora socknar fl. sj. 1:sta—2:dra qvart. (*Grill*); — Westerbergslags d.: i orten allmänt kallad »Dragsjuka» förekom på spridda ställen i Grangärde och Ludvika församlingar, flere sjuke, omkring 16 d. (*Höjer*); — Nås d.: några få fall af lindrig »dragsjuka» visade sig i Säfsen under årets 3 sista månader (*Hellström*); — Rättviks d.: yppades i början af året i Wikarbyn der flere barn inom 12—24 timmar afledo och utbredde sig snart till flere byar i Rättviks, Leksands, Ohre, Mora, Elfdal och Venjan, åfvensom något sednare till Särna och Sollerön socknar samt angrep personer af alla åldrar. Den var allmännast i Februari så att inom flere byar af Rättvik, knappt något hushåll var fritt från sjukdomsfall och fortfor under 4 månader. Synnerligen allmän visade den sig vid Furudals och Dalforss bruk i Ohre socken der från Februari till Maj tillsammans 150 personer, deribland mest barn uppgifvas hafva insjuknat. Temperaturens och väderlekens vexlingar syntes utöfva ett bestämdt inflytande på sjukdomens häftighet; under sommarmånaderna förekommo endast abortivformer, men under höstkölden förekommo åter flere fall med stor häftighet. Samtidigt med farsoten förekom lunginflammation, skarlakansfeber och messling. Symptomerna voro: hastigt insjuknande med frossbrytning, kräkningar, kramp i lemmarne, hufvudvärk och derefter dragning

Hjernfeber.

Iljernfeber. i nackmusklerne med hufvudets bakutböjning så att kroppen liknade en sprättbåge; då krampen periodvis påkom var den sjuke oförmögen att svälja tills den åter gifvit efter, men mången gång kunde den fortfara hela dygnet; ögonen uppåt vända så att pupillen ej kunde ses, ofta genomträngande jämmerrop, delirium, fäktande med armar och ben, huden het, svettning, tungan ren och blöt, törst, slutligen coma och död ofta inom förloppet af ett dygn. Hos andra isynnerhet barn, uppträdde sjukdomen mera smygande. Ej sällan visade sig petekier på lemmarne, ofta afgingo spolmaskar så väl genom mun som stolgång. Hos somliga anmärktes en bestämd intermittent typ så att en dag. kunde vara alldeles plågfri med någon matlust och den följande med tydlig paroxysm. Der sjukdomen ej slutade med död aftog den småningom, så att efter några veckor följde helsa. Döfhet var en vanlig följdsjukdom och flere barn blefvo jemväl blinda på ett öga, en del blefvo minneslösa. Sjukdomen angrep oftare män än qvinnor. Dödligheten var störst emellan 1 och 10 år, dernäst mellan 10—20 och 20—40 och minst emellan 40—50 och högre ålder. Behandlingen var städse strängt antiflogistisk och visade i allmänhet god verkan då den användes i sjukdomens första begynnelse. Med ledning af de uppgifter Provincialläkaren erhållit från presterskap och socknenämnder, anföras följande antal insjuknade och döde i de serskilda socknarna, nemligen:

	Insj.	Döde.
Leksand	148.	88.
Rättvik	294.	127.
Mora	99.	49.
Elfdalen	38.	15.
Orsa	16.	11.
Transport	595.	290.

	Insj.	Döde.
Transport	595.	290.
Wenjan	15.	10.
Sophia Magdalena	7.	3.
Ohre	159.	8.
Särna	15.	6.
Summa	791.	317.

Med hänsyn till kön och ålder voro:

	Män		Qvinnor.	
ålder.	insjuknade.	döde.	insjuknade.	döde.
1—10	199	137.	128	84.
10—20	117	62.	76	45.
20—30	66	7.	39	7.
30—40	56	3.	20	2.
40—50	30	2.	18	1.
50—60	14	3.	11	1.
60—70	9	2.	8	1.
Summa	491	216.	300	141.

Wermlands län. Fryksdals distrikt: partiel epidemi i Dalby socken 1:sta qvart., 26 sj. 10 d., samt spridda fall inom några socknar i Fryksdalen, deraf enligt uppgift af pastors-adjunkten i Fryksände, 18 personer skolat hafva aflidit (*Hed-*

berg); — i Christinehamn 2:ne sjukdomsfall af »menningitis cerebro-spinalis» 2:dra qvart. *Hjernfeber.*
(Berg); — Filipstads d.: endast ett fall med dödlig utgång *(Pallin)*; — Arvika d.: utbröt samtidigt i flere socknar Elgå, Glafva och Arvika landsförsamling och fortfor 1:sta—3:dje qvart., angrep mest barn af hvilka omkring 100 deraf bortrycktes *(Borgström)*.

Örebro län. Nora distrikt: spridda fall »menningitis cerebro-spinalis» i Ramsbergs, Ljusnarsbergs m. fl. socknar 1:sta—2:dra qvart. *(Engström, Malmberg)*; i Lindesbergstrakten från April till Juni 12 sjukdomsfall hos barn deraf 4 afledo *(Barthelsson)*; — Örebro d.: spridda fall i Göthlunda 6 sj. 1 d., äfvensom i staden *(Hammarström, Acharius)*; — Askersunds d.: yppades i Januari, uppnådde sin höjd i Mars och aftog hastigt i April, men stegrades åter under ett par veckor i slutet af Maj och början af Juni samt visade sig ytterligare i slutet af året med spridda fall. Den var hvarken i intensitet eller utbredning så framstående som förra året och förekom nu under mera öfvervägande spinalform; öfver 102 sj. 16 d. *(Arpi)*; — Boo d.: spridda fall under 2:dra qvart., dock på långt när icke så allmänt som under förra året, fl. sj. 6 d. *(Edling)*.

Westmanlands län: i Westerås stad gravare cerebral-congestioner och utbildad menningitis började redan i Februari och fortfor till April, ofta complicerad med lunginflammation, öfver 19 sj.; i Barkarö socken vid Fullerö gård, der god vård genast i sjukdomens begynnelse fanns att tillgå, 35 sj. 8 d., men i Vestra delen af socknen å Barkarö bys egor, der de sjuke icke egde så omsorgsfull vård, 38 sj. 14 d. *(Altin)*; för öfrigt endast spridda sjukdomsfall i Romfartuna, Kila, Möklinta, Kumla, Nora och Sala socknar 1:sta—2:dra qvart. öfver 10 sj., samt i Sala stad 2 sj. 2 d. *(Kalén)*; — i Strömsholmstrakten 1:sta qvart. spridda fall; 10 sj. 5 d. *(Åkerman)*; — Norbergs d.: temligen talrika fall från Februari till April med temligen betydlig dödlighet *(Senell)*; — i Köpingstrakten endast spridda fall i Mars månad *(Kihlstedt)*; — i Arboga spridda fall 1:sta qvart., så väl i staden som Fellingsbro, Björkskog och Westermo socken; öfver 12 sj. *(Bergmansson, Sparrman)*.

Upsala län och distrikt: partiel epidemi i Tierps socken, der spridda fall redan visat sig från slutet af förra året, hvarefter sjukdomen antog epidemisk utbildning 1:sta—2:dra qvart., yppades med starka rysningar, hufvudvärk och kräkningar, omvexlande ansigtsfärg, stirrande blick, sömnaktighet, med under slummern halföppna ögon, hufvudets dragning bakåt, yrsel med ofrivilligt fäktande med händer och fötter, pulsen full icke hastig; på många syntes först röda sedan livida fläckar på huden och på andra ett flygtigt friselartadt utslag. Sjukdomens duration 1—5 dygn. Under tillfriskningen förekom hos alla ytterlig känslighet i huden, hos många skelande blick och vacklande gång; öfver 97 sj. 38 d., deribland 17 män och 21 qvinnor, af hvilka 26 voro barn och 12 medelåldrige; efter epidemiens upphörande yppades skarlakanfeber i orten *(Lokrantz)*; för öfrigt endast spridda fall *(Schultz)*; — Leufsta d.: partiel epidemi i Tegelsmora socken 2:dra qvart. fl. sj. *(Jacobsson)*; — Enköpings d.: förekom liksom under förra året 1:sta—2:dra qvart., men mera

Hjernfeber. sporadiskt, så att endast 2—3 fall anmärkts samtidigt och i närheten af hvarandra. Sjukdomsfall förekom i Willberga 14 sj. 7 d., Löth 22 sj. 4 d., Hacksta 12 sj. 7 d., Weckholm 16 sj. 7 d., Theda 7 sj. 4 d., Fittja och Hjelsta 12 sj. 6 d., Biskopskulla 8 sj. 3 d., eller inalles i 11 socknar af Trögds, 4 af Åsunda, 7 af Lagunda härad, samt i Enköpings stad, tillsamman öfver 152 sj. 44 d. (*Stiegler, Barck*).

Stockholms län och distrikt: spridda fall å Wermdön 1:sta qvart. med vanliga symptomer och dödsfall inom 2:dra dygnet, 12 sj. 9 d., äfvensom i Spånga socken några sjukdomsfall samt 2 dödsfall (*Rydberg*); — i hufvudstaden å Seraphimerlasarettet 1:sta—2:dra qvart. 16 sj. 8 d. Ibland hos fattigläkarne anmälde sjuke nämnas flere af »hjerniflammation» utan att dock deraf kan inhemtas om några af dessa sjukdomsfall tillhört menningitis-epidemien.

Södermanlands län: i Eskilstuna stad 2:dra qvart. 4 sj. 3 d. (*Malm*); — Forssjö d.: spridda fall 4 sj. 1 d. (*Govenius*); — Trosa d.: enstaka sjukdomsfall 1 sj. 1 d. (*Rosborg*).

Bohus län: i Götheborgs stad spridda fall, 7 sj. 4 d. (*Evert*); i läkaresällskapet antecknade 39 sj.

Elfsborgs län: Alingsås stad enstaka fall 4:de qvart., med dödlig utgång (*Berggren*).

Skaraborgs län: spridda fall 1:sta—2:dra qvart. i Mariestad; 10 sj. 3 d. (*Örbom*); — Lidköpings d.: spridda fall 1:sta qvart. å Kållandsö 7 sj. 4 d. (*Grœve*).

Östergöthlands län. Linköpings distrikt: endast 2:ne fall i Linköpings stad i början af Juli (*Bergman*); — Åtvids d.: i Åtvid, Wärna och Kjettelstad 24 sj. 10 d. (*Fornmark*).

Jönköpings län och distrikt: spridda sjukdomsfall i Jersnäs 2:dra qvart. med några dödsfall (*Sköldberg*); — i Jönköpings stad några få fall 1:sta—2:dra qvart. (*Caspersson*); — Wrigsta d.: spridda fall i Malmbäck och Wrigsta 1:sta qvart., samt i Bringentofta och Sandsjö 2:dra qvart.; »symptomerne lika med de förut i Hygiea anförde»; öfver 34 sj. 15 d. (*Hœffner*).

Kronobergs län. Wexiö distrikt: temligt utbredd inom Hjortsberga 60 sj. 30 d., Lekaryd 12 sj. 4 d., Aringsås 20 sj. 10 d., Blädinge 10 sj. 5 d., Wieslanda 20 sj. 8 d., Skatelöf 3 d. och Wexiö landsförsamling 2 d., samt för öfrigt enstaka sjukdomsfall 1:sta—2:dra qvart. Sjukdomen angrep hastigt med stark hufvudvärk, nackkramp, gröna kräkningar m. m., och dödade ofta inom 1—3 dagar; icke sällan följde döfhet efter tillfriskningen; de fleste döde voro barn inom 1—5 års ålder (*Wennberg*); — Ljungby d.: spridda fall inom Pjeteryd, Agunnaryds socknar och utbredde sig jemväl till Ryssby 1:sta—2:dra qvart., fl. sj. 7 d. (*Billengren*); — Ekeberga d.: partiel epidemi i Långasjö 2:dra qvart., 33 sj. 13 d. mestadels barn (*Ossbahr*).

Christianstads län. Broby distrikt: spridda fall i Ousby 1:sta qvart. 6 sj. 3 d. (*Lindforss*).

Malmöhus län: Landskrona stad yppades 2:dra qvart. på flere ställen inom staden Landskrona så elakartad att knappt någon af de angripne blef återställd (*Virgin,*

Gullstrand); — i Helsingborgs stad enstaka fall 2 sj. 1 d. (*Nezler*); — Öfveds d.: enstaka fall i Tolånga, Öfved och Skartofta 4 sj. 3 d. (*Åberg*). *Hjernfeber.*

Återblick. Hjernfeber har alltså jemväl under detta år visat sig uti icke mindre än 18 af rikets län, men likväl öfverhufvud förekommit mycket mindre allmänt än under föregående år. Såsom den bifogade kartan antyder, hvarå de af hjernfeber angripne orterne blifvit med brun färg belagde, har denna sjukdom allmännast förekommit uti Stora Kopparbergs län der öfver 22 socknar varit deraf angripne, dernäst omkring mälarebäckenet uti södra delen af de förra året allmänt angripne Upsala och Westmanlands län, der tillsammans 36 socknar företett sjukdomsfall af denna farsot, hvarförutom den jemväl mera anmärkningsvärdt förekommit i 7 socknar, hvardera af Örebro och Wermlands län, dernäst såsom en större partiel epidemi uti 11 socknar af Kronobergs län. Sjukdomen har ock detta år visat sig mera nordligt än tillförene, nemligen i 2:ne socknar af Jemtlands län och i en af Westernorrlands, dock endast med enstaka sjukdomsfall. För öfrigt hafva endast smärre partiela epidemier och spridda sjukdomsfall förekommit i Gefleborgs, Stockholms, Södermanlands, Bohus, Elfsborgs, Skaraborgs, Östergötlands, Jönköpings, Christianstads och Malmöhus län. Hvarken från Blekinge eller Calmar län som 2:ne år tillförene varit af denna farsot härjade, omtalas densamma nu. Sedan föregående årets epidemi med våren upphört, hade nya sjukdomsfall i slutet af 1857 ånyo visat sig, hvilka tilltogo i början af redovisningsåret, så att sjukdomen förnämligast herrskade under 1:sta och början af 2:dra qvartalet, hvarefter åter endast enstaka sjukdomsfall förekommo. Ibland 397 sjukdomsfall för hvilka tiden blifvit uppgifven förekommo:

I Januari	74.
» Februari	60.
» Mars	85.
» April	120.
» Maj	29.
» Juni	21.
» Juli	7.
» Augusti	—
» September	1.

Antalet insjuknade och döde, så vidt uppgifter derom blifvit meddelade uti inkomne rapporter och berättelser, inhemtas af följande öfversigt af menningitis-epidemiens förhållande i de olika länen.

Hjernfeber.

Län.	Folkmängd.	Angripne socknar.	Insjuknade.	Insjuknade af 1,000 invånare.	Döde.	Döde af 100 insjuknade.
Jemtlands	56,041	2	9	——	4	——
Westernorrlands	107,717	1	2	——	?	——
Gefleborgs	126,368	2	57	——	5	——
Stora Kopparbergs	158,755	22	891	5,6	355	39,8
Wermlands	232,521	7	200?	0,8	129	65,5
Örebro	142,863	7	122	0,8	27	22,1
Westmanlands	98,941	10	126	1,1	29	23,6
Upsala	90,828	26	149	1,5	82	55,0
Stockholms län	117,193	2	14	——	11	——
d:o stad	——	1	16	——	8	——
Södermanlands	123,689	3	5	——	3	——
Götheborg och Bohus . . .	196,390	1	46	——	4?	——
Elfsborgs	254,505	1	1	——	1	——
Skaraborgs	208,771	2	16	——	7	——
Östergöthlands	230,601	3	26	——	10	——
Jönköpings	166,462	6	39	——	15	——
Kronobergs	143,707	11	178	1,2	82	46,0
Christianstads	196,121	1	6	——	3	——
Malmöhus	268,664	5	6	——	4	——
Hela riket	3,639,332	113	1,909	——	779	41,5

De numeriska uppgifterna äro dock af lätt insedda skäl föga fullständiga, dels i afseende på antalet angripne socknar om hvilka flere rapporter endast upplysa att sjukdomen varit gängse i flere socknar, och dels jemväl i afseende på de insjuknades antal i det att från flere orter endast dödsantalet blifvit uppgifvet. De upptagne siffrorna, hvilka alltså icke innefatta alla af denna farsot insjuknade och döda, utvisa emellertid att inemot 2,000 personer varit af hjernfeber angripne och 779 deraf aflidit. De högsta talen uppgifne sjuke och döde komma på Kopparbergs län med 5,6 insjuknade af hvarje 1,000 invånare, dernäst Upsala, Kronobergs och Westmanlands län. Förhållandet emellan antalet insjuknade och döde har i olika orter varit ganska olika såsom i Landskrona der alla af sjukdomen angripne afledo, i Wermland der 65,5 af 100 insjuknade aflidit och i Örebro län der endast 22,1 procent af insjuknade aflidit. Öfver hufvud har mortaliteten uppgått till 41,5 proc. af insjuknade eller varit inemot lika som under föregående årens menningitis-epidemi. Med hänsyn till förhållandet emellan af hjernfeber döde och befolkningens antal öfverhufvud har mortaliteten varit föga betydlig och i det svårast angripne Stora Kopparbergs län endast hvar 477:de af befolkningen aflidit.

Ibland städerna hafva 17 företett sjukdomsfall af hjernfeber, men uti ingen af dem hafva dessa stigit till något betydligt antal. *Hjernfeber.*

Sundsvall . . .	2:	Westerås . . .	19:	Mariestad . . .	10: 3.
Gefle	1: 1.	Enköping . . .	2:	Linköping . . .	2:
Fahlun	10: 7.	Stockholm . . .	16: 8.	Jönköping . . .	?
Christinehamn . .	2:	Eskilstuna . . .	4: 3.	Landskrona . . .	?
Örebro	?	Götheborg . . .	7: 4.	Helsingborg . . .	2: 1.
Arboga	?	Alingsås	1: 1.		

Angående de insjuknades och dödes kön och ålder hafva uppgifter blifvit meddelade endast från några distrikter af Kopparbergs, Upsala, Westmanlands och Östergötlands län, hvaraf inhemtas att ibland 427 döde voro 247 män och 180 qvinnor, utvisande detta ett jemförelsevis mot föregående år ganska olika förhållande emellan könen. Ibland 405 döde, för hvilka åldern blifvit uppgifven, voro 312 barn, 86 medelåldrige och endast 7 öfver 40 år. Från nästan alla orter uppgifves för öfrigt uttryckligt att sjukdomen företrädesvis angrep yngre personer och dödligheten var störst under 10 år.

I allmänhet förekommo sjukdomsfallen spridde på flere serskilda ställen inom de deraf angripne socknarne och endast undantagsvis träffades de mera concentrerade till serskilda hus och gårdar. Någon anledning att anse sjukdomen smittosam förekom ingenstädes. Sjukdomsformen var öfverhufvud densamma som under de föregående epidemierna af samma art. I de häftigare sjukdomsfallen följde döden inom få timmar eller dagar och der den sjuke tillfrisknade, qvarblefvo ofta de redan förr iakttagne följdsjukdomarne längre eller kortare tid. Farsoten förekom äfven nu i somliga orter samtidigt med skarlakansfeber och var nu utan allt sammanhang med frossan. Liksom förr synes förkylning hafva utgjort den vanligaste tillfällighetsorsaken till sjukdomens utbrott.

Kolera omtalas detta år från *Norrbottens län*: i Luleå stad förekom d. 29 Aug. ett sjukdomsfall hos Handelsagenten Ingvaldsson, som från ångfartyget Bråviken landsattes såsom sjuk och afled d. 30 i utbildad kolera (*Landshöfdingens rapport*). *Kolera.*

Westernorrlands län: yppades i Hernösand den 1 September, då en sjöman på ett fartyg i hamnen afled efter endast 4 timmars svår sjukdom; dernäst insjuknade den förres bror, en skeppare, som den 7.de infördes till sjukhuset och der afled följande dag. Det förstnämnda fartyget hade 7 dagar förut anländt från icke kolerasmittad ort och ej veterligen haft beröring med person från dylik ort. Derefter afhördes ingen kolera förr än den 19 Oktober, då kringresande konstmakaren Davidsson från Stockholm efter 8 dagars vistelse i staden under marknaden, insjuknade och afled efter 5 dagars sjukdom. Kort efter hans död insjuknade i granskapet af hans hemvist 4 äldre gossar af hvilka 2 afledo. I början af November insjuknade i en annan ända af staden målaren Wiklund och afled efter 8 dagars sjukdom och samma dag insjuknade jemväl dess hustru, som intogs å sjukhuset och der till-

Kolera. frisknade (*Lenström*); — Sundsvalls d.: i staden insjuknade den 2 Sept. utan känd anledning, gårdsegaren Löjdberg och afled i utbildad kolera samma dag; derefter insjuknade dels i samma dels i följande vecka ytterligare 3 personer af hvilka 2 afledo (*Bagge*).

Gefleborgs län. Jerfsö distrikt: i Arbrå socken insjuknade 2:ne soldater kort efter hemkomsten från en arbetskommendering till jernvägsarbetet invid Stockholm och afledo i Oktober och vid Prov.-Läkarens besök den 6 samma månad fanns en korporal sjuk i utbildad kolera och 4 soldater i kräkning och diarrhe. Alla dessa tillfrisknade. »De tillskrefvo sin sjukdom den svåra sjöresan från Stockholm på ångfartyget Söderhamn» (*Hedenström*); — Gefle d.: ett enda fall af »utbildad asiatisk kolera», som dock mot förmodan öfvergick till helsa (*Sandberg*).

Kopparbergs län: i Hedemora socken insjuknade i början af året en från Westerås hemkommen man som tillfrisknade, men kort derefter insjuknade hans 2:ne barn, svärmodren och hustrun, hvilka alla afledo och äfven en i samma gård boende qvinna som afled den 17; inalles 6 sj. 5 d. (*Grill*).

Wermlands län. Carlstads distrikt: från förra årets epidemi fortforo några sjukdomsfall i Januari med 2:ne dödsfall (*Lagerstedt*).

Örebro län: »ett fall af kolera förekom i slutet af Januari» i Örebro stad (*Acharius*).

Westmanlands län: partiel epidemi i Westerås stad dit 2:ne dalfolk, sjuke i utbildad kolera den 18 Sept. ankommo med ångfartyg från Stockholm och emottogos å arbetshusets sjukrum der den ena afled; sköterskan som vårdade dem, insjuknade och dog samt ytterligare 1 qvinna och en karl af personalen på stället. Den 22 insjuknade i staden N:o 102 södra qvarteret, en marknadsbesökande lumpsamlare från Sala, hvilken genast intogs på arbetshusets sjukrum; den 25 insjuknade i samma qvarter N:o 91, en fru från Stockholm och den 26 en piga i samma hus, hvarefter med undantag af 3:ne fall i Vestra qvarteret, sjukdomen fortfor att ehuru långsamt och obetydligt utbreda sig i förstnämde stadsdel med ett fall hvar eller hvarannan dag. Sista dödsfallet inträffade den 16 Oktober, så att från den 18 September intill sistnämde dag insjuknat 16 deraf 8 afledo; ibland hvilka 10 vårdades på sjukhus och 6 i enskilda hus (*Altin*); — i Nora socken insjuknade 3 personer, alla döde (*Widberg*); — Norbergs d.: i Karbennings socken insjuknade den 8 Oktober en från Stockholm hemkommen man som afled den 13 (*Senell*); i Arboga enstaka fall den 1 September hos en matros å ett från Stockholm anländt segelfartyg (*Bergmansson, Sparrman*).

Upsala län. Leufsta d.: yppades i Sandby by af Wesslands socken den 17 Oktober utan känd orsak, dervid af 5 nästan samtidigt insjuknade, 3 afledo (*Jacobsson*); — Enköpings d.: yppades d. 10 September i Fittja, 3 sj. 2 d., första fallet hos en från Stockholm nyss hemkommen man; i Oktober i Wårfrukyrka 1 sj. 1 d. och i November i Bred 4 sj. 2 d., första fallet likaledes hos en från Stockholm anländ person (*Stiegler*).

Stockholms stad har detta år företett en öfverhufvud lindrig kolera-epidemi, hvilken dock är anmärkningsvärd i det hänseende, att den med synnerlig häftighet angripit vissa serskilda delar af hufvudstaden. Den 3 Aug. anmäldes af fattigläkaren i Ladugårdslands församling (*Lindberg*) ett sjukdomsfall af kolera hos muraregesällen P. Bäcklin, boende vid Kaptensgatan N:o 6, som dock öfvergick till helsa. Den 15 Augusti insjuknade i Katharina församling arrendatorn Eriksson och dess hustru, boende N:o 61 Stadsträdgårdsgatan. Båda intogos följande dag å Provisoriska sjukhuset der hustrun afled den 18 och mannen den 20. Under tiden hade också deras son, 14 år gammal, insjuknat den 17:de och samma dag å samma sjukhus intagen, der aflidit. Sjukdomen förekom derefter under de första 2:ne veckorna nästan uteslutande inom Katarina församling, synnerligen omkring Nytorget, i de s. k. Hvita bergen, der företrädesvis husen N:o 4 och 16 vid Bergsprängargränd der högsta grad af fattigdom och elände herrskade, voro af farsoten hemsökte; den visade under 5 veckor ett jemt tilltagande och fortfor med spridda sjukdomsfall ända till 2:dra veckan af Oktober, då af 155 här insjuknade, 87 aflidit. I Ladugårdslands församling yppades sjukdomen den 29 Aug., tilltog oafbrutet under 3 veckor och fortfor derefter i aftagande med spridda fall ända till Oktober månads slut, då af 158 i denna stadsdel insjuknade, 63 aflidit. Ibland hela antalet hade 109 sjukdomsfall anmälts hos församlingens fattigläkare, deribland 38 afpolletterades till sjukhus, och 71 vårdades i sina hem der 43 afledo. I anledning af den stora mortaliteten erinras, att de lindrigast angripne försändes till sjukhus, hvaremot de svårast insjuknade, för hvilka transporten ansågs vådlig, qvarblefvo i sina hem. Dessa 109 sjukdomsfall förekommo spridda i 65 serskilda gårdar och vid 25 gator; högst 4 sjukdomsfall anmärktes i samma hus. Ibland dem nämnas N:o 11, 13 och 15 vid Vestra Humlegårdsgatan, 10 vid Lilla Humlegårdsgatan, 13 och 27 vid Skepparegatan m. fl. Såsom en hufvudorsak till farsotens fortgång anföres att bostäderna för den fattigare befolkningen i allmänhet äro små och sakna vädervexling. Vestra Humlegårdsgatan är icke stenlagd och gränsar till igenfylld vattensjuk mark (*Ed. Martin*); — i Kungsholms församling yppades sjukdomsfall den 7 September, hvarefter farsoten inom få dagar med alldeles ovanlig häftighet utbredde sig inom denna, öfverhufvud ringa befolkade församling, så att sjukdomsfallen som under första veckan uppgått till 46 med 19 dödsfall, redan under andra veckan den 13—19 September stego till 242 med 97 dödsfall. Tredje veckan 20—26 September visade ännu 65 sj. med 42 döda och den 4:de 27 Sept.—3 Okt. 50 sj. med 26 d., samt den 5:te veckan 17 sj. med 13 d.; men härefter förekommo endast spridda sjukdoms- och dödsfall, hvilka dock fortforo ända till den 31 Dec., då inom denna stadsdel inalles insjuknat 469 personer ibland hvilka 212 aflidit. De flesta sjukdomsfallen yppades omkring kyrkogården, såsom i Klockstapelsgränd, Bergsgatan, Kyrkoplan, Kapellansbacken och Handtverkaregatan. Synnerligen nämnas huset N:o 3 Kapellansbacken, N:o 10, 21 och 29 Handtverkaregatan, samt Carolinska Insti-

Kolera.

Kolera. tutet *) hafva företett flere sjukdomsfall. Ibland förmodade orsakerna till denna jemförelsevis ovanligt häftiga utbredning af kolerasjukdomen inom denna öfverhufvud ringa befolkade stadsdel, har anförts dels att brunnarne å Kungsholmen under den förutgående långa torkan alltifrån Juni månad endast lemnat grumligt och orent vatten till dryck, dels att kyrkogårdens belägenhet högt öfver gatan och dertill belägna qvarter hade till följd att liken i sjelfva verket komma att ligga nästan öfver gatan, hvadan de nedanföre kyrkogården belägna tomterna indränkas med det från begrafningsplatsen nedrinnande vattnet och dels att bostäderna i allmänhet äro trånga och otillräckliga för den tillväxande befolkningen. En serskild sundhetsbyrå och kolerasjukhus öppnades i denna stadsdel, begrafningarna å den vanliga kyrkogården förbödos och anstalter vidtogos att för framtiden bereda denna stadsdel bättre tillgång på dricksvatten.

I stadens öfriga församlingar förekommo spridda sjukdomsfall från medlet af September till medlet af Oktober, nemligen i Nikolai 50 sj. 18 d., Clara 41 sj. 16 d., Jacob och Johannis 65 sj., 30 d., Maria 86 sj. 41 d. och Adolf Fredriks 72 sj. 68 d., hvarförutom sjukdomsfall jemväl förekommo inom garnisonen 33 sj. 19 d. och Flottan 11 sj. 2 d., ångfartyg i hamnen 26 sj. 12 d., samt i fängelserna 47 sj. 26 d. I fattigläkarnes rapporter finnas 528 sj. upptagne, ibland hvilka 172 afsändes till sjukhus och öfrige vårdades i sina hem der 189 afledo. Derförutom förekommo 250 fall af kolerin. De sista sjukdomsfallen förekommo på kurhuset. Inalles uppgifvas i denna farsot hafva insjuknat 1,235 deribland 619 aflidit såsom följande tabell vidare utvisar.

Under	1:sta	veckan	till	22	Aug.	insjuknade	13	döde	9.
»	2:dra	»	»	29	Aug.	»	14	»	7.
»	3:dje	»	»	5	Sept.	»	36	»	18.
»	4:de	»	»	12	Sept.	»	126	»	52.
»	5:te	»	»	19	Sept.	»	405	»	174.
»	6:te	»	»	26	Sept.	»	185	»	113.
»	7:de	»	»	3	Okt.	»	171	»	84.
»	8:de	»	»	10	Okt.	»	123	»	71.
»	9:de	»	»	17	Okt.	»	39	»	23.
»	10:de	»	»	24	Okt.	»	43	»	23.
»	11:te	»	»	31	Okt.	»	23	»	13.
»	12:te	»	»	7	Nov.	»	15	»	5.
»	13:de	»	»	13	Nov.	»	6	»	5.
»	14:de	»	»	21	Nov.	»	4	»	2.
»	15:de	»	»	28	Nov.	»	14	»	7.
»	16:de	»	»	5	Dec.	»	4	»	4.

*) Här insjuknade och afledo den 7 Sept. nästan samtidigt Kemie-Adjunkten Rollin och båda vaktmästarne.

Under	17:de	veckan	till	12	Dec.	insjuknade	3	döde	—
»	18:de	»	»	19	Dec.	»	3	»	2.
»	19:de	»	»	24	Dec.	»	3	»	3.
»	20:de	»	»	31	Dec.	»	4	»	2.
						»	1,235	»	617.
					tillkommer 2 ej rapporterade			»	2.
								döde	619.

Högsta antalet sjuke på dag iakttogs den 15 September, nemligen 86 sjuke och högsta antalet döde på dag samma dag 31. Högsta antalet sjuke på vecka inträffade under farsotens 5:te vecka, nemligen 405 och högsta antalet döde under samma vecka 174. Med hänsyn till kön och ålder voro:

	Insjuknade.			Döde.		
	Män.	Qvinnor.	Summa.	Män.	Qvinnor.	Summa.
Under 10 år	83	71	154	53	40	93
Mellan 10—20 år	62	25	87	28	6	34
» 21—30 »	193	107	300	90	39	129
» 31—40 »	153	99	252	75	49	124
» 41—50 »	78	67	145	37	39	76
» 51—60 »	40	57	97	24	33	57
Öfver 60 år	20	70	90	15	48	63
Ej uppgifven ålder	80	30	110	34	9	43
Summa	709	526	1,235	356	263	619

Följande sjukhus voro för kolerasjukvården iordningställde, nemligen: 1:o) En afdelning af Provisoriska sjukhuset, der från 16 Aug. till 31 Dec. 141 sjuke vårdades, af hvilka 78 afledo; 2:o) en afdelning af Seraphimerlasarettet der från den 4 Sept. till den — Okt. 109 sjuke vårdades af hvilka 66 afledo *); 3:o) Sabbatsbergs kolerasjukhus der från den 13 Sept. till den 11 Nov. 153 sjuke vårdades, ibland hvilka 58 afledo; 4:o) Kungsholms kolerasjukhus i nya arbetshuset vid Reparebangatan, der från den 16 Sept. till 22 Okt. 77 sjuke vårdades, deribland 25 afledo, hvarförutom å Garnisonssjukhuset från den 28 Aug. vårdades 32 sjuke, af hvilka 20 afledo.

Sundhetsbyråer voro inrättade endast inom Katharina der från den 29 Aug. till den 20 Okt. anmäldes 91 sjuke, af hvilka 22 affördes till sjukhus och 67 vår-

*) Enligt underläkaren *Dandenelles* rapport. I förste stadsläkarens berättelse uppgifvas 87 sj. 45 döde å Lasarettet.

Kolera. dades i hemmen der 25 afledo, och i Kungsholmen der från den 14 Sept. till den 18 Okt. anmäldes 229 sj., deraf 63 affördes till sjukhus och 166 vårdades i hemmen der 79 afledo.

Till biträde vid kolerasjukdomen voro 12 läkare anställde, nemligen D:r *Svanberg* och *Cornell* vid Sabbatsberg, D:r *Næsberg* och *Ryding*, samt Cand. *Reenstjerna* vid Kungsholms sjukhus, D:r *Nerén*, Cand. *Bergman*, *Tillberg*, *Brydolf*, *Würtemberg*, *Eriksson* och *Lundin* vid Kungsholms byrå, samt D:r *Billberg* vid Katharina byrå. I öfrige församlingar besörjdes sjukvården af fattigläkarne *).

Sjukdomens förhållande inom stadens serskilda delar inhemtas af följande tabell:

	Folkmängd.	Insjuknade.	Insj. af 1,000 invånare.	Döde.	Döde af 100 insj.
Nicolai församling	12,993	50	3,8	18	36,0
Clara d:o	14,048	41	2,9	16	39,0
Jacobs och Johannis d:o	13,244	65	4,9	30	46,1
Maria d:o	13,496	86	6,3	41	47,6
Katharina d:o	15,701	157	9,9	95	60,5
Kungsholms d:o	4,129	469	113,3	212	45,2
Ladugårdslands d:o	15,907	158	9,9	63	39,8
Adolf Fredriks d:o	8,434	72	8,5	68	94,4
Garnisonen	—	33	—	19	—
Flottan	—	11	—	2	—
Sjömän i hamnen	—	26	—	12	—
Fängelserna	—	47	—	26	—
Främlingar	—	20	—	15	—
Ej rapporterade	—	—	—	2	—
Hela staden	97,952	1,235	12,6	619	50,1

Ibland de serskilda stadsdelarna visar alltså Kungsholmen en serdeles anmärkningsvärd sjuklighet, i det att 113,3 af hvarje 1,000 invånare eller hvar 9:de person af befolkningen här blifvit af farsoten angripen och hvar 19:de person afdidit. Den partiela epidemien inom Kungsholmen har alltså varit en bland de häftigaste som inom någon af städerne öfverhufvud under sednare år anmärkts.

Enligt sjukhusläkaren D:r Svanbergs iakttagelser å Sabbatsbergs sjukhus utmärkte sig början af denna epidemie genom sjukdomsfallens häftighet och reactionsstadium äfvensom det typhösa åtföljdes oftare än vanligt af ett mer eller mindre utbredt exanthem. Ibland de 154 emottagne sjuke voro vid intagningen behäftade

*) Ibland ofvannämnde läkare afled *Bergman* i kolera, hvarförutom Cand. *Håhl* å Garnisonssjukhuset afled i samma sjukdom.

med diarrhe och koleraförebud 34, kolera 105 och kolera-typhus 13, hvarförutom 1 var behäftad med Brigths sjukdom. Ibland de 36 fallen af koleraförebud öfvergick intet enda till utbildad kolera. Af de 105 kolerafallen öfvergingo 27 inom sjukhuset till kolera-typhus och af desse togo 16 dödlig utgång. Ibland de aflidne hade 2:ne aflidit inom första timman efter ankomsten till sjukhuset, 8 inom 3—6 timmar, 10 inom 12 timmar och 12 inom 18—24 timmar. Af hela antalet dödsfall 58, hade 40 inträffat under epidemiens första månad. Med Oktober månads början mildrades sjukdomslynnet märkbart. *Kolera.*

Ibland de å Sabbatsberg och Kungsholms sjukhus emottagne sjuke, de enda för hvilka yrken och lefnadsställning blifvit antecknad, voro:

Gesäller och lärlingar	38.	Transport	151.
Arbetsfolk	53.	Tjenstefolk	52.
Åkare	2.	Barnmorsk-elev	1.
Sjöfolk	9.	Arbeterskor	13.
Dalfolk	9.	Sjuksköterska	1.
Fattighjon	7.	Barn	9.
Landtbrukare	3.	Militärer	2.
Hustrur	14.	Aktör	1.
Enkor	16.	Summa	230.
Transport	151.		

Någon serskild anledning till kolerasjukdomens uppkomst finnes icke uppgifven.

Stockholms län. Norrtelge distrikt: ett enstaka fall af utbildad kolera förekom i Oktober i Lohärad socken (*Isander*); — Södertelge d.: spridda fall på hösten införde från Stockholm, 4 sj. 3 d.; inom staden intet sjukdomsfall (*Martin*); — ibland frivilliga jernvägsarbetare inom Vestra stambanan 8 sj. 5 d.; — Stockholms d.: i Solna socken insjuknade 2:ne personer hvilka båda infördes till hufvudstaden och vårdades å Sabbatsbergs sjukhus (*Stål*).

Södermanlands län: i Mariefreds-trakten yppades på hösten 3 enstaka sjukdomsfall hos personer, som nyss hemkommit från Stockholm (*Lind*); — Trosa d.: spridda fall 4:de qvart. i staden 6 sj. 4 d., i Trosa landsförsamling 3 sj. 1 d. och i Mörkö 1 sj. 1 d. Första sjukdomsfallet yppades den 27 Okt. hos en dräng som ej veterligen haft beröring med kolerasjuk och afled efter 19 timmar. Oaktadt stadens höstmarknad under samma dagar öppnades, antog sjukdomen ingen större utbredning; sista sjukdomsfallet den 10 Nov.; alla sjukdomsfallen förekommo inom hvar sitt serskilda hus (*Rosborg*); — *Nyköpings stad:* enstaka fall hos en från Stochholm anländ qvinna som afled (*Lundqvist*).

Götheborgs och Bohus län: i Götheborgs stad fortforo spridda fall i början af året, såsom fortsättning af förra årets epidemi (*Schönbeck*).

Elfsborgs län. Wennersborgs distrikt: yppades i Tunhems socken sedan en dräng från Stockholm hemfört kläder efter en kolerasjuk, den 15 Okt. då modren

Kolera. insjuknade och afled hvarefter vidare intill den 23 samma månad förekommo 5 sjukdomsfall alla med dödlig utgång (*Kjellberg*); — i Wennersborgs stad fortforo ännu i början af årets spridda fall från föregående årets epidemi utan dödsfall (*Kuylenstjerna*).

Östergöthlands län: yppades i Oktober i Norrköpings stad hos en på ångbåt från Stockholm anländ arbetare, som intagen å Lasarettet der genast afled, hvarefter enstaka fall på spridda ställen i staden förekommo; inalles 12 sj. 6 d. (*Engelbrecht, Åberg*); — Linköpings d.: i Wreta kloster insjuknade 22 Sept. en gosse utan känd orsak och afled efter 4 timmar i utbildad kolera; den 24 afled fadren efter 3 dagars sjukdom och den 25 två fattighjon af hvilka 1 dog efter 6 timmar och det andra efter 2 dagar (*Svedenborg*). Till Linköpings stad infördes 3 Sept. från Bergs kanalstation en å ångbåt från Stockholm insjuknad Wermlänning och afled å länslasarettet den 6:te. Samma dag insjuknade en person i närmast till sjukhuset belägna gården och den 10 sköterskan å sjukhuset, hvarefter i nyssnämde gård N:o 43 vid Korssgatan, ytterligare insjuknade 7 personer, hvarförutom några sjukdomsfall visade sig dels i staden dels vid Sandbäcken och Hagaberg å stadens område intill den 23 Oktober då inalles 27 personer insjuknat och 14 aflidit (*Bergman*).

Calmar län: i Oscarshamn insjuknade i Oktober 2:ne från Stochholm hemkomne personer och afledo båda utan att sjukdomen spridde sig; vid samma tid insjuknade en till Figeholms köping i Misterhults socken från Stockholm anländ sjöman och afled, hvarefter hans mor angreps af enahanda sjukdom och likaledes afled efter en dags sjukdom (*Darin*).

Hallands län. Norra distrikt: enstaka fall i Tölö, 1 sj. och Örmevalla, 2 sj. i Oktober (*Carlsson*).

Malmöhus län: *) spridda fall af förra årets epidemi fortforo i Lund till den 2 Februari.

Återblick. Under detta år har alltså riket i det närmaste varit från kolerafarsoten förskonadt. Men ehuru föga anmärkningsvärd denna sjukdom än varit i jemförelse med de föregående årens epidemier, torde dock en kort öfversigt af dess förhållande böra meddelas efter enahanda plan, som i föregående underdåniga berättelser blifvit följd. Hvad först beträffar sjukdomens utbredning hafva under innevarande års epidemi endast följande socknar företett sjukdomsfall af kolera nemligen:

---

*) Såsom tillägg till redogörelsen för kolerafarsoten 1857 (se Collegii berättelse 7:de året, sid. 87) torde här böra anföras, att enligt sednare från vicarierande stadsläkaren Cand. *Bergengren* inkomne rapporter, samt af sedermera utnämnde Stadsläkaren D:r *Samberg* på begäran meddelade serskilda upplysningar, sedan koleran i Lund med den 3 Dec. 1857 förklarats hafva upphört, började spridda sjukdomsfall redan den 14 samma månad ånyo visa sig, hvilka tilltogo så att sundhetsbyrån den 29 Dec. åter måste öppnas och fortforo ända till den 6 Februari, hvarefter genom Landshöfdingens anmälan den 23 Febr. sjukdomen förklarades hafva upphört. Under denna period hade ytterligare 77 personer insjuknat ibland hvilka 47 afledo. Det i förra berättelsen angifna sjuk- och dödsantalet bör alltså ökas med dessa siffror, hvadan hela sjukantalet i staden Lund under ifrågavarande epidemi från den 12 Oktober 1857 till den 6 Febr. 1858 utgjort 207, deribland 112 aflidit. (*Bergengren, Samberg*).

Län.	Städer och Socknar.	Duration.	Insjuknade.	Döde.
Norrbottens	Luleå	29 Aug.	1	1
Wester-Norrlands	Hernösand	1 Sept.—1 Nov.	9	6
	Sundsvall	2—9 Sept.	4	3
Gefleborgs	Arbrå	4—6 Okt.	3	2
Kopparbergs	Hedemora	2—17 Okt.	6	5
Westmanlands	Westerås	18 Sept.—16 Okt.	16	8
	Nora	?	3	3
	Karbenning	8 Okt.	1	1
	Arboga	1 Sept.	1	—
Upsala	Wessland	17 Okt.	5	3
	Fittja	10 Sept.	3	2
	Wårfrukyrka	Okt.	1	1
	Bred	Nov.	4	2
Stockholms	Stockholm	15 Aug.—31 Dec.	1,235	619
	Lohärad	Okt.	1	1
	Södertelge landsförsamling	Sept.	4	3
	Solna	?	2	—
Södermanlands	Mariefred	?	3	3
	Trosa	27 Okt.—10 Nov.	6	4
	Dito landsförsamling		3	1
	Mörkö		1	1
	Nyköping	?	1	1
Elfsborgs	Tunhem	15 Okt.	6	6
Östergötlands	Norrköping	Okt.	12	6
	Wreta kloster	22 Sept.	4	4
	Linköping	3 Sept.—23 Okt.	27	14
Calmar	Oscarshamn	Okt.	2	2
	Misterhult	Okt.	2	2
Hallands	Tölö	Okt.	1	1
	Örmevalla	Okt.	2	2

Nordligast har alltså ett enstaka sjukdomsfall af kolera anmärkts i Luleå (65,50 N.B.) och sydligast i Oscarshamn (57° N.B.) af Calmar län och för öfrigt endast spridda sjukdomsfall ganska sparsamt förekommit i 30 socknar inom 12 af Rikets län.

I likhet med hvad som förr egt rum yppades de första sjukdomsfallen under högsommaren och inemot hösten, nemligen i Augusti månad i Stockholm (d. 15) och Norrbotten (d. 28) i September, i Westernorrland (d. 1), Westmanland (d. 1), Upsala (d. 10), Östergötland (d. 22); i Oktober, Stora Kopparbergs (d. 2), i Gefle (d. 4), Elfsborgs (d. 15), Södermanland (d. 27) samt Calmar och Halland, men öfverallt upphörde sjukdomen åter inom kort tid, utom i hufvudstaden der spridda fall förekommo till årets slut, så att koleran å intet enda ställe i riket detta år utvecklats till betydligare epidemi. Endast en inom Kungsholms församling af hufvudstaden yppad partiel epidemi är i afseende på sin häftighet mera anmärkningsvärd. Nå-

Kolera. gon för kolerasjukdomens utbredning gynnsam luftkonstitution, såsom under föregående år å flere orter blifvit antagen, synes alltså under detta år icke hafva egt rum, ehuru sommaren var torr och varm i lika om ej högre grad än under de år kolera herrskat.

Till jemförelse med de i föregående berättelser upptagne tabeller, torde här böra meddelas följande:

Öfversigt af kolerasjukdomens förhållande i de olika länen.

	Folkmängd.	Insjuknade.	Insjuknade af 1,000 invånare.	Döde.	Döde af 100 insjuknade.
Norrbottens län	——	1	——	1	——
Wester-Norrlands d:o	——	13	——	9	——
Gefleborgs d:o	——	3	——	2	——
Stora Kopparbergs d:o	——	6	——	5	——
Westmanlands d:o	——	21	——	12	——
Upsala d:o	——	13	——	8	——
Stockholms d:o	——	7	——	4	——
» stad	97,952	1,235	12,26	619	50,1
Södermanlands län	——	14	——	10	——
Elfsborgs d:o	——	6	——	6	——
Östergöthlands d:o	——	43	——	24	——
Calmar d:o	——	4	——	4	——
Hallands d:o	——	3	——	3	——
Hela Riket Summa	3,639,332	1,369	0,36	707	51,4

Af inalles insjuknade 1,369 förekommo alltså endast 134 sjukdomsfall med 88 dödsfall utom hufvudstaden, som ensam företedde ett mera anmärkningsvärdt antal insjuknade och döde, nemligen 12,26 insjuknade af hvarje 1,000 invånare eller inemot enahanda förhållande som nästföregående års kolerafarsot företedde inom hufvudstaden, samt 50,1 proc. döde. Dessa 134 sjukdomsfall förekommo spridde på 29 serskilda socknar, utvisande detta endast omkring 4 sjukdomsfall med 3 dödsfall på hvarje socken. Öfverhufvud har endast 0,36 af hvarje 1,000 af rikets befolkning insjuknat och mortaliteten uppgick till 51,4 proc. af insjuknade. Ibland städerna företedde 11 sjukdomsfall af kolera, nemligen:

	Insj.	Döde.
Luleå	1.	1.
Hernösand	9.	6.
Sundsvall	4.	3.
Westerås	16.	8.
Arboga	1.	?
Stockholm	1,235.	619.
Transport	1,266.	637.

	Insj.	Döde.
Transport	1,266.	637.
Trosa	6.	4.
Nyköping	1.	1.
Norrköping	12.	6.
Linköping	27.	14.
Oscarshamn	2.	2.
Summa	1,314.	664.

Af sammanlagda folkmängden i rikets städer utgörande 378,394 personer, insjuknade alltså 3,40 af hvarje 1,000 invånare och 50,5 afledo af hvarje 100 insjuknade. Om Stockholms folkmängd afdrages, inträffade 79 sjukdomsfall med 45 dödsfall på den öfriga stadsbefolkningen eller 0,2 af hvarje 1,000 stadsinvånare och af 100 insjuknade afledo 57,0.

Följande tabell, innefattande en jemförelse emellan kolerafarsotens förhållande i städerna och på landsbygden:

	Städerna.			Landsbygden.			Summa.		
	Antal angripne socknar.	Insjuknade.	Döde.	Antal angripne socknar.	Insjuknade.	Döde.	Antal angripne socknar.	Insjuknade.	Döde.
Norrbottens län . . .	1	1	1	—	—	—	1	1	1
Wester-Norrlands d:o .	2	13	9	—	—	—	2	13	9
Gefleborgs d:o . . .	—	—	—	1	3	2	1	3	2
Stora Kopparbergs d:o .	—	—	—	1	6	5	1	6	5
Westmanlands d:o . .	2	17	8	2	4	4	4	21	12
Upsala d:o	—	—	—	4	13	8	4	13	8
Stockholms d:o . . .	—	—	—	3	7	4	4	7	4
» stad . . .	1	1,235	619	—	—	—	1	1,235	619
Södermanlands län . .	2	7	5	3	7	5	5	14	10
Elfsborgs d:o	—	—	—	1	6	6	1	6	6
Östergöthlands d:o . .	2	39	20	1	4	4	2	43	24
Calmar d:o	1	2	2	1	2	2	2	4	4
Hallands d:o	—	—	—	2	3	3	2	3	3
Summa	11	1,314	664	19	55	43	30	1,369	707

utvisar att ibland hela antalet kolerasjukdomsfall, tillhöra endast 55 sjukdomsfall med 43 dödsfall landsbygden fördelade på 19 socknar, utvisande detta att endast inemot 3 sjukdomsfall och dödsfall inträffat på hvarje af kolera angripen landtsocken. Mortaliteten har dock öfverhufvud i landtsocknarna varit ganska hög, nemligen 77,5 af 100 insjuknade.

Med hänsyn till kön voro ibland 1,278 i kolera insjuknade, för hvilka uppgifter i detta hänseende funnits meddelade, 731 män och 547 qvinnor och ibland 655 döde, 376 män och 279 qvinnor. Beträffande lefnadsåldern voro ibland 1,147 insjuknade, 197 barn under 15 år, 754 medelåldrige och 196 öfver 50 års ålder, samt ibland 596 döde, 111 barn, 358 medelåldrige och 127 ålderstegne.

Kolera. Beträffande anledningen till sjukdomens uppkomst anföres uttryckligt från de flesta ställen att sjukdomen yppats hos personer hvilka nyss ankommit från Stockholm eller hos personer i deras omgifning. Endast från Hernösand, Sundsvall, Wessland, Wårfrukyrka, Wreta kloster samt 2:ne socknar i Halland saknas uppgift i detta hänseende. Någon serskild anledning till sjukdomens uppkomst i Stockholm finns icke ens antydd. Enligt från Kongl. Commerce-Collegium benäget meddelade upplysningar ansågos visserligen S:t Petersburg och Cronstadt vid början af år 1858 ännu fortfarande smittade af kolera, hvilket förhållande under loppet af året fortfor. Men för öfrigt var denna sjukdom icke veterligen gängse i något af angränsande riken. Först den 13 Augusti förklarades kolera hafva utbrutit i Helsingforss, den 20 Aug. i Riga, den 28 Sept. i Åbo och den 22 Okt. i Stettin. I November och December kungjordes sjukdomens upphörande i Åbo, Helsingforss och Stettin.

Kostnaden för kolerasjukdomen under detta år, så vidt ersättning derför af allmänna medel blifvit begärd och erhållits, har uppgått endast till 4,291 R:dr 21 öre R:mt, deraf 3,882 R:dr 48 öre utgjorde ersättning för extra läkares aflöning och medikamenter för fattige sjuke inom Stockholms stad.

Rödsot. **Rödsot** omtalas från *Norrbottens län.* Luleå distrikt: »epidemisk» med betydlig utbredning från Augusti till Oktober (*Waldenström*).

Jemtlands län: endast enstaka fall 3:dje qvart. i norra distriktet (*Grenholm*); — i Underåkers d.: flere spridda fall i Åhre, Offerdal och Marby socknar 3:dje qvart. (*Strandberg*).

Kopparbergs län. Rättviks distrikt: endast några spridda fall af lindrig art 4:de qvart. (*Wettergren*); — Hedemora d.: endast enstaka fall (*Grill*).

Wermlands län. Filipstads distrikt: spridda fall under årets flesta månader 50 sj 3 d. (*Pallin*); — Fryksdals d.: visade sig under 3:dje qvart., men på långt när icke så allmänt som de nästföregående åren och med ringare intensitet, utom i några hemman af Hvitsands, Frykerud och Östmarks socknar; öfver 85 sj. 38 d. förnämligast barn (*Hedberg*); — Carlstads d.: fortfor i Wäse socken, ehuru i aftagande ännu i Januari månad då 22 dödsfall deraf inträffade, hvarefter ny farsot yppades i Augusti i Carlstad och några andra ställen» utan att kunna vara föranledd af smitta» uppnådde under September sin höjd och upphörde alldeles med November. I Carlstads stads- och landsförsamling 19 d.; i Alster 6; i Grava 4; i Kihl 14, i Nedre Ullerud 5, i Wäse 2, samt några få dödsfall i Hammaröns socknar. Epidemien var således föga utbredd och knappt utom de närmaste socknarna intill Carlstad (*Lagerstedt*); — i staden Carlstad var rödsoten mera spridd än under förra året och af mer elakartad beskaffenhet, så att ganska många, isynnerhet yngre personer föllo offer derför (*Göthlin*); — Arvika d.: spridda fall i Holmedal och Sillerud m. fl. socknar 3:dje qvart.; 20 sj. 3 d. (*Borgström*); — Gillberga d.: spridda fall i Glafva och Stafsnäs 3:dje qvart. (*Warodell*).

Örebro län. Askersunds distrikt: partiel epidemi i Lerbäcks socken i allmänhet godartad; fl. sj. 21 döda (*Arpi*); — Boo d.: temligt allmänt inom Boo och Svenevads socknar 3:dje qvart.; fl. sj. 22 d. mest barn (*Edling*). *Rödsot.*

Stockholms län. Norrtelge distrikt: partiel epidemi i 2:ne byar af Husby Skederyd socken 3:dje qvart.; 12 sj. 5 d. (*Isander*).

Bohus län. Uddevalla distrikt: spridda fall 3:dje qvart. i Bäfve och Norra Ryr; öfver 33 sj. (*Åhlström*); — i Uddevalla stad 42 sj. 2 d. (*Lönnev*); — Götheborgs d.: liten epidemi i Partilled 4:de qvart.; 10 sj. 2 d. (*Montén*); — i Götheborgs stad endast spridda fall; i läkaresällskapet antecknade endast 41 sjuka (*Evert*).

Elfsborgs län. Åmåls distrikt: spridda fall i Eds m. fl. socknar 3:dje qvart.; 11 sj. 2 d.; — i staden 40 sj. 6 d. (*Rönqvist*); — Wenersborgs d.: endast spridda fall inom Ödeborg, Ör, Frendeforss och Tunhems socknar 3:dje qvart.; öfver 36 sj. 7 d. (*Kjellberg, Rinman*); — i Wennersborgs stad 12 sj. 1 d. (*Kuylenstjerna*); — Alingsås d.: partiel epidemi i Eriksbergs socken 3:dje qvart.; 20 sj. 9 d. (*Varenius*); — Borås d.: partiel epidemi i Möne 2:dra qvart. 27 sj. 8 d., samt vidare under 3:dje qvart. i Rångedala, 36 sj. 9 d.; Warnum 15 sj. 5 d.; Björketorp 24 sj. 3 d. och Sätila 16 sj. 3 d., samt i Oktober i Berghem 10 sj. 2 d. och Tarby socken 10 sj. 2 d. inalles 138 sj. 32 d. (*Elmlund*); - Ulricehamns d.: under 1:sta qvart., spridda fall i Timmelhed, Daltorp och Tverred, 16 sj. 6 d.; under 2:dra qvart. i Liared, 5 sj.; yppades derefter i Augusti ytterligare i Kalf, 5 sj. 3 d.; Tverred 126 sj. 22 d.; Svenljunga 5 sj. 2 d.; Lenghem 15 sj. 3 d. och Wist, 4 sj.. samt fortfor inpå hösten; tillsammans 155 sj. 30 d. (*Heinrici*).

Skaraborgs län: yppades i slutet af Juli i Mariestad och utvecklades snart till epidemi som i Augusti uppnått sin höjd och derefter aftog; den 29 Aug. uppgick sjuknummern till 85. Ett serskildt sjukhus inrättades och 2:ne extra läkare antogos till biträde. Från den 26 Juli till 15 Okt. insjuknade 233 personer af hvilka 30 afledo, deribland 18 voro barn under 10 år (*Örbom*); på landsbygden spridda fall i Thorsö; 40 sj. 3 d. och i Beateberg, 20 sj. (*Huss* och Cand. *Sköldberg*); — Lidköpings d.: spridda fall 3:dje qvart., i Malma, Österplana och Kållandsö; fl. sj. 25 d. (*Grœve*) samt i Lidköpings stad, 64 sj. 4 d. (*Sundberg*); — Hjo d.: lindrigare och mindre utbredd epidemi än under förra året 3:dje qvart. Kyrkefalla, 50 sj. 14 d.; Mofalla 48 sj. 14 d.; Ransberg, Grefbäck, 33 sj. 12 d; Breviks 20 sj. 6 d. och Hjo landssocken, 15 sj. 4 d., tillsammans öfver 166 sj. 50 d.; i staden Hjo 8 sj. 3 d. (*Tengstrand*); — Falköpings d.: fortfor med spridda fall sedan förra året i flere socknar, men yppades som epidemi 3:dje qvart. i Hvalstad, Gudhem och Trevattna socknar i allmänhet lindrig; öfver 20 sj. 6 d. (*Neuman*).

Östergöthlands län. Söderköpings distrikt: yppades 3:dje qvart. i flere socknar synnerligen Mogata, Skånberga, Täby och Ringarum, hos flere elakartad och fortfor inpå hösten; öfver 80 sj. 10 d. (*Djurberg*); i staden 3:dje qvart. 60 sj. 8 d. (*Sevon*); i Norrköpings stad spridda fall 3:dje qvart. (*Åberg*); — Linköpings d.:

Rödsot. yppades i Augusti i Östra Tollstad hos många med efterföljande värk och uppdrifning i ledgångarna (*Svedenborg*); — Motala d.: temligt allmänt 3:dje qvart., öfver hufvud af lindrig art; 74 sj. 3 d. (*Lundblad*); — Åtvids d.: spridda fall i Åtvid och Kettilstad, 17 sj. 4 d. 3:dje qvart. (*Fornmark*); — Kisa d.: yppades i Augusti i Svinhult dit en man hemkom sjuk från Ekesjö, der han arbetat, hvarefter sedan spridda sjukdoms- och dödsfall förekommit, rödsoten under följande månad stegrade till epidemi, som först i November upphörde, sedan den jemväl härjat Vestra Ryd, Norra Wi, Tirserum, Kisa, Eneby, Horn och Hycklinge. Endast inom Svinhult insjuknade 250, deribland 59 afledo och enligt opproximativ beräkning antages hela sjukantalet i distriktet till 1,300. Ibland antalet dödsfall som mera tillförlitligt uppgåfvos till 226 tillhörde:

Svinhult	59.	Transport	223.
Horn och Hycklinge	34.	Norra Wi	18.
Tirserum	31.	Hägersta och Oppeby	9.
Vestra Ryd	28.	Wårdnäs	8.
Sund	27.	Kettilsta	4.
Kisa och Eneby	23.	Torpa	4.
Asby	21.	Summa	266.
Transport	223.		

Ibland dödsfallen inträffade 7 i Augusti,
» » » 74 i September,
» » » 124 i Oktober,
» » » 52 i November och
» » » 9 i December.

Summa 266.

Af de döde voro under 10 år . . 170.
Mellan 10—20 år . . . . . 22.
Mellan 20—60 år . . . . . 48.
Öfver 60 år . . . . . 26. (*Björck*).

Calmar län. Tjusts distrikt: spridda fall i Gladhammar, Westrum, Lofta, Ed och Tryserum 3:dje—4:de qvart.; öfver 69 sj. 23 d. (*Hacksell*); i Westerviks stad spridda fall 4:de qvart. i allmänhet godartad, 19 sj. 2 d. (*Forling*); — Wimmerby d.: yppades i Augusti månad i Hjorted 131 sj. 19 d. m. fl. socknar och utbredde sig inom årets slut till Molilla 50 sj. 15 d., Rumskulla 220 sj. 54 d., Södra Wi 49 d., Djurdala 22 d., Carlstorp 10 d., Tuna 9 d, Hvena 9 d., Loknevi 19 d., Frödinge 6 d. och Pelarne 12 d., Säreda, Lönnberga och Blacksta samt Wimmerby landsförsamling tillsammans öfver 700 sj. 232 d.; en extra läkare (Cand. *Selander*) anställdes till provinciallläkarens biträde i Hjorted (*Bergenklint*); i staden

endast några få fall (*Kamph*); — Oskarshamns d.: yppades i slutet af September i Tveta och spridde sig till Mörlunda samt jemväl med några fall till Döderhult och Christdala utan att vinna någon synnerlig utbredning; fl. sj, 37 d. (*Darin*); — Högsby d.: spridda fall i de flesta socknar, allmännast i Långemåla i allmänhet lindrig; öfver 32 sj. 6 d. (*Holmberg*); — Calmar d.: sedan förra epidemien med året 1857 i det närmaste upphört, så att endast spridda sjukdomsfall ännu i början af redovisningsåret fortforo i Oskars, 6 d. och i Forlösa 2 d., yppades rödsot ånyo den 7 Juli i Madesjö och Arby socknar och utbredde sig snart till Mortorp (d. 1 Aug.), Bäckebo (d. 18 Sept.), Christvalla (d. 25 Sept.), Ljungby (Aug.), Åby (Sept.), Halltorp och Wissefjerda (Okt.), äfvensom till Ryssby och Calmar landsförsamling. Då förra årets epidemi hufvudsakligen hemsökte kusten och från dessa trakter utbredde sig inåt landet der den förekom mera sporadiskt, var förhållandet detta år alldeles motsatt, så att den svårast härjat skogsbygden och endast med enstaka sjukdomsfall förekommit i kustlandet. Af 483 i distriktet döda tillhöra 436 Madesjö, Arby, Mortorp, Bäckebo och Christvalla socknar. Sjukdomen aftog betydligt i November och hade i December nästan öfverallt upphört. *Rödsot.*

Svårast härjade farsoten i Madesjö socken, der inom en folkmängd af ungefär 8,000 personer ej mindre än 258 afledo. Till biträde vid sjukvården anställdes en extra läkare, Cand. *Tengvall* från början af September intill början af November. Under September hade sjukdomen så väl i Madesjö som öfrige socknar stigit till sin höjd och aftog derefter samt hade i December nästan öfverallt upphört. Någon tillförlitlig uppgift om de insjuknades antal har icke kunnat erhållas. Enligt *Tengvalls* rapporter anmäldes under hans tjenstgöring i orten 445 sjuke och i Provinciallläkarens samt öfrige läkares (doktorerne *Ekmans* och *Karlbergs*) reserapporter omtalas tillsammans 399 sjuke. De i farsoten dödes antal som i Provinciallläkarens årsberättelse uppgifves för hvarje socken, uppgår inalles till 484. Om nyssnämnde i reserapporterne uppgifne sjuknummer tillökas med ett mot de antecknade döde svarande antal skulle enligt en approximativ beräkning, de insjuknades antal hafva uppgått till minst 1,042, nemligen:

	Insj.	Döde.
Stranda härad.		
Ålems socken	7.	2.
Södra Möre härad.		
Arby	91.	57.
Hallstorp	17.	4.
Mortorp	51.	45.
Oscars	23.	15.
Ljungby	10.	4.
Madesjö	652.	258.
Wissefjerda	19.	8.
Transport	870.	393.

	Insj.	Döde.
Transport	870.	393.
Norra Möre härad.		
Åby	31.	6.
Bäckebo	61.	46.
Christvalla	52.	30.
Förlösa	20.	8.
Calmar landsförsamling	8.	1.
Summa	1,042.	484.

Men antagligen har de sjukes antal varit ännu större.

Rödsot. Ibland de döde voro 252 män, 231 qvinnor och med hänsigt till åldern 246 barn under 10 år, 71 mellan 10—20 år, 63 mellan 20—40 år och 123 öfver 40 år. »Sjukdomen var i allmänhet af mera katarrhal natur eller adynamisk; sällan träffades några sjuka med intensivare febersymptomer. Dess utbrott föregicks vanligen af prodromer, men i svårare fall yppades utan förebud häftigt diarrhe, vanligen åtföljdt af ymnig afgång af blod. Ledvärk iakttogs hos många som genomgått rödsoten. Den starka ihållande värmen med på vattensjuka trakter kalla och fuktiga nätter, samt den af torkan härrörande vattenbristen med deraf följande ringa tillgång på godt dricksvatten, synes skäligen kunna tillskrifvas sjukdomens uppkomst; i följd af den ringa nederbörden och sommarens torka hade nemligen brunnar och vattendrag så uttorkat att brist på dricksvatten flerestädes uppstod; på somliga ställen var det så långt efter vatten, att åt 5—6 personer som arbetade tillsamman, en person hade fullt göra med att endast bära vatten» (*Söderbaum, Ekman, Karlberg* och Cand. *Tengvall*); i staden endast spridda fall inom några få hushåll bland den fattigare klassen 3:dje—4:de qvart. (*Pettersson*).

Jönköpings län: i Jönköpings-trakten några serdeles elakartade fall 3:dje qvart. (*Caspersson*); — Ekesjö d.: yppades ånyo i Eksjö-trakten 3:dje qvart. och utbredde sig till flere socknar, såsom Hult, Hesselby, Stenberga, Adelöf, Flisby, Carlstorp, Edshult, Ingatorp. Belli, Kråkshult, Askeryd, Alsheda, Skeda och Bexheda, samt fortfor inemot årets slut, isynnerhet i Södra Wedbo härad, dock ingenstädes så allmän eller så våldsam som under förra året och med jemförelsevis ringa dödlighet. Inom Ingatorp socken afledo dock 50 personer, mest barn och ålderstigna; öfver 150 sj. 79 d. (*Bråkenhjelm*); i Ekesjö stad yppades i Juli efter det disposition för diarrheer någon förut egt rum, hade i slutet af Augusti och början af September uppnått sin största intensitet och aftog derefter men upphörde först i November; af 120 sj. afledo 28, deribland 18 voro barn under 10 år (*Miltope*); — Wrigsta d.: spridda sjukdomsfall så väl i början af året som under 3:dje qvart. i Sandsjö, Nydala, Stockaryd, Wallsjö, Wrigstad och Hjelmseryd; öfver 44 sj. 9 d. (*Hæffner*); — Wernamo d.:*) partiel epidemi i Hånger 3:dje—4:de qvart., 40 sj. 16 d. samt spridda fall i Kulltorp, Forsheda, Tofteryd och Gällaryd; fl. sj. 19 d. (*Wittlock*).

Kronobergs län. Wexiö distrikt: spridda fall i Linneryd 3:dje qvart., 20 sj. 9 d. (*Wennberg*); — Ljungby d.: spridda fall inom Dörarp och Berga socknar 3:dje qvart. (*Billengren*); — Ekeberga d.: epidemisk inom 6 uti Uppvidinge härad belägna socknar 3:dje qvartalet; yppades först inom Algusboda socken, som grän-

*) Såsom tillägg till redogörelsen om rödsotsepidemien år 1857 (se Coll. Berättelse 7:de året, sid. 111) torde här böra anföras, att af sedermera från Provinciallläkaren *Wittlock* i Wernamo distrikt inkomne rapporter inhemtas: att epidemien jemväl varit utbredd till Gällaryd, 50 sj. 25 d.; Tofteryd 80 sj. 25 d. och Byarum 400 sj. 90 d. af Östbo härad, samt Kulltorp 120 sj. 51 d.; Gnosjö 169 sj. 54 d; Anderstorp 179 sj. 58 d.; Åhs 74 sj. 37 d. och Bäraryd fl. sj. 22 d., af Westbo härad, inalles från September till årets slut inom detta distrikt insjuknade öfver 1,072, döde 362, med hvilken summa alltså det i nämnde Berättelse uppgifne sjuk- och dödsantalet för Jönköpings län bör förhöjas.

sar intill Madesjö af Calmar län, i början af Augusti hos en piga, som af föräldrarna hemförts sjuk från Madesjö, och utbredde sig derefter inom kort, samt fortfor under September och upphörde först med den kallare tiden i November efter att hafva bortryckt 169 personer, nemligen i Elghult 26 d., Helleberga 50 d., Algutsboda 67 d., Ekeberga 14 d., Lenhofda 9 d. och Ljuder 3 d. Ibland dessa voro ungefär ⅔ barn under 14 år. Den af sommarens stränga torka förorsakade vattenbristen hvarigenom både brunnar och källor uttorkade, så att på många ställen endast fanns dyblandadt vällingstjockt vatten att tillgå, anses af Provinciallläkaren såsom den prædisponerande orsaken till sjukdomens utbredning; men de af begrafningar m. m. föranledda folksamlingarna anses jemväl hafva i betydlig mån bidragit till dess spridning, helst personer ofta derifrån hemkommo sjuka, hvarförutom ortens sed att till föräldrar hemföra sjuke tjenstehjon, jemväl anses dertill hafva bidragit (*Ossbahr*). *Rödsot.*

Blekinge län: endast inom fattigvårdens lokal i Carlskrona visade sig under hetaste sommaren några rödsotsartade diarrhéer; af 18 sj. slutade 4 med döden (*Lundberg*); — Ronneby d.: spridda fall dels i början af året och dels 3:dje—4:de qvart.; 38 sj. 18 d. (*Rydberg*); — Sölvesborgs d.: spridda fall synnerligen i Carlshamns-trakten (*Norin*); — i Carlshamns stad spridda fall 3:dje—4:de qvart. 40 sj. 10 d. (*Witt*).

Malmöhus län: endast spridda fall i staden Lund 3:dje qvart. (*Samberg*).

Återblick. Rödsot har alltså jemväl under detta år herrskat i vissa delar af riket, men på långt när icke så allmänt som under nästföregående år.

Såsom den bifogade kartan antyder, hvarå de områden der rödsot förekommit, finnas med röd färg betecknade, har denna farsot inom de år 1856 svårast angripne trakterna af Wermland och Westergöthland, under redovisningsåret endast upptagit smärre spridda områden, i Wermland förnämligast intill Wenerkusten, i Westergöthland längs Wetterns vestra strand och i trakten af sjön Åsunden och Wiskeåns, samt Åtrans källor, hvaremot endast obetydliga delar af föregående årets rödsotsområden i Småland nu företett denna sjukdom och provinsen Dalarna varit derifrån nästan alldeles förskonad. Deremot har farsoten under redovisningsåret mera allmänt angripit ett större område som innefattar södra delen af Östergöthland, östra delen af Jönköpings och Kronobergs län, samt en stor del af Calmar län, isynnerhet den mot Jönköpings och Kronobergs län angränsande delen häraf. För öfrigt hafva endast smärre partiela epidemier och spridda sjukdomsfall deraf anmärkts i Norrbottens, Jemtlands, Örebro, Stockholms, Bohus, Blekinge och Malmöhus län; inalles hafva 15 af rikets län företett sjukdomsfall af rödsot.

Uti en del af de under 1857 af denna sjukdom angripne orterna fortforo ännu spridda sjukdomsfall i början af redovisningsåret, men dessa upphörde på våren och först under högsommaren i Juli yppades sjukdomen ånyo och utbredde sig förnämligast under Augusti samt September månader, hvarefter den med årets slut upphörde. Ibland 258 sjukdomsfall med dödlig utgång, de enda för hvilka tiden blifvit uppgifven, förekommo i:

Rödsot.

Juli månad	12.	Oktober månad	75.
Augusti d:o	50.	November d:o	17.
September d:o	100.	December d:o	4.

Då under förra året, Jönköpings län var af denna sjukdom företrädesvis angripen, har sjukdomen detta år deremot visat sig svårast och mest utbredd inom Calmar län der förnämligast inom Södra och Norra Möre, Hanbörds, Aspelanda och Seveds härader öfver 42 socknar varit deraf angripne, samt inemot 800 personer derför fallit offer. Derförutom hafva 18 socknar förnämligast inom Ydre och Kinds härader af Östergöthlands län företett 125 dödsfall, samt 16 socknar förnämligast inom Norra och Södra Wedbo härader af Jönköpings 151 dödsfall äfvensom 9 socknar förnämligast inom Uppvidinge härad af Kronobergs län, 178 dödsfall. Mera anmärkningsvärda partiela epidemier hafva vidare förekommit inom Skaraborgs län, der inom 17 socknar 121 dödsfall deraf förorsakats, samt inom Elfsborgs län, der inom 25 socknar 81 personer aflidit. Inalles hafva öfver 161 socknar uppgifvits hafva varit af rödsot angripne.

Följande tabell upprättad med ledning af de mer och mindre utförliga numeriska uppgifter som uti en del läkares berättelser funnits upptagne, utvisar åtminstone ungefärligen antalet insjuknade och döde af rödsot i de olika länen.

Öfversigt af rödsotens förhållande inom de olika länen.

	Folkmängd.	Antal angripne socknar.	Insjuknade	Insjuknade af 1,000 invånare.	Döde.	Döde af 100 insjuknade.
Norrbottens län	——	?	?	—	?	—
Jemtlands d:o	——	4	?	—	?	—
Stora Kopparbergs d:o . .	——	?	?	—	?	—
Wermlands d:o	232,521	16	276	1,1	98	35,5
Örebro d:o	——	3	21?	—	21	—
Stockholms d:o	——	1	12	—	5	—
Bohus d:o	——	5	88	—	44	—
Elfsborgs d:o	254,505	25	433	2,0	81	18,6
Skaraborgs d:o	208,771	17	551	2,6	121	21,9
Östergöthlands d:o	230,601	18	1,567	6,7	293	18,6
Calmar d:o	212,565	42	1,800?	8,4	783	43,5
Jönköpings d:o	166,462	16	392?	2,3	151	38,2
Kronobergs d:o	143,707	9	400?	2,7	178	44,5
Blekinge d:o	——	4	86	—	32	—
Malmöhus d:o	——	1	?	—	?	—
Hela riket Summa	3,639,332	161	5,626	1,5	1,807	32,1

Uti 11 af de län der sjukdomsfall af rödsot förekommit hafva alltså anmärkts öfver 5,626 sjukdomsfall, ibland hvilka 1,807 haft dödlig utgång. I det af farsoten svårast angripna Calmar län hafva dock endast omkring 8,4 af hvarje 1,000 invånare insjuknat, i Östergöthland 6,7 och i de öfrige länen blott något öfver 2, samt af Rikets hela befolkning öfverhufvud endast 1,5 per mille; utvisande detta en ojemnförligt lindrigare rödsots-epidemi än förra året, då icke mindre än 10,1 af hvarje 1,000 af rikets befolkning insjuknade och morbiliteten i vissa svårare angripne orter uppgick ända till 600. Största mortaliteten har anmärkts i Kronobergs och Calmar län, nemligen i det förra 44,5 och i det sednare 43,5 af 100 insjuknade, men i de öfriga länen betydligt mindre. Mortaliteten öfverhufvud har utgjort 38,1 af hvarje 100 insjuknade eller ungefär densamma som under föregående rödsots-epidemi. Uti ingen af de serskilda socknar som varit af rödsot angripne har morbilitet eller mortalitet varit jemförlig med förra årets epidemi. I den af farsoten svårast angripna Madesjö socken af Calmar län med en folkmängd af 7,562, insjuknade 652 och afledo 258, utvisande detta att endast 84,8 af hvarje 1,000 af befolkningen insjuknat och 39,5 proc. af de insjuknade aflidit.

Ibland städerna voro 17 mer eller mindre angripne af rödsot, hvaraf följande antal sjuke och döde i städerna uppgifvas, nemligen:

	Folkmängd.	Insjuknade.	Insjuknade af 1,000 invån.	Döde.	Döde af 100 insjuknade.
Carlstad	——	?	—	?	—
Uddevalla	3,859	42	—	2	—
Götheborg	——	41	—	?	—
Åmål	1,541	40	1,0	6	10,5
Wenersborg	——	12	—	1	—
Mariestad	2,195	233	11,0	30	12,9
Lidköping	2,883	64	2,2	4	—
Hjö	——	8	—	3	—
Söderköping	1,366	60	4,1	8	—
Norrköping	——	sj. fl.	—	—	—
Westervik	——	19	—	2	—
Wimmerby	——	sj. få	—	—	—
Calmar	——	sj. få	—	—	—
Ekesjö	1,981	120	6,0	28	23,3
Carlskrona	——	sj. fl.	—	4	—
Carlshamn	——	40	—	10	—
Lund	——	sj. fl.	—	—	—
Summa	13,825	679	1,6	98	15,3

Rödsot. Inom 10 af rödsot angripne städer hafva alltså anmärkts endast 679 sjukdomsfall med 98 dödsfall. Endast Mariestad och Ekesjö hafva varit i någon anmärkningsvärd grad af sjukdom angripne, så att i den förstnämnda 11,0 samt i den sistnämda 6,0 af hvarje 1,000 invånare insjuknat. Utom i Ekesjö har dock mortaliteten icke varit synnerligen anmärkningsvärd.

Med hänsyn till olika kön voro ibland 511 döde, för hvilka uppgifter i detta hänseende blifvit meddelade, 259 män och 252 qvinnor och med hänsyn till lefnadsåldern voro ibland 529 döde 318 barn, 102 medelåldrige under 40 år och 109 öfver 40 år gamla, hvarförutom från alla orter uppgifves, att förnämligast barn och ålderstigne föllo offer för farsoten.

Sjukdomen som endast i några vissa orter såsom Madesjö socken af Calmar län visat sig elakartad, uppgifves öfverhufvud hafva varit vida lindringare än under föregående årets epidemi.

Sommarens starka värma och den deraf härrörande vattenbristen i följd af källors och vattendrags uttorkning i flere orter, anses förnämligast hafva gynnat sjukdomens uppkomst och utbredning, hvarförutom densamma i somliga orter uppgifves hafva uppkommit af smitta, meddelad genom folksamlingar vid begrafningar efter i rödsot aflidne personer, äfvensom genom till friska orter hemfördt sjukt tjenstefolk.

Enligt hvad som förra årets berättelse (sid. 17) inhemtas, hade årsväxten såväl uti Calmar län, som uti Elfsborgs, Skaraborgs, Jönköpings och Kronobergs eller i de af rödsot nu förnämligast hemsökte länen varit under medelmåttan, samt i Östergöthlands och Wermlands län medelmåttig.

Diarrhé. ***Diarrhé*** omtalas från *Norrbottens län.* Haparanda distrikt: hafva varit mycket allmänt gängse under sommaren, stundom åtföljde af kräkningar och betydliga magplågor (*Wretholm*); — Nederkalix d.: talrika spridda fall, i somliga fall med kräkning och lindrig uttömning 3:dje qvart. (*Tyselius*); — Luleå d.: började i Juli, öfvergick till rödsot i Augusti med betydlig utbredning och upphörde i Oktober (*Waldenström*).

Westerbottens län. Nysättra distrikt: ytterst allmänna, stundom blodblandade, men utan dödsfall 3:dje qvart. (*Risberg*).

Jemtlands län: spridda fall i Hammerdal och några socknar af Undersåkers distrikt 3:dje qvart., som dock snart upphörde (*Grenholm* och *Strandberg*).

Westernorrlands län. Örnsköldsviks distrikt: spridda fall temligen allmänt 4:de qvart. (*Håkansson*); — Hernösands stad: spridda fall 3:dje qvart., stundom rätt svåra med kramp i benen (*Lenström*); — Torps d.: spridda fall 3:dje qvart., stundom i förening med kräkningar (*Hallström*).

Gefleborgs län. Hudiksvalls distrikt: spridda fall temligen allmänt 3:dje qvart., i somliga fall med kolerinsymptomer och »ett par fall af cholera nostras» (*Fineman*); — Gefle d.: spridda fall 3:dje qvart., så väl i staden som på landet (*Bœckström, Sandberg, v. Sydow*).

Stora Kopparbergs län. Fahlu distrikt: spridda fall de flesta i April och af lindrig art; 22 sj. (*Küsel*); i staden spridda fall 2:dra—3:dje qvart. (*Hallin*); — Rättviks d.: allmänt gängse 3:dje qvart. (*Wettergren*); — Westerbergslags d.: yppades under den starka hettan i Juli och Augusti, men upphörde nästan alldeles med inträdet af en svalare temperatur (*Höjer*).

Wermlands län: i Carlstads stad inträffade »under högsommaren som vanligt några diarhéer och några fall af puken eller kolera-nostras samt magkatarrher» (*Göthlin*); — Christinehamn spridda fall 3:dje qvart. (*Berg*); — i Philipstads d.: spridda fall; 98 sj. (*Pallin*); Arvika och Gillberga d.: spridda fall temligt allmänt (*Borgström, Warodell*).

Örebro län. Nora distrikt: spridda fall 3:dje qvart. (*Engström, Barthelsson*).

Westmanlands län: spridda fall talrikt i Westerås stad 3:dje qvart. (*Altin*); i Strömsholmstrakten synnerligt allmänt bland arbetsmanskapet vid kanalen 3:dje qvart., i somliga fall med kolera-symptomer; 170 sj. (*Åkerman*).

Upsala län och distrikt: temligen allmänt, synnerligen 1:sta och 3:dje qvartalen (*Schultz*).

Stockholms län: allmänt gängse 3:dje qvart. (*Martin*); bland jernvägsarbetarne vid vestra stambanan från Stockolm 544 sj.; — i hufvudstaden hos fattigläkarne anmälde 1,232 sj. 52 d. i diarrhé och 250 sj. 3 d. i »kolerin», deribland 124 sj. med 4 d. tillhörde 1:sta qvart., 145 sj. med 2 d. det 2:dra, 747 sj. med 39 d. det 3:dje och 216 sj. med 7 d. det 4:de (*Carlsson*).

Södermanlands län: i Eskilstuna temligt allmänt 3:dje qvart. (*Malm*).

Bohus län: spridda fall i Strömstads och Uddevalla distrikter; i Götheborgs stad temligen allmänt 3:dje qvart.; 177 sj. (*Evert*); i läkaresällskapet antecknade 98 sj. af kolerin och 1,390 af diarrhé.

Elfsborgs län. Borås distrikt: spridda fall 3:dje qvart. (*Elmlund*); bland jernvägsarbetare vid vestra stambanan; 80 sj.

Skaraborgs län: spridda fall samtidigt med rödsot i flere distrikter.

Östergöthlands län: i Söderköping temligt allmänt 3:dje qvart. (*Sevon*); spridda fall i Norrköpings stad 3:dje qvart. (*Engelbreckt*); — Åtvids d.: spridda fall i flere socknar; 138 sj. (*Fornmark*).

Calmar län: temligt allmänt i Tryserum af Tjust distrikt, samt i Söderåkers och Thorsås socknar af Calmar distrikt 3:dje qvart. (*Hacksell, Söderbaum*).

Jönköpings län. Ekesjö d.: spridda fall 3:dje qvart., så väl på landsbygden som i staden temligt allmänt (*Miltope, Bråkenhjelm*).

Kronobergs län. Wexiö distrikt: spridda fall 3:dje qvart. (*Wennberg*); — Ekeberga d.: temligt allmän 3:dje qvart. (*Ossbahr*).

Hallands län: i Halmstad temligt allmänt 3:dje qvart. (*Tenggren*).

Blekinge län: oaktadt torkan och vattenbristen i Carlskrona endast spridda fall af enkla diarrhéer; 57 sj. (*Lundberg*); — Sölvesborgs d.: temligt allmänt gängse 3:dje qvart. (*Norin*).

Rödsot. *Christianstads län* och distrikt: spridda fall så väl i staden som på landet hela året, men isynnerhet 3:dje qvartalet, stundom blodiga; 93 sj. (*Andersson, Blomberg*).

Malmöhus län: i Helsingborgstrakten spridda fall temligt allmänt 3:dje qvart., öfver 100 sj. (*Netzler*); — Malmö d.: temligt allmänt i Malmö stad 3:dje qvart. (*Falk*); på landsbygden endast spridda fall (*Wieselqvist*).

Gottlands län: spridda fall 3:dje qvart. (*Kolmodin*).

Återblick. Diarrhéer hafva alltså förekommit i alla delar af riket, i Norrbotten och Westerbotten allmänt, i Westmanland, Upland och Småländska länen temligen allmänt och i öfriga län med mera eller mindre spridda sjukdomsfall, förnämligast under sednare hälften af året.

Frossa. ***Frossa.*** *Norrbottens län.* Nederkalix distrikt: spridda fall med tertian eller qvartan typ temligen talrikt hela året i kustlandet (*Tyselius*); — Luleå d.: några spridda fall med qvotidian-typ under Maj (*Waldenström*); i Piteå-trakten spridda fall 1:sta och 3:dje qvart. temligt allmänt; af Regementsläkaren d:r *Almqvist* *) omkring 200 behandlade sjuke.

Westerbottens län. Skellefteå distrikt: »qvotidianer och tertianer hafva förekommit under snart sagdt hela året, dock aldrig till något större antal såsom förhållandet var i kustbyarna ett par år förut»; 5 sj. (*Lindström*); — i Umeå bland fattige 1 sj. och i Nysättra 1 sj. (*Haij, Risberg*).

Westernorrlands län. Örnsköldsviks distrikt: spridda fall under höstmånaderna, serdeles allmänt inom Räfsö by i Nordingrå socken, 14 sj.; eljest ingenstädes inom distriktet. »Sjukdomen visade sig första gången i denna by för 22 år sedan »och har alltifrån den tiden egentligen icke alldeles upphört, utan gång efter annan »höst och vår framträdt utan att dock på en gång hafva angripit så många som nu »var händelsen.» Byn är på 3 sidor omgifven af hafssjö, men läget eljest sundt och trefligt (*Håkansson*).

Gefleborgs län. Hudiksvalls distrikt: några fall på våren (*Fineman*); äfven i staden spridda fall (*Blume*); — Söderhamns d.: spridda fall under höstmånaderna af 3:dje-dags frossa (*Thollander*); — Gefle d.: visade sig med några fall i staden redan i Februari, hvarefter spridda fall förekommo under alla sednare månader till största antalet under 2:dra qvart.; i länshäktet, 5 sj. (*Bæckström, v. Sydow, Sandberg*).

---

*) Enligt af doktor *Almqvist* sednare meddelade upplysningar, har under de första 20 åren af hans vistelse i orten 1836—1856, frossa varit så sällsynt, att endast 1 à 2 fall årligen förekommit, och det nästan uteslutande hos sjömän, men 1857 behandlade han i orten 100 fross-sjuke och 1858 omkring 200 hvarefter under vintern 1859 antalet anmälde fross-sjuke steg till 5 à 600, hvarförutom 2 à 300 med säkerhet antagas hafva i Piteå legat sjuke i enahanda sjukdom, utan att hafva anlitat läkare. Någon serskild anledning till detta förhållande har ej kunnat förspörjas. Af en i orten bosatt äldre man har uppgifvits att frossan år 1819 varit lika gängse uti denna ort men sedan åter afstannat.

Stora Kopparbergs län: af Provincialläkaren i Fahlu distrikt: endast 5 fall behandlade under året (*Küsel*); — i staden spridda fall 2:dra qvart. (*Hallin*); — Rättviks d.: endast spridda fall 1:sta qvart. mera sällsynta än förra året (*Wettergren*); — Hedemora d.: spridda fall 2:dra qvart. i Husby (Klosters bruk, Nora och Näsbyn) m. fl. socknar dock utan svårare följdsjukdomar (*Grill*); Westerbergslags d.: spridda fall under alla månader, men till ringa antal och endast under April och Maj med något ökad freqvens (*Höjer*); — Nås d.: några få fall (*Hellström*). *Frossa.*

Wermlands län. Filipstads distrikt: spridda fall, 36 sj. (*Pallin*); — Fryksdals d.: mycket allmänna under hela året, dock mest under 1:sta, 2:dra och 3:dje qvart. inom socknarne i nedre Fryksdalen, isynnerhet Sunne, så väl af quotidian som 3:tian och 4:tan typ, samt äfven complicerade och oregelbunden, ofta med stor benägenhet att recidivera. Sjukdomen förekom jemväl icke sällan i öfra Fryksdalen, och en och annan gång i öfra Elfdalens socknar; eftersjukdomar voro icke sällsynta (*Hedberg*); — Carlstads d.: »frossen som 1857 angrep ett mindre antal personer än under de båda föregående åren, har under 1858 åter tagit upp sig till en serdeles hög grad, med någon ringa minskning under Juli och Augusti, men med så många flera sjukdomsfall under September. Antalet sjukdomsfall var öfverhufvud mer än dubbelt emot 1857; ibland de fattiga anmäldes 54 fall. Den öfvervägande och på hösten uteslutande typen var 3:dje-dags frossan, på våren blandad med annandags- eller hvardags-frossan. Antalet dödsfall af frossa och dess följder »har »enligt presterskapets uppgift varit 81, nemligen i Carlstad 12, landsförsamlingen 5, »Grava 23, Hammarön 7, Kihls pastorat 9, Ölme 11, Segerstad 5.» De flesta dödsfallen inträffade under årets 1:sta qvartal, dernäst under det 2:dra och några få under 4:de. Från Nors, Eds, Bergviks, Ransäters, Öfre och Nedre Ullerud samt Wäse socknar, Christinehamns stad och Kihla pastorat uppgifves intet dödsfall af frossa. Såsom orsak till sjukdomens utbredning antages den fortgående vattenminskningen i alla sjöar och floder, hvilka under detta år, som utmärkt sig för hög medeltemperatur och ringa nederbörd, »sjunkit lägre än i mannaminne» (*Lagerstedt*); »sjukdomen var ofta långsam och åtföljd af uppdrifning af underlifvets viscera, hvarigenom den vid tillstötande inflammatoriska tillfällen, isynnerhet under våren och hösten ofta tog dödlig utgång» (*Göthlin*); i Christinehamn spridda fall 1:sta och 4:de qvart. »Genom uppdämning af en af de åar vid hvilka staden är belägen, sökte man förebygga farorna för helsotillståndet af den varma och torra sommaren under hvilken vattendragen betydligen förminskades och en stor del af nämnde ås — Löthåns eller Löthelfvens gyttjiga botten blottades (*Berg*); — Arvika d.: temligt allmänt i Elgå, Glava och Arvika m. fl. socknar (*Borgström*); — Gillberga d.: frossorna hvilka under föregående års höst började blifva temligt allmänna, fortforo äfven under hela redovisningsåret, dock utan att bilda någon egentlig epidemi förrän i slutet af Augusti månad, då deras freqvens helt hastigt tilltog, så att inom åtskilliga byar, belägna utefter vattendragen, hela hushåll deraf angrepos, hvaremot sjukdomsfallen voro betydligt fåtaligare på den från desamma aflägsnare, mera högländta trakten såsom Lång-

Frossa. seruds socken. Ingen ålder från den spädaste barndomen till den ålderstigne har varit förskonad från sjukdomen; den »qvotidiana och tertiana» typen var isynnerhet öfvervägande; icke sällan följde ansvällningar af underlifvets organer och vattusot (*Warodell*); — Wisnums d.: frossa har som vanligt för det mesta hållit sig omkring Wenerns och Skagerns stränder, dock ej så talrikt som föregående åren; äfven i östra delen af distriktet, der frossa eljest mindre förekommer, hafva sjukdomsfall der och hvar yppats, vanligast med qvartan typ och serdeles benägenhet att recidivera. Under den tid frossorna voro allmänna, anmärktes åtskilliga fall af intermittenta nevralgier än i halfva hufvudet, än i ögat, tänderna, cardia, nervus ischiadicus o. s. v., hvilka för det mesta gåfvo vika för kinasalt (*Bohm*).

Örebro län. Nora distrikt: yppades i Augusti och antogo mot årets slut en allt mera elakartad karakter; stundom under larverad form (*Engström*); i Lindesberg voro »frossorna under året ovanligt få, tvertemot hvad man kunnat vänta, till följe af det förändrade vattenståndet» (*Barthelsson*); — Örebro d.: endast spridda fall så väl på landet som i staden, der jemväl intermittenta nevralgier förekommo (*Hammarström; Acharius*); — Askersunds d.: »spridda fall med tertian typ visade sig redan från årets början, men den befarade vårepidemien uteblef, hvilket jag vill tillskrifva det rikliga regn som föll i Maj månad och den tidiga sommarvärmen. Deremot yppades på hösten en liten fross-epidemi med qvartan-typ, hvartill jag anser orsaken varit brist på nederbörd under hela sommaren och hösten med ovanligt lågt vattenstånd» (*Arpi*); — Boo d.: visade sig till temligt stort antal 4:de qvart. efter rödsotsepidemiens slut, ofta envisa och med recidiv (*Edling*).

Westmanlands län: endast fåtaliga fall 1:sta—2:dra qvart. (*Kalén. Widberg*); — i Strömsholms-trakten ovanligt lindriga under förra hälften af året intill slutet af Augusti, men derefter synnerligt allmänna, så att af arbetsmanskapet vid kanalen knappt ⅓ undgick sjukdomen, 1,002 sj. Utom det att vattenhöjden i följd af sommarens ihållande torka blef ovanligt låg och betydliga ytor af dybotten blottades, pågick äfven under sommaren kanalgräfning på en ganska lång sträcka, hvarigenom ständigt nya jordlager blottades (*Åkerman*); — Ramnäs d.: fross-epidemien började i Augusti och fortfor till årets slut, hvarefter få nya fall inträffat, serdeles envis och recidiverande, alltid qvartan typ (*Häggmark*); — Norbergs d.: endast spridda fall (*Senell*); i Köpings-trakten temligen allmänt, synnerligen på hösten från slutet af Augusti månad lika om ej mera intensiva än föregående år (*Kihlstedt*); i Arboga-trakten likaledes epidemiskt gängse på våren med qvotidian och tertian typ, på hösten med qvartan (*Bergmansson, Sparrman*).

Upsala län och distrikt: fortforo från förra året, synnerligen 2:dra och 4:de qvart. med täta recidiver, men eftersjukdomarna voro sparsamma, i länshäktet 8 sj. (*Schultz*); — Leufsta d.: äfvensom Dannemora-trakten, förekommo synnerligen sparsamt (*Jacobsson, Hagberg*): — Enköpings d.: gängse hela året med stor benägenhet för recidiv; ibland de fattige, 28 sj. (*Stiegler*).

Stockholms län. Norrtelge distrikt: hade betydligt aftagit under 1857, men visade sig på hösten 1858 tilltagande både i freqvens och intensitet med allmänna recidiv. Torkan under sommaren hade också haft till följd, att stora sträckor af förut vattenbetäckt mark lades i dagen; ibland fattige 50 sj. (*Isander*); — Hargs d.: 31 sj. de fleste under höstmånaderna (*Öhrström*); — Södertelge d.: allmänt gängse hela året under alla former (*Martin*); — ibland frivilliga arbetare vid jernvägen och vestra stambanan från Stockholm, 627 sj., deribland 2:dra qvart. 24, 3:dje 479 och 4:de 127; — ibland kommenderadt manskap utur Kongl. Helsinge, Nerikes och Södermanlands regementen vid samma arbete, 254 sj.; i Dalarö-trakten på hösten mera allmänt än under föregående år (*Broman*); — i hufvudstaden hos fattigläkarne anmälde 1,257 sj., deribland 42 i Januari, 43 i Februari, 92 i Mars, 92 i April, 89 i Maj, 76 i Juni, 34 i Juli, 44 i Augusti, 175 i September, 198 i Oktober, 192 i November och 178 i December (*Carlsson*); på Provisoriska sjukhuset 87 sj. (*Ljunggren*); vid Långholmen 190 sj. (*Dahl*); å Seraphimer-lasarettet vårdade 250 sj., deribland 1:sta qvart. 45, under 2:dra qvart. 55, under 3:dje 31 och under 4:de 119 sj.

Södermanlands län. Eskilstuna distrikt: antog under hösten en stor utbredning med stor benägenhet för recidiv; hos fattige 25 sj (*Ihrman*); i Eskilstuna stad mera allmänna och envisa än förra året; bland fristads-personalen 1:sta qvart. 13 sj., 2:dra qvart. 6 sj., 3:dje qvart. 13 sj. och 4:de qvart. 23 sj.; å apoteket hafva åtgått 110 uns kinasalt. Bland faktori-personalen 51 sj. (*Malm*); — i Thorshälla stegrades hastigt i Augusti och fortforo i aftagande till årets slut, serdeles ibland kanalarbetarne (*Ramström*); — Daga d.: yppades i Juli och fortfor sedan till årets slut, troligen gynnad af det låga vattenståndet (*Klintberg*); Wingåkers d.: allmänna och recidiverande (*Aurell*); — Malmköpings d.: sällsynta på våren, ökades på sommaren och ännu mera på hösten, samt fortforo i mängd vid årets slut (*Zetterstrand*); — Trosa d.; temligt allmänt 3:dje—4:de qvart.; yppades hos många efter genomgången nervfeber; öfver 40 sj. (*Risberg*); — Forssjö d.: frossa som 1857 var ganska sällsynt i orten, visade sig åter under sednare hälften af detta år epidemisk; ibland 102 vårdade voro 70 qvartaner, 18 tertianer och 14 qvotidianer (*Godenius*); — Nyköpings d.: allmänna på sommaren och hösten, envist recidiverande och ej sällan med påföljande vattusot, så väl i staden som på landet; ibland fattige anmälde 46 sj. (*Martin, Lundqvist*).

Bohus län. Strömstads distrikt: spridda fall, dock ej så svårbotliga som förra året (*Drougge*); — Uddevalla d.: spridda fall 3:dje—4:de qvart. (*Åhlström*); i Kongelf, 11 sj. (*Ullman*); — Oroust d.: spridda fall på våren och hösten (*Gammelin*); i Göteborgs stad spridda fall på senhösten, envisa, 151 sj. 1 d. (*Evert*); i läkare-sällskapet från April till årets slut antecknade 1,721 sj. (*Evert*).

Elfsborgs län: Ehuru vattenståndet i Götha elf var lågt, förekommo endast få fall af frossa i trakten af Trollhättan, hvilka dock voro högst envisa och recidiverande (*Rinman*); i Wenersborgs stad blott 21 fall (*Kuylenstjerna*); — Borås d.: endast

Frossa. spridda fall på våren (*Elmlund*); — Ulricehamns d.: endast 2 fall på våren (*Heinrici*).

Skaraborgs län. Mariestads distrikt: endast spridda fall (*Huss*); i Lidköpings stad 7 sj. 2:dra—3:dje qvart. (*Sundberg*); — Hjo d.: endast spridda fall 2:dra—3:dje qvart. (*Tengstrand*); — Falköpings d.: »högst få fall» (*Neuman*); — ibland frivilliga jernvägsarbetare vid vestra stambanan Götheborg—Falköping 195 sj., deribland under 1:sta qvart. 13, 2:dra 73, 3:dje 75 och 4:de 34.

Östergöthlands län: spridda fall, temligt allmänt i Söderköpings och Finspongs d.: hos fattige, 14 sj. (*Djurberg* och *Söderström*); i staden Söderköping talrikare än förra året (*Sevon*); i Norrköpings stad spridda fall 2:dra qvart. och med tilltagande freqvens under 4:de qvart. (*Engelbrekt, Åberg*); — Linköpings d.: temligt allmänt öfver hela distriktet (*Svedenborg*); — i staden mindre talrikt under årets första månader, upphörde under försommaren, återkommo mot hösten, men voro ännu af mildare art till de 2 sista månaderna af året, då de blefvo synnerligen svåra (*Bergman*); — Torpa d.: spridda fall (*Samberg*); — i Wadstena under detta år i allmänhet lindriga 2:dra qvart. och på hösten endast få fall (*Anjou*); — i Skenninge endast spridda fall, på hösten med qvartan-typ som här i orten eljest är sällsynt (*Cnattingius*); — Åtvids d.: ungefär med enahanda freqvens, som under fjolåret; 254 anmälde sj., deribland 62 hvardags, 179 annandags och 13 tredjedagstyp (*Fornmark*); — i Kisa d.: ibland fattiga 15 sj. (*Björck, Bodman*).

Calmar län. Tjusts distrikt; allmän i kustsocknarna, på hösten, ofta med påföljande vattensvullnad; i Westrum 30 sj. (*Hacksell*); i Westerviks stad spridda fall under årets första 4 månader, endast 21 sj., men tilltogo mera allmänt från September månad och fortforo till årets slut, under hvilken tid jemväl en mängd intermittenta nevralgier förekommo; 86 sj. (*Forling*); — Wimmerby d.: talrikare än föregående året, hos fattiga 77 sj. (*Bergenklint*); — Oscarshamns d.: på våren endast spridda sjukdomsfall, men på hösten mera allmänt, serdeles vid `kusten (*Darin*); — Mönsterås d.: så väl i år som flere föregående år hafva höstfrossorna börjat i slutet af Juli under en sjukdomsform som af allmänheten benämns Augustifeber och der ingen intermission i febern förmärkes under de 2 första veckorna, utan först derefter börjar visa sig, men likväl upphör efter bruket af kinasalt. Då allmogen alltså icke härvid igenkänt frossan, hafva sjuke ofta fått ligga flere veckor innan den mer och mer framträdande frosstypen föranledt begäran om hjelp (*J. A. Pettersson*); — Högsby d.: endast spridda fall (*Holmberg*); — Calmar d.: har ej heller under detta år så ofta förekommit, men envist recidiverat; på våren förekom den ej sällan som intermittent nevralgi. Den uthållande torkan synes icke hafva utöfvat något inflytande på dess freqvens (*Söderbaum*); i staden endast några få fall (*Pettersson*); i länshäktet 34 sj. (*Ekman*); Ölands norra d.: endast spridda fall af recidiv hos 9 hemkommande sjömän (*Edling*); — Ölands södra d.: endast spridda fall (*Cronstrand*).

Jönköpings län: i Jönköpings stad några få fall 2:dra qvart. (*Caspersson*); — Ekesjö distrikt: endast spridda fall 2:dra qvart.; hos fattige, 12 sj. (*Bråkenhjelm*); — Wrigsta d.: endast spridda fall (*Hæffner*); — Wernamo d.: spridda fall merendels med tertian typ; hos fattige, 14 sj. (*Wittlock*).

Kronobergs län. Wexiö distrikt: endast några få fall (*Wennberg*); — ibland fattige i Ljungby d.: 4 sj. (*Billengren*); — Ekeberga d.: spridda fall på våren (*Ossbahr*).

Hallands län. Norra distrikt: endast spridda sjukdomsfall 2:dra qvart.; ibland fattige, 7 sj. (*Carlsson*); — i Halmstad endast spridda fall på våren (*Tenggren*); — i Warbergs häkte, 23 sj. 4 d.; i Laholms-trakten spridda fall 2:dra—3:dje qvart. (*Flygare*).

Blekinge län. Carlskrona distrikt: på våren temligt allmänt efter influenzans upphörande (*Hellman*); i Carlskrona stad spridda fall hela året utan synnerlig utbredning, 41 sj. (*Ekwurtzel*); — Ronneby d.: spridda fall 2:dra och 4:de qvart., 56 sj. (*Rydberg*); — i Carlshamn några spridda fall på våren samt under 3:dje qvart. (*Witt*).

Christianstads län och distrikt: under hela året, utom de 2:ne sista månaderna af provinciallläkaren behandlade, 127 sj., af hvilka 33 qvotidianer, 60 tertianer och 32 qvartaner; i fängelset 18 sj. (*Andersson*); — Broby d.: spridda fall på våren (*Lindforss*); — Åhus d.: spridda fall temligt allmänt, synnerligen hos dem som bo vid hafskusten (*Aspelin*); — Cimbrishamns d.: endast spridda fall 2:dra qvart. (*Bratt*).

Malmöhus län. Landskrona distrikt: nästan epidemiskt gängse 2:dra—3:dje qvart., så väl å landsbygden som i Landskrona stad; i fängelset 155 sj. (*Virgin, Gullstrand*); — i Helsingborgstrakten spridda fall 2:dra qvart.; 54 sj. (*Netzler*); — Malmö d.: har detta år ej visat epidemiskt lynne och förekom hufvudsakligen på våren; bland fästningspersonalen, 192 sj. (*Wieselqvist*); i Malmö stad förekommo sjukdomsfall hela året, men öfverhufvud godartade (*Falk, Bergh*); i Lund spridda fall 4:de qvart. (*Samberg*); — bland frivilliga jernvägsarbetare vid södra stambanan från Lund förekommo 63 sjukdomsfall, deribland 57 under 3:dje qvartalet; — Trelleborgs d.: förekom ganska sällan under 1:sta hälften af året, men tilltog med spridda sjukdomsfall mot årets slut (*Ström*); — Öfveds d.: temligt allmän under våren och sommaren, 234 sj., deraf i 1:sta qvart. 18, 2:dra qvart. 171, 3:dje qvart. 42 och 4:de qvart. 3 sj. (*Åberg*); — i Ystad 21 sj. under 2:dra—3:dje qvart. (*Wihlborg*).

Gottlands län: endast spridda fall (*Kolmodin*).

Återblick. Frossa har alltså jemväl under detta år visat sig i nästan alla delar af riket, utom Jemtland, dock öfverhufvud ej med synnerligt anmärkningsvärd frequens. Med undantag för Nederkalix, Piteå-trakten och Örnsköldsvik, voro de norra länen i det närmaste derifrån fria och äfven i Gefleborgs och Stora Kopparbergs län var sjukdomen nu sällsynt. Likaledes förekommo sjukdomsfallen mera sparsamt i

Frossa. Elfsborgs, Skaraborgs, Jönköpings och Kronobergs län. Deremot var den allmännare i Wermland längs vattendragen, uti de delar af Westmanlands, Upsala och Stockholm samt Södermanlands län, som äro belägna vid mälare-vattnen, äfvensom i kustsocknarna ej mindre af sistnämnde län, än ock af Östergöthlands, Calmar och Malmöhus. Intermittenta algier anmärktes i Wermland, Örebro och Calmar län. Vanliga följdsjukdomar förekommo visserligen i flere orter, men ej så allmänt som under vissa föregående år. Ibland städerna företedde Eskilstuna, Götheborg, Söderköping och Landskrona större antal fross-sjuke. Sjukdomsfallen som på våren började blifva freqventa, minskades åter efter då inträffadt regn och värma, men blefvo sedermera på hösten ännu talrikare, så att detta års frossepidemi förnämligast herrskat under sistnämnde årstid, sedan sommarens torka haft till följd, att stora sträckor förut vattensköljd mark blottats. I somliga orter utvecklade sig ock frossan efter s. k. Augusti-febrar.

Utan att öfverhufvud hafva varit serdeles freqvent, har alltså frossan under detta år visat sig något i tilltagande i jemförelse emot de 2:ne föregående åren. Sjukdomen förekom väl såsom vanligt på för-året, men förnämligast på hösten från och med September månad. Ibland 2,390 sjukdomsfall för hvilka tiden blifvit uppgifven tillhörde 235 1:sta qvart., 406 det 2:dra, 895 det 3:dje och 854 det 4:de.

Gulsot. **Gulsot** omtalas under detta år hafva förekommit i *Stora Kopparbergs län.* Fahlu distrikt: spridda fall af gulsot i Januari, Maj, September och December (*Küsel*); — *Wermlands län.* Carlstads distrikt: »Gulsot förekom ofta nog redan »i Juli, men från September i så talrika fall i Carlstad och närmaste trakten der»omkring, att sjukdomen med rätta ansågs för farsot, som dock icke i intensivt hän»seende var svårare än vanligt. Något dödsfall har jag mig icke bekant, och ganska många gingo ute och skötte sina sysslor, ehuru hyn var betydligt gul, matlusten borta och kroppen matt» (*Lagerstedt*); — i staden Carlstad: »Gulsot yppade sig här under Augusti månad och fortgick med strödda fall till November hvarefter den tilltog och spridde sig epidemiskt till årets slut» utan att hvarken vara svårartad eller dödlig (*Göthlin*); — Wisnums d.: Gulsot har icke varit sällsynt under sista månaderna af året, men dock snart gifvit vika för tjenlig behandling (*Bohm*); — *Örebro län:* bland allmänna under året förekomne sjukdomar i Örebro stad nämnes jemväl gulsot (*Acharius*); — Askersunds d.: några fall af gulsot under hösten (*Arpi*); — *Westmanlands län*: spridda fall af icterus gastroduodenalis i Westerås stad under 4:de qvart. (*Altin*); — *Stockholms län.* Hargs distrikt: under hösten, 6 sj. (*Öhrström*); — *Bohus län.* Strömstads d.: förekom ganska allmänt 3:dje—4:de qvart. (*Drougge*); — Uddevalla d.: spridda fall 3:dje—4:de qvart. (*Åhlström*); äfvensom i staden Uddevalla 4:de qvart. (*Lönner*); — Oroust d.: allmänt gänse under sommaren öfver hela Oroust och kringliggande öar (*Gammelin*); i Götheborgs stad serdeles allmän 2:dra—3:dje qvart. 39 sj. (*Evert*); — *Elfsborgs län.* Wenersborgs distrikt: vid Trollhättan gängse 3:dje—4:de qvart., så freqvent att några serskilda

orsaker måtte hafva funnits (*Rinman*); — i Wenersborgs stad ovanligt många fall af gulsot i December, öfver 28 sjuke (*Kuylenstjerna*); — *Christianstads län* och distrikt: spridda fall synnerligen 4:de qvart. 7 sj. (*Andersson*). *Gulsot.*

Vid Statens jernvägsbyggnader, der under året 18 läkare varit anställde, har enligt inkomne rapporter, sjukdomsförhållandet varit följande:

Sjukdomar.	Kommenderadt manskap ur Helsinge, Nerikes och Södermanlands Regementen[1]) vid vestra banan från Stockholm.		Fria arbetare						Summa.	
			vid vestra banan från Stockholm[2]).		vid vestra banan från Götheborg[3]).		vid södra banan från Malmö[4]).			
	sj.	d.	sj.	d.	sj.	d.	sj.	d.	sj.	d.
Gastriska och nervösa febrar .	80	2	35	4	25	2	6	—	146	8
Inflammatoriska och rheumatiska febrar	221	1	76	2	114	3	25	—	436	6
Frossa	254	—	627	—	195	—	63	—	1,139	—
Smittkoppor	9	—	27	6	21	—	4	—	61	6
Kolera	3	1	8	5	—	—	—	—	11	6
Rödsot	1	—	—	—	13	—	1	—	15	—
Diarrhé	490	—	54	—	80	—	10	—	634	—
Diverse invertes sjukdomar . .	167	—	85	2	262	6	49	1	563	9
Veneriska sjukdomar	17	—	39	—	15	—	4	—	75	—
Diverse yttre åkommor . . .	288	—	189	2	347	2	86	2	910	6
Summa	1,530	4	1,140	21	1,072	13	248	3	3,990	41

---

[1]) Tillsammans 1,900 man under omkr. 6 månaders arbete. [2]) omkring 1,500 man under 9 månaders arbete. [3]) omkring 2,000 man under hela årets arbete. [4]) omkring 1,000 man under 6 månaders arbete.

I sammanhang med redogörelsen för sjukdomsförhållandet i riket torde ock böra nämnas följande:

Skörbjugg. **Skörbjugg** har under detta år ingenstädes förekommit med så ovanlig frequens som under det föregående. Endast från *Norrbottens län*, Nederkalix distrikt: omtalas 13 sjukdomsfall af alfvarsam beskaffenhet på olika ställen, deribland ett haft dödlig utgång (*Tyselius*) och från *Stora Kopparbergs län:* spridda sjukdomsfall under 1:sta qvartalet (*Küsel*).

Bölder och fulslag. **Bölder och fulslag** omtalas detta år endast från *Örebro län* Askersunds distrikt: »under årets sista qvartal förekommo hvarjehanda hudsjukdomar, ifrån simpla bölder till karbunklar, jemte ros; flere fall af erysipelas faciei och phlegmonodes, så talrikt, att jag dervid trott mig se ett allmännare (epidemiskt) inflytande som gjort sig gällande» (*Arpi*); — Boo d.: »panaritier och bulnader hafva till stort antal förekommit, isynnerhet under sista månaderna af året (*Edling*); — *Upsala län:* i Enköping stad förekommo en sådan mängd bulnader, serdeles panaritier, att de torde kunna räknas bland epidemiska sjukdomar (*Barck*); — *Skaraborgs län:* under 3:dje—4:de qvart. ovanlig mängd panaritier och andra bulnader (*Tengstrand*); — *Ekesjö stad:* under 1:sta qvart. förekommo »ovanligt många fall af panaritier i sina olika grader» (*Miltope*).

Syphilis. **Syphilis** har enligt hvad inkomne reserapporter utvisa, under året påkallat mer eller mindre vidsträckta Sundhetsbesigtningar uti 12 län, nemligen *Norrbottens län:* Pajala och Karungi socken; — *Westerbottens län:* Skellefteå och Degerby socknar; — *Stora Kopparbergs län:* Malungs och Kopparbergs socknar; — *Wermlands län:* Botilsäter, Bogen, Fryksände, Sunne, Gåsborn och Lungsund socknar; — *Bohus län:* Skee och Tanum socknar; — *Elfsborgs län:* Tunhem, Bredared, Kalf, Tverred och Lerum socknar; — *Skaraborgs län:* Sandhem, Vinga, Battack, Lyrestad, Amnehärad, Gustaf Adolf, Yllestad, Lundby och Bitterna socknar; — *Calmar län:* Gammelby, Hässmo, Egby och Smedby socknar; — *Kronobergs län:* Algusboda socken; — *Hallands län:* Gunnarp och Fjäre socknar; — *Blekinge län:* Eringboda socken och *Malmöhus län:* Anderslöf och Svedala socknar, inalles 38 socknar och hafva i följd häraf åtskillige personer blifvit till kurhusen afsände. Vid besigtningen i Sandhems socken af Skaraborgs län befinnas ej mindre än 17 personer varit smittade af en och samma lösaktiga qvinna. Inom Borås distrikt uppgifves frequensen af denna sjukdom hafva varit mindre än föregående år.

Spetälska. **Elephantiasis, spetälska (knölsjuka).** Från alla de distrikter der denna sjukdom är gängse, hafva förteckningar för detta år inkommit, hvaraf inhemtas följande: Jerfsö distrikt: Ibland de i förra årets tabell upptagne 34 sjuke hafva 3:ne aflidit, nemligen f. d. bonden Anders Persson, 44 år gammal och Half-

var Jansson 55 år gammal. Båda i Ljusdal, samt soldaten Ång i Jerfsö 42 år gammal, hvarförutom enkan Brita Andersdotter i samma socken, såsom icke med spetälska behäftad blifvit, såsom orätt uppförd utur förteckningen utesluten. Deremot hafva 5 tillförene ej anmälde sjuke blifvit i detta års förteckning upptagne, deribland en dotter till ofvannämnde Anders Persson och en dotter till en förut upptagen spetälsk bondhustru i Ljusdal samt en enka och en hustru i samma socken, äfvensom en torpare i Jerfsö, hos hvilka alla sjukdomen redan varat flere år, ehuru de hittills icke blifvit hos läkaren anmälde. Antalet befintlige sjuke utgör nu 35. (*Hedenström*). *Spetälska.*

Gefleborgs län. Hudiksvalls distrikt: utaf de i förra berättelsen upptecknade 9 sjuke, hafva under årets lopp 2:ne aflidit i denna sjukdom, nemligen husaren Olof Ersson Flykt i Njutånger, samt husaren Lars Jonsson i Delsbo. Deremot har ifrån Delsbo inkommit uppgift på 2 förut ej anmälde, nemligen bonden Erik Jonsson i Sjömyra 45 år gammal, som redan länge varit af sjukdomen angripen och soldatsonen Per Stark 21 år gammal, som ungefär ett år varit dermed behäftad, hvadan de sjukes antal nu likaledes utgör 9 (*Fineman*); — Söderhamns d.: af de uti 1856 års berättelse omnämnde 19 sj. hafva 2:ne under året aflidit, nemligen en 68 år gammal qvinna i Hanebo och en 61 år gammal arbetskarl i Söderhamn. Deremot hafva uti Bollnäs anmälts 3:ne förut icke upptagne män, hvilka dock redan flere år varit af sjukdomen angripne, äfvensom en sedan 3:ne år sjuk gosse i Mo socken. En af desse sjuke i Bollnäs är inflyttad från Dalarna och har varit spetälsk uti 13 år. De ende spetälske uti Skogs socken äro alla sinsemellan beslägtade, nemligen 3:ne medelåldriga systrar och deras 76 års gamla moster, alla hemma i Löthen. De förstnämndes föräldrar lefva, hafva ej flere barn och äro sjelfve fullkomligt friska. De antecknades sjuke antal uppgår nu till 21. De fleste sjuke bo vid eller nära till Ljusnans eller Voxnans flodbädd och sysselsätta sig med fiske (*Wickblad*).

Följande tabeller utgöra ett sammandrag af Provinciallläkarne *Hedenströms, Finemans* och *Wikblads* uppgifter om denna sjukdoms förhållande uti de 3:ne distrikter af Gefleborgs län der densamma är gängse:

Spetälska.

a) *Sammandrag af uppgifterna om befintlige Spetälske i Jerfsö, Hudiksvalls*

Socken.	Antal sjuke.	Födelseort.	Kön.		Lefnadsställning, yrke.							Ålder.							Gifte.				Ogift.
																			med icke spetälsk.		med spetälsk.		
			Man.	Qvinna.	Bönder.	Torpare.	Skräddare.	Skomakare.	Kontorsbetjent.	Pigor.	Sjungfrur.	10—20.	20—30.	30—40.	40—50.	50—60.	60—70.	70—80.	Lefvande.	Afliden.	Lefvande.	Afliden.	
Färila	10	Färila	5	5	1	8	—	—	—	1	—	1	—	1	2	3	2	1	7	1	—	—	2
Loos	1	Loos	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—
Ljusdal	14	Ljusdal 13 Stockholm 1	5	9	4	10	—	—	—	—	—	3	2	2	4	1	2	—	6	—	—	2	6
Arbrå	3	Arbrå	2	1	2	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	2	—	—	—	1
Jerfsö	7	Jerfsö	5	2	2	3	—	1	—	1	—	—	—	—	2	5	—	—	5	—	—	—	2
Bjuråker	1	Bjuråker . . .	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Dellsbo *)	6	Dellsbo	3	3	2	3	—	—	—	1	—	—	1	1	4	—	—	—	4	1?	—	—	1
Norrbo & Ilsbo	1	Ilsbo	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Hudiksvall . . .	1	Hudiksvall . .	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Mo	1	Mo	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Norrala	2	Norrala	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—
Trönö	1	Trönö	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—
Skog	4	Skog	—	4	—	—	—	—	—	4	—	—	—	3	—	—	—	1	—	—	—	—	4
Segersta	1	Segersta . . .	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—
Söderala	5	Söderala . . .	2	3	1	—	1	—	—	3	—	—	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	5
Alfta	2	Alfta	1	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2
Söderhamn . . .	2	Söderhamn . .	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2
Bollnäs	3	Bollnäs 2 . Dalarna 1 .	3	—	2	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	1	1	—	—	1
uti 18 socknar	65		33	32	18	29	2	1	1	13	1	7	8	12	18	12	6	2	28	5	—	2	30
			65		65							65							35				

*) Uppgift om sjukdomens långvarighet m. m. saknas för en af härvarande sjuke.

Slägt med lefvande eller afliden spetälsk.					Barn och deras ålder.							Sjukdomens						Den sjukes tillstånd.	
					icke spetälske.							form.			långvarighet.				
Far, Mor.	Farfar, Farmor.	Föräldrars syskon	Syskon.	Barn.	under 10 år.	10—20 år.	20—30 år.	30—40 år.	40—50 år.	ej uppgifven.	Spetälske.	Knölig.	Glatt.	Blandad.	1—5 år.	5—10 år.	10—20 år.	Arbetsföre.	Icke arbetsföre.
—	—	1	—	1	3	7	4	2	2	—	—	4	1	5	5	4	1	7	3
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1
5	—	1	2	1	2	7	5	3	—	—	1	8	—	6	4	10	—	5	9
—	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	1	—	2	1	2	1
—	—	—	1	—	1	3	3	1	—	—	—	1	1	5	2	3	2	4	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	5	1?	—	2	1	2	3	2
—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1	—
—	—	—	—	—	4	2	2	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—	2	—
—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—
—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	3	1	3	1
—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	3	2	—	5	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	—	1	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	1	2	—
—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	3	—	—	—	1	2	2	1
5	1	6	9	2	12	22	19	7	2	1	1	41	4	20	19	32	13	41	23
23					63							65			64			64	

Spetälska.

b) *Öfversigt af tillkomne och afgångne Spetälske år 1858.*

Socken.	Tillökning 1858.		Minskning 1858.			
	Antal uppgifne i 1857 års förteckning.	Tillkomne i 1858 års förteckning.	Döde.	Bortflyttade.	Origtigt upptagne.	Befintlige sjuke enligt 1858 års rapporter.
Färila	10	—	—	—	—	10
Loos	1	—	—	—	—	1
Ljusdal	13	4	2	—	1	14
Arbrå	3	—	—	—	—	3
Jerfsö	7	1	1	—	—	7
Njutånger	1	—	1	—	—	—
Bjuråker	1	—	—	—	—	1
Delsbo	5	2	1	—	—	6
Norrbo & Ilsbo	1	—	—	—	—	1
Hudiksvall	1	—	—	—	—	1
Alfta	2	—	—	—	—	2
Segersta	1	—	—	—	—	1
Hanebo	1	—	1	—	—	—
Söderala	5	—	—	—	—	5
Norrala	1	—	—	—	—	2
Trönö	2	—	—	—	—	1
Skog	4	—	—	—	—	4
Söderhamn	3	—	1	—	—	2
Bollnäs	—	3	—	—	—	3
Mo	—	1	—	—	—	1
Summa	62	11	7	—	1	65

Häraf inhemtas att ibland 65 spetälske uti 18 socknar, voro 33 män och 32 qvinnor; att de fleste sjuke voro emellan 40—60 år gamla; att 35 varit eller äro gifte, nemligen 33 med icke spetälske och 2 med spetälsk maka; samt 30 ogifte; att 23 haft spetälske slägtingar, deraf 6 i rättuppstigande led, 15 sidofränder samt 2 barn. 26 af de spetälske ega barn, deribland 9 hvardera 1 barn, 6 hvardera 2 2 barn, 5 hvardera 3 barn, 3 hvardera 4 barn, 2 hvardera 5 barn och 1, sex barn eller tillsammans 63 barn.. Ibland dessa barn äro 12 under 10 år, 22 emellan 10—20 år, 19 emellan 20—30 år, 7 emellan 30—40 år, 2 emellan 40—50 år och för 1 saknas uppgift om åldern; ibland dessa är blott ett barn spetälskt, nemligen en 22 års gammal qvinna i Ljusdals socken, ehuru 8 af dem tillhört 2:ne familjer

der både far och mor varit spetelske och flere redan hunnit öfver medelåldern. Ibland föräldrarna till dessa barn ega 5 spetelske slägtingar. Ibland de sjuke äro endast 2:ne födde utom orten, nemligen en född i Dalarna och en annan barnhusbarn från Stockholm. *Spetelska.*

Ibland andra ***kroniska hudsjukdomar*** nämnas såsom mest förekommande: Skabb i Nysättra, Umeå, Gefle, Gysinge, Westerås, Strömstad, Ulricehamn, Falköping och Åhus distrikter. I motsatts härtill nämner doktor *Wretholm* att skabb icke ens är känd i Haparanda distrikt, äfvensom att kroniska hudsjukdomar der öfver hufvud äro sällsynta. Deremot nämner bemälde läkare att »skrofler året om förekommit hos allmogens barn ganska ofta såsom körtelsvullnader, ansvällning af näsan, flytning från öronen m. m.; — Tinea i Strömstads och Hjo distrikter; — Herpes i Gefle; — Eczema i Umeå, Jerfsö, Gefle, Westerås och Hjodistrikter; — Impetigo i Gefle och Hjo distrikt; — Crusta lactea, Serpigo, Psoriasis och Pityriasis m. fl. i åtskilliga orter, dock sparsamt. *Hudsjukdomar.*

Smittosam ögonsjukdom. Provincialläkaren i Calmar distrikt omtalar att en »kontagiös (epidemisk?) blepharo-blennorrhé» under sednare år varit gängse i södra Möre härad af Calmar län. I anseende dertill att denna trakts invånare bo aflägset från läkarestationen och sällan rådföra sig med läkare om sina krämpor, har Provincialläkaren icke förr än under detta år haft tillfälle att se någon med denna sjukdom behäftad, ehuru han ett par föregående år hört talas om en i orten gångbar ögonsjukdom, hvilken han ansett vara en enkel katarrhal-åkomma. Sjukdomen förekommer i skogstrakten af nyssnämnde härad, der Thorsås, Söderåkra, Arby, Mortorp, Oscars, Madesjö, St. Sigfrid, Halltorp och Wissefjerda socknar sammanstöta och äfven från Elghults socken i Kronobergs län har Provincialläkaren varit derför rådfrågad. I Oscars socken lärer sjukdomen redan förekommit under 3:ne på hvarandra följande vintrar och 15 af skolbarnen uppgifvas hafva under denna höst deraf varit angripne, hvarförutom ock flere beväringsynglingar vid mönstringen hade sådan åkomma, ehuru Provincialläkaren då ansåg sjukdomen vara af katarrhal natur, desto heldre, som han ej fått se sjukdomen i dess svåraste stadium utan endast sedan den blifvit så mycket bättre, att den deraf angripne kunde sjelf besöka läkaren. Äfven i Thorsås torde den hafva varat lika länge. Den är bland folket i orten allmänt bekant, så att när man kommer att tala derom, de endast säga »den der ögonsjukan» eller »ögonplågan» och anses vara smittosam. Då den yppats i något hus, angrepos efter hand flera ofta nog alla dess medlemmar. Den har på åtskilliga trakter hållit sig mest inom vissa slägter, som genom tätare umgänge med hvarandra ådragit sig densamma. Att någon genom denna åkomma förlorat synen har dock Provincialläkaren icke hört. Sedan sjukdomen nu så länge varat på samma ort och i samma gårdar, samt äfven spridt sig omkring och Provincialläkaren jemväl *Ögonsjukdomar.*

Ögonsjukdom. haft tillfälle att hemma hos sig iakttaga flere fall deraf, har han ansett sjukdomen vara af den betydenhet, att serskild uppmärksamhet deråt bör egnas och ej tvekat, att i årets berättelse upptaga densamma under ofvanstående rubrik.

Sjukdomen börjar efter några dagars kliande eller sveda i ögonen med värk, och svullnad af ögonlocken, ymnig, tunn, varblandad flytning, så skarp att den ofta angriper kindbenen och stark ljusskygghet; dessa symptomer fortfara mer eller mindre i en eller flere månader, hvarunder den sjuke nödgas undvika ljuset och är urståndsatt att sysselsätta sig med något arbete. Derefter aftaga symptomerne till en viss grad, på hvilken sjukdomen förblifver stående någon tid intilldess den, efter någon anledning t. ex. höstkylan, ånyo utbryter och har samma förlopp. Knappast torde någon deraf angripen sedermera hafva blifvit fullkomligt återställd. Efter 2—3 år finnes ännu kongestion och svulstighet i nedre ögonlockets conjunctiva isynnerhet i yttre ögonvinkeln, ibland med temligt ymnig afsöndring, ibland utan. Efter mildare sjukdomsfall äro naturligtvis dessa följder mindre betydliga än efter svårare. Nedre ögonlockets konjunktiva har i några fall synts tydligt granulerad med mer eller mindre tätt sittande små vårtformiga upphöjningar och svullnader, så att ögonlocksranden stått litet ifrån ögat, »men så tätt sammanpackade och till utseendet fasta granulationer, som jag förleden sommar hade tillfälle att se på Fredriks-hospitalet i Köpenhamn har jag här icke sett.» Vanligen synes endast en mer eller mindre betydande vulstighet i konjunktiva och mörk rodnad. Ögongloben har icke någon gång blifvit angripen deraf, så att man skulle hafva att frukta någon fara för synen genom levkom eller dylikt. Den långvariga retningen på ögat synes emellertid inverka försvagande på synförmågan.

Det torde nu sedan sjukdomen fortfarit 3 år eller kanske längre, vara omöjligt att utreda hur den uppkommit. En sannolikhet kunde det vara, att tjenstefolk, som för någon tid varit öfverflyttade till Danmark, kommit hem dermed, ty af ögoninflammationer har den mesta likhet med den militära, ehuru den, om än mycket häftig, likväl är mildare till sina följder än hvad denna bruka vara (*Söderbaum*).

Från Jönköpings län omtalar Provincialläkaren i Wernamo distrikt, jemväl på våren iakttagne några fall af »granulös ögoninflammation, conjunctivitis granulosa» hvilka dock förekommo på skiljda ställen (*Wittlock*).

Rabies. I likhet med hvad i förra Berättelsen anfördt blifvit, torde också följande händelser böra omtalas, der menniskor blifvit bitne af hundar behäftade med den i somliga orter gängse hundsjukan, *Rabies canina* (se afdelningen 13), nemligen: *Upsala län:* i Enköpings stad hade en galen hund bitit sin ägare i handen. Såret läktes utan någon behandling, men uppbröt efter 3 veckor, då handen började starkt värka, hvarjemte fullt utbildade symptomer af hydrophobi i hast inställde sig, hvaraf mannen afled på 3:dje dygnet (*Barck*); — *Stockholms län.* Södertelge distrikt: en 58 års qvinna biten af en galen hund i början af Dec. 1857, sjuknade den 12

Jan. 1858 och dog i de rysligaste plågor efter 3 dagar (*Martin*); — *Elfsborgs län.* Borås distrikt: der enstaka fall af rabies hos hundar försports voro 3 hundbitne personer under läkarevård, utan påföljande sjukdom (*Elmlund*); — *Skaraborgs län* i Falköpings distrikt: der rabies var gängse hos hundar blefvo flere personer bitne, men i tid behandlade, utan vådlig påföljd (*Neuman*). — *Hallands län:* en 4 års gammal gosse blef den 8 Februari biten i ansigtet af en okänd hund; såren läktes under lämplig behandling, men den 17 Juli började gossen blifva hastigt orolig,med krampryckningar, skygghet för flytande ämnen och ärren efter såren svällde; han afled den 19 (*Hammarstedt*). — *Malmöhus län:* i Landskrona-trakten förekom i December flere fall af stille-wuth hos hundar. En flicka blef den 13 Dec. biten i foten af en af utbildad rabies lidande hund. Såret som blödit något, brändes 3 timmar derefter och har sedermera inga svårare följder visat sig (*Gullstrand*). *Rabies.*

Mjeltbrandsböld. I Wånga socken af Lidköpings distrikt i Skaraborgs län insjuknade 3 personer efter slagtning och insaltning af sjukt kreaturs-kött. Två af dem intogos på Falköpings lasarett; mannen så illa angripen af brand att han afled. Hustrun som endast hade brandblåsor på fingrarna återställdes (*Græve, Neuman*). *Mjeltbrandsböld.*

Epidemisk sinnessjukdom. Slutligen torde ock i sammanhang med redogörelsen om under året herrskande sjukdomar, några ord böra nämnas om den förryckhet (*dæmonomania transitoria*), som under namn af *Blåkullafärderne i Dalarne* funnits utbredd inom Gagnefs socken och förnämligast Mockfjärds kapell inom Stora Kopparbergs län. *Epidemisk sinnessjukdom.*

Af de upplysningar hvilka härom blifvit meddelade af Provinciallläkarne i Fahlun och Rättvik, jemte hvad som inhemtats af det offentliggjorda protokollet vid en i anledning häraf nedsatt kommissions undersökning i ämnet, vill det synas, att sedan den tid då trolldomsväsendet i Dalarna, liksom i några andra orter under 1600-talet väckte stort uppseende och blef föremål för verldsliga rättvisans stränga undersökning och straffåtgärder, den vidskepliga tron på blåkullafärder, om ock den icke blifvit föremål för någon allmännare uppmärksamhet, likväl icke varit alldeles utrotad hos dalfolket, som är segt i qvarhållandet af gamla fördomar och vidskepliga föreställningar. Sedan en svärmande prestman nyligen råkat att blifva såsom vice komminister i orten anställd, hvilken snarare synes hafva befordrat än motverkat folkets vidskeppelse, började tron på djefvulens anfäktelser vinna sådan utbredning inom ofvannämnde pastorat att förhållandet snart påkallade allmän uppmärksamhet. Vid i anledning häraf, inför en af stiftets domkapitel nedsatt kommission, den 31 Augusti 1858 i Gagnef hållen undersökning upplystes bland annat att 5 barn från Björka, 2 från Hafånge och ett från By byar, inalles 8 förekallade barn, öppet och

Epidemisk sinnessjukdom.

käckt påstodo att de nattetid farit till Blåkulla eller såsom de uttryckte sig Josephsdal, dit de fördes af vissa förmenta trollpackor, äldre qvinnor, somliga beslägtade och bekanta, andra obekanta. Många eljest beskedliga gummor utpekades såsom sådana trollpackor. Vid sjelfva resan skulle hafva tillgått så, att trollen kommo nattetid, vanligen Onsdags-, Lördags- och Söndags-natten, togo barnen hastigt från deras bädd medan de sofvo, satte en ormring kring halsen på hvarje barn som dervid förvandlades till skata, i hvilken skepnad de som en blixt foro genom luften till Blåkulla. Ehuru de som skator borde flyga, nyttjades likväl forseltyg, nemligen kalfskinn, stubbar, käppar, qvastar, hvarpå de små åkte, men trollkäringarna redo vanligen sjelfve på »storkritur», tagna utan tillåtelse utur bygrannarnas stall och fähus. Vid framkomsten emottogos de mycket väl af den onde sjelf och undfägnades rikeligen med allehanda mat och dryck, kött och fläsk m. m. som dock understundom förvandlades till ormar och klossor och dylikt. Bordsbönerna och fader vår lästes bakfram och nöjena voro för öfrigt kortspel, dans och hattbyte. På tillfrågan huru den onde såg ut svarades: som en »fin herre» än blåklädd, än utstyrd som en »Nås sockenkarl», men att det äfven händt, att de fingo se honom i den skepnad, som det enfaldigare folket af ålder föreställt sig honom, nemligen utstyrd med horn på hufvudet och knäna, samt med långa klor på fingrarna. Äfven berättade barnen att «Nåsgubben» varit angelägen att lära dem att ljuga på allt upptänkligt vis.

Vid påföljande dag fortsatt undersökning i Mockfjärds kapell uppdagades ytterligare, att folket i denna socken allmänt hemfallit åt enahanda förvillelse, enär i alla dess 12 byar tillsammans öfver 80 personer utgåfvo sig hafva varit till blåkulla och sett satan och svafvelsjön m. m. Såsom exempel må anföras, att systrarna Brita Mattsdotter 33 år gammal och Anna Mattsdotter 26 år gammal, uppgåfvo den förstnämnda färdats till blåkulla »alltsedan hon var en liten kulla» och den sednare »alltsedan hon låg i vaggan»; att deras uttagande af trollpackorna skedde så hastigt att de icke mindes huru det gick till, men att sjelfva färden plägade räcka omkring en half timma hvarje gång; att den ena af dem jemväl berättade, att den onde slagit henne med en eldröd kedja, hvarmed han är bunden, då hon icke ville lyda hans befallning att ljuga; att han äfven brukade kasta sylar och andra tyg efter sina gäster samt skära dem i fingrarna och med blodet inskrifva deras namn i en stor bok som han bär på ryggen; att ehuru förenämnde flickor genom ofvannämnde prestman, vice komminister Blumenbergs åtgöranden, en gång blifvit fria från färderne, hade de dock sedan varit på väg att ånyo fångas i djefvulens våld och fortsätta sina resor, men lyckligen sluppit då de tagit sin tillflykt till bönen i Jesu namn. En annan flicka Silfknapp Kjersti 11 år, bekände att hon också varit med på meranämnde färder, men blifvit fri då Blumenberg lagt sina händer på henne och läst böner. Hennes syster Silfknapp Anna 15 år, som varit ofärdig från spädare åren och icke kunnat gå, förmenade det hon straxt efter Blumenbergs bönläsning öfver henne, icke blott blifvit fri från färderne utan ock genast kunnat stöda på det ofärdiga benet och gå litet. Dock var hon fortfarande ofärdig och måste frambäras till förhörsbordet.

Mockfjärds kapell med en befolkning af 1,400 personer, hörande till Gagnefs församling, är belägen å ömse sidor om vestra Dalelfven omkring 5 mil V.S.V. från Fahlun, samt består af 12 byar, 6 på högra och 6 på venstra elfstranden. Sjukdomen uppgifves först hafva uppkommit i Myrholms by, derifrån den snart spridde sig till öfrige byar. Enligt Blumenbergs egen uppgift skola 83 personer i Mockfjärd och 40 i Gagnefs socken hafva varit deraf angripne. Flere af barnen hafva förrådt klen hörsel och lidit af utslag, men för öfrigt har denna sjukdom enligt doktor *Wettergrens* åsigt varit rent psychisk och ingen störelse i det somatiska kunnat förnimmas. I allmänhet anses Gagnefsfolket vara det minst upplysta och inskränktaste bland dalallmogen, och traditionen om trolldomsväsendet, samt tron på det underbara hos detsamma företrädesvis hafva bibehållit sig. Personer finnas som omtalat att de under många år gjort färder till blåkulla, men af försagdhet eller andra orsaker icke kunnat yppa sitt tillstånd för sin själasörjare förr än ofvannämnde Blumenberg, genom botande af en flicka, Anna i Myrholm, vann rykte som andebesvärjare och obegränsadt förtroende af alla besatta. Inom socknen har allt intill den närmaste tiden rådt en ytterlig fattigdom, så att barnen under större delen af sin uppväxningstid plägat drifva omkring på tiggeri och sålunda erhållit en i hög grad vanvårdad uppfostran, hvaraf lättja och okunnighet blifvit en oundviklig följd. Under loppet af flere år hafva sålunda de enfaldiga föreställningarne om djefvulens omedelbara beröring med menniskorna fortgått inom denna socken och isynnerhet Mockfjärds kapellag, utan att dock någon gång framstå såsom epidemi förr än ofvannämnde prestman erhöll anställning i socknen och med egen öfvertygelse om verkligheten af djefvulen graserande gaf fart åt den vidunderliga folktron. Sedan Blumenberg, efter det Consistorium funnit hans åtgärder i desse hänseenden vådliga, blifvit till annan ort missiverad, hafva ifrågavarande svärmerier för det mesta upphört, så att man nu icke mera lärer höra omtalas några anfäktningar af djefvulen, och då barnaundervisningen nu med mera alfvar bedrifves, samt barnens kringdrifvande i bygden både genom en något ökad välmåga och andra omständigheter stäfjats, är att hoppas det den inom socknen rådande vidskepelsen mer och mer skall skingras. Dalfolket inom de öfre socknarna Mora, Elfdal, Orsa m. fl., der åter baptismrörelser fortgå, plägade alltid yttra sin önskan öfver de enfaldiga blåkullafararne eller drefvo gäck med »de dumma Gagnefsborna» (*Küsel, Wettergren*).

Epidemisk sinnessjukdom.

Denna epidemi är så väl till form som innehåll, — ända till blåkullafararnes transfiguration, till skata — alldeles enahanda *förryckthet* som åren 1668—1673 såsom epidemi hemsökte befolkningen i samma län, förnämligast Mora och Elfdals församlingar och som till följd af den då bland så väl bildade som obildade, höga som låga, herrskande åsigten, att dessa blåkullsfarare voro af djefvulen besatte och hans verktyg att vinna allt flere själar för det ondas rike, föranledde det gräsliga skådespelet att hoptals oskyldiga qvinnor, hvilka af de förryckte barnen utpekades eller angåfvos såsom trollpackor, de der till blåkulla bortförde barn och ungdom att lemna i satans våld, af Rikets lägre och högre domstolar, äfvensom af en serskild för än-

Epidemisk sinnessjukdom.

damålet nedsatt Kongl. kommission kändes skyldiga att halshuggas eller å båle brännas, till följd hvaraf också som bekant är, öfver 80 personer blefvo »*exeqverade*» deribland några »*endast decollerade*», alla de öfrige brände, att icke nämna dem som undsluppo med lindrigare straff *).

Af den erfarenhet innevarande års epidemi ej mindre än den åren 1841—1842 i södra delen af riket herrskande predikosjukan lemnat, synes påtagligt vara, att dylika epidemiska sinnessjukdomar såsom obestridligen framkallade af vidskeppelse och vantro, lämpligast skola förekommas eller hämmas genom upplysning och att de förryckte sjelfve i allo böra behandlas med alfvar och lämpa, endast såsom yrande sjuke barn.

---

b) Allmän Återblick på helsotillståndet i Riket år 1858.

Återblick.

En allmän återblick på det nu skildrade sjukdomsförhållandet i Riket, under loppet af år 1858 utvisar alltså, att detta år öfver hufvud medfört betydligt mindre sjuklighet än det nästföregående. Detta fördelaktiga förhållande kan synas oförväntadt då årets temperaturförhållanden öfver hufvud varit föga afvikande från dem som anmärktes under år 1857, äfvensom torkan varit lika stark om ej starkare än då; och torde alltså anledningen härtill i väsentlig mån få sökas deruti, att ej mindre förråderna af föregående årets väl bergade gröda varit tillräckliga för befolkningens behof, än ock detta år jemväl lemnat en skörd af god beskaffenhet, till följd hvaraf öfverhufvud ingenstädes svårighet mött att till någorlunda skäligt pris erhålla näringsmedel af god beskaffenhet. Dock har äfven under innevarande år sommarens uthållande värma med åtföljande starka torka i flere orter medfört benägenhet för sjukdomar i digestions-organerna.

I epidemiologiskt hänseende betraktadt, visar detta år, att ibland herrskande sjukdomar hafva ungefär lika som under det föregående, smittkopporna ytterligare vunnit ansenlig utbredning och äfven hjernfeber förekommit temligen freqvent; ungefär lika som då hafva *skarlakansfeber* och *kikhosta* fortfarit, ehuru måhända något i aftagande, *gastriska och nervösa febrar* öfverhufvud endast måttligt förekommit, *stryp-sjuka* uppträdt i spridda sjukdomsfall och *diphteritis* der och hvar åtföljt så väl denna som utslagsfebrarna. Någon ovanlig benägenhet för bölder och fulslag har ej heller detta år någorstädes mera allmänt försports.

Deremot kan såsom serskildt betecknande för detta år anmärkas, att ibland utslagsfebrarna *messlingen* endast högst sparsamt förekommit, att *påssjuka* visat sig mera freqvent än förra året, att *frossan* åter blifvit mera framstående, synnerligen i

---

*) Närmare underrättelse om denna epidemi inhemtas af *Handlingar om trolldomsväsendet i Dalarna åren 1668—1673, samlade och utgifne af C. G. Kröningssvärd,* Fahlun 1821.

vissa orter och förnämligast under hösten, att *rödsoten* varit vida mindre utbredd än under förra året och förnämligast concentrerad inom mindre betydliga områden än då, och att *kolera* förekommit vida mindre än under något föregående år alltsedan 1853, samt knappast utom hufvudstaden. Sedan den i slutet af 1857 yppade epidemiska katarrhalfebern i början af redovisningsåret upphört, har ingen ovanlig utbredning af denna sjukdom förmärkts, ej heller har skörbjugg någorstädes mera allmänt iakttagits. Deremot har under detta år *gulsot* i flere orter visat sig med anmärkningsvärd freqvens, hvarförutom en *kontagiös ögoninflammation* funnits utbredd inom flere socknar af ett län och en *epidemisk förryckthet* angripit någon del af befolkningen i en af de nordliga provinserna. *Återblick.*

Ibland efter årstiden och väderlek vanligen regelmässigt vexlande sjukdomar hafva hjernfeber, kikhosta, påssjuka, strypsjuka, lunginflammation, katarrh och gastrisk samt nervös feber visat sig såsom vintersjukdomar, ibland hvilka hjernfebern, lunginflammation, påssjuka och katarrhalfeber förnämligast *förekommit under förra* delen af året. Gastriska och nervösa febrar äfvensom strypsjuka så väl under förra som företrädesvis under *sednare*, samt kikhosta likaledes förnämligast under det sista halfåret. Deremot hafva rödsot, diarrhé, kolera och frossa förekommit såsom sommarsjukdomar ibland hvilka frossan visat sig ej mindre på *våren* än ock på eftersommaren och förnämligast på *hösten* samt rödsot, diarrhé och kolera nästan uteslutande på *hösten*. Ibland mera oregelmessigt vexlande af årstider och lokala förhållanden mindre beroende farsoter hafva skarlakansfeber och messling förnämligast utbredt sig under *förra* hälften af året och jemväl kopporna, för hvilka dock smitta kunnat mestadels öfverallt spåras.

I Nosogeografiskt hänseende förekommer under detta år anmärkningsvärdt, att den från 1857 jemväl nu fortfarande skarlakansfebern förnämligast förekommit i de *norra* länen, nu på tredje året, och äfven utbredt sig till Gottland, under det nästan alla öfriga provinser med undantag af en i Upsala, Calmar, Kronobergs och Blekinge län något ökad freqvens, endast företedde spridda fall af denna sjukdom; att messlingen blott i det *nordligaste* länet förekommit mera allmänt, men för öfrigt endast med spridda fall visat sig i några få af de *mellersta* provinserna och lemnat nästan hela *södra* delen af riket äfven detta år alldeles fritt; att kikhosta som endast i 2:ne af rikets *mellersta* kustprovinser, Stockholms och Södermanlands län, varit något allmännare utbredd, ytterligare i Norrbotten, Halland och Skåne visat någon freqvens, men eljest blott med spridda sjukdomsfall förekommit i de flesta provinser, hvaremot påssjukan, dels mera allmänt, dels sporadiskt förekommit i de *norra* och *medlersta* länen, men liksom messlingen lemnat de *södra* nästan alldeles fria; att inflammatoriska och katarrhala äfvensom nervösa och gastriska febrar företett en temligt jemn utbredning, de förstnämde endast i Westernorrlands, Kopparbergs och Stockholms, samt de sistnämnde endast i Södermanlands och Bohus län mera framstående; att fältet för den epidemiska menningitens utbredning ytterligare vidgats *mot norr*, så att spår af denna sjukdom förekommit ända upp i Jemtlands län, ofvanför 62° N.B.,

Kolera. jemte det att densamma förnämligast härjat de under förra året nyss inkräktade delarna af Dalarne och Mälare-trakterne, men lemnat de vid sjukdomens första uppträdande inom riket, svårast härjade *södra* delarne af riket nästan alldeles fria; att kolera endast i Stockholm förekommit såsom lindrigare epidemi, men för öfrigt blott visat sig med några få spridda sjukdomsfall, merendels införda från hufvudstaden, ibland hvilka någon detta år förekommit mera *nordligt* än något föregående år, neml. ända upp i Norrbottens län vid 66° N.B. och lemnat hela *södra* delen af riket, med undantag för ett par punkter af Calmar län, från denna sjukdom alldeles fri; att slutligen rödsoten mera allmänt förekommit utbredd på ett temligen stort område i *sydöstra* delen af riket, innefattande vissa delar af Östergötlands, Calmar och Jönköpings län, men för öfrigt endast med måttliga partiela epidemier och spridda sjukdomsfall visat sig uti åtskilliga af de under förra året svårt härjade delarna af Westergöthland och Wermland, samt att frossan mera allmänt förekommit i *mellersta* och *södra* delarna af riket och i de intill sjön Wenern belägna delarna af Wermland äfvensom i Mälare-provinserna samt kustbygden mot Östersjön och Öresund, hvarförutom ock talrika fall deraf äfven detta år bemärkts i vissa delar af de nordligaste länens kustbyggd.

Koppfarsoten som alltifrån förra året varit i oafbrutet tilltagande i rikets *mellersta* och *södra* provinser, har för öfrigt med smärre partiela epidemier och spridda sjukdomsfall visat sig i alla delar af landet. Strypsjukan har endast bemärkts med mer eller mindre enstaka sjukdomsfall, hvilka blott i Malmö och Götheborg voro mera talrika.

Ibland nu nämnde sjukdomar hafva alltså

Koppor temligen allmänt förekommit i	24	län.
Diarrhé	24	»
Gastriska och nervösa febrar måttligt	24	»
Frossa	23	»
Skarlakanfeber temligen allmänt	22	»
Hjernfeber	18	»
Kikhosta	17	»
Påssjuka	17	»
Strypsjuka sparsamt	16	»
Rödsot temligen allmänt	15	»
Kolera sparsamt	11	»
Messling	10	»

Sjukdomsförhållandet *inom hvarje särskildt län* torde i någon mån kunna inhemtas af följande med ledning af läkarnes årsberättelser och reserapporter uppställde tabeller *a* och *b*.

a) *Öfversigt af nedanämnde sjukdomars utbredning inom de olika länen.*

Län.	Koppor.	Skarlakansfeber.	Mesling.	Kikhosta.	Strypsjuka.	Påssjuka.	Lunginflammation.	Katarrhalfeber.	Hjernfeber.	Gastriska och nervösa febrar.	Kolera.	Rödsot.	Diarrhé.	Frossa.
Norrbottens	spr. fall	*allmänt*	*allmänt*	m.allm.	*allmänt*	spr. fall	m.allm.	*allmänt*	——	spr. fall	enstaka	spr. fall	*allmänt*	spr. fall
Westerbottens . . .	m.allm.	m.allm.	——	——	——	spr. fall	spr. fall	m.allm.	——	spr. fall	——	——	*allmänt*	spr. fall
Jemtlands	m.allm.	m.allm.	spr. fall	spr. fall	——	——	spr. fall	spr. fall	spr. fall	spr. fall	——	spr. fall	spr. fall	——
Westernorrlands . . .	*allmänt*	spr. fall	——	spr. fall	spr. fall	spr. fall	*allmänt*	spr. fall	enstaka	spr. fall	enstaka	——	spr. fall	spr. fall
Gefleborgs	spr. fall	*allmänt*	——	spr. fall	spr. fall	*allmänt*	spr. fall	*allmänt*	spr. fall	spr. fall	enstaka	——	spr. fall	spr. fall
Stora Kopparbergs . .	enstaka	*allmänt*	spr. fall	——	——	spr. fall	*allmänt*	m.allm.	*allmänt*	spr. fall	enstaka	spr. fall	spr. fall	enstaka
Wermlands	enstaka	*allmänt*	——	spr. fall	spr. fall	——	m.allm.	m.allm.	spr. fall	spr. fall	——	m.allm.	spr. fall	m.allm.
Örebro	spr. fall	spr. fall	——	——	spr. fall	spr. fall	——	spr. fall	m.allm.	spr. fall	——	spr. fall	spr. fall	spr. fall
Westmanlands . . .	m.allm.	spr. fall	——	m.allm.	spr. fall	spr. fall	m.allm.	m.allm.	m.allm.	spr. fall	spr. fall	——	m.allm.	m.allm.
Upsala	m.allm.	*allmänt*	——	spr. fall	enstaka	spr. fall	m.allm.	m.allm.	m.allm.	spr. fall	spr. fall	——	m.allm.	m.allm.
Stockholms	*allmänt*	spr. fall	spr. fall	*allmänt*	spr. fall	spr. fall	*allmänt*	m.allm.	spr. fall	spr. fall	spr. fall	enstaka	m.allm.	m.allm.
Södermanlands . . .	*allmänt*	spr. fall	——	*allmänt*	spr. fall	spr. fall	m.allm.	m.allm.	spr. fall	m.allm.	spr. fall	——	spr. fall	m.allm.
Götheborgs och Bohus .	*allmänt*	——	spr. fall	——	spr. fall	spr. fall	spr. fall	*allmänt*	spr. fall	m.allm.	——	spr. fall	spr. fall	spr. fall
Elfsborgs	*allmänt*	enstaka	spr. fall	——	spr. fall	spr. fall	spr. fall	spr. fall	enstaka	spr. fall	enstaka	m.allm.	spr. fall	enstaka
Skaraborgs	*allmänt*	spr. fall	——	enstaka	spr. fall	m.allm.	m.allm.	——	spr. fall	spr. fall	——	m.allm.	spr. fall	enstaka
Östergöthlands . . .	m.allm.	spr. fall	spr. fall	spr. fall	enstaka	spr. fall	spr. fall	m.allm.	spr. fall	spr. fall	spr. fall	m.allm.	spr. fall	m.allm.
Calmar	*allmänt*	*allmänt*	spr. fall	spr. fall	——	m.allm.	spr. fall	m.allm.	——	spr. fall	spr. fall	*allmänt*	m.allm.	m.allm.
Jönköpings	*allmänt*	——	——	——	enstaka	m.allm.	spr. fall	spr. fall	spr. fall	spr. fall	——	m.allm.	m.allm.	enstaka
Kronobergs	spr. fall	m.allm.	——	spr. fall	——	——	——	spr. fall	m.allm.	spr. fall	——	m.allm.	m.allm.	enstaka
Hallands	spr. fall	enstaka	enstaka	m.allm.	——	——	m.allm.	——	——	spr. fall	spr. fall	——	m.allm.	spr. fall
Blekinge	enstaka	m.allm.	——	spr. fall	enstaka	——	spr. fall	m.allm.	——	spr. fall	——	spr. fall	spr. fall	spr. fall
Christianstads . . .	*allmänt*	spr. fall	spr. fall	m.allm.	spr. fall	——	spr. fall	spr. fall	spr. fall	spr. fall	——	——	spr. fall	spr. fall
Malmöhus	*allmänt*	spr. fall	spr. fall	m.allm.	m.allm.	spr. fall	spr. fall	m.allm.	spr. fall	spr. fall	——	enstaka	spr. fall	m.allm.
Gottlands	spr. fall	m.allm.	——	——	——	——	m.allm.	m.allm.	——	spr. fall	——	——	spr. fall	spr. fall

b) *Sammandrag af vederbörande läkares uppgifter om antalet insjuknade och döde i nedannämnde sjukdomar.*

Län.	Koppor.		Skarlakansfebet.		Mesling.		Kikhosta.		Strypsjuka.		Påssjuka.		Lunginflammation.		Katarrhalfeber.		Hjärnfeber.		Gastriska o. nervösa febrar.		Kolera.		Rödsot.		Diarrhé.		Frossa.	
	insj.	d.	insj.	d.	insj.	d.	insj.	d.	insj.	d.	insj.	d.	insj.	d.	insj.	d.	insj.	d.	insj.	d.	insj.	d.	insj.	d.	insj.	d.	insj.	d.
Norrbottens . . .	60	6	255	30	?	?	?	?	?	2	?	?	17	?	28	—	—	—	14	3	1	1	?	?	?	?	200	—
Westerbottens . .	48	3	?	16	—	—	—	—	—	—	?	?	21	?	49	—	—	—	56	13	—	—	—	—	?	?	7	—
Jemtlands	74	4	125	24	?	?	?	?	—	—	—	—	6	?	?	?	9	4	193	16	—	—	?	?	?	?	—	—
Wester-Norrlands	1,076	136	?	2	—	—	3	—	6	?	?	?	21	1	27	—	2	—	217	22	13	9	—	—	?	?	15	—
Gefleborgs	50	6	325	55	—	—	5	—	19	6	2	?	20	—	210	—	57	5	51	3	3	2	—	—	?	?	17	—
St. Kopparbergs .	1	—	616	134	?	?	—	—	—	—	?	?	52	3	77	—	891	355	76	4	6	5	?	?	23	—	6	—
Wermlands . . .	1	—	300	136	—	—	16	—	?	3	—	—	106	2	143	—	300	129	38	5	—	—	276	98	98	—	171	81
Örebro	40	1	?	?	—	—	—	—	6	2	?	?	—	—	?	?	122	27	23	4	—	—	?	21	?	?	4	—
Westmanlands . .	89	5	96	31	—	—	?	?	?	7	?	?	39	—	?	?	126	29	15	1	21	12	—	—	170	—	1,002	—
Upsala	31	1	200	60	—	—	?	?	3	—	?	?	?	?	?	?	142	82	66	8	13	8	—	—	?	?	36	—
Stockholms . . .	298	52	?	?	—	—	81	—	?	?	?	?	26	—	59	—	14	11	129	5	7	4	12	5	544	—	962	—
Stockholms stad .	496	55	104	30	19	2	253	11	8	8	—	—	1,147	208	2,320	23	16	8	1,252	130	1,235	619	—	—	1,720	62	1,784	—
Södermanlands .	65	8	74	7	—	—	5	—	17	9	?	?	252	10	71	—	5	3	248	23	14	10	—	—	?	?	224	—
Götheb. o. Bohus	928	96	—	—	225	—	—	—	66	4	22	—	75	4	1,723	—	46	4	1,246	10	—	—	129	44	1,388	—	1,883	1
Elfsborgs	396	58	?	?	?	?	—	—	19	12	?	?	74	8	73	—	1	1	82	8	6	6	433	81	80	—	25	—
Skaraborgs	394	123	?	?	—	—	?	4	?	?	?	?	34	4	?	?	16	7	27	6	—	—	551	121	?	?	201	—
Östergöthlands .	66	4	13	5	218	2	?	?	?	?	9	—	63	8	156	4	26	10	20	2	43	24	520	125	138	—	288	—
Calmar	217	33	399	162	?	?	?	?	—	—	?	?	46	7	121	—	—	—	185	8	4	4	1,800	783	31	2	257	—
Jönköpings . . .	260	35	?	?	—	—	—	—	2	—	?	?	?	?	?	?	39	15	57	17	—	—	392	151	?	?	26	—
Kronobergs . . .	?	?	70	16	—	—	?	?	—	—	—	—	—	—	?	?	178	82	60	13	—	—	400	178	?	?	6	—
Hallands	14	—	?	?	75	—	?	?	—	—	—	—	?	?	?	?	—	—	18	—	3	3	—	—	?	?	30	4
Blekinge	30	5	177	36	—	—	25	—	1	?	—	—	109	47	93	—	—	—	280	55	—	—	104	32	57	—	99	—
Christianstads .	**380**	**21**	**51**	**15**	**9**	**2**	22	—	?	?	—	—	62	2	124	—	**6**	**3**	93	12	—	—	—	—	~~93~~	—	~~145~~	—
Malmöhus	175	6	93	12	22	—	29	—	12	4	?	?	76	8	289	10	6	4	236	13	—	—	?	?	121	—	619	—
Gottlands	17	1	?	?	—	—	—	—	—	—	—	—	?	?	?	?	—	—	17	5	—	—	—	—	?	?	—	—

Åkerblick.

Koppor, Hjernfeber, Rödsot och *Frossa* hafva alltså utgjort detta års mest framstående epidemier. *Återblick.*

Af den öfversigt af smittkoppornas förhållande i riket under en längre följd af år, som i 1855 års Berättelse blifvit meddelad, inhemtas att denna farsot merendels iakttagit ett 7 à 9-årigt förlopp och i anledning häraf har der blifvit yttradt, att de då bemärkte fåtaliga sjukdomsfallen af koppor antagligen vore begynnelsen till en större sådan epidemi. Denna förmodan har sedermera vunnit bekräftelse derutinnan att kopporna sedermera år från år åter visat mer och mer utbredning och ännu vid redovisningsårets slut synas vara stadde i tilltagande. Af smittkoppor uppgåfvos:

år 1856 i	5 län	9 socknar	303 sjuke	44 döde.
» 1857 »	20 »	100 »	2,839 »	461 »
» 1858 »	24 »	300 »	5,206 »	659 »

Någon serskild anledning till den epidemiska menningitens fortfarande härjningar har lika litet nu som tillförene kunnat utfinnas. Likasom under föregående år har dess förnämsta utbredning förekommit under vinter- och vårmånaderna, hvarefter farsoten under sommaren alldeles upphört.

Rödsotens förnyade uppkomst och utbredning torde väl förnämligast hafva gynnats af sommarens starka värma och den deraf härrörande vattenbristen, i följd af källors och vattendrags uttorkning å flere orter. Af föregående årsberättelse inhemtas att årsväxten år 1857 varit *under medelmåttan* uti de af rödsot nu förnämligast hemsökte länen, nemligen Calmar, Jönköpings, Kronobergs, Skaraborgs och Elfsborgs län, samt *medelmåttig* i Östergöthland och Wermland. I somliga orter uppgifves ock sjukdomen hafva härrört af smitta, meddelad än genom folksamlingar vid begrafningar efter i rödsot aflidne personer och än genom till friska orter hemfördt sjukt tjenstefolk.

Den i förra årsberättelsen antydda förmodan om 1857 års höga af torka åtföljda värmas inflytande på frossepidemiens utveckling, synes vinna bekräftelse af frossornas ytterligare tilltagande under redovisningsåret. I de af denna sjukdom förnämligast angripna provinserna har ock blifvit serskildt anmärkt att frossor synnerligen förekommit på hösten, sedan den rådande torkan haft till följd att sjöar och vattendrag öfverhufvud betydligt sjunkit och stora sträckor eljest vattensköljd mark blifvit blottade. Att denna sjukdom jemväl nu förekommit långt utanför gränsen för den vanliga frossregionen, torde få tillskrifvas de af värmeförhållandets vexlingar beroende orsaker som i 1855 årsberättelse redan blifvit antydda. Deremot synes ingen för kolerasjukdomsfröets utveckling gynnsam luftskonstitution under detta år, såsom under flere föregående, hafva egt rum i någon del af landet, ehuru sommaren varit torr och varm i lika om ej högre grad än under de år då kolerafarsoten varit mera allmänt gängse.

4. *Skyddskoppympningen* *).

Rapporter och Vaccinations-journaler hafva i vanlig ordning genom Konungens Befallningshafvandes försorg inkommit ifrån samtlige Provincialläkare-distrikterna i riket. Från åtskilliga församlingar, der sjukdomar bland barnen hindrat ympningen, hafva dock journaler uteblifvit, så att hela antalet af till Collegium ingifne sådana journaler (2,241) med 30 understiger det nästföregående årets antal. Det oaktadt har en betydligen ökad verksamhet i denna gren af helsovården öfver hela riket påtagligen egt rum under detta år. Ty då de med framgång ympade år 1857 utgjorde 87,227 och de revaccinerade omkring 6,000, så stiger de ympade år 1858 till 100,633 och de revaccinerade till 18,558 eller tillsammans 119,191 ympade personer, eller 25,964 flere vaccinerade än näst föregående år. Orsakerna härtill synas förnämligast vara tvenne, den ena, att smittkoppor under årets lopp haft en allmän utbredning, ehuru de varit af mildare art, den andra att revaccinationen, på några orter, synnerligen i de nordligare länen, samt Stockholms, Östergöthlands och Malmöhus län, omfattats med mer än vanlig ifver. Det hittills högsta antalet ympade tillhörde år 1854 och utgjorde 97,107. Äfven detta antal öfverträffas af närvarande år med ej mindre än 22,084. Vill man dertill taga i betraktande det ej obetydliga antal af revaccinerade som ej till siffran blifvit uppgifvet, så uppgår säkerligen de ympades och revaccinerades antal i hela riket till 120,000.

Det närmare förhållandet inom hvarje län inhämtas af följande:

a) *Öfversigt öfver Skyddskoppympningen i Riket år 1858.*

	Med framgång ympade.	Revaccinerade.
Norrbottens län	2,320	1,142
Westerbottens d:o	2,834	435
Jemtlands d:o	1,149	1,471
Wester-Norrlands d:o	2,759	4,095
Gefleborgs d:o	3,066	304
Stora Kopparbergs d:o	4,117	——
Transport	16,245	7,447

*) Ref. Medicinal-Råd. *Sondén.*

	Med framgång ympade.	Revaccinerade.
Transport	16,245	7,447
Wermlands län	7,382	——
Örebro d:o	4,095	——
Westmanlands d:o	3,163	530
Upsala d:o	1,958	639
Stockholms d:o	2,655	3,277
Stockholms stad	1,623	75
Södermanlands län	3,187	150
Götheborgs o. Bohus d:o	5,081	728
Elfsborgs d:o	7,762	494
Skaraborgs d:o	6,614	301
Östergöthlands d:o	6,329	1,486
Calmar d:o	5,704	——
Jönköpings d:o	4,337	225
Kronobergs d:o	3,442	——
Hallands d:o	2,937	——
Blekinge d:o	3,198	327
Christianstads d:o	5,883	40
Malmöhus d:o	7,549	3,285
Gottlands d:o	1,489	122
Summa	100,633	19,126*)
	119,759	

Norrbottens län. Då några fall af smittkoppor inträffat i Piteå församling samt flere i Karesuando, har detta gifvit anledning till en allmännare revaccination än vanligt. Den i sednaste underd. Berättelse omnämnde försumlige vaccinatören i Hietaniemi har nu blifvit afskedad. Enligt Pastors i Karesuando uppgift funnos i denna församling 201 ovaccinerade, och året förut 228, således hade antalet endast minskats med 27, ehuru 140 der blifvit ympade (*Wretholm*).

I Öfver-Calix hafva åtskilliga föräldrar blifvit bötfällde för försummelse att låta vaccinera sina barn. Bland ovaccinerade i Gellivari funnos sådane, som voro födde 1801, 1837, 1844, 1845, de fleste deribland likväl 1853—1857 (*Tyselius*).

Westerbottens län. Lindriga smittkoppor i alla distrikter utom Skellefteå. Vaccinationen har inom Umeå distrikt bedrifvits med nit. Äfvenså har revaccinationen

*) Huru många deribland *med framgång* låter sig icke, med uppgifternas närvarande beskaffenhet, bestämmas.

Skyddskoppympningen.

vunnit vidsträcktare mark. Så har vid 2:ne H:r Dickson & Comp. tillhörige verk inom Umeå socken hela personalen blifvit revaccinerad, utom flere andre så väl af allmoge som ståndspersoner (*Haij*).

Provinciallläkaren *Ångström* har på förordnande af Konungens Befallningshafvande företagit resor för vaccinationens befrämjande inom Lycksele distrikt, nemligen till a) *Sorsele*, der år 1857 60 personer, deraf 24 öfver 2 års ålder, voro ovaccinerade, voro nu 1858 43 vaccinerade, och bland de 47 ovaccinerade voro 14 öfver 2 år. Enligt allas samstämmiga yttrande har Vaccinatören härstädes med största flit handhaft skyddskoppympningen. Han hade nemligen genomrest hela socknen under sistl. vår, icke endast för ympningens verkställande, men ock för besigtning, utan annan vedergällning än det honom för hvarje ympad tillerkända arfvode, hvilket han dock af ganska många, i saknad af tillgångar, icke kunnat utfå; b) *Stensele*, der år 1857 ej mindre än 74 öfver och 52 under 2 års ålder voro ovaccinerade, hade 48 personer 1858 blifvit vaccinerade och 109 återstodo ovaccinerade deraf 57 öfver 2 år. Vaccinatören erhöll uppmaning till mera nit. Stundom torde dock denna fjälltrakts naturhinder eller åbuernes brist på kläder, mat o. s. v. hindra de vaccinationsskyldige att inställa sig vid förrättningen. c) *Fredrika*, der år 1857 blott ett 3 års barn fanns ovaccineradt, hade 31 personer 1858 blifvit vaccinerade och af de 38 ovaccinerade var blott 1 öfver 2 års ålder. d) *Åsele*, der år 1857 de vaccinerades antal var 75, deraf 8 öfver 2 år, hade 69 personer 1858 blifvit vaccinerade, och af de 81 ovaccinerade voro 7 öfver 2 års ålder; e) *Wilhelmina:* Då sistl. år 1857 bland svenska allmogen 199 inom socknen befunnos ovaccinerade, deribland 42 öfver 2 års ålder, och Vaccinatören icke heller enligt löfte samma sommar besökt Fattmomakke för Lappars vaccinerande, blef han nu förständigad att instundande sommar inställa sig på sistnämnde ställe vid presterskapets besök derstädes, då Lapparna vanligen äro samlade för bönehelgens firande. Uppmaningar och viten tyckes här vara utan all verkan, emedan det snart sagdt är omöjligt att uttaga dessa sistnämnde, ty ehuru 487 Lappar öfver 2 år och 13 derunder befunnos vid årets början ovaccinerade, hade dock icke flere än 99 under året blifvit ympade. Emedlertid befanns de ovaccinerades antal bland svenska befolkningen nu något minskad, nemligen 157, deribland 42 öfver 2 år; f) *Dorothea*, der de ovaccinerades antal var 53, deraf blott 2 öfver 2 års ålder. Nu hade 1858 blifvit ympade 43, och af ovaccinerade 85 personer, voro blott 5 öfver 2 år, och af dessa voro 2 nyligen inflyttade ifrån Jemtland; g) *Öhrträsk*, der 1857 de ovaccinerades antal utgjorde 44, deraf 8 öfver 2 års ålder, voro nu 1858, vaccinerade 18, revaccinerade 112, och 24 återstodo ovaccinerade, alla födda under året. — I Nysätra distrikt, der smittkoppor visat sig i dess södra del, har revaccination, till följe af anmaning af Provinciallläkaren, skett i alla socknar, änskönt blott en Vaccinatör afgifvit serskilt journal häröfver (*Risberg*).

Jemtlands län. I Näsåkott, Aspås, Marieby och Hotagens kapell af Östersunds norra distrikt har ingen vaccination detta år egt rum, enligt föregifvande, emedan

vaccinen ej slagit an; för öfrigt har vaccinationen gått ordentligt, ehuru betydligen försvårad på glest bebodda och långt aflägsna trakter. En omtalas som 5 gånger blifvit vaccinerad, men förgäfves (*Grenholm*). I Undersåkers distrikt har likaledes i Hallens och Marby socknar ingen vaccination skett, enligt uppgift, emedan ämnet ej slog an (*Strandberg*). I Ljusnedahls bruksförsamling har vaccinatör ej funnits och vaccination ej heller egt rum. I Wemdalens distrikt saknas ock journaler ifrån ett par socknar, hvarom förklaring blifvit infordrad (*Ellmin*). *Skyddskoppympningen.*

Westernorrlands län. Smittkoppor visade sig i alla distrikterna, dock lindriga, utom i Sollefteå, der de voro elaka och sades vara öfverförda från Jemtland. Revaccination har med serdeles begär varit omfattad för undvikande af den hotande koppsmittan (*Åkerblom*). I staden Hernösand, der smittkoppor visade sig redan i Januari månad och sedan fortgått hela året, ehuru lindrigt, har revaccination bedrifvits i större skala, nemligen 700 revaccinerade från 10—60 år gamla, med den framgång att den gick till på omkring 20 procent, och att epidemien vann föga utsträckning (*Hallström*).

Revaccinationen har inom Örnsköldsviks distrikt rönt föga framgång hos allmogen, ehuru smittkoppor under de 3 första qvartalen af året voro gängse i Själevad, Arnäs m. fl. socknar och några dödsfall inträffade (*Håkansson*). Deremot bedrefs den med mera nit i Sundsvalls distrikt. I Liden slog vaccinämnet an på tvenne, som för några år sedan haft smittkoppor (*Westerberg*).

I Torps distrikt, der revaccinationen förut ej vunnit något förtroende af allmogen, blef under vintern och förra delen af sommaren, då smittkopporna som svårast herrskade, serdeles flitigt begagnad. Från Hafverö saknas journal, enligt uppgift, emedan vaccinen icke slagit an.

Gefleborgs län. Stadsläkaren *Blume* har i Hudiksvall vaccinerat 55 barn, revaccinerat 83, deribland 25 slogo väl an. Den äldste 61 år, den yngsta 11 år. Den äldste på hvilka vaccin slog an, 55 år, den yngste 12. Från Regnsjö har journal icke inkommit.

Stora Kopparbergs län. Inga smittkoppor, ingen revaccination. Från Fahlu stad anmärkes att ej mindre än 25 personer blifvit vid vite ålagda att låta vaccinera sina öfver 2 år gamla barn; vaccinämnet synes här dock icke hafva varit af serdeles kraft, då af 280 vaccinerade det hos 30 slog an först efter förnyad ympning (*Küsel*). I Jerna och Loos socknar är det ännu illa beställt med vaccinationen, emedan folket fortfarande tredskas (*Wettergren*).

Wermlands län. Inga smittkoppor, ingen revaccination. I Hammarö socken finnas 5 ovaccinerade barn från 3—8 år, deribland ännu de 3 i den sednaste underd. Berättelsen omnämnde (*Lagerstedt*). En yngling om 21 år har för första gången blifvit vaccinerad. Åtgärder för ympningens vederbörliga verkställande har Provinciallläkaren nödgats vidtaga i Sunne, Emtervik och Gräsmarks socknar (*Hedberg*). I allmänhet synes de ovaccinerades antal i Wermland vara betydligt, dock äro uppgifterna derom här ännu på långt när ej fullständiga. För öfrigt hafva samtlige

Skyddskoppympningen. Vaccinatörerna det bästa vitsord om nit och skicklighet, och Wermland ett är bland de län, som för året erbjuder det högsta antalet vaccinerade.

Örebro län. Endast inom Örebro distrikt visade sig mot slutet af året i några socknar smittkoppor sparsamt och lindriga, och revaccination var derför ock föga tillitad, men med god framgång (*Hammarström*). Vaccinationen synes i detta län i allmänhet serdeles väl handhafd.

Westmanlands län. Revaccinerade äro uppgifne 530, men dessutom anmäles att i flere socknar åtskillige blifvit revaccinerade, fastän ingen uppgift om antalet blifvit aflemnad. Några fall smittkoppor ha visat sig i några församlingar. Provinciallläkaren anmärker ock, att fastän vaccinationen utan hinder nu mera ordentligt fortgår, det deremot är nära omöjligt att få revaccination i gång på andra ställen än der smittkoppor äro gängse inom socknen eller dess granskap (*Widberg*).

Upsala län. Smittkoppor i flere socknar af länets båda distrikter. Revaccinationens verksamma bedrifvande tillskrifves vaccinatörernas egen omtänksamhet. Efter i December månad vid Ultuna utbruten kopp-epidemi företogs allmänt revaccination såväl derstädes som i trakten deromkring, och epidemien upphörde innan Jul, efter att inalles 63 sjukdoms- och blott 2 dödsfall inträffat. I allmänhet visa de af revaccination erhållna resultaterna, att ett ganska betydligt antal blifvit af ämnet infekterade, och att, ehuru eruptionen oftast visat sig under en modifierad form, densamma dock synts medföra samma skyddande förmåga mot smittkoppor, som under reguliert utbildade former. Vid Söderforss revaccinerades 18 nattvardsbarn, deribland den lyckades hos 6; i Wendel slog den an på 24 bland 39 nattvardsungdom (*Schultz*). Bland 41 i Tible socken revaccinerade fingo 28 fullständiga vaccin-koppor, 5 skrubbade och 8 inga. Hos ett barn om 2 år, och ett om 5 år gick vaccinen väl till, ehuru de hade tydliga ärr efter föregående ympning, liksom ock för öfrigt hos alla de revaccinerade tydliga ärr förefunnos, och hos en ärr efter naturliga koppor (*Stiegler*).

Stockholms län. Smittkoppor i flere socknar af alla distrikter, temligen allmänt utbredde. I Stockholms södra distrikt har revaccinationen, oaktadt påminnelser af Provinciallläkaren, gått i år mindre väl, eller helt och hållit uraktlåtits; öfver den revaccination som egt rum i detta distrikt, meddelar Provinciallläkaren doktor *Rydberg* följande tabell:

Ålder.	1—10	10—20	20—30	30—40	40—50	50—60	60—70	80—90	Summa.
Utan framgång	33	207	164	126	45	20	3	1	599
Med framgång	7	75	74	33	24	13	1	—	227

hvaraf synas att mottagligheten varit störst mellan 10 och 20 år, och börjat aftaga efter det 40:de, samt att revaccination misslyckades hos omkring 72,5 procent och

lyckades hos omkring 27,5 af ympade. Inom norra distriktet säges omympning inom vissa församlingar hafva blifvit med serdeles kraft bedrifven, så att 2,276 blifvit omympade och ämnet gått till hos 1,296, d. v. s. lyckats hos 56,9 proc., utan framgång hos 43 procent. Vaccinatören *Godhe* har ensam omympat i Norrtelge 552 och i kringliggande församlingar 396 eller tillsamman 948 personer. Totalsumman i detta distrikt omympade säges dock vara betydligt högre än den till siffran uppgifna, emedan flere vaccinatörer endast anföra de fall der ämnet slagit an. Det har nu ytterligare visat sig, att omympning är ett utmärkt medel mot koppsmitta, då nästan ingen omympad angreps af smittkoppor, och, der det egt rum, endast i lindrigaste grad. Af 56 omympade skriftebarn gick det till på 30, d. v. s. 53,5 procent (*Palmgren*). *Skyddskoppympningen.*

Södermanlands län. Spridda fall af smittkoppor i en och annan församling af samtlige distrikterne inom länet. Det oaktadt var revaccinationen föga tillitad, ehuru mer än tabellens siffra tillkännagifver, då flere vaccinatörer väl uppgifvit att de revaccinerat, men icke huru många. Provincialläkaren *Ihrman* anmärker rent ut för Eskilstuna distrikt, att revaccination derstädes icke vinner några sympatier. Provincialläkaren *Martin* i Nyköpings distrikt säger att revaccination blifvit försökt men utan framgång. Provincialläkaren i Daga härads distrikt, att smittkopporna, som visade sig i Björnlunda och Lästringe, derstädes upphörde så snart omympningen kom sig i gång. Extra Prov.-läkaren *Rosborg* i Trosa distrikt uppgifver, att hos 39 omympade, det lyckats hos 8 d. ä. 20,5 proc.

Götheborgs och Bohus län. Äfven här förekommo smittkoppor i flere socknar. Provincialläkaren anför, det han i Götheborgs distrikt idkade revaccination så mycket ske kunde, uppmuntrade den på landet under gängse koppfarsot, dock verkställdes den i ringa skala. Af 300 revaccinerade slog det väl an på fem sjettedelar.» Journalerna från Norra Ryrs och Bäfve socknar gingo förlorade vid Uddevalla brand (*Åhlström*).

Elfsborgs län. I alla distrikterna förekommo smittkoppor i flere socknar. I Alingsås distrikt revaccinerades 298, enligt uppgift, de allra fleste med framgång. Provincialläkaren *Varenius* meddelar följande jemförelse öfver inom detta distrikt vaccinerade under de 7 sednaste åren:

1852: 902; 1853: 823; 1854: 1,130; 1855: 1,233; 1856: 1,143: 1857: 1,350; 1858: 1,588.

Stadsläkaren *Berggren* i Alingsås nämner, att han, då smittkoppor voro gängse i Götheborg, revaccinerat en mängd personer, synnerligen af förmögnare klassen, ehuru ej utan motsträfvighet af flere, som hysa den fördomen, »att koppsmitta under gängse epidemi genom sjelfva vaccinämnet kunde inympas.»

Skaraborgs län. Spridda fall af smittkoppor i flere socknar. Af 90 i Härened revaccinerade, skedde det med framgång hos 75, sålunda öfver 83 proc. (*Grœve*).

Skyddskoppympningen. I Björsäter och Bergs socknar af Mariestads distrikt, hindrade den der gängse rödsotsepidemi vaccinationens verkställande (*Tingvall*). Af 60 i Habo socken, Fahlköpings distrikt revaccinerade, fingo endast 7 fullt utbildade vaccinkoppor, eller blott 11,6 procent (*Neuman*). Vaccinatörerna klaga deröfver, att föräldrar ofta försumma att inställa sig vid besigtningsmötena, dels emedan de sjelfva tro sig kunna bedöma om vaccin slagit an eller ej, och dels emedan de frukta att den skyddande kraften minskas, då vaccin tages af barnen. Revaccinationen deremot omfattas icke af allmogen med det förtroende den vid gängse smittkopps-epidemier säkerligen förtjenar. En och annan begagnar sig väl deraf, men, då koppor icke äro gängse, kommer den aldrig i fråga (*Tengstrand*). I Wånga af Naums distrikt lyckades omympning hos 18 af 25, i Främmestad gick den ej till hos någon bland 37. I Qvänum hafva tvenne blifvit bötfällde för uraktlåtenhet att låta vaccinera sina barn (*Eriksson*).

Östergöthlands län. Till Kisa distrikt hörer hela det uppgifna antalet revaccinerade. Dessutom uppgifves revaccination hafva varit allmän i Linköpings distrikt. I Kjällstads församling uppgifves utslagssjukdomar hafva lagt hinder i vägen för vaccinations verkställande. Såsom förtjent af serskilt uppmärksamhet torde böra anföras, att Vaccinatören *L. A. Nydahl* lemnat en med serdeles ordning och prydlighet förd journal öfver af honom år 1858 inom Ekeby församling revaccinerade 1,421 personer. Då de omympades antal är så betydligt, och vaccinatörens uppgifter synas ega alla kriterier af trovärdighet, har jag ansett af intresse, att ur nämnde journal sammanfatta följande resultater.

Bland 1,421 revaccinerade var Revaccinationens framgång:

	God.	Klen.	Ingen.	Summa.
a) hos sådane, som hade synliga ärr efter föregången vaccination	678	409	118	1,205
b) hos sådane, der inga ärr efter vaccination eller naturliga koppor syntes	27	38	51	116
c) hos sådane, som haft smittkoppor	13	34	53	100
Summa	718	481	222	1,421

Deraf redan år 1851 revaccinerade 37.

Nu med	god	framgång ånyo revaccinerade	8.
»	klen	» » »	25.
»	ingen	» » »	4.
		Summa	37.

Hos 11 anmärkes sjuklighet hafva motverkat revaccinationens framgång, så att den var klen hos 8; 9 uppgifvas hafva, genom begagnande af kallt vatten sökt förhindra utslagets framkomst, hvilket ock så lyckats, att framgången af vaccin var blott klen hos 1, men alldeles ingen hos 8. *Skyddskoppympningen.*

I Aska härad har revaccination partielt blifvit verkställd tvenne serskilte gånger under året då smittkoppor visat sig.

Calmar län. Revaccination har visserligen egt rum i Calmar och Tjust distrikter, men några journaler deröfver eller uppgifter på antalet hafva icke inkommit. Endast har stadsläkaren *Forling* i Westervik uppgifvit, att derstädes omkring 190 blifvit revaccinerade, dels i hemmen, dels ock på serskildt utlysta vaccinationsmöten, samt med utmärkt god framgång, och anser doktor *Forling* »kopp-epidemiens styrka derigenom sönderbruten», äfvensom stadsläkaren *Pettersson* i Calmar säger sig hafva derstädes revaccinerat omkring 134 äldre personer. Smittkoppor visade sig äfven här i de flesta distrikterna.

Revaccinationen, som annars icke anlitas, har, sedan kopporna börjat visa sig och blifva mer allmänna, mer och mer blifvit tillitad, på somliga orter rätt mycket. Det enda, som för detta år med skäl skulle kunna anmärkas emot vaccinatörerne i Calmar distrikt är att de för tidigt afslutade ympningen, så att åtskilliga barn, kanske till följe häraf, afledo i smittkoppor. Men å en annan sida synes mig den utbrustna kopp-epidemien, hvilken, utom en noggrant verkställd vaccination med största sannolikhet skulle hafva skördat många offer, i den milda natur den företedde, utvisa att vaccinatörerne uppfyllt sin skyldighet (*Söderbaum*). Oaktadt påminnelse och förhandenvarande fall af smittkoppor hafva vaccinatörerna i Ölands södra distrikt hvarken skyndat med vaccination eller, såvidt kändt är, anställt någon revaccination (*Cronstrand*). I Tjust distrikt, der smittkoppor visade sig i flere socknar, revaccinerades några personer (*Hacksell*). Vaccinatören i Mönsterås anmärker, att det är i år för 3:dje gången som smittkoppor infunnit sig der i socknen under den tid af 30 år som han derstädes vaccinerat. Uppgifter om smittkoppor och ovaccinerade saknas ifrån flera vaccinatörer (*Darin*).

Jönköpings län. Smittkoppor allmänt. — Bland 32 revaccinerade lyckades vaccinen hos 10. Uppgift om smittkoppor saknas ifrån flere socknar (*Hæffner*).

Kronobergs län. Spridda fall af koppor, ingen revaccination. Endast gängse smittkoppor drifva allmogen dertill (*Billengren*). I de öfriga distrikten synes en sådan obenägenhet icke finnas. Vaccinatörerna hafva i hela länet allmänt godt beröm om sig.

Hallands län. Något smittkoppor i Kungsbacka distrikt; någon revaccination i Halmstads. Några mindre betydande anmärkningar vid journalförandet och dylikt hafva Provinciallläkarne sjelfve sökt afhjelpa. I öfrigt ha vaccinatörerna godt vitsord om sitt nit och skicklighet.

Blekinge län. Smittkoppor; revaccination (*Hellman*).

Skyddskoppympningen.

Christianstads län. Smittkoppor förekommo allmänt inom detta län. — Oaktadt påminnelser kunde revaccinationen i anseende till allmogens obenägenhet och liknöjdhet icke vinna serdeles framgång, endast i Gerds härad, der smittkopporna yppade sig, blefvo några omympade. Uppgiften om ovaccinerade saknas ifrån de fleste vaccinatörer; likaså angående smittkoppor (*Andersson*).

Malmöhus län. Smittkoppor, men lindriga i Malmö och Öfveds kloster distrikt i flere församlingar.

Revaccination idkas ej, oaktadt påminnelser, med behöflig omtanke, inom Malmö distrikt, ehuru smittkoppor visade sig. Både Provincialläkaren och vaccinatörer hafva nitiskt uppfyllt sina skyldigheter, men allmänheten har icke visat benägenhet att efterkomma deras uppmaningar (*Wieselqvist*).

Dock anmäler Stadsläkaren *Wihlborg* i Ystad, att i S:t Maria församling derstädes 685 blifvit revaccinerade, deraf 338 med framgång eller nära 50 proc.; och i St. Petri 290, med mer eller mindre framgång.

I Landskrona distrikt anmäler Stadsläkaren *Netzler* att revaccination derstädes endast då egt rum, när smittkoppor inställt sig på orten.

Inom Öfveds klosters distrikt, der smittkoppor temligen allmänt voro utbredde, företogs revaccination i större utsträckning, så att 2,326 blefvo revaccinerade, deraf enligt uppgift 1,326 eller 57 proc. med framgång, eller rättare, om antalet af de i trenne socknar revaccinerade tillsammans 374, der utgången ej finnes angifven, afräknas ifrån hela summan, ända till 67,9 procent lyckade fall. Således synes vaccinationen i detta distrikt hafva blifvit med serdeles nit och framgång handhafd under detta år (*Åberg*).

Gottlands län. Revaccinerade förekomma här endast i Wisby. Ibland dessa voro vaccinkopporna väl och fullständigt utvecklade hos 21, klena hos 64, inga hos 36. Ehuru vaccination alldeles uteblifvit i två socknar af hvardera af länets tvenne distrikter, har dock totalantalet af vaccinerade under 1858 varit större än någonsin förut.

b) *Vaccin-depoternas verksamhet.*

Det så betydligt högre antalet af under året vaccinerade har också synbarligen påkallat ökadt antal reqvisitioner af vaccin ifrån Vaccin-depoterna. Då nemligen år 1857 de utlemnade portionerna voro 3,170, voro de för detta år 3,847. Deraf från Vaccinations-kontoret i Stockholm blifvit utlemnade 2,320 portioner, af depoten i Götheborg 662, samt de återstående 865 ifrån de öfrige 7 vaccin-depoterne. Men Vaccinations-kontoret i Stockholm har, såsom vanligt, ej blott försett de till Stockholms vaccinations-distrikt hörande län med vaccin, men ock utlemnat ett betydligt antal till de öfrige Vaccin-depot-distrikterne, såsom af följande öfversigt närmare inhemtas.

Öfversigt af ifrån samtlige Vaccin-Depôterna utlemnade Vaccin-portioner år 1858.

Skyddskoppympningen.

	Jan.	Febr.	Mars.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa Portioner.
I Stockholm.													
1:o Myrberg	2	—	90	52	96	124	104	88	56	20	—	—	632
2:o Björkman	48	74	112	98	106	106	64	60	60	36	32	38	834
3:o Blachet	—	—	—	—	134	88	68	68	12	—	—	—	370
4:o Liljebjörn	14	—	—	10	114	56	54	24	28	16	8	12	336
Af andre vaccinatörer aflemnade, deribland af Prov.-Läk. D:r Schultz 87	—	—	—	—	—	—	139	—	—	—	—	9	148
I Landsorten.													
6. Carlskrona, Hellman	—	—	—	3	33	15	2	—	6	—	—	2	61
3. Gefle, Bæckström	—	3	3	—	18	24	13	5	—	1	1	2	70
4. Götheborg, Ewert	18	60	49	64	110	154	59	56	53	26	10	3	662
2. Hernösand, Hallström . . .	—	14	55	24	24	3	—	—	11	4	4	—	139
1. Luleå, Waldenström	6	12	17	19	32	7	—	3	3	8	18	10	135
7. Malmö, Wieselqvist	—	—	—	—	—	118	8	14	16	28	10	30	224
5. Norrköping, Åberg	4	—	1	14	28	35	42	16	7	—	—	—	147
8. Wisby, Kolmodin	—	—	—	—	—	31	18	36	2	2	—	—	89
Summa	92	163	327	284	695	761	571	370	254	141	83	97	3,847

Från Vaccin.-kontoret i Stockholm hafva under år 1858 blifvit utlemnade till:

Luleå Vaccin-depotsdistrikt	54	portioner.
Hernösands d:o	74	»
Gefle d:o	126	»
Stockholms d:o	1,280	»
Götheborgs d:o	386	»
Norrköpings d:o . . .	212	»
Carlskrona d:o	154	»
Malmö d:o	30	»
Wisby d:o	4	»
Summa	2,320	portioner.

Af hela antalet från samtlige depoterne utlemnade vaccinportioner, 3,847, skulle således beräknadt efter medeltal för 24 län, hvarje län hafva bekommit 161,1 portioner; deraf ifrån Vaccin-kontoret i Stockholm 96,6 och således ifrån de öfriga depoterna 64,5.

Skyddskoppympningen.

Angående de serskilte depôternas verksamhet i öfrigt torde förtjena anmärkas.

Stockholms hufvud-depôter. Tre bland depôt-föreståndarne hafva afgifvit en allmän öfversigt af sine depôters verksamhet. Af den ena inhämtas, att 632 portioner vaccin blifvit till Vaccinations-kontoret aflemnade, och i likhet med föregående åren flere utdelats, på skeende reqvisitioner, såväl inom hufvudstaden som till landsorten; samt att 444 individer vid depôten primitift blifvit vaccinerade och 66 revaccinerade. Ifrån Vaccinationskontoret meddelades till depôten 2:ne portioner vaccin, enligt uppgift tagen ifrån ett kokreatur å K. Veterinär-Inrättningen, med anmodan att dermed anställa försök. Dermed ympades tvenne barn, hvaraf det ena på 8:de dagen hade 3:ne till utseendet äkta, men små och outvecklade pustler; det andra barnet erhöll blott en pustel, som först på 12:te dagen uppnådde den storlek och form, som vanligen annars på 8:de. Någon giltig anledning att vidare producera detta ympämne förefanns således icke, då det i alla hänseenden visade sig underhaltigt i jemförelse med den vid depôten förut och fortfarande begagnade vaccin, hvilken sällan slagit fel, utom i några fall, då barnen förut haft lindriga smittkoppor eller mödrarna under hafvandeskapet deraf varit angripne. Ett barn, som diade samma amma som ett annat, hvilket hade smittkoppor, gick fritt från smitta 8 dagar, då vaccination företogs, och jemväl slog an. Hos 2:ne barn, hvilkas mödrar under hafvandeskapet haft smittkoppor, gick ympningen icke till (*Myrberg*).

Den andre berättar, att 336 portioner vaccinämne blifvit ifrån depôten aflemnade och 210 barn derstädes vaccinerade, hvarjemte uppgift ingått om 4 inom distriktet af andra läkare ympade barn; således inalles 114, ett antal som betydligt understiger det föregående årets (314). Journalerna för sistnämnda år visade att ett ganska stort antal af då vaccinerade voro flere år, ja några 12 år gamla. Under 1858 hafva deremot endast 17 varit öfver 2 år, af hvilka 7 födde 1855, de 10 öfrige något af de närmast föregående 6 åren. Det synes önskvärdt att allmänheten vände sig att låta vaccinera barnen under vår- och höstmånaderna, hvarigenom den fördel vunnes att lymfan bättre bibehölle sin kraft. Jag anser mig nemligen hafva vunnit full säkerhet derom, att denna, åtminstone då den förvaras mellan glasskifvor, mycket snarare upphör att vara verksam under den heta än under den svala årstiden; förvaras den deremot i väl fyllda och väl tilltäppta glasrör, synes den kunna bibehålla sin kraft ganska lång tid, oberoende af den omgifvande temperaturen. Såsom bevis härpå torde jag få anföra, att jag den 21 Oktober 1858 inoculerade lymfa tagen på Vaccinations-institutet i Köpenhamn den 5 Augusti 1856 och förvarad i glasrör. Efter alla 4 härmed verkställde inoculationerna syntes vid vanlig tid väl utbildade pustler, hvilka i storlek ej eftergåfvo dem, som samma barn företeddе efter samtidigt verkställda inoculationer med lymfa tagen omedelbart från ett annat barn. — Den begagnade lymfan har för öfrigt i allmänhet slagit väl an, så att endast 8 bland hela antalet behöft omvaccineras. I motsatts till nästföregående året har jag under 1858 ganska sparsamt blifvit anlitad för verkställande af revaccination å äldre personer; så att antalet revaccinerade endast uppgår till omkring 30, deraf flere resande från landsorten (*Liljebjörn*).

Doktor *Björkman* uppgifver i Vaccinations-journalen, att han ympat 804 vid depôten, deraf 327 tillhörande andra distrikter, att han revaccinerat många, men öfver dessa ej medhunnit föra journal, att vaccinen endast misslyckats hos tre klena barnhusbarn bland hela det nämnda antalet vaccinerade, samt att 48 ej infunnit sig till afsyning. *Skyddskoppympningen.*

Luleå depôt. Om några eller huru många blifvit vid denna depôt vaccinerade nämnes ej.

Hernösands depôt. Här blefvo 38 barn vaccinerade och 584 personer revaccinerade (*Hallström*).

Gefle depôt. Vid depôten äro 216 vaccinerade, men ingen revaccination har egt rum. Spetsar med rör hafva onekligen stort företräde framför glasskifvor för bevarande af vaccinämne (*Bœckström*).

Götheborgs depôt. 193 äldre personer blefvo derstädes revaccinerade. Antalet utlemnade portioner öfverstiger betydligt föregående årens i följd af den under hela detta år i Götheborg rådande epidemi af smittkoppor. Detta oaktadt och fastän Dr *Evert* med Poliskammarens biträde uppmanade såväl till vaccination som revaccination är likväl de revaccinerades antal ej större än under vanliga förhållanden. Den vaccin som begagnats, har visat sig serdeles god, enligt från flere håll ingångne underrättelser. På vaccinationens skyddande förmåga anföres såsom bevis, att inom tvenne familjer, der smittkoppor yppats, och der inom samma rum boende späda barn genast vaccinerades, alla dessa gingo fria från smittan. — En klockare och åtskilliga elever vid barnmorske-undervisningsanstalten hafva erhållit undervisning i konsten att vaccinera (*Ewert*).

Norrköpings depôt. Om några eller huru många blifvit vid depôten vaccinerade, omnämnes icke.

Carlskrona depôt. 262 barn hafva derstädes blifvit vaccinerade, samt ett mindre antal äldre personer revaccinerade. Då smittkoppor vid början af Maj månad yppade sig i Carlskrona stad, höllos genast vaccinationsmöten i alla qvarter, der smittan förekom, och då de talrikt begagnades, hämmades ock det onda snart (*Hellman*).

Malmö depôt. 533 barn äro inom årets lopp i Malmö stad vaccinerade (*Wieselqvist*).

Wisby depôt. Om vid depôten några blifvit vaccinerade, har icke blifvit anmärkt.

c) *Belöningar för Vaccinationens befrämjande.*

De årligen för vaccinationens befrämjande utgående belöningar, hvilka Collegium, på grund af hvad journalerna angående vederbörandes förtjenster ådagalägga, och presterskapet eller sockennämnderna upplyst, i underdånighet föreslår, och E. M. nådigst beviljar, hafva för året 1858 på följande vis blifvit utdelade, nemligen 10 hafva erhållit vaccinations-medaljen att bäras på bröstet, 70 vaccinations-bestick, samt 48 penningar till ett sammanräknadt belopp af 988.

Skyddskoppympningen.

Medaljen att bäras på bröstet har K. Maj:t nåd. tilldelat följande vaccinatörer: Per Nilsson i Refsunds socken, Jemtlands län; J. Delin i Kihla scoken Wermlands län; C. G. Godhe, Norrtelge stad; Isak Jansson i Herrestad socken, Götheborgs och Bohus län; L. A. Nydahl i Ekeby socken, Östergöthlands län; H. W. Blomberg i Elghult socken, af Kronobergs län; C. J. Sandstedt i Backaryd, Blekinge län; N. P. Lindström i Förslöf socken och E. Sundberg i Östra Herrestad och Ingelstad socknar af Christianstads län; samt J. P. Fahlström i Weskinde, Gottlands län.

Dessutom hafve trenne ålderstigne vaccinatörer enkan Carin Ekholm i Köpings socken, Ölands norra distrikt, Calmar län; Margareta Astner i Ofvansjö i Gefleborgs län, samt Zaccharias Sandegren i Skirö östra härad, Jönköpings län, hvardera erhållit 50 R:dr riksmynt såsom understöd. Hela summan af belöningar och understöd för vaccinationens befrämjande under detta år uppgår således tillsammans till ett penningevärde af 1,533 R:dr r:mt. — Deremot hafva endast få och mindre betydande anmärkningar förekommit vid granskningen af från hela riket inkomne vaccinations-journaler. Ingen strängare åtgärd har från Collegii sida behöft vidtagas. Deremot har, enligt hvad genom journalerna eller serskilte rapporter upplyses, en eller annan sockennämnd sett sig tvungen att afsätta en försumlig vaccinatör och i dennes ställe antaga en annan, eller att genom påläggande af viten förmå tredskande att låta vaccinera eller till afsyning uppvisa sina vaccinerade barn. Men sådana fall äro blott ganska få. I öfrigt och i allmänhet kan derföre sägas, att alla de, hvilka med vaccinationens handhafvande och verkställande inom riket hafva bestyr, med berömvärd ordning, nit och skicklighet, uppfyllt sina åligganden under det ifrågavarande året.

Beträffande de år 1858 för vaccinationens underhåll och befrämjande disponerade medel, visar sig följande förhållande:

Tillgång:

Behållning från föregående året B:ko R:dr 229: 22. 6. motsvarande i Riksmynt . .	344:	20.
Statsanslag	3,600:	—
Räntemedel	187:	50.
Summa R:mt R:dr	4,131:	70.

Utgifter:

Arfvoden för tillsynen vid Vaccinations-Contoret . .	375:	—
» Vaccinations-depôt-föreståndare	1,800:	—
Belöning uti Jettoner	45:	80.
» » Ympningsbestick . .	325:	—
» » Penningar	1,170:	—
Omkostnader	154:	52.
	3,870:	41.
Behållning	261:	29.
Summa R:mt R:dr	4,131:	70.

5. *Civila Sjukvårds-Inrättningar.*

A) Läns-Lasarett och Kurhus *).

Äfven under detta år har antalet af sjuke, som vårdats å Läns-Lasaretten och Kurhusen varit något *mindre* än såväl närmast föregående år, som medeltalet af de under det sista qvinqvennium derstädes vårdade. Mortaliteten bland de under året vårdade har varit å Lasaretten betydligt och å Kurhusen något litet mindre än under förra året, hvilka förhållanden kunna närmare iakttagas genom efterföljande tabell *A*).

*) Berättelsen uppsatt af Collegii vice Ombudsman D:r *A. Ljunggren.*

Tab. *A*) Sammandrag af rapporter från Läns-

	Qvarliggande från år 1857.			Intagne.			Summa vårdade.			Utskrifne.			Döde.		
	Lasarett.	Kurhus.	Summa.	Lasarett.	Kurhus.	Summa.	Lasarett.	Kurhus.	Summa.	Lasarett.	Kurhus.	Summa.	Lasarett.	Kurhus.	Summa.
Piteå Lazarett	11	3	14	19	19	38	30	22	52	21	18	39	1	—	1
Umeå d:o	7	1	8	47	8	55	54	9	63	42	6	48	2	—	2
Östersunds d:o	4	—	4	45	10	55	49	10	59	43	8	51	—	—	—
Hernösands d:o	16	—	16	210	42	252	226	42	268	188	36	224	16	—	16
Sundsvalls d:o	8	1	9	73	26	99	81	27	108	67	22	89	10	1	11
Hudiksvalls d:o	9	1	10	101	23	124	110	24	134	91	23	114	10	—	10
Söderhamns d:o	5	1	6	68	9	77	73	10	83	60	10	70	6	—	6
Geffe d:o	11	6	17	122	31	153	133	37	170	102	31	133	16	—	16
Fahlu d:o	57	4	61	362	59	421	419	63	482	347	53	400	29	2	31
Filipstads d:o	13	—	13	159	20	179	172	20	192	145	17	162	12	—	12
Carlstads d:o	38	31	69	426	176	602	464	207	671	387	178	565	35	5	40
Örebro d:o	13	5	18	127	66	193	140	71	211	122	59	181	8	—	8
Westerås d:o	13	14	27	163	56	219	176	70	246	132	50	182	24	1	25
Upsala d:o	12	16	28	300	108	408	312	124	436	257	110	367	20	—	20
Norrtelge d:o	4	—	4	49	—	49	53	—	53	40	—	40	3	—	3
Löwenströmska d:o	13	—	13	150	—	150	163	—	163	138	—	138	13	—	13
Stockholms läns d:o	39	—	39	336	—	336	375	—	375	316	—	316	31	—	31
» » Kurhus	—	12	12	—	78	78	—	90	90	—	77	77	—	—	—
Nyköpings Lasarett	48	3	51	261	36	297	309	39	348	247	31	278	24	—	24
Eskilstuna d:o	10	1	11	89	13	102	99	14	113	79	11	90	9	1	10
Götheborgs Kurhus	—	20	20	—	166	166	—	186	186	—	168	168	—	—	—
Uddevalla Lasarett	53	11	64	417	81	498	470	92	562	418	80	498	20	1	21
Wennersborgs d:o	18	5	23	187	47	234	205	52	257	166	40	206	12	3	15
Borås d:o	10	11	21	116	61	177	126	72	198	108	53	161	8	4	12
Mariestads d:o	21	13	34	214	117	331	235	130	365	194	109	303	15	2	17
Wadstena d:o	11	10	21	86	102	188	97	112	209	82	96	178	8	1	9
Norrköpings d:o	31	4	35	289	51	340	320	55	375	238	51	289	45	—	45
Linköpings d:o	37	—	37	257	—	257	294	—	294	218	—	218	35	—	35
Westerviks d:o	7	4	11	47	42	89	54	46	100	45	39	84	4	2	6
Calmar d:o	11	22	33	82	125	207	93	147	240	78	128	206	9	4	13
Borgholms Kurhus	—	7	7	—	23	23	—	30	30	—	29	29	—	—	—
Jönköpings Lasarett	26	12	38	242	80	322	268	92	360	228	82	310	14	—	14
Wexiö d:o	19	14	33	155	81	236	174	95	269	152	84	236	7	1	8
Halmstads d:o	6	4	10	77	52	129	83	56	139	70	46	116	7	—	7
Warbergs d:o	7	4	11	73	12	85	80	16	96	65	11	76	4	—	4
Carlskrona d:o	9	19	28	91	108	199	100	127	227	84	116	200	12	2	14
Carlshamns d:o	8	—	8	65	—	65	73	—	73	64	—	64	7	—	7
Christianstads d:o	60	8	68	559	92	651	619	100	719	527	82	609	23	1	24
Lunds d:o	72	40	112	548	219	767	620	259	879	490	204	694	70	1	71
Wisby d:o	7	6	13	124	37	161	131	43	174	111	41	152	8	2	10
Summa	744	293	1,037	6,740	2,110	8,850	7,484	2,403	9,887	6,162	2,031	8,193	577	34	611

Lasaretterna och Kurhusen, för år 1858.

Qvarliggande till år 1859.			Underhållsdagar					Medikamentskostnad				Totalkostnad			
			för hela sjukantalet.			för hvarje sjuk.		för hela sjukantalet.		för hvarje sjuk.		för hela sjukantalet.		för hvarje sjuk.	
Lasarett.	Kurhus.	Summa.	Lasarett.	Kurhus.	Summa.	Lasarett.	Kurhus.	R:dr	öre	R:dr	öre	R:dr	öre	R:dr	öre
8	4	12	2,005	1,876	3,881	66,8	85,3	534	85	—	2,2	2,633	78	—	67,8
10	3	13	3,623	551	4,174	67,09	61,22	356	22	—	9	4,262	22	1	2,1
6	2	8	2,122	302	2,424	43,3	30,2	274	—	—	11	2,989	76	1	23,3
22	6	28	6,635	1,850	8,485	29,3	44,05	798	46	—	9	8,924	79	1	5,2
4	4	8	2,249	2,321	4,570	27,7	85,9	—	—	—	—	3,378	92	—	73,9
9	1	10	2,632	872	3,504	23,9	23,9	785	70	—	22,4	3,348	95	—	95,6
7	—	7	2,012	359	2,371	27,5	35,9	350	9	—	14,7	2,728	15	1	15
15	6	21	4,524	1,474	5,998	34	39,8	741	87	—	12,3	4,837	91	—	80,6
43	8	51	19,159	4,970	24,129	45,7	74,1	2,580	68	—	10,6	23,980	38	—	99,3
15	3	18	6,400	711	7,111	37,3	35,55	98	11	—	1,3	6,664	50	—	93,7
42	24	66	16,523	14,543	31,066	35,7	70,3	2,753	51	—	8,8	21,193	55	—	68,2
10	12	22	5,197	3,265	8,462	37	46	856	95	—	10,1	5,414	1	—	60,4
20	19	39	6,401	4,680	11,081	36,4	66,9	1,110	32	—	10	11,221	96	1	1,6
35	14	49	10,424	4,213	14,637	33,4	33,9	1,694	69	—	11,6	15,603	16	1	6,5
10	—	10	2,473	—	2,473	46,6	—	294	1	—	11,8	2,384	14	—	96,4
12	—	12	3,455	—	3,455	21,4	—	786	12	—	23,3	1,830	79	—	55,3
28	—	28	11,327	—	11,327	30,2	—	1,284	81	—	11,3	11,600	—	1	2,4
—	13	13	—	3,194	3,194	—	35,5	170	79	—	5,3	2,627	42	—	82,3
38	8	46	15,644	2,383	18,027	50,6	61,1	1,976	84	—	10,9	12,931	89	—	71,8
11	2	13	5,046	623	5,669	51	44,5	578	64	—	10,2	3,773	45	—	66,6
—	18	18	—	6,787	6,787	—	36,5	582	46	—	8,6	6,439	91	—	95
32	11	43	16,389	2,705	19,094	34,8	29,4	2,089	69	—	10,9	12,447	32	—	65,2
27	9	36	7,915	2,162	10,077	38,7	41,6	1,542	72	—	15,3	4,986	17	—	49,5
10	15	25	4,595	5,115	9,710	36,5	71	1,117	89	—	11,5	9,357	70	—	96,4
26	19	45	8,924	10,237	19,161	32,5	78,7	2,466	38	—	12,8	11,983	74	—	62,5
7	15	22	3,646	4,691	8,337	36,5	41,9	1,044	41	—	12,5	9,740	75	1	16,8
37	4	41	10,338	1,808	12,146	32,3	32,8	1,149	16	—	9,4	8,970	67	—	73,9
41	—	41	14,966	—	14,966	50,9	—	1,041	89	—	7	10,003	60	—	67
5	5	10	3,255	3,082	6,337	60,3	67	444	44	—	7	5,692	7	—	89
6	15	21	3,357	6,792	10,149	36	46,2	765	14	—	7	7,420	81	—	73,1
—	1	1	—	1,901	1,901	—	63,3	282	78	—	14,8	1,245	28	—	65,5
26	10	36	11,351	4,267	15,618	42,3	46,3	1,208	58	—	7,7	11,036	66	—	70,6
15	10	25	8,263	6,577	14,840	47,4	69,2	1,008	79	—	7	12,100	—	—	81,5
6	10	16	2,050	2,847	4,897	24,7	50,8	342	91	—	7	5,156	47	1	5,3
11	5	16	3,406	909	4,315	42,6	50,8	387	26	—	8,5	4,617	57	1	7
4	9	13	3,098	5,057	8,155	31	39,8	407	10	—	5	5,850	49	—	74,2
2	—	2	2,971	—	2,971	40,7	—	194	14	—	6,5	1,887	92	—	63,5
69	17	86	27,013	5,380	32,393	43,6	53,8	1,221	40	—	3,7	20,622	12	—	63,7
60	54	114	29,933	15,790	45,723	48,3	60,9	4,124	54	—	9	31,213	14	—	68,3
12	—	12	3,695	2,372	6,067	28,2	55,1	214	72	—	3,5	6,339	27	1	4,5
741	338	1,079	293,016	130,879	423,895	39,1	54,5	40,373	81	—	4,83	338,692	54	11	79,9

Förestående tabell visar:

1:o Att hela antalet vårdade sjuke å ifrågavarande inrättningar under år 1858 utgjort på länslasaretten 7,484 och på kurhusen 2,403 eller tillsammans 9,887 personer, bland hvilka voro qvarliggande från år 1857: på lasaretten 744 och på kurhusen 293 eller tillsammans 1,037, samt under detta år intagne på lasaretten 6,740 och på kurhusen 2,110 eller tillsammans 8,850. Af hela antalet vårdade blefvo under året utskrifne från lasaretten 6,162 och från kurhusen 2,031 eller tillsammans 8,193. Döde på lasaretten 577 och på kurhusen 34, eller tillsammans 611. Qvarliggande till 1859 på lasaretten 741 och på kurhusen 338 eller tillsammans 1,079. I dessa siffror upptagas äfven de profkurspatienter, för hvilka särskildt redogöres i tabellen *F*).

2:o Att mortaliteten under året varit mer än vanligt ringa och utgjort, beräknadt i procent, på länslasaretten 7,71 och på kurhusen 1,41 eller tillsammans 6,2.

3:o Att antalet underhållsdagar utgjort på lasaretten 293,016 och på kurhusen 130,879 eller tillsammans 423,895, i följd hvaraf medeltalet dagligen vårdade varit på lasaretten 802,7 och på kurhusen 358,5 eller tillsammans 1161,2.

4:o Att medeltalet af underhållsdagar för hvarje sjuk varit å lasaretten 39,1 och på kurhusen 54,5 samt att detta medeltal varit högst vid Umeå lasarett, der det utgjort 67,9, samt lägst vid Löwenströmska lasarettet der det utgjort 21,4. Bland kurhusen intager Sundsvalls främsta rummet med 85,9. Minsta antalet underhållsdagar för kurhuspatienter har varit vid Hudiksvalls kurhus med 23,9.

5:o Att utgifterna i och för sjukvården vid samtliga länslasaretten och kurhusen uppgått till 338,692 R:dr 54 öre, deraf för medikamenter 40,373 R:dr 81 öre. Denna totalsumma, fördelad på underhållsdagarne, visar en medelkostnad för hvarje sjuk af 79,9 öre. Hvarje hela året om upptagen sjuksäng har således kostat 291 R:dr 63,5 öre. I afseende på utgifterna för året och medelkostnaden för hvarje sjuk intager Östersunds sjukinrättning första rummet med en daglig medelkostnad för hvarje patient af 1 R:dr 23,3 öre. Dernäst komma sjukinrättningarne i Wadstena och Söderhamn med en kostnad af respective 1 R:dr 16,8 öre och 1 R:dr 15 öre för hvarje vårdad sjuk. Den lägsta kostnaden har varit vid Wennersborgs lasarett, der hvarje sjuk kostat endast 49,5 öre per dag, och dernäst vid Löwenströmska lasarettet, der dagkostnaden varit 55,3 öre.

Tab. *B*) Öfversigt af sjukvården vid länslasaretten och kurhusen år 1858, såväl i förhållande till åren 1857 och 1856, som till qvinqvenniet 1851—1855.

	År 1858.	År 1857.	År 1856.	Medeltal för qvinqvenniet 1851—1855.
Vårdade	9,887	10,147	10,542	10,479,4
Döde	611	801	737	608,2
Mortalitetsprocenten af de vårdade å lasaretten	7,71	10,5	8,9	7,98
» » » å kurhusen	1,41	1,48	1,5	1,44
Underhållsdagar för hela sjukantalet	423,895	431,125	464,720	472,779,6
» i medeltal för lasaretten	39,1	39,3	39,1	40,8
» » » kurhusen	54,5	52,2	57,4	53,9
Medikamentskostnad för hela sjukantalet *Riksmynt*	40,373: 81.	34,154: 48.	35,732: 96.	32,695: 75.
» för hvarje sjuk dagligen »	9,5.	7,6.	7,8.	6,7.
Totalkostnad för hela sjukantalet »	338,692: 54.	367,083: 40.	352,418: 45.	299,599: 78.
» » hvarje sjuk dagligen »	79,9.	82.	75,6.	63,02.

Denna tabell visar endast det anmärkningsvärda, att dels mortalitetsprocenten under året å lasaretten varit ovanligt låg, dels att totalkostnaden är något minskad i jemförelse med år 1857, hvilket möjligen torde vara en följd af de på sednare åren åter inträdande nedsättningarne i de förr så högt uppdrifna varuprisen.

B) Sinnes-sjukhus eller Hospital.

Tab. *C*) Sammandrag af rapporterna från Hospitalen i riket under år 1858.

	Qvarliggande från år 1857.	Intagne år 1858.	Summa.	Utskrifne			Qvarliggande till år 1859.	Summa.	Underhållsdagar.	I medeltal dagligen vårdade.	Totalkostnad			
				friske eller förbättrade.	obotade.	döde.					för hela sjukantalet.		för hvarje sjuk dagligen.	
											Riksmynt.		Riksmynt.	
											R:dr	öre.	R:dr	öre.
Hernösands hospital	40	8	48	1	—	3	44	48	15,493	42,3	12,374	57	—	80,1
Upsala d:o	130	46	176	29	5	8	134	176	48,916	134,1	40,850	55	—	83,5
Nyköpings d:o	53	8	61	7	—	8	46	61	18,273	50,6	6,550	54	—	35,8
Götheborgs d:o	67	3	70	10	—	6	54	70	27,950	76,6	17,870	42	—	63,8
Wadstena d:o	299	25	324	22	—	23	279	324	96,871	265,2	63,863	—	—	65,8
Wexiö d:o	98	36	134	12	7	7	108	134	37,231	102	22,500	50	—	—
Malmö d:o	170	32	202	14	5	10	173	202	61,409	168,2	31,048	94	—	73,5
Wisby	9	1	10	1	—	—	9	10	1,974	5,4	2,102	34	1	6,5
Summa	866	159	1,025	96	17	65	847	1,025	308,065	844	197,164	86	1	52,7

Af förestående tabell inhemtas alltså:

1:o. Att antalet af de å samtlige sinnessjukhusen eller hospitalen i riket — med undantag endast af Danviks hospital, hvarför här nedan särskildt redogöres — vårdade personer år 1858 uppgått till 1,025, hvaribland 866 voro qvarliggande från år 1857 och 159 intogos under året. Af hela detta antal vårdade utskrefvos, friske eller förbättrade 96, obotade 17, eller tillsammans 113. Under året afgingo med döden 65. Till år 1859 qvarlågo 847, eller 13 mindre än vid årets början.

2:o. Att af hela antalet vårdade 9,3 procent blifvit under året utskrifne såsom förbättrade eller friske och att mortalitets-procenten utgjort 6,4.

3:o. Att antalet underhållsdagar på alla de ifrågavarande inrättningarne utgjort 308,063 och att således medeltalet af dagligen vårdade varit 844.

4:o. Att totalkostnaden uppgått till 197,164 R:dr 86 öre riksmynt, hvilken summa, fördelad på underhållsdagarne, visar en medelkostnad för hvarje sjuk dagligen af 52,7 öre och för hvarje under hela året vårdad sjuk af 192 R:dr 35,6 öre R:mt.

Följande tabell (*D*) lemnar en närmare öfversigt af dessa förhållanden vid de ifrågavarande inrättningarne under år 1858, jemfördt med åren 1857, 1856 och qvinqvennium 1851—1855.

Tab. *D*) Öfversigt af sjukvården vid Hospitalen under år 1858 i förhållande till åren 1857 och 1856 och qvinqvenniet 1851—1855.

	År 1858.	År 1857.	År 1856.	Medeltal för qvinqvenniet 1851—1855.
Vårdade	1,025	1,108	1,121	1,143,6
Utskrifne botade (friske eller förbättrade	96=9,3%	102=9,2%	94=8,3%	94,6=8,2%
» obotade	17	37	37	25
» döde	65=6,4%	101=9,1%	85=7,5%	82,9=7,2%
Underhållsdagar	308,063	325,724	329,518	328,892,6
Dagligen vårdade	844	892,39	902,7	901
Totalkostnad för hela sjukantalet . . . . R:mt	197,164: 86.	215,235: 93,5.	199,738 92.	157,041: 54.
» för hvarje sjuk dagligen . . . »	52,7.	66	60,2.	47,5.
» för hvarje ett helt år vårdad sjuk »	192: 35,6.	240: 48.	220: 52.	174: 38.

Bland alla dessa 1,025, å hospitalen under år 1858 vårdade, personer voro enligt rapporterna:

29 icke sinnessjuke,
44 för brottslige handlingar tilltalade och
83 profkurspatienter.

De *icke* sinnessjuke voro:

fallandesjuke	23.
ålderdomssvage	3.
med obotlige sjukdomar	2.
krympling	1.
Summa	29.

Bland de 44 för brottsliga handlingar tilltalade voro för följande brott åtalade:

för mord	6.
» barnamord	3.
» mordförsök på andra	1.
» sjelfmordsförsök	15.
» mordbrandsförsök	5.
» öfvervåld på andra	2.
» tjufnad	11.
» våld å prest under tjenstutöfning	1.
Summa	44.

Förhållandet med de å hospitalen vårdade profkurspatienterna upplyses närmare af följande tabell.

Tab. *E*) Profkurspatienter å rikets Hospital under år 1858.

	Qvarliggande från år 1857.	Intagne under år 1858.	Summa.	Utskrifne			Inlöste å Hospital.	Summa.
				friske eller förbättrade.	obotade.	döde.		
Hernösands Hospital	2	5	7	—	2	—	5	7
Upsala d:o	9	21	30	14	—	1	15	30
Nyköpings d:o	4	—	4	1	3	—	—	4
Götheborgs d:o	1	8	9	3	—	1	5	9
Wadstena d:o	5	6	11	5	—	—	6	11
Malmö d:o	5	17	22	6	—	2	14	22
Summa	26	57	83	29	5	4	45	83

Vid denna tabell, likasom vid den nästföljande tabellen *F*), bör göras den anmärkning, att alla s. k. profkurspatienter, såväl å hospitalen, som å länslasaretten, genom Kongl. Maj:ts nådiga Stadga om sinnessjukes vård af den 5 Mars 1858, upphörde att från den 1 Juli 1858 vidare betraktas såsom en särskild kathegori af sinnessjuke, hvarföre de dittills s. k. profkurspatienter, från nämnde dag icke vidare finnas upptagne i hospitalens och länslasarettens årsberättelser för år 1858, utan lemnas äfven för dessa sjuke derefter redovisning i sammanhang med redogörelsen för öfrige under året å hospitalen och länslasaretten vårdade.

I sammanhang härmed må äfven meddelas följande tabell, till upplysning om de sinnessjuke som å länslasaretten genomgått s. k. profkur.

Tab. *F*) Profkurspatienter å rikets Lasarett under år 1858.

	Friske.	Förbättrade.	Obotade.	Döde.	Qvarliggande till år 1859.	Summa.
Piteå Lasarett	2	—	—	—	1	3
Umeå d:o	7	5	1	—	1	14
Östersunds d:o	1	—	3	—	—	4
Sundsvalls d:o	2	1	—	—	1	4
Hudiksvalls d:o	2	2	4	1	1	10
Söderhamns d:o	1	—	2	1	1	5
Gefle d:o	3	—	4	1	1	9
Fahlu d:o	9	12	7	2	8	38
Filipstads d:o	3	3	—	—	3	9
Carlstads d:o	—	2	2	2	2	8
Örebro d:o	7	2	4	—	—	13
Westerås d:o	9	5	6	1	—	21
Nyköpings d:o	—	7	4	—	1	12
Eskilstuna d:o	—	—	1	—	—	1
Wennersborgs d:o	5	5	3	—	1	14
Borås d:o	2	3	11	1	—	17
Mariestads d:o	16	6	5	—	6	33
Calmar d:o	3	1	9	—	1	14
Jönköpings d:o	4	7	15	—	1	27
Halmstads d:o	5	2	3	1	1	12
Warbergs d:o	11	4	2	—	2	19
Carlskrona d:o	9	2	2	1	—	14
Carlshamns d:o	5	1	1	—	—	7
Christianstads d:o	2	7	1	—	—	10
Lunds d:o	1	4	2	—	3	10
Wisby d:o	3	1	4	2	3	13
Summa	112	82	96	13	38	341

Af 344 å lasaretten vårdade profkurspatienter hafva således:

32,8 procent blifvit friske,
24 » » förbättrade,
28,1 » förblifvit obotade, och
3,9 » aflidit.

Här torde vara stället att äfven meddela följande utdrag ur redogörelsen för

Afdelningen för Sinnessjuke på Danviken.

Qvarliggande från år 1857	114.
Under året tillkomne sinnessjuke	71.
Summa vårdade	185.
Utskrifne friske eller förbättrade (22,1 proc.)	41.
» obotade	13.
Döde (9,7 proc.)	18.
Qvarliggande till år 1859	113.
Summa	185.

(Öfverläkaren D:r *C. U. Sondén*).

Under detta år besöktes af General-direktören öfver hospitalen i riket endast de i Götheborg och Malmö. Utur den berättelse till Serafimer-ordens-gillet, hvilken General-direktören i anledning häraf afgifvit meddelas följande utdrag:

»Enligt Kongl. Ordens-gillets den 16 Juni mig lemnade uppdrag, afreste jag den 18 samma månad till Götheborg, för att på stället undersöka, huruvida hemmanet Backa Vestergården N:o 3 å Hisingön, hvilket blifvit föreslaget till inköp för anläggande derstädes af ett nytt hospital, *»ur sanitär sympunkt»* vore för detta ändamål lämpligt, samt företog derefter den mig likaledes uppdragna resa till Lund och Malmö, för utrönande af lämplig byggnadsplats för ett nytt hospital å de i närheten af dessa städer belägna hospitalsjordar.»

Götheborg.

»Vid det besök, som jag efter framkomsten till Götheborg gjorde å hemmanet Backa i sällskap med Hospitals-direktionens ordförande, herr Landshöfdingen f. d. Statsrådet m. m. Fåhræus, Hospitalsläkaren D:r Franck och Architekten Löjtnant Edelsvärd, befanns att detta hemman, beläget ungefär en half mil från staden och egande en jorderymd af omkring 27 tunnland, begränsas af ett dertill hörande högt berg, derifrån egorna i ungefär sydostlig riktning, med en längd af omkring 2,000 alnar, sträcka sig ned till Götha elf, samt att den del eller hälft deraf, som ligger

närmast berget, har en bredd af 170 till 240 alnar, hvaremot den återstående, närmare elfven liggande delen, endast har något öfver 100 alnars bredd. Förstnämnde del bildar från bergets fot en jemnhög terass af 380 alnars längd och 160 till 200 alnars bredd, nedanför hvilken vidtager en lägre, lindrigt lutande bördig mark af ungefär lika längd och något större bredd (högst 240 alnar). Den högre terassen, som utgöres af byggnadstomt, trädgård, åkerjord och till en mindre del af ett i dagen framskjutande berg, synes visserligen vid första anblicken erbjuda en ganska lämplig byggnadsplats; men då i betraktande tages dels dess närbelägenhet till det ganska höga berget i nordvest, dels de många källsprång, hvaraf den synbarligen är genomskuren, dels att grunden der hospitalshuset borde ligga, om denna del af jordlotten dertill bestämdes, nödvändigt måste komma att bestå dels af berg dels af en genom källådror vattendränkt mark till obestämdt djup, samt slutligen att den södra grannens boningshus just äro belägna nära gränsen af denna terass, så kan och bör hospitalsbyggnadens placerande derstädes icke ifrågakomma. Deremot erbjuder den, närmast nedanför oftanämnda terass liggande, bredaste jorderymden, enligt Löjtnant Edelsvärds på verkställda undersökningar stödda uppgifter, en ganska god och jemn byggnadsgrund, och då densamma ligger nog högt öfver elfven, för att aldrig från det hållet blifva besvärad af vatten, och då de ofvanföre liggande, från det höga berget utgående, källådrorna lätteligen kunna ledas så, att de blifva för inrättningen gagneliga, såsom lemnande riklig tillgång åtminstone på godt dricksvatten, samt då utsigten utåt elfdalen, såväl mot staden Götheborg, som i den motsatta riktningen och till andra elfstranden, äfven här är fri och ganska vacker, under det att byggnadstomten icke har någon olägenhet af det omnämnda höga berget, men deraf skyddas mot de ofta våldsamma nordvestliga stormarna, och slutligen då en vattenledning från elfven med relatift ringa kostnad kan tillvägabringas, måste jag förklara ifrågavarande jordrymd *»ur sanitär synpunkt»* fullt lämplig för det afsedda ändamålet, hvaröfver jag ock, enligt Kongl. Ordens-gillets föreskrift före min afresa meddelade hospitals-direktionen skriftligt utlåtande. Då emellertid ett *sundt läge* och här ofvan anförde fördelar icke utgöra enda vilkoren för lämpligheten af en till ett hospital för sinnessjukes vård och behandling afsedd lokal, utan dervid äfven nödvändigt måste tagas i betraktande, huruvida den blifvande byggnadstomten jemväl eger erforderlig, utrymme och tjenlig form för beredande af gårdar, promenader m. m., ansåg jag mig pligtig att ej heller lemna dessa förhållanden ur sigte. Härvid förekommer då, med afseende på den plats, hvilken å Backa egor för öfrigt visar sig för ändamålet tjenligast, att densamma visserligen har tillräcklig, eller omkring 380 alnars, längd i riktningen från nordvest till sydvest, men deremot å midten af denna längd, der hospitalshuset borde anläggas, endast 200 alnars bredd, hvilken i byggnadstomtens nordvestra ända minskas till omkring 170 alnar och deremot i sydost uppgår till omkring 240 alnar. För anläggandet af tvenne hufvudafdelningar, en för man- och en för qvinkön, lämpar sig platsen icke, och ännu mindre för den vid några få större hospital i sednare tider följda planen att förlägga de sjuke i flere smärre pavil-

jonger, hvilken plan för öfrigt, åtminstone vid mindre hospitals anläggande, såsom det ifrågavarande, icke allenast betydligt ökar byggnadskostnaden, utan ock, enligt min åsigt, hos oss är mindre lämplig såsom under den kallare årstiden betydligt försvårande tillsyn, servis m. m., hvadan jag anser bäst och rättast vara, att Götheborgs nya hospital, lika med det i Wexiö beräknadt för omkring 150 sinnessjuke, äfvenledes i likhet med detta sednare, hvilket efter dess fullbordan visat sig ganska ändamålsenligt, får blott *en* hufvudbyggnad med i ett serskildt mindre hus beredt utrymme för de mest stormande och osnygge; och jag hade till och med önskat att få föreslå i allo begagnandet af de för Wexiö hospital af Kongl. Maj:t fastställda ritningarne äfven för det nya hospitalet vid Götheborg. Detta låter sig emellertid icke göra såsom tomten nu är, emedan byggnaden, som, för att vara ändamålsenligt placerad, måste läggas tvärs öfver tomtplatsen eller parallelt med elfven, har en längd af 155 alnar och följaktligen från gränserna af båda grannarnes egor komme att lemna ett afstånd af endast omkring 20 alnar, hvilket är alldeles för litet, för att icke föranleda olägenheter af flerfaldig art. Redan vid besöket på Backa Vestergården framställde jag derföre till Hospitals-direktionens Hr Ordförande denna vigtiga anmärkning, med anledning hvaraf egaren till det utbjudna hemmanet tillspordes, huruvida icke sannolikt vore, det egaren till det i norr angränsande hemmanet N:o 2 möjligen kunde förmås, att i utbyte mot motsvarande jorderymd i nordvestra ändan af hemmanet N:o 3 afstå en remsa af en till den utsedda byggnadstomten angränsande jord, så att tomten komme att efter hela sin längd få en bredd af 300 alnar, hvilket ansågs desto mindre kunna möta betänklighet å bemälde grannes sida, som den jord han sålunda komme att erhålla vore fullt lika god med den han skulle afstå och till hans bostad närmare belägen än denna. På grund häraf fästade jag, i mitt till Direktionen afgifna skriftliga yttrande, äfven dess uppmärksamhet på nödvändigheten, att i sammanhang med inköpet af Backa Westergården uppgöra ifrågavarande egobyte, hvars tillvägabringande borde blifva säljarens åliggande, helst han förbehållit sig ganska förmånliga betalningsvilkor och syntes temligen angelägen om handelns afslutande. — Emellertid har jag nu efter min hemkomst mottagit underrättelse, att egaren till hemmanet N:o 2 framställt så orimliga vilkor för egobyte, att de icke rimligen synas kunna för det närvarande antagas. Frågan blir då huruvida anläggningen af hospitalet å Backa Vestergården det oaktadt kan och bör beslutas, och således köpet af hemmanet N:o 3 uppgöras. Om tiden medgåfve dröjsmål, vore det, enligt min tanke, rättast (och hade otvifvelaktigt varit det från början), att, innan definitivt beslut fattas, genom annons i tidningarna och kungörelser från predikstolarne i de till Götheborg närmast belägna socknarne, uppmana dem, som möjligen innehade och vore hugade att sälja för ändamålet lämpliga hemman eller jordlotter, att inom bestämd tid sådant, jemte de äskade försäljningsvilkoren, hos Direktionen uppgifva. Det är icke omöjligt att på detta sätt en lika god eller bättre lokal än Backa Vestergården skulle kunna erhållas; och jag öfverlemnar åt Kongl. Ordens-Gillets bepröfvande, om det dröjsmål i frågans afgörande af kanske 3 må-

nader eller mera, som häraf måste blifva en följd, kan medgifvas eller icke. Skulle emellertid Kongl. Ordens-Gillet anse detta icke böra ega rum i anseende till oviss-heten, huruvida något vunnes med detta uppskof, under det att derigenom möjligen tillfället att åtkomma äfven den nu utbjudna hemmansdelen i Backa Vestergården kunde gå Kongl. Ordens-Gillet ur händerna, så anser jag mig, utan uppoffring af inrättningens framtida ändamålsenlighet, kunna föreslå köpets afslutande, i hvilket fall den vid Wexiö följda plan här i så måtto måste modifieras, att stora hospitals-huset förkortas 25 till 30 alnar, samt att det utrymme, som derigenom inom huset går förloradt, ersättes, antingen genom en förlängning af 12½—15 alnar på flyg-larne, eller, måhända ännu bättre, derigenom, att, då ett särskildt boställshus i alla fall måste uppföras för sysslomannen, detta tillökades med en öfre våning för Öfver-läkaren, hvars boställslägenhet i stora huset sålunda blefve för de sjuke disponi-bel, under det hans öfvervakande af ordningen inom inrättningen i sin helhet blefve lika lätt, om icke lättare än då han bor i sjelfva hospitalshuset. På det att jag, såsom den der under sådane omständigheter köpslutet tillstyrkt, icke måtte ådraga mig sakkunniges rättvisa klander nu och i framtiden, kan jag dock icke underlåta att härvid förklara, det denna tillstyrkan sker under bestämd förutsättning, *att förr eller sednare erforderlig utvidgning af hospitalsområdet skall varda beredd genom inköp af jord från angränsande hemman.* Det är för öfrigt icke otroligt, att egaren till hem-manet N:o 2, då han finner att hans prejeriförsök misslyckas, blifver medgörligare än förut, och jag hemställer derföre, att Kongl. Ordens-Gillet måtte, i sammanhang med uppdraget att afsluta köpet, anmoda Direktionen att icke alldeles åsidosätta underhandlingarne om egobyte med denne granne, utan att visa sig alltför angelä-gen derom.»

I sammanhang härmed beslöt Kongl. Ordens-Gillet inköp af ifrågavarande hem-man Backa Vestergården N:o 3, och uppdrog åt Intendenten öfver fängelsebyggna-derna, Herr Anckarsvärd, att uppgöra plan och ritningar till den nya hospitals-byggnaden.

Lund—Malmö.

»Då hufvudsakliga ändamålet med mitt besök i dessa städer var att utröna, huruvida någon af de i deras granskap belägne hospitalsjordar vore lämplig för an-läggande af ett nytt hospital, i händelse anslag för uppförande af ett sådant skulle erhållas, blef min första omsorg att förskaffa mig uppgift på hvilka sådane jordar möjligen förefunnos, samt deras läge, egovidd m. m. I nämde afseende gick hospi-tals-sysslomän Bergman mig tillhanda med erforderliga upplysningar och i det sed-nare besörjde t. f. Förste Landtmätaren i länet, uppå Herr Landshöfdingen m. m. v. Troils anmodan, copior af kartorna öfver de jordlotter, hvilka jag på förhand an-såg böra blifva föremål för undersökning. Vid denna undersökning befanns, att i närmaste grannskap till staden Lund hospitalsfonden eger följande jordlotter (obe-räknadt hospitalshemmanet Råby) nemligen:»

»N:o 1. Alldeles invid södra tullen, till venster om stora landsvägen mot Malmö, en jordrymd af något öfver 7 tunnland, hvarå den s. k. hospitalsgården ligger med uthus och åbyggnader, erforderliga för landtbruket å de på samma sida om vägen belägne jordlotter, och är denna stora gårdstomt med tillhörande trädgård, genom staden Lunds omgifvande egor, afskiljd, såväl från

»N:o 2. En jordlott af nära sex tunnland, belägen österut, som ifrån den i söder belägna

»N:o 3, hvilken utgöres af icke mindre än 117 tunnland och ungefär på midten af dess sträckning från norr till söder afskäres af den till lilla Råby ledande väg.»

»Alla dessa jordar äro utarrenderade till midfastan år 1874, och om än arrendatorn vore villig att på billiga vilkor afstå en för hospitals-anläggningen tillräcklig del af sistnämnda obebyggda lott, och änskönt ett i öfrigt godt läge för en dylik inrättning der vore att tillgå, skulle jag dock icke kunna tillstyrka användandet deraf för detta ändamål, hufvudsakligen emedan tillgång på vatten saknas, med undantag af en liten s. k. kallkälla, hvilken lemnar ett temligen godt dricksvatten. Ifrågavarande egor sträcka sig nemligen icke ned till den på omkring 1,500 alnar från den i öfrigt tjenligaste byggnadsplatsen flytande Göje ån; till följe hvaraf en vattenledning, om anläggningen deraf genom grannens egor beviljades, blefve särdeles kostsam.»

»Deremot finnes på motsatta sidan om landsvägen, d. v. s. vester om denna på ungefär 2,000 alnars afstånd från tullen, en jordlott N:o 4, af omkring 66½ tunnlands vidd och en för ändamålet särdeles fördelaktig form, hvarjemte dess södra gräns helt och hållet utgöres af nämda å, från hvilken, oaktadt dess vattenmassa under de sednare åren betydligt lärer minskats, dock genom en lätt åstadkommen uppfordringsanstalt skulle lemnas erforderlig tillgång på vatten för hospitalet; emellertid är äfven denna jordlott utarrenderad till midfastan 1874 och innehafves af en färgare, hvilken, med afseende på vattentillgången, här anlagt ett färgeri, och efter hvad mig sades vore knappast att hoppas det han, utan alltför stora uppoffringar från hospitalsfondens sida, skulle kunna förmås, att, före arrendetidens utgång, ens delvis arrendet afstå.»

»Af de vid Malmö liggande hospitalsjordar besökte jag äfven åtskilliga, men fann dem alla, med undantag af *en*, mindre lämpliga för anläggning af ett hospital, dels i anseende till deras form, dels till följe af lågländt läge, dels till följe af bristande tillgång på vatten. Den farm åter, som visade sig användbar för ändamålet, ligger ungefär en fjerdedels mil sydvest från staden, samt upptager en areal af omkring 32 tunnland å den s. k. Westervång. Belägenheten är sund, god byggnadsgrund finnes efter alla anledningar, platsen der ett hospitalshus borde placeras har en upphöjning af 23 fot öfver vattenytan i sundet, och från densamma erbjuder sig den herrligaste utsigt till kusten af Seland, äfvensom öfver staden Malmö, med sina åt detta håll belägna särdeles vackra landställen, och den bördiga omkringliggande trakten. Största bekymret är dock äfven här, liksom i hela denna nejd, att med sä-

kerhet finna erforderlig tillgång på vatten. Emellertid fanns i norra ändan af denna jordlott en damm, hvilken äfven efter denna sommars långa torka höll vatten och således tycktes utvisa ett dervarande källsprång. Och man försäkrade mig, att genom djupare gräfning man med säkerhet kunde påräkna, att vatten här aldrig skulle komma att saknas. I afseende på denna farm inträffar dessutom den omständighet, att arrendet å densamma tilländalöper redan vid midfastan 1861, och den skulle sålunda utan alla svårigheter och i rättan tid för anläggningen af ett hospital blifva disponibel, i händelse Rikets Ständer vid nästinstundande riksdag, dertill beviljade anslag.»

»Denna jordlott förtjenar således, då fråga blifver om en ny hospitalsanläggning, i stället för den i Malmö stad befintliga, stor uppmärksamhet, och bör densamma följaktligen för detta ändamål reserveras, alltid med förutsättning, att den här ofvannämnda jordlotten N:o 4 vid Lund icke blefve åtkomlig; ty kunde denna sednare, åtminstone till någon del, erhållas före arrendetidens utgång, måste jag deråt lemna företrädet, dels i anseende till den säkrare vattentillgången, och dels med afseende på närheten till universitetsstaden, hvarigenom inrättningen äfven, såsom klinisk undervisningsanstalt i sinnessjukdomarne, kunde blifva gagnelig, hvilka omständigheter tvifvelsutan öfverväga de fördelar platsen vid Malmö för öfrigt erbjuder af måhända sundare läge och obestridligen herrligare utsigt. Någon åtgärd för åtkomsten af den ena eller andra af dessa tvenne jordlotter erfordras emellertid icke från Kongl. Ordens-Gillets sida, förr än frågan om byggnadsanslag blifvit afgjord. Ty som hospitalet i hvilketdera fallet komme att ligga på alldeles jemn mark, har valet af plats här intet inflytande på planen för inrättningen, utan kan en ändamålsenlig sådan med visshet uppgöras, utan afseende på om inrättningen kommer att anläggas vid Malmö eller Lund. Skulle Kongl. Ordens-Gillet besluta, att för instundande riksmöte hos Kongl. Maj:t göra underdånig hemställan om nådig proposition till Rikets Ständer om beviljande af erforderligt anslag till ny hospitalsbyggnad för Skåne, hvilket jag tillåter mig vördsamt tillstyrka, så kunna följaktligen både ritningar och kostnadsförslag dertill uppgöras. Den plan, hvilken af serskilde kommitterade år 1850 uppgjordes, är i allmänhet god, men kräfver modifikationer.»

»Vid besöket i *Malmö hospital* fann jag detsamma hafva undergått väsentliga och ganska fördelaktiga förändringar, sedan jag för fem år sedan inspecterade detsamma. Sålunda äro de förra s. k. »*Burarne*» eller »*Dårkistorna*», hvilka lågo i flere serskilde hus och rum, spridande stank, oljud och otrefnad i nästan alla delar af inrättningen, borttagna och ganska goda oljemålade celler i stället inrättade på nedra botten i den s. k. Kyrkolängan, 7 på hvardera sidan om ingången med ljusa korridorer, vaktrum, samt serskilda utgångar för de olika könens afskiljda promenadgårdar. Kyrkan är förflyttad till öfra våningen af kökslängan, och kökslängans öfra våning inrättad till tvenne stora, ganska vackra sjukrum. Det låga envåningshuset vid gatan, der förut, i ganska otjenliga, små rum, de mest smutsiga patienterna voro förlagde, och der flere bland »*Burarne*» funnos, är nu, med borttagande af flere mel-

lanväggar, inredt hufvudsakligen till tjenliga arbetsrum och verkstäder (skomakare, snickare, skräddare, glasmästare); en serskild ingång från gatan derå öppnad, och på ömse sidor om denna inrättade rum för portvakten, kontoristen, uppsyningsmannen och expeditionsrum för Läkaren. Tvättstuga och badrum äro betydligt förbättrade; de olämpligt belägna latrinerna till tjenligare ställen förlagda; promenadgårdarne förstorade och bättre fördelade; fullständig separation af könen och olika sjukdomsarter är så inom som utom hus åstadkommen; betjeningen ökad från 8 till 12 personer, af hvilka 4 slöjdkunnige; sysselsättning för de sjuka af båda könen i möjlig mått beredd; inventarii-förrådet ökadt och persedlarne af förbättrad beskaffenhet (t. ex. trädskorna utbytta mot läderskor och tofflor). Snygghet syntes öfverallt iakttagen; utspisningen fullt motsvarande de sjukes behof o. s. v., så att med ett ord denna inrättning, såvidt den alltför trånga och under alla omständigheter otjenliga lokalen det medgifvit, blifvit bragt till en berömvärd ändamålsenlighet.»

»Den nitiske hospitalsläkaren framställde emellertid åtskilliga förslag till mer och mindre vigtiga ytterligare reformer inom inrättningen, öfver hvilka jag dock här icke anser mig böra yttra mig, enär han säkert derom gör anmälan hos Kongl. Ordens-Gillet genom Direktionen, då jag, i de frågor, hvilka Kongl. Ordens-Gillet kan anse tillhöra mitt bedömande, torde få tillfälle att detsamma uttala.»

C) Särskilda Sjukvårds- och Välgörenhets-Anstalter.

a) ***Akademiska sjukhuset i Upsala.***

Qvarliggande från år 1857	33.
Inkomne under året	387.
Summa	420.
Utskrifne friske eller förbättrade	353.
Döde under året	37.
Qvarliggande till år 1859	30.
Summa	420.
Antal underhållsdagar	10,644.
Medeltal underhållsdagar för hvarje sjuk	25,34.
Medeltal af dagligen vårdade	29,17.
Mortalitetsprocenten af de vårdade	9,04.

Af de vårdade 420 voro 283 män (bland dem 84 studenter) och 137 qvinnor.
(Professor *O. Glas*).

b) ***Kongl. Seraphimer-Ordens Lasarettet.***

Utur den tryckta berättelse öfver sjukvården och ekonomien vid denna inrättning under år 1858, som utgifvits af vederbörande, meddelas följande utdrag,

hvarvid, liksom föregående år, bör anmärkas, att den i tabellen *A* intagna uppgiften *endast* har afseende på förhållandet med sjuke från Stockholms län, hvilka i nedanstående summor äfven finnas inbegripne.

Qvarliggande från år 1857	286.
Intagne under året	2,791.
Summa	3,077.
Utskrifne under året friske eller förbättrade (inberäknade kolera-patienter)	2,516.
Döde (inberäknade de som dött af kolera)	357.
Qvarliggande till år 1859	289.
Summa	3,162.
Antal underhållsdagar för hela sjukantalet (utom kolera)	95,936.
» » för hvarje vårdad sjuk i medeltal	30,34.
Medeltal vårdade för hvarje dag	262,84.
Mortalitetsprocent af de vårdade (utom kolera) . . .	9,36.
Totalkostnad för hela sjukanstalten . .	Riksmynt 88,098: 20.
» för hvarje sjuk dagligen .	» — 94,83.
Medikamentskostnaden för hela sjukantalet	» 10,432: 4.
» för hvarje sjuk dagligen	» — 10,9.

c) *Provisoriska Sjukhuset i Stockholm.*

Qvarliggande från 1857	143.
Intagne under året	1,446.
Summa	1,589.
Utskrifne friske	908.
» förbättrade	279.
» obotlige	39.
Döde	196.
Qvarliggande till år 1859	167.
Summa	1,589.
Mortalitetsprocent af de vårdade (utom kolera)	8.

(D:r *A. Ljunggren*).

d) *Fabriks-sjukhuset i Stockholm.*

Qvarliggande från år 1857	3.
Intagne under året	36.
Summa	39.

Utskrifne	33.
Döde	4.
Qvarliggande till år 1859	2.
Summa	39.
Mortalitetsprocent	10,26.

(D:r *C. O. Ekecrantz.*)

e) *Stockholms Sjömanshus.*

På denna inrättnings bekostnad har under året vårdats 532 sjuke, bland hvilka 2 aflidit (af lunginflammation och tuberculos) 363 tillfrisknat, 136 afskickats till sjukhus och 31 voro qvarliggande under behandling till år 1859.

(D:r *K. F. Lewin.*)

f) *Diakonissjukhuset i Stockholm.*

Under årets lopp hafva 191 personer blifvit vårdade, bland hvilka 165 haft invärtes sjukdomar och 26 lidit af utvärtes åkommor; af dessa voro 80 män och 101 qvinnor samt 10 barn. Såsom friske eller förbättrade hafva blifvit utskrifne 162; 9 hafva aflidit och 20 qvarligga till år 1859. Af de vårdade hafva 23 personer tillhört annat samhälle än hufvudstaden. (D:r *A. F. Melander*).

g) *Danvike Hospital och Enkhus.*

	På enkhuset.	På hospitalet.	Summa.
Qvarliggande från år 1857	47.	178.	225.
Inkomne under året	1.	2.	3.
Summa	48.	180.	228.
Döde	2.	3.	5.
Qvarliggande till år 1859	46.	177.	223.
Summa	48.	180.	228.

(D:r *C. U. Sondén.*)

h) *Sabbatsbergs Fattig-Inrättning.*

Qvarliggande från år 1857	229.
Intagne under året	43.
Summa	272.
Utskrifne friska och arbetsföra	11.
Döde	28.
Qvarliggande till år 1859	233.
Summa	272.
Mortalitetsprocent	10,29.

(D:r *J. Björkman.*)

j) Drottninghuset i Stockholm.

På denna inrättning, som har 90 platser för ålderstigna fattiga fruntimmer voro vid 1857 års slut 2 platser lediga; under året hafva 11 inkommit, så att antalet af de under året vårdade uppgick till 99. Under året hafva 13 dött, alla mellan 66—90 år gamla. (D:r *J. Björkman.*)

k) Gymnastiskt Orthopediska Institutet i Stockholm.

Med medikal-gymnastik hafva under året behandlats 333 personer, bland hvilka 135 männer och 198 qvinnor. Alla dessa sjuke hafva sökt hjelp mot kroppsliga missbildningar af flere slag eller mot åtskilliga kroniska sjukdomar.

Bland dessa hafva på de af Rikets Ständer anvisade friplatser blifvit behandlade:

Männer	5.
Qvinnor	41.
Summa	46.

Och på bekostnad af Institutets fattigfond:

Männer	2.
Qvinnor	12.
Summa	14.

Under tillsyn af Direktionen för Institutet hafva de af Rikets Ständer anvisade 10 friplatser varit af patienter upptagna, och en journal deröfver förd.

Till uppfyllande af de vilkor, som för öfrigt äro fästade vid Statsanslaget till Institutet, har 1:o en biträdande läkare på föreståndarens bekostnad varit vid institutet anställd; 2:o fritt tillträde till medikala och ortopediska gymnastiken blifvit lemnadt de läkare, som önskat taga kännedom om densamma; 3:o föreståndaren med råd och bandagers applicerande varit behjelplig de patienter, som kommit i åtnjutande af bandager från institutets fattigfond. (D:r *Sätherberg*).

l) Gymnastiska Central-institutet i Stockholm.

För verksamheten vid detta institut — hvarest, förutom den medikala gymnastiken, öfvervägande idkas pedagogisk och militär-gymnastik uti en af Rikets Ständer dertill upplåten lokal — har föreståndaren aflemnat en omständlig sjukrapport, med hufvudsakligt afseende på den medikala gymnastiken, för hvart och ett af de sednast förflutne åren 1851—1858, hvaraf hufvudsakligen inhemtas, att vid ifrågavarande institut begagnat

år	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.
medikal-gymnastik	261.	201.	200.	248.	251.	279.	297.	205.
bland hvilka antecknats botade	96.	55.	70.	87.	32.	67.	37.	52.
» » » förbättrade	92.	50.	68.	93.	107.	116.	123.	86.
» » » icke förbättrade	12.	1.	8.	10.	1.	2.	13.	17.
» » » afbruten kur eller felande helsouppgifter	61.	95.	54.	58.	111.	94.	124.	26.
hvarjemte såsom lärare och instruktörer utexaminerats	7.	14.	15.	21.	11.	14.	7.	12.
såsom kurselever afgått utan examen	7.	5.	4.	2.	5.	3.	5.	7.
begagnat pedagogisk eller militär-gymnastik	556.	603.	613.	701.	651.	617.	706.	649.

(Prof. *Branting*).

m) *Gymnastiska Institutet å söder i Stockholm.*

I medeltal årligen har Institutet varit besökt af 180 personer, deraf 55 sjuke och 125 friske, hvilket synes af denna tabell öfver dem, som begagnat Gymnastiska Institutet å Södermalm i Stockholm under åren 1854—1858.

A.	Sjuke:	
	Mankön	200.
	Qvinkön	75.
	Summa	275.
B.	Friske:	
	Mest skolungdom af båda könen till ett antal af . . .	625.
	Summa Summarum	900.

(*R. Brouhn*).

n) *Allmänna Elektricitets-anstalten.*

Af de vid denna anstalt under år 1858 för hvarjehanda sjukdomar behandlade sjuke, voro:

Qvarliggande från år 1857	11.
Intagne under året	86.
Summa	97.
Afgångne friska	11.
» förbättrade	37.
» oförbättrade	8.
Qvarliggande till år 1859	11.
Summa	97.

(D:r *Säve.*)

o) *Allmänna Barnhuset i Stockholm.*

Ur Herr Professor Abelins årsberättelse anföres:

»Det är med stor tillfredsställelse jag nu får åran meddela, att det sednast förflutna året varit i alla hänseenden mera gynnadt än något af flera sednast föregående, till följe hvaraf äfven sjuklighet och mortalitet i ej ringa grad minskats.»

»Under året har ingen svårare epidemi hemsökt Barnhuset, hvilket lyckliga förhållande naturligtvis i hög grad bidragit till den i allmänhet minskade dödligheten.»

»I allmänhet har sjukdomslynnet föga eller intet afvikit ifrån det i hufvudstaden utom Barnhuset rådande, med undantag naturligtvis deraf, att några för Barnhus i allmänhet mer egendomliga sjukdomar tid efter annan yppats.»

Om förhållandet med afseende på ammor, späda barn under ett års ålder, och äldre barn, innehåller öfverläkarens årsberättelse hufvudsakligen följande:

1:o *Ammor.*

Qvarliggande från år 1857	68.
Antagna under året	112.
Summa	180.
Utskrifna	125.
Qvarliggande till år 1859	55.
Summa	180.
Underhållsdagar	20,606.
Medeltal af ammor på en dag	56,4.
» af dagar för hvarje ammas vistande på barnhuset	114,4.
Proportion emellan ammor och ammbarn	1: 1,63.

Af de ammtjenstsökande — af hvilka 47 vistats i Stockholm kortare tid än 1 år, och 13 voro förlösta utom Stockholm — afvisades 123, nemligen 98 såsom dertill odugliga och 25 af brist på lediga platser inom inrättningen vid den tid, då ansökningen gjordes.

2:o *Späda barn under ett år.*

Qvarliggande från år 1857	127.
Inskrifne under året	417.
Summa	544.
Utlemnade från ammsalarne	303.
Döde	136.
Qvarliggande till 1859	105.
Summa	544.
Mortalitetsprocent	25.
Underhållsdagar	33,689.
Medeltal af barn dagligen vårdade	92,3.
» af dagar för hvarje barns vistade på barnhuset	64,9.

Antalet behandlade sjukdomar hos dessa barn utgjorde 872 eller 1,6 på hvarje inom inrättningen vårdadt spädt barn.

3:o *Äldre barn öfver ett år.*

Qvarliggande från år 1857	73.
Intagne: *a*) från 1 till 6 års ålder	134.
b) öfver 6 år	64.
Summa	271.
Utskrifne	166.
Döde: *a*) under 6 år	41.
b) öfver 6 år	4.
Qvarliggande till år 1859	60.
Summa	271.

Mortalitets-procent af alla äldre barn	16,6.
» » » de å sjukrum vårdade . . .	25.
Underhållsdagar för alla äldre barn	20,356.
» för de å sjukrum vårdade	5,483.
Medeltal sjuke på dag	55,5.
» dagar för hvarje sjukt barn	56.

»Den polikliniska inrättningen har med stigande förtroende varit anlitad; 812 patienter hafva der blifvit behandlade för 971 olika sjukdomar. Jag kan ej underlåta att äfven i år fästa uppmärksamheten vid det oerhördt stora antal syphilitiska barn, som besökt polikliniken. Beklagligen hafva äfven i år sådana fall förekommit, der fostermödrar och deras egna barn blifvit af syphilitiska fosterbarn smittade. — Hvarje patient har öfverhufvud gjort cirka 5 besök, och besökens antal har således varit omkring 4,000 eller 13—14 på hvarje helgfri dag. Men då den egentliga mottagningen har, i enlighet med derom gjordt anslag, egt rum endast på de 4 dagar i veckan, då undervisning meddelats de unge studerande Läkare, som vid kliniken tjenstgjort, så har antalet besökande på dessa dagar i medeltal uppgått till omkring 20.»

»Vigten och, såsom jag hoppas, nyttan af denna inrättning för såväl de sjuke, hvilka der söka råd och hjelp, som för de unge Läkare, hvilka der på kort tid vinna en vidsträckt och dyrbar erfarenhet, har jag vid föregående tillfällen sökt ådagalägga, och vill nu endast, innan jag afslutar denna redogörelse, hembära den varmaste tacksamhet till Herr Hofapothekaren och Riddaren Sprinchorn på Lejonet, samt Herr Apothekaren Kindstrand på Nordstjernan, hvilka båda herrar, genom att fortfarande med samma ädelmodiga frikostighet som hittills gratis utdela medikamenter åt de mest behöfvande, i så väsendtlig mån bidraga till Inrättningens bestånd och förkofran. (Prof. *H. A. Abelin.*)

p) *Amme-skaffnings-kontoret i Stockholm.*

Under årets lopp hafva å 334 qvinnor fullständiga undersökningar skett för meddelande af betyg öfver duglighet till ammtjenst. Af dessa 334 äro 276, hvilka inställt sig för första gången, och 55, hvilka uttagit betyg om fortfarande ammduglighet för ombyte af förut innehafvande tjenst. 110 qvinnor hafva blifvit undersökta för erhållande af ammtjenst å Allmänna Barnhuset och 204 för erhållande af dylik tjenst i enskilde hus.

Af de undersökta äro 10 qvinnor förklarade för tillfället odugliga till ammtjenst, och äro 4 endast vilkorligt godkända.

Åldern hos de undersökta har varit:

under 20 år	9.
från 20 till 25 »	120.
» 25 » 30 »	127.
Transport	256.

Transport	256.
från 30 till 35 år	51.
» 35 » 40 »	24.
Summa	331.

Vid uttagandet af ammsedel hafva varit förlöste:

inom 14 dagar förut	44.
» 14 » till 1 månad	91.
» 1 månad » 2 »	93.
» 2 » » 4 »	56.
» 4 » » 6 »	23.
» 6 » » 8 »	13.
» 8 » » 10 »	5.
» 10 » » 12 »	1.
öfver 12 »	5.
Summa	331.

Födelseorten för 276, som anmält sig för första gången:

Stockholms stad	43.
d:o län	34.
Westmanlands d:o	20.
Södermanlands d:o	23.
Örebro d:o	28.
Östergöthlands d:o	19.
Upsala d:o	28.
Kalmar d:o	13.
Blekinge d:o	5.
Jönköpings d:o	7.
Skaraborgs d:o	12.
Gottlands d:o	7.
Stora Kopparbergs d:o	10.
Transport	249.

Transport	249.
Carlstads län	8.
Götheborgs d:o	1.
Westernorrlands d:o	2.
Malmöhus d:o	1.
Norrbottens d:o	3.
Elfsborgs d:o	4.
Christianstads d:o	2.
Kronobergs d:o	2.
Jemtlands d:o	1.
Finland	1.
Okänd	2.
Summa	276.

(D:r *M. Groth.*)

q) *Allmänna Barnbördshuset i Stockholm.*

Under året hafva 581 barnaföderskor blifvit för Direktionens öfver denna inrättning räkning emottagne och vårdade; bland dessa voro:

under 20 år	10.
emellan 20 och 30 år	355.
» 30 och 40 år	191.
» 40 och 50 år	25.
Summa	581.

Huru många af de intagna qvinnorna hafva varit boende eller uppehållit sig i Stockholm mindre än 40 veckor, kan för detta år icke uppgifvas, emedan barnmorskorna, till hvilka barnaföderskor under vår- och sommarmånaderna varit remitterade, underlåtit att, oaktadt föreskrift, till journalen derom lemna upplysning; men att antalet ej varit mindre än nästföregående år, synes deraf, att ibland 398 qvinnor som uppgifvit tiden, då de anländt till hufvudstaden, 46 hafva varit mindre än 40 veckor derstädes vistande.

Af de vårdade hafva uppgifvit sig vara:

förstföderskor . . .	288:	gifta	84.
omföderskor	293;	ogifta	497.
Summa	581.	Summa	581.

Vid 555 förlossningsfall hafva naturens egna åtgärder varit tillräckliga till födslo aktens utförande; tvillingbörd har egt rum 17 gånger. Bland barnaföderskorna afledo 38, nemligen:

gifta	1;	förstföderskor	26:	emellan 15—20 år	2.
ogifta	37;	omföderskor	11;	» 20—30 »	19.
S:a	38.	S:a	38.	» 30—40 »	16.
				» 40—50 »	1.
				S:a	38.

Antalet af födde barn utgör 595, af hvilka det största antalet i Juni (85) och det minsta i Augusti (21). Bland dessa barn voro 298 gossar och 297 flickor; vid dopet blefvo 86 anmälde som äkta, 509 som oäkta. Dödfödde voro 48, bland dessa voro:

Äkta	5.	Gossar	23.	I upplösningstillstånd	17.
Oäkta	43.	Flickor	25.	I moderlifvet döde i följd af sjuklig blodbildning	14.
S:a	48.	S:a	48.	I följd af konvulsioner hos modren . . .	3.
				I följd af tidig hydrocephali	1.
				I följd af modrens död	1.
				I följd af okänd orsak	10.
				I följd af missfall	2.
				Summa	48.

(Prof. *M. Retzius.*)

r) **Barnbördshuset Pro Patria.**

Under år 1858 hafva vid Barnbördshuset Pro Patria 182 qvinnor varit intagna och blifvit förlösta, bland hvilka voro:

Under 20 år	2.
Mellan 20—25 år	35.
Transport	37.

Mellan 25—30 år	57.
» 30—35 »	52.
» 35—40 »	31.
Öfver 40 år	5.
Summa	182.

Och bland dessa hafva varit:

Förstföderskor	78.	Gifta	65.
Omföderskor	104.	Ogifta	117.
Summa	182.	Summa	182.

179 förlossningar hafva gått naturligt; endast vid tre har man behöft anlita konsten. Tvillingbörd egde rum tre gånger.

Bland barnaföderskorna blefvo utskrifna friska	171.
» » » remitterade till sjukhus	3.
» » » döda	8.
Summa	182.

Antalet af på inrättningen födde barn uppgår till 185 nemligen:

Lefvande	175.
Dödfödde	10.
Summa	185.

(D:r *Molander.*)

s) *Barnbördshuset i Lund.*

Qvarliggande från år 1857	2.
Intagna under år 1858	46.
Summa	48.
Utskrifna friska	42.
Döda	3.
Qvarliggande till 1859	3.
Summa	48.

Framfödde gossebarn: lefvande	25	dödfödt	1.	Summa 26.
» flickebarn: »	22	»	—	» 22.
Summa	47	»	1.	» 48.

Underhållsdagar	824.
Medikamentskostnad	66,06.
Totalkostnad	1,137,51.

Bland barnaföderskorna voro 23 förstföderskor och 25 omföderskor — 47 förlossningar voro naturliga, 1 med vändning.

(Prof. *Bruzelius.*)

6) *Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset i Götheborg.*

På sjukhusets 3:ne afdelningar hafva blifvit vårdade sammanlagdt 1,434 sjuke och barnaföderskor, af hvilka voro:

På medicinska afdelningen:

Qvarliggande från år 1857	45.
Intagne under år 1858	719.
Summa	764.

På chirurgiska afdelningen:

Qvarliggande från år 1857	33.
Intagne under år 1858	406.
Summa	439.

På Barnbördshuset:

Qvarliggande från år 1857	3.
Intagne under år 1858	228.
Summa	231.
Summa summarum	1,434.

Utskrifne hafva blifvit:

Från medicinska afdelningen:

Friske och förbättrade	609.
Ohulpne	20.
Döde	61.
Remitterade till koppsjukhuset . . .	16.
Qvarliggande till år 1859	58.
Summa	764.

Mortalitetsprocent	7,98.
Underhållsdagar	19,726.
Medeltal af underhållsdagar för hvarje sjuk	26.
» vårdade dagligen	54.
Medikamentskostnad	4,822,05.

Från chirurgiska afdelningen:

Friske och förbättrade	361.
Ohulpne	18.
Döde	17.
Qvarliggande till år 1859	43.
Summa	439.

Mortalitetsprocent	3,99.
Underhållsdagar	13,254.
Medeltal af underhållsdagar för hvarje sjuk	30.
» dagligen vårdade	36.
Medikamentskostnad	1,693.

Från Barnbörds-afdelningen:

Friske och förbättrade	216.	
Ohulpne	0.	
Döde	9.	
Qvarliggande	6.	
	Summa 231.	
	Summa summarum 1,434.	
Mortalitetsprocent		4,16.
Underhållsdagar		2,894.
Medeltal af underhållsdagar för hvarje sjuk		12,5.
» af dagligen vårdade		8.
Medikamentskostnad		236,92.
Hela sjukhusets totalkostnad		59,855: 38.

(D:r *Liborius.*)

D) Helsobrunnar och Bad *).

Utur Provinciallläkarnes årsberättelse, samt brunns- och badintendenternas serskilt ingifne rapporter torde följande, beträffande verksamheten vid rikets helsobrunnar och badorter under år 1858, här förtjena en plats.

Norrbottens län. *Kråklunds* källa har icke varit begagnad (*Wretholm*). En källa vid *Neder-Caliæ* kyrka begagnas nu något mer än förr till brunnsdrickning och var i år besökt af 32 personer (Prov.-Läk. *Tyselius*).

Westerbottens län. *Skellefteå* brunn har öfvergått till en annan egare, konsul Franzén. Vattentillgången för bad ringare än förut, dels för sommarens torrhet, dels i anseende till bäckenvattnets användande till öfversilning å en ängsmark. Badgästerna 30, begagnade dels källan, dels kalla artificiella vatten (Prov.-Läk. *Lindström*). — *Umeå:* De båda källorna i stadens grannskap hafva som vanligt under sommaren något begagnats (*Ilaij*). — I *Lycksele*, *Stensele* och *Gafsele* har brunnsdrickning i år litet varit begagnad (Prov.-Läk. *Ångström*).

*) Ref. Medicinal-Rådet *Sondén.*

Jemtlands län. De mest besökta källorna äro fortfarande *Ytterå* och *Näs*, der allmogen dricker efter eget godtfinnande. *Ytterå* synes dock förtjent att vara mera bekant; men då hvarken vid brunnen eller i dess granskap husrum finnas att tillgå, försvåras derigenom betydligt brunnens besökande (Prov.-Läk. *Grenholm*). Vid *Huså* bruk finnes en källa, dock föga besökt (Prov.-Läk. *Strandberg*).

Westernorrlands län. *Sånga* källa besöktes af 100, för det mesta lidande af gikt, rheumatism, cardialgi och menstruations-åkommor. Sånga vatten synes till sina verkningar likna Tysklands Bubenquellen, åtminstone har jag med god framgång i dylika fall rekommenderat detsamma (*Åkerblom*). — *Hernösands* helsokälla har endast varit begagnad af 12 personer lidande af cardialgi och rheumatism. *Kallvattenskuranstalten i Sundsvall* har varit besökt af ett högre antal badgäster än tillförene, nemligen 185 (*Lagerträd*). — *Rogsta* källa, som fortfarande visar sig välgörande, serdeles i cardialgi, besökes allmänt: *Ensillre* deremot är nu öfvergifven (Prov.-Läk. *Hallström*).

Gefleborgs län. Vid *Hudiksvalls* källa voro endast 16 brunnsgäster (Stads-Läk. *Blume*).

Stora Kopparbergs län. Vid *Falluns* källa voro 17 badgäster (Prov.-Läk. *Hallin*). — *Getbo* källa i Westerbergslags distrikt, besökt af 30 personer, de fleste lidande af gikt, rheumatism och cardialgi, har fortfarande visat sig serdeles förmånlig (Distr.-Läk. (*Höjer*). — Från *Tofta* brunn saknas, oaktadt påminnelser, uppgift för detta år.

Wermlands län. *Svinbäcks* och *Göstahults* källor besöktes, tillika med några andra mindre betydande källor, af ungefär lika många kurgäster som de närstföregående åren (Prov.-Läk. (*Lagerstedt*). — *Wåhlberga* besöktes af något högre antal bad- och brunnsgäster än näst föregående år, då de voro 120. — *Ansberg* i Sunne endast af ett ringa antal; den vid Ås i Emtersvik af 50; och en ny brunns- och badinrättning har blifvit öppnad vid *Kymstad* i Gräsmarks socken, som besöktes af 60 personer, enligt uppgift med framgång för många. Någon vetenskaplig undersökning, å dess vatten och gyttja har icke ännu skett (Prov.-Läk. *Hedberg*). — *Christinehamns* källa, åtnjuter fortfarande allmänhetens förtroende i magsjukdomar, synnerligen mask (Stads-Läk. *Berg*). — *Gillberga* brunn besöktes af 65 personer för cardialgi, bleksot, gikt, rheumatism och frossa, samt dess följdsjukdomar (*Warodell*). — Vid Philipstads eller *Kalkhyttebrunn*, som besöktes af 20 personer, har man sökt att genom aktier åstadkomma ett brunnshus men misslyckats (Prov.-Läk. *Pallin*).

Örebro län. *Adolfsberg* var besökt af omkring 84 gäster, deraf 30 likväl begagnade artificiella vatten, de öfrige 54, deraf 18 män och 36 qvinnor drucko af källans vatten. Härtill kommo 10 fattige, hvilka bade allt fritt af bolaget, kost, bostad på brunnslasarettet, bad och drickning. Dessutom erhöllo flere andra mindre bemedlade fri drickning och fria bad. De sjukdomar för hvilka brunnen anlitades voro hufvudsakligen magflen, lefver- och mjeltansvällningar efter långvarig frossa, bleksot, menstruations-oordningar, hvit fluss, metrorrhagier, kronisk rheumatism och

gikt. Mineralkällans vatten användes ock till de varma bad som här serveras. — *Lennäs* m. fl. mindre källor tillitas mycket af allmogen (Br.-Int. *Hammarström*). — *Forss* i Fellingsbro begagnas såväl till bad som drickning af ett mindre antal besökande (Stads-Läk. *Barthelson*). — *Loka.* Bland de 230, hvilka detta år besökte bad- och brunnsinrättningen härstädes, hafva 122 sjelfve bekostat sin brunnskur, och 108 meddellöse varit å brunnslasarettet intagne. Af desse sednare hafva 37, emot erlagd inträdesafgift, erhållit förplägning på Lasarettets bekostnad, de öfrige 71, hvilka sjelfve bekostat sitt underhåll, hafva varit från alla afgifter befriade. Till Lasarettets uppehållande har Kongl. Maj:t nåd. anslagit 300 R:dr R:mt årligen att utgå ifrån dess Serafimer-Ordens-Gille, samt beviljat ett anslag af statsmedel till uppförande af en ny lasarettsbyggnad i stället för den gamla, hvilken är i förfallet skick. En nybyggnad är under årets lopp uppförd af hytteslagg och kalkbruk, samt täckt med skiffer, och torde nästa år blifva fullbordad, så att den nästföljande år bör kunna upplåtas för allmänheten. Antalet här tagne gyttjebad har uppgått till 2,105, deraf 778 blifvit betalte. Med undantag af några få, som endast begagnade badkur och 25 personer, hvilka nyttjade artificiella vatten, begagnade alla helsokällans vatten. Detta vatten håller enligt en af Apotekaren Helleday gjord ny analys i det närmaste lika mycket kolsyrad jernoxidul som Medevi jernhaltiga källa. 16 uns Lokavatten håller nemligen enligt denna analys:

Chloret. natric.	0,05941.
Carb. magnes.	0,05497.
» calcic.	0,13904.
» manganos	0,00525.
» Ferros.	0,16693.
Acid. Silic.	0,04446.
Extractiv.	0,06992.
Sulph. kalic.	vestig.
Grani	0,53998.

I afseende på förekommande sjukdomsformer, se Tab. I afseende på besökandes ålder voro 10 under 10 år, 25 mellan 10—20, 47 mellan 20—30, 48 mellan 30—40, 39 mellan 40—50, 43 mellan 40—60, 48 öfver 60 år. Af dessa gäster besökte 147 brunnen för första gången, 55 för andra och 28 för tredje gången. Förbättrade afgingo 153, oförbättrade 62 och oanmälde 15 (Brunns-Intendenten *Engström*).

Porla. Anæmiska och Chlorotiska patienter hafva alla rönt betydlig förbättring; rheumatiska och dyspeptiske betydlig lindring. För gamla frossor anser jag Porla vara en radikalkur, emedan mig vetterligen ingen, såväl de föregående som detta år, härifrån afgått, utan att vara fullkomligt återställd. Porla har ock visat en utmärkt nytta emot skrofelsjukdomar hos barn (Br.-Intend. *Hallberg*). I öfrigt se Tab.

Westmanlands län. *Sätra* brunn. Brunns-Intendenten Prof. *Glas*, har som vanligt derifrån meddelat en summarisk öfversigt öfver sjukdomarne hos de personer af allmogen, hvilka under året begagnat brunnen. Se Tab.

Johannisdahls helsobrunn vid Köping besöktes:

År 1856 af 67 m. 99 qv. summa 166, som begagnade både drickning och bad, samt af 4 män 7 qv., summa 11, hvilka endast begagnade bad; således tillsammans 177 personer, 1,086 bad utdelades.

År 1857 af 50 män 79 qv., summa 129, hvilka både drucko och badade, samt af 3 män 8 qv., summa 11 endast badande; tillsammans 140. Derunder betjenades med 811 bad.

År 1858 af 39 män 85 qv.; summa 124 drickande och 5 män 9 qv.; summa 14, hvilka endast togo bad. Under denna brunnstermin serverades omkring 900 bad, deraf 200 utdelades fritt till meddellöse. Några badande använde en gyttja anskaffad vid Lindesberg af Apotekaren *Blomberg*, och hvilken gyttjas goda beskaffenhet kan med skäl vitsordas. De besökande tillhörde mest den fattigare allmogen. I afseende på förekommande sjukdomsformer, se Tab. (Brunns-Läk. *Kihlstedt*).

Arboga brunn (Vinbäcken) besöktes af 157 brunnsgäster.

Emaus liksom nästföregående år, således omkring 60 personer.

Sala källa begagnades af omkring 40 gäster.

Hultkällan blott af några få. (D:r *Åkerman*).

Upsala län. *Löten* besöktes af några och 30 personer, och visade sig som förut välgörande i gikt, rheumatism m. fl. (*Jacobson*).

Dannemora, mest tillitad af allmoge för rheumatism, envisa frossor, bleksot och cardialgi, besöktes af 65 personer. (Brunns-Läk. *Hagberg*).

Hummelsta besöktes af 94 personer nästan endast allmoge. (Prov.-Läk. *Stiegler*).

Stockholms län. *Norrtelge* badinrättning besöktes af 300 badgäster. *Furusund* och *Dalarö* voro äfven anlitade, dock mest af Stockholmsbor, hvilka der söka sig sommarnöjen. *Björksta* källa besökes fortfarande af allmoge. (D:r *Öhrman*).

Södertelge kallvattenkuranstalt har denna sommar varit besökt af 252 personer, och synes med hvart år vinna mer förtroende bland allmänheten. (Distr.-Läk. *Martin*).

Sabbathsbergs brunn vid Stockholm räknade detta år 123 betalande, deri inberäknade 32 pauvres honteux, hvilkas brunnsafgift, bostad och vivre bekostas af brunnslasarettet; på lasarettet vårdades 74 från hufvudstadens församlingar och sjukvårdsanstalter remitterade fattige sjuklingar, hvarförutom 25 till och frångående fattiga åtnjöto, utom fri brunnsdrickning, understöd af fattigmedel. Således 222 brunnsgäster. I öfrigt se Tab. (Brunns-Intend. *Björkman*).

Grundsborgs kallvatten kuranstalt tätt vid Skanstull fortfar att betjena sjuka så långt utrymmet medgifver.

Helsobrunnen å Kongl. Djurgården. Den härstädes sedan många år etablerade karlsbader-brunnsinrättning eller tillverkning af artificiella mineralvatten har med år 1857 alldeles upphört. Och då denna brunnsinrättning redan förut nära nog helt och hållet undanträngt bruket af den naturliga helsokällan, var antalet gäster nu år 1858 vid denne sistnämnda högst obetydligt. Friplatserna vid brunnen för tre fattige sjuklingar, hvardera brunnsterminen, hvilkas innehafvare ega att utan afgift begagna brunnsdrickningen och derjemte af Brunns-styrelsen åtnjuta fri bostad och kost, hvartill ett bidrag af 75 R:dr r:mt om året utgår från H. M. Konungen, begagnades under året af fattige sjuklingar ifrån Ladugårdslands församling.

(Brunns-Läk. *H. Wistrand*).

Södermanlands län. *Bie* kallvatten-kuranstalt. Inskrifne badgäster 93, hvartill kommer ett obestämdt antal allmoge, som kostnadsfritt begagnade uteslutande mineralkällan. I afseende på här behandlade sjukdomsformer; se Tab. Mot frosskakexier, som hos alla varat öfver ett år visade kuren serdeles god verkan hos 4 af 5. — För de med syphilis behäftade, i dels sekundära, dels tertiära former, och behandlade dels liktidigt med merkur dels utan, vanns det resultat, att vid afgången från anstalten blott hos 2:ne visade sig bestämda tecken till qvarvarande sjukdom, mot öfriga dyskrasier visade behandlingen fortfarande sin goda restaurerande och altererande verkan. Endast de 2:ne arthritiske voro vid kurens afbrytande oförändrade, dock var kuren alltför kort för båda. I nervsystemets sjukdomar visade ock kuren god verkan. Likaså i cardialgier, lung- och magkatarrh m. fl.

(Brunns-Läk. *Levin*).

Norrby brunn besöktes af 60—70 personer, nästan endast allmoge.

(Prov.-Läk. *Martin*).

Vid *Hellby* af 60, och *Larslunda* af 50 personer. (St.-Läk. *Pontén*).

Sigridslund besöktes af ett mindre antal brunnsgäster.

(Prov.-Läk. *Zetterstrand*).

Helsokällorna inom Forssjö distrikt hafva under denna sommar varit ovanligt talrikt besökte af allmoge. (Distr.-Läk. *Govenius*).

Göthеborgs och Bohus län. Vid *Gustafsbergs* badinrättning och helsobrunn var freqvensen af besökande mindre än under flere af näst föregående år. 3,922 extra bad togos i bassinerna, 1,148 d:o uti badhusen, hvarjemte 3,102 bad tagits af personer, som nyttjat terminbad. Dessutom hafva 1,900 bad gifvits till 87 personer utan afgift, så att hela antalet bad stiger till något öfver 10,000. Härtill kommer dessutom ett ej obetydligt antal bad, tagne af barn, hvilka åtföljt äldre personer och icke äro antecknade i badlistorna. Väderleken var serdeles gynsam. Högsta lufttemperaturen var + 31° i skuggan. Hafsvattnet var, med undantag af ett par dagar i Juli hela sommaren klart och salt. Lägsta temperaturen i vattnet var + 17°, högsta + 23°. Vanliga temperaturen var omkring + 20 à 21°. I öfrigt se Tab. (Bad-Läk. *Lönner*).

Marstrands badinrättning. Härifrån meddelar Bad-Läk. D:r *Hörlin* följande meteorologiska iakttagelser:

Månad.	Medel-temperatur.		Medium af temperaturvexling på dag.	
	Sjö.	Luft.	Sjö.	Luft.
Juni från 13—30	+17,°7	+18°	2,°4	0,°1
Juli	+18,°3	+18,°3	2,°5	0,°6
Augusti	+19,°4	+19,°5	3,°1	0,°6
September	+16,°6	+16,°7	1,°8	0,°1
För sommaren	+18	+18,°1	2,°4	0,°3

Värme, högsta hos luften + 27°, hos sjön + 22; lägsta hos luften + 13°, hos sjön + 15°. Medium af högsta *ihållande* värmen träffade den 14—16 Augusti med + 23,°1 hos luften och + 21,°5 hos sjön; medium af lägsta ihållande värme under den 28—30 Juni hos luften + 15°, hos sjön + 15,°5. Den dagliga temperaturvexlingen hos luften öfversteg 3° under 5 dagar i Juni, 11 i Juli, 12 i Augusti, 0 i September, det är 28 dagar under hela sommaren.

Enligt iakttagelser vid Winga under Juni—Augusti månader förekom S.V. i alla öfriga vindar som 1 : 2,5; dess medeltryck var 1,8 ℔. Vindarnes medeltryck för sommaren var 1,41 ℔. Klar luft förekom under 17 och regn under 0 hel dag. Bland 100 observationstider var klart 34, regn 9,4, dimma 0,7 och solrök 10,5.

Allmänt omdöme: Värme, hög och ihållande, ovanligt jemt fördelad på sommaren; N.V. ovanligt ofta, solrök ofta.

Marstrands klimat och bad ha under året från den 30 Maj till den 20 September begagnats af ungefär 1,000 främlingar; af hvilka 439, nemligen 189 män och 250 qvinnor äro i journalen upptagne. Bland dessa besöktes badorten 5:te året af 1, 4:de af 6, 3:dje af 29, 2:dra af 58 och 1:sta året af de öfrige. *Nämnde personers ålder och kön.*

Ålder.	Män.	Qvinnor.	Summa.
Under 5 år	13	17	30
mellan 5—10 »	16	15	31
10—15 »	7	11	18
15—20 »	18	14	32
20—30 »	38	67	105
30—40 »	39	55	94
40—50 »	32	51	83
50—60 »	26	13	33
60—70 »	6	7	13
Summa	189	250	439

I afseende på förekommande sjukdomsformer; se Tab. (Bad-Läk. *Hörlin*).

Från *Strömstads* badinrättning berättar Bad-Läk. D:r *Dahlman* endast: att inrättningen under år 1858 var besökt af ett jemförelsevis mindre antal badgäster, af hvilka de, som anlitat hans råd och biträde voro 162. De förekommande sjukdomsformerna, se Tab.

På sednare åren hafva en mängd badgäster begifvit sig till *Ljungskihl*, 1½ mil söder om Uddevalla, hvarest ock ett badhus blifvit uppfördt. Likaledes finnes talrika badgäster på *Stenungsön*, belägen 4 mil söder om Uddevalla; men någon tillsyn af läkare, har der ej egt rum. (Prov.-Läk. *Åhlström*).

Badinrättningen vid *Henån* i Röra socken fortfor att vara serdeles mycket besökt. Jag besöker stället så ofta läkarevård påkallas. (Prov.-Läk. *Gammelin*).

Elfsborgs län. *Wennersborgs* källa var sistl. sommar besökt af 86 personer. Detta år syntes dess vatten serdeles nyttigt för cardialgi och skrofler, m. m. för klorotiska syntes den alltför svag (Stads-Läk. *Kuylenstjerna*). I afseende på sjukdomsformerna, se Tab.

Tegen inom Dalskog, har liknande vatten som Rostock och äfvenledes god gyttja. Källan vid Thunhems socken, Trefaldighetskällan, begagnas, som det synes, fortfarande blott vidskepplig vid midsommarn; en vid Hunneberg skall af allmoge hafva blifvit begagnad för rheumatism och svag mage; vid Sollebrunn, som har en mineral- och en sötvattenkälla bredvid hvarann, anlades för någon tid sedan en kallvattenkur-anstalt, men som åter blifvit nedlagd. (Prov.-Läk. *Kjellberg*).

Från Rostocks och Thorhults brunnar hafva inga uppgifter för detta år, oaktadt påminnelser, inkommit.

Fahlstedts källa var besökt af 150 brunnsgäster. (Prov.-Läk. *Elmlund*).

Om *Årbohls* källa förmäles, att den numera är förfallen och parken nedhuggen, samt derföre föga besökt. *Hult* i Hesselskogs, *Bön* i Östmarks, *Storängen* i Eds- och *Backen* i Ödskjölds socken, äfvensom flere andra smärre källor, inom Åmåls distrikt hafva endast varit föga besökta af omkringboende. (Prov.-Läk. *Rönqvist*).

Skaraborgs län. *Sköfde* källa föga begagnad, liksom flere inom distriktet belägna af allmogen besökte källor (Prov.-Läk. *Tengstrand*).

Slättängs källa, förr begagnad, har nu råkat i lägervall och tycks icke vara annat än helt vanligt källvatten. *Onsjö* har varit besökt af några få (Prov.-Läk. *Neuman*).

Lunds brunn: Brunnsgäster var detta år:

Ståndspersoner	Män	21.	Qvinnor	60.
Allmoge	»	78.	»	174.
Således tillsammans	Män	99.	Qvinnor	234 = 333.

På J. Du Rietzs fattigförsörjning hafva 32 personer erhållit fritt underhåll och brunnsdrickning, nemligen 6 pauvres honteux och i öfrigt 6 af mans och 20 af qvinkönet.

På brunnens enskilte lasarett hafva 10 män och 12 qvinnor emottagits. Vattnet har såsom tillförene visat sig gagna serdeles i skrofulösa och uterinlidanden samt hudsjukdomar. Brunnsanstalterna hållas i godt skick och brunnen njuter fortfarande förtroende af allmänheten. I öfrigt se Tab. (Brunns-Intend. *Kalén*).

Östergöthlands län. Likasom sistl. år, voro helsokällorna vid Kärna, Flistad, Ladugårdskällan, Lugnet, Ekkällan väl något besökta, men någon speciel redogörelse för dem ej lemnad (t. f. Prov.-Läk. *Svedenborg*).

Örstorps källa i Åtvid socken, besöktes af 30 personer (Distr.-Läk. *Fornmark*).

Tabellarisk öfversigt öfver de å Medevi Brunns-Lasarett under sommaren 1858 vårdade.

Sjukdomar.	Botade eller förbättrade.		Utan förbättring utskrifne.		Summa.
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.	
Chlorosis	—	28	—	32	60
Anæmia	5	6	7	8	26
Hydræmia	—	—	—	1	1
Scrophulosis	3	7	9	10	29
Spasmi	—	—	—	2	2
Paralysia	5	10	8	9	32
Arthritis & Rheumatismus	62	56	31	66	215
Hydrargyrosis	—	—	—	1	1
Scorbutus	1	—	1	1	3
Hæmorrhoides	—	—	—	1	1
Rachitis	2	—	—	—	2
Cephalalgia	2	2	1	4	9

Sjukdomar.	Botade eller förbättrade.		Utan förbättring utskrifne.		Summa.
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.	
Morbi oculorum	4	4	5	12	25
Adenitis	—	—	—	2	2
Spondylarthrocace	4	2	2	3	11
Caries & Necrosis	7	3	9	5	24
Coxarthrocace	7	8	8	—	23
Gonarthrocace	3	—	6	2	11
Pedarthrocace	—	1	4	—	5
Osphytis chronica	—	1	1	—	2
Synovitis chronica	1	1	1	2	5
Ischias	—	—	1	1	2
Chorea	1	1	—	—	2
Epilepsia	—	1	1	2	4
Hypochondria	1	—	—	—	1
Hysteria	—	4	—	7	11
Epistaxis	—	—	1	—	1
Empyema	1	—	—	—	1
Tuberculosis	1	—	2	2	5
Anevrisma arc. aortæ	—	—	1	—	1
Cardialgia	10	19	9	39	77
Helminthiasis	2	1	2	5	10
Catarrhus chron. ventriculi	5	2	4	3	14
Ulcus ventriculi	—	—	—	1	1
Colitis	—	1	—	—	1
Diarrhoea chronica	1	—	—	1	2
Morbus Brighthi	—	—	—	1	1
Hæmaturia	2	—	—	—	2
Leucorrhœa	—	2	—	7	9
Hæmorrhagia uteri	—	1	—	2	3
Amoenorrhœa	—	—	—	1	1
Ecsema	1	3	—	1	5
Impetigo	—	—	—	1	1
Psoriasis	—	1	1	2	4
Radesyge	—	—	1	—	1
Contracturæ Extremit.	1	1	4	—	6
Ulcera cruris	3	1	3	4	11
Post luxationes & fractur.	2	2	2	—	6
Summa	137	169	125	241	672

Botade eller förbättrade hafva således blifvit 137 män och 169 qvinnor, tillsamman 306 af 672 brunnsgäster eller nära hälften. Utan förbättring afgingo 366. Af de botade eller förbättrade hafva förut begagnat Medevi helsovatten i 5 år 1, 4 år 1, 3 år 8, 2 år 91, 1 år 131 och 74 hafva ej förut besökt brunnen. Af de oförbättrade hafva 1 begagnat brunnen 3 år, 25 i 2 år, 99 ett år och 241 ej förut besökt brunnen.

	De *botades och förbättrades* samt		de *oförbättrades*
Ålder:	Under 15 år	36.	38.
Mellan	15—20 »	51.	70.
	20—30 »	86.	86.
	30—40 »	31.	47.
	40—50 »	31.	43.
	50—60 »	54.	68.
	Öfver 60 »	17.	14.
	Summa	306.	Summa 366.

(Brunns-Intend. *Ekström*).

Himmelstalunds helsokälla besöktes af 139 personer, 36 män 103 qv.; af hvilka dock 26 begagnat artificiella vatten, hvilka ur apparat här tillhandahållas af Apothekaren Asker, som äfven i år låtit mindre bemedlade fritt begagna vattnet. Äfven i år utgjorde dyspepsierna största antalet, i flere nyanser, och blefvo till större delen afhulpne, der ej något degeneratift lidande låg till grund. Mot rheumatiska åkommor, skrofler och hvitfluss har källan likaledes visat sin goda verkan. Att noga angifva antalet af botade eller förbättrade är för närvarande omöjligt, då en stor del arbetsfolk från staden icke säga till när de sluta, och följden således förblifver obekant (Brunns-Läk. *Åberg*). I öfrigt se Tab.

S:t Ragnhilds vattenkuranstalt vid Söderköping. Brunns-Intendenten *Böttiger* meddelar derifrån följande:

Summarisk uppgift till Kongl. Sundhets-Collegium angående S:t Ragnhilds Vattenkuranstalt år 1858.

Patienter vårdade af olika klasser.					Patienter vårdade.			Patienter vårdade. Afgångne.						Kön.	
1:sta klassen.	2:dra klassen.	Gratister.	Lasarettsbjon.	Summa.	Qvarliggande från år 1857.	Tillkomne under år 1858.	Summa.	Friska.	Förbättrade.	Obotade.	Döde.	Qvarliggande till år 1859.	Summa.	Männer.	Qvinnor.
396	210	149	59	814	2	812	814	238	478	84	7	7	814	449	365

Af de under året döde hafva 4 aflidit af Dysenteri,
1 » af Diabetes,
1 » af Kräfta i högra njuren och
1 » af organiskt hjertfel.

De talrikast förekommande sjukdomsformerna hafva varit ungefär desamma som under förra året. Af den i staden under Augusti och September månader temligen starkt grasserande rödsoten angrepos icke få badgäster, af hvilka, såsom af ofvanstående uppgift synes, fyra afledo.

Calmar län. *Södra Wi* brunn besöktes af 291 personer, deraf största delen allmoge. De vanligaste åkommorna voro rheumatiska och dyspeptiska. Vattnet innehåller enligt analys af Hr *Rollin*, qvalitativt, kolsyra, chlor, kiselsyra, jern, mangan, kalk, talk, kali och natron; qvantitativt på 1,000 gr. mineralvatten:

Fri kolsyra	0,07252 gram.
Chlorkalium	0,00414 »
Kolsyradt kali	0,000303 »
» natron	0,01170 »
» kalk	0,002268 »
» talk	0,00407 »
» jernoxidul . . .	0,04650 »
» manganoxidul . .	0,00170 »
Kiselsyra	0,02118 »
Organiska ämnen	0,00334 »
Vattnets spec. vigt vid + 17° =	1,00025 gram.

(Prov.-Läk. *Bergenklint*).

Utom de föregående åren omnämnde flere smärre källor som finnas i Calmar distrikt, har en ny i *Nybro*, Madesjö socken, i år för första gången blifvit begagnad så väl till drickning som till bad. Källan, som ännu ej är närmare undersökt, är svagt jernhaltig och har en ymnig tillgång (omkring 100 kannor i minuten) på ett friskt, rent och välsmakande vatten, och skulle således bäst egna sig för en kallvattenkuranstalt. Der finnes ock en icke ännu närmare undersökt gyttja, mycket fet och len för känseln, som blifvit begagnad vid bad. En byggnad är uppförd öfver källan, innehållande salon, badrum, kokrum för baden, som endast tagits varma. Omkring 100 personer hafva begagnat sig af inrättningen (Prov.-Läk. *Söderbaum*).

Jönköpings län. *Lannaskede* helsobrunn mindre besökt än de nästföregående åren. Antalet besökande uppgick till 450 personer, deraf 50 ståndspersoner, de öfrige allmoge. Det öfvervägande antalet af här förekommande sjukdomar voro rheumatismer, cardialgier, bleksot och chroniska dysenterier. Anmärkningsvärdt är, att största delen af cardialgierna träffades hos unga qvinnor i sin bästa ålder, samt att chlorosen under ett år icke obetydligt aftagit, hvartill ett bättre ordnadt

folkskolväsende med flere skolor, med sundare och rymligare skolrum m. m. anses hufvudsakligen hafva bidragit; och hafva dessa sjukdomar redan efter ett par veckors bruk af vattnet synbarligen börjat gifva vika för naturlig färg, god aptit, normal öppning, o. s. v. De sista årens rödsotsepidemier hafva efterlemnat många fall af chronisk dysenteri, med ytterlig afmagring, grågul hy, knip och slitningar i magen af mat, samt diarrhéaktig afföring af osmält föda. Efter 14 dagar à 3 veckor minskades vanligen öppningarna till antal, matlusten förbättrades, magen blef mindre känslig och sinnesstämningen blef gladare, och, med undantag af 4, trenne qvinnor och en karl, voro alla vid hemfärden betydligt förbättrade. I öfrigt förekommo äfven skrofler, nevralgier och paralysier (Br.-Int. *Miltopée*).

Lindahls källa eller Westerbrunn begagnades äfven i år under uppsigt af D:r Casperson (Prov.-Läk. *Sköldberg*).

Holtsby, som äfven har läkare-tillsyn, *Flugeby* och *Sundhult* i N. Wedbo härad, besökas nästan endast af allmoge (Prov.-Läk. *Bråkenhjelm*).

Den på *Ekesjö* stads egor belägna källa begagnades af 20 à 30 personer. Men som inga boningsrum der finnas, besökes den endast af de stadsbor, som af ekonomiska skäl icke kunna resa till någon annan brunnsort (Stads-Läk. *Miltopée*).

Utom i *Wernamo* finnes jemväl i de fleste socknar af Wernamo distrikt, källor, som af allmogen begagnas såsom helsokällor. Den i Wernamo är jernhaltig (Prov.-Läk. *Wittlock*).

Kronobergs län. *Ljunga* källa och kallvattenkuranstalt har varit besökt af 100 personer. Den har mer och mer tillvunnit sig allmänhetens förtroende (Prov.-Läk. *Billengren*).

Hallands län. Från *Warberg*, ehuru en bland rikets mera besökta badorter, har ingen berättelse för detta år, påminnelser oaktadt, inkommit.

Blekinge län. *Runneby* helsobrunn och bad har under år 1858 varit besökt och begagnad af 1,400 personer, nemligen 183 ståndspersoner, 786 betalande allmoge, 153 icke betalande allmoge, 63 som erhållit fri bostad, 21 som erhållit både bostad och föda fritt, samt 194 som från brunnen hämtat vatten. Närvarande vid brunen hafva sålunda varit tillsammans 1,206 personer; af hvilka 42 dels endast begagnat baden, dels dessa i förening med andra vatten från utländska brunnar eller artificiella vatten. I afseende på förekommande sjukdomar, se Tab. I afseende på kön voro 512 män, 694 qvinnor. Af dessa hafva 656 förut begagnat en, 338 två och 212 tre sejourer och derutöfver. Så vidt upplysning derom blifvit lemnad, hafva 151 blifvit återställde,

324 förbättrade,

62 oförbättrade, och

669 lemnat brunnen utan att om sitt tillstånd underrätta.

Med hänsyn till åldern voro af de brunnsbesökande:

under 10 år	. . . . .	63.		Transport	964.
från 10—15 »	. . . . .	80.	från 45—50 år	. . . . .	96.
15—20 »	. . . . .	136.	50—55 »	. . . . .	69.
20—25 »	. . . . .	180.	55—60 »	. . . . .	49.
25—30 »	. . . . .	152.	60—65 »	. . . . .	19.
30—35 »	. . . . .	126.	65—70 »	. . . . .	6.
35—40 »	. . . . .	122.	70—75 »	. . . . .	3.
40—45 »	. . . . .	105.		Summa	1,206.
	Transport	964.			

Vid Runneby badhus hafva under 1858 års badsejour tagits tillsammans 1,968 bad, deraf:

Stålbad 1,317, Gyttjebad 461, Saltbad 112, Varmbad 31, deribland 14 hepatiska, Kallbad 3, Douchbad 44. Summa 1,968. Dessutom ett stort antal bad vid det stora och väl inredda badhuset i Runneby köping tillhörigt en enskildt person, samt enskildt utdelade af gummor i köpingen som hålla badkar och betjena allmogen och de mindre bemedlade för godt pris, och derföre äro mycket tillitade. De på hafskusten inrättade bassinerna besökas ock flitigt, hvadan summan af här tagna bad under en brunssejour, är ganska betydlig, säkerligen flerdubblad mot de här till siffran uppgifna. Den sedan två år påtänkta och allt mer och mer nödig befunna badhusbyggnaden har under loppet af året så framskridit, att grunden är lagd och alla ritningar färdiga och gillade, så att det med visshet bör kunna påräknas, att det år 1860 skall kunna upplåtas till begagnande. Brist på penningar har fördröjt fullbordandet af denna nödiga byggnad. Gikt, rheumatism, irregulier menstruation, chloros och magens samt tarmkanalens störda funktioner äro förnämligast de åkommor, hvilka nu, såsom under de sistförflutne 12 åren enligt min erfarenhet mäst gifva vika för inre bruket af detta helsovatten i förening med baden och en ordnad jemn diet (Prov.-Läk. *Hellman*).

Carlshamns källa har varit begagnad af 208 personer, hvarjemte 27 druckit artificiella eller utländska vatten. Till samma bolag hörer ett väl ordnadt badhus med serskildt tillfälle till sjöbad, såväl i bassiner som i öppna sjön, hvilket varit serdeles talrikt begagnadt innevarande sommar (Stads-Läk. *Witt*).

Sölvesborgs källa besökes vanligen af allmoge. Ett der befintligt badhus var i år ganska mycket anlitadt (Prov.-Läk. *Norin*).

Christianstads län. *Båstads* badinrättning fortfar att vara talrikt besökt och visar sig gagneligt i sjukdomar, för hvilka saltsjöbad i allmänhet äro rekommenderade (Prov.-Läk. *Scholander*).

Arkelstorp besöktes af omkring 200 personer, mest allmoge. Vid de öfrige helsokällorne i Christianstads distrikt voro blott få drickande (Prov.-Läk. *Andersson*).

Hjersåslilla och *Lönsboda* de mest besökte af flere i Broby distrikt förekommande jernhaltiga källor, anlitades i år af omkring 200 personer (Extra Prov.-Läk. *Lindforss*).

Malmöhus län. *Ramlösa* helsobrunn besöktes i år af 977 personer, deraf 150 ståndspersoner, 587 förmögnare landtbrukare och betalande allmoge, 86 hafva varit intagne å lasarettet, 154 fattige hafva druckit vatten, erhållit läkarevård, medikamenter, bad m. m. kostnadsfritt. 2,130 fria matportioner ha utdelats åt de fattige, som varit intagne å lasarettet. 128 hafva begagnat annat än källans vatten, Carlsbader, Embs, m. fl. Äfven i år har getmjölksvassla serverats vid brunnen, och beredes hvarje morgon efter Schweitzer-method. Af *Molkenkuren* hafva 19 personer begagnat sig. Under min ledning har vid Ramlösa blifvit uppförd en vacker och ändamålsenlig byggnad för *Granbarr-kuranstalt*. Då jag förfluten sommar tillbragte längre tid på Harzbergen och derstädes besökte flere dylika kuranstalter, har jag kommit i tillfälle att låta inreda denna anstalt efter en af de bästa, nemligen den i Graud på Harz. I byggnaden finnes ett inhalations-rum för granbarrsångor, 3 ångkammare för dylika ångbad, samt 4 badkar till dekokter m. m. Dessutom produceras till drickning såväl kolsyradt, som salt och jernhaltigt granbarrsvatten. Vidare serveras ock i samma byggnad varma mineral och gyttjebad af Ramlösa källa, hvarjemte äfven vanliga ryska ångbad äro att tillgå i dertill serskildt inrättadt ryskt ångbadsrum.

Af de vid brunnen närvarande 977 hörde 343 män. 394 qv. till betalande.
82 » 158 » till fattigklassen.

425 män. + 552 qv. = S:a 977.

Af dessa voro under 10 år i första klassen			27	i andra	6.	
mellan 10—20	»	»	»	116	»	41.
20—30	»	»	»	127	»	82.
30—40	»	»	»	135	»	51.
40—50	»	»	»	165	»	34.
50—60	»	»	»	130	»	19.
60—70	»	»	»	37	»	6.
70—80	»	»	»	—	»	1.
				737	+ 240.	S:a 977.
Af dessa besöktes brunnen	1:sta	året	af	336	127.	
	2:dra	»	»	248	67.	
	3:dje	»	»	153	46.	
				737	+ 240.	S:a 977.
Återställde blefvo				229		
Förbättrade			»	261	202.	
Oförbättrade			»	247	38.	
				737	+ 240.	

(Br.-Int. *Netzler*).

Råby källa föga besökt (Prov.-Läk. *Wieselqvist*).

Tabell öfver Sjukdomar, för hvilka man anlitat Brunnar och Bad, år 1858.

Sjukdomar.		Loka.	Porla.	Sätra.	Johannisdal.	Sabbathsberg.	Bie.	Gustafsberg.	Marstrand.	Wennersborg	Lund.	Strömstad.	Himmelstalund.	Medevi.	Ronneby.	Ramlösa.
Sinnessjukdomar		—	—	22	—	—	—	—	1	—	5	—	—	—	—	—
Hjernans och nervernas sjukdomar.	Lamhet (Paralysia)	11	13	47	4	11	19	7	7	—	51	8	—	32	47	36
	Fallandesot (Epilepsia)	—	7	22	1	—		5	—	—		—	—	4	8	10
	Danssjuka (Chorea)	—	2	1	1	—		—	1	—		—	—	2	—	
	Spinalirritation	—	4	27	7	—		6	8	—		7	1	—	10	7
	Congestion till hjernan	—	—	8	—	—		3		1		3	—	—	1	—
	Hufvudvärk (Cephalalgi)	2	4	34	—	—		2	12	—		—	—	9	10	—
	Hypocondri	—	4	8	1	—	—	1	6	—		—	—	1	5	—
	Hysteri	2	10	37	6	—	—	5	10	—		3	6	11	58	19
	Nevralgier	—	20	45	—	—	—	—	15	—		3	—	—	11	4
	Höftverk (Ischias)	2	—	1	11	—	—	—	—	—		3	—	2	—	—
	Spasmer	—	—	1	—	—	—	—	—	—		—	—	2	—	—
	Allmän svaghet	—	2	5	5	24	6	7	—	—		15	—	—	59	—
Sinnesorganernes sjukdomar.	Svart starr (Amavrosis)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Grå starr (Cataracta)	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Amblyopi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Åtskilliga ögonsjukdomar	—	—	11	—	5	—	6	18	4	6	3	1	25	7	42
	D:o öronsjukdomar	3	—	22	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	12	—
Lungornas o. luftvägarnes sjukdomar.	Kronisk katarr	—	—	3	—	—	1	4	37	—	—	9	—	—	2	28
	Tuberkler	—	3	18	2	3	3	3	33	—	—	14	—	5	10	3
	Asthma	—	3	1	—		—	—	5	—	—	—	—	—	1	—
	Anlag för och div. bröstsjukdomar	—	—	8	—		—	—	46	4	2	6	—	—	—	—
Hjertats, blod och lymfkärlens sjukdomar.	Organ. hjertfel.	3	—	9	—	—	—	1	8	—	—	5	—	1	5	2
	Hjertklappning	—	—	4	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—
	Hæmorrhoider	—	3	9	1	—	7	2	32	—	—	5	9	1	31	28
	Varices	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	Skrofler	7	53	18	15	18	1	3	33	17	32	6	14	29	61	94
Magens och tarmkanalens sjukdomar.	Magsår, colitis	—	2	4	—	31	—	—	2	—	—	—	—	2	138	2
	Kron. maginflammation	—	8	46	—		9	—	13	—		13	—	14		4
	Magsyra (cardialgi)	24	118	105	39		3	5	19	10	72	—	—	77		152
	Magverk (gastrodynia)	—	—	—	10		—	—	—	—		—	—	—		—
	Sjuk matsmältning (Dysp.)	—	33	10	—		—	—	—	—		—	58	—	—	8
	Masksjukdom	1	2	9	1	—	—	—	1	—		—	—	10	42	46
	Kron. diarrhoe	1	2	—	2	—	—	—	9	1		—	1	2	—	7
	Förstoppning	—	1	3	3	—	—	4	—	1	—	—	8	—	21	16
Lefverns och mjeltens sjukdomar.	Gulsot och andra lefverlid.	2	—	2	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	6	17
	Frossfebrar o. deras följder	3	29	39	16	4	5	2	8	—	—	—	2	—	21	—
	Transport	61	323	583	125	96	54	66	339	38	168	100	100	229	567	526

Sjukdomar.		Loka.	Porla.	Sätra.	Johannisdal.	Sabbathsberg.	Bie.	Gustafsberg.	Marstrand.	Wennersborg.	Lund.	Strömstad.	Himmelstalund.	Medevi.	Ronneby.	Ramlösa.
	Transport	61	323	583	125	96	54	66	339	38	168	100	100	229	567	526
Könsorganernas sjukdomar.	Brights sjukdom	—	—	7	1	—	—	—	4	—	—	—	—	2	4	—
	Sockersjuka (diab. mel.)	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
	Blåscatarrh	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
	Sädesflytning	—	—	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	—	4	3
	Menstruationsfel	2	1	49	12	—	—	1	25	1		—	2	1	74	29
	Hvit fluss	1	10	30	7	—	—	2	32	—	11	—	10	9	42	13
	Blödning från lifmodren	3	2	9	—	—	1	—	12	—		—	—	3	3	6
	Moderfall	—	—	—	—	—	—	—		—		—	—	—	—	—
	Stensjukdom	1	—	—	—	—	—	3	—	—	2	—	—	—	—	1
Musklernas, benens och ledgångarnes sjukdomar.	Gikt och podager	39	89	23	—	38	2	12	41	4		17	21	215	58	35
	Rheumatism	94	96	299	45	73	20	46		5	40	32	—		124	192
	Kontrakturer	1	—	7	—	—	—	—	7	—		—	—	6	—	—
	Snedheter (Scolios)	—	—	6	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	2
	Puckelrygg (Rachit)	2	2	—	1	—	—	7	—	—	—	5	—	2	13	16
	Ledgångsinflammation	11	14	77	6	—	—	6	—	1		—	—	50		13
	Brand och röta i benen	2	—	17	—	—	2	3	4	—		—	—	24	35	26
	Bensår och fistlar	2	9	—	1	—	—	4	—	2	30	2	—	11		17
	Benbr. o. ledvrickn., kontus.	—	—	11	—	—	—	6	—	—		—	—	6		—
	Synovitis, Tumor alb.	3	13	—	—	—	—	—	—	—		—	—	5	—	13
Hudsjukdomar		—	6	14	—	—	1	7	14	1	7	2	1	10	14	2
Dyscrasier.	Bleksot (chlorosis)	8	14	140	18	15	4	9	34	33	54	5	—	60	188	60
	Blodbrist (anæmia)	—	14		3	—	—	—	—	—	—	—	4	26	42	
	Vattusot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
	Skörbjugg	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	14	—
	Venerisk sjukdom	—	—	—	—	—	10	1	1	—	—	—	—	1	—	—
	Ej angifna men på schemat icke upptagne sjukdomar	—	—	15	—	—	—	—	—	—	21	—	—	7	—	19
	Summa	230	593	1,294	219	222	96	173	533	85	333	163	138	670	1,206	876

Antalet gäster vid Brunns- och Bad-orterne i Riket år 1858.

Adolfsberg		90.
Arboga		157.
Arkelstorp	omkr.	200.
Bie		93.
Broby	omkr.	200.
Carlshamn		208.
Christinehamn		25.
Dannemora		65.
Ekesjö	20 à	30.
Emaus	omkr.	60.
Fahlstedts källa		150.
Fahlun		17.
Getbo		30.
Gillberga		56.
*Gustafsbergs badgäster	102	180.
D:o brunnsgäster	78	
Hellby		60.
Hernösand		12.
Hjersåslilla och Lönsboda	omkr.	200.
Himmelstalund		139.
Hudiksvall		16.
Hummelsta		94.
Johannisdahls badgäster	14	138.
D:o brunnsgäster	124	
Kymstad		60.
Lannaskede		450.
Larslunda		50.
Ljungby	omkr.	100.
Loka		230.
Transport		3,110.

Transport		3,110.
Lund		333.
Löten		30.
Marstrand	omkr.	1,000.
*Medevi		672.
Neder-Calix		32.
Norrby	60 à	70.
Norrtelge		300.
Nybro		100.
Philipstad (Kalkhytte)		20.
Porla		599.
Ramlösa 1:sta klass	737	977.
D:o fattige	240	
Runneby		1,400.
Sabbathsberg		222.
Sala		40.
Skellefteå		30.
*Strömstad		162.
Sundsvall		185.
Sånga		100.
Säthra		1,294.
Söderköping		814.
Södertelge		252.
Södra Wi		291.
Wåhlberga		120.
Wennersborg		86.
Ås		50.
Åtvid		30.
Summa		12,319.

Utan närmare angifvande af antalet brunns- eller badgäster, uppgifvas följande orter hafva varit *mycket besökte:* Björksta, Furusund, Lennäs, Rogsta och Rostock; *föga besökte:* Askersund, Fors, Göstahult, Hult, Huså, Ladugårdskällan, Lycksele, Nora, Näs, Sigrislund, Svinebäck, Umeå, Ytterå, Åhrbohl och Åmberg.

*) Här synas endast de i Journal inskrifne, eller af Läkaren serskildt anlitade, icke alla besökande vara angifne.

E) Sjukvården vid Fängelserna.

Enär Styrelsens öfver Fängelser och arbetsinrättningar i rikets underdåniga Berättelse om fångvården för år 1858 innefattar fullständig redogörelse härom, så torde här endast böra upptagas, att summan af vårdade sjuke inom rikets straff- och arbetsfängelser, kronoarbets-kompagnierna och länscellfängelserna utgjorde under detta år 6,350 ibland hvilka 192 afledo.

Ibland under året förekommande sjukdomar, utgjorde: *Gastriska febrar* 421 med 17 döda; — *Frossor* 1,215 deraf 162 i Malmö och 153 i Landskrona fängelse, samt 230 vid kronoarbets-kompaniet vid Strömsholm och 152 vid Rindö; — *Bröstinflammationer* 280 med 22 dödsfall; — *Koppor* endast 47 med 2 döda, hufvudsakligen vid Länscellfängelserne; — *Kolera* 42 med 23 döda, största antalet å Långholmen, samt *Diarrhé* 1,027 med 21 döda.

Ibland *kroniska* sjukdomar märkas förnämligast lungsot samt bröstsjukdomar 310 med 54 döde, samt skörbjugg 285 med 4 döda, största antalet 191 i Malmö.

6. *Sammandrag*

af rapporter om de å rikets samtliga offentliga sjukinrättningar vårdade veneriske sjuke.

Vid början af år 1858 qvarlågo på samtliga sjukinrättningarne i riket 417 med veneriska sjukdomar och 37 med saltfluss behäftade eller tillsammans 454. Under året inkommo 3,681 veneriske sjuke och 89 med saltfluss, utskrefvos 3,603 veneriske och 98 med saltfluss, samt qvarlågo till år 1859 med veneriska sjukdomar behäftade 495 och 28 med saltfluss, eller tillsammans 523. Fördelningen af de på hvarje sjukinrättning *intagne* inhemtas af nedanstående tabell N:o 1, som derjemte uti särskilda kolumner upptager medeltalet af intagne för de sju sista qvinqvennierna.

Tab. N:o **1.** Sammandrag af rapporterne öfver de å hvarje af rikets offentliga sjukinrättningar under år **1858** intagne veneriske och med saltfluss behäftade sjuke, jemte medeltal för de sju sista qvinqvennierna eller från år **1822** till och med år **1856**, samt dessutom de år **1857** intagne.

Kuranstalter.	År 1858.	År 1857.	I medeltal intagne årligen under 7:de Qvinqvennium.	6:te Qvinqvennium.	5:te Qvinqvennium.	4:de Qvinqvennium.	3:dje Qvinqvennium.	2:dra Qvinqvennium.	1:sta Qvinqvennium.
Första Afdelningen:									
Stockholms Garnisons-sjukhus	389	411	366,4	341,4	388	408	190	109	188
Flottans sjukhus i Carlskrona	43	37	69,4	106,8	84	44	53	31	57
» » » Götheborg	—	—	—	—	—	0,6	1	3	12
Götha Artilleri-regementes sjukhus i Götheborg	92	73	47,8	72,2	56	53	26	16	29
Summa	524	521	483,6	520,4	528	505,6	270	159	286
Andra Afdelningen:									
Stockholms stads civila kuranstalter	1,016	919	984	793,6	958	1,000	484	256	250
Summa	1,016	919	984	793,6	958	1,000	484	256	250
Tredje Afdelningen:									
Östersunds kurhus	10	3	7,6	15,4	18	40	30	53	67
Fahlu d:o	59	30	52	52	90	49	29	17	59
Upsala d:o	108	104	87,2	57	51	57	55	57	49

Kuranstalter.	År 1858.	År 1857.	I medeltal intagne årligen under 7:de Qvinqvennium.	6:te Qvinqvennium.	5:te Qvinqvennium.	4:de Qvinqvennium.	3:dje Qvinqvennium.	2:dra Qvinqvennium.	1:sta Qvinqvennium.
Filipstads kurhus	20	14	8,8	12,8	—	—	—	—	—
Westerås d:o	56	56	61,8	52,6	55	81	85	95	142
Eskilstuna d:o	13	7	17,4	23,6	26	58	55	59	58
Örebro d:o	66	48	105,4	61	134	121	88	94	90
Carlstads d:o	176	167	149,8	182,8	208	197	166	198	290
Wennersborgs d:o	47	42	73,4	79,8	77	57	60	73	139
Borås d:o	61	89	116,2	73,6	83	113	94	118	105
Mariestads d:o	117	56	99,2	108,2	86	93	80	88	133
Wadstena d:o	102	100	169,2	126,2	123	106	112	145	179
Jönköpings d:o	80	81	116,4	116,2	97	91	97	87	116
Wexiö d:o	81	90	96,2	100,8	125	107	89	122	139
Lunds d:o	219	215	262,2	169,8	245	178	141	118	—
Summa	1,215	1,102	1,422,8	1,231,8	1,418	1,348	1,181	1,324	1,566
Fjerde Afdelningen:									
Piteå kurhus	19	8	21,8	15	12,8	16	9	16	—
Umeå d:o	8	11	17,6	9,2	18	18	18	17	44
Hernösands d:o	42	36	85,8	14,2	52,4	37	49	38	58
Sundsvalls d:o	26	22	37,2	18,8	—	—	—	—	—
Hudiksvalls d:o	23	16	15,6	25	14,4	7	18	14	—
Söderhamns d:o	9	12	12,6	11,8	11,2	7	19	—	—
Gefle d:o	31	34	41,4	39,4	15,6	25	31	28	47
Stockholms läns d:o	78	64	66,2	67	107,4	139	92	105	119
Nyköpings d:o	36	37	46,4	64	85,4	72	106	121	129
Norrköpings d:o	51	46	83,2	56,6	41	36	25	9	—
Westerviks d:o	42	58	55,8	54,8	70,6	61	75	64	74
Calmare d:o	109	124	134,8	135	166,4	124	105	132	162
Borgholms d:o	13	21	14,4	17,6	25	37	44	39	53
Wisby d:o	19	20	28,2	21,4	46	40	55	58	88
Carlskrona d:o	108	120	160,2	170,4	185	122	91	62	91
Christianstads d:o	92	76	133	218,4	213,2	232	197	112	—
Uddevalla d:o	81	62	105,4	80,4	112,4	81	123	203	311
Götheborgs d:o	166	215	210,4	135,4	145,6	146	69	65	71
Warbergs d:o	10	17	18,2	18,4	33,8	24	15	—	—
Halmstads d:o	52	32	40,2	36,4	23,6	19	45	26	41
Summa	1,015	1,031	1,328,4	1,209,2	1,379,8	1,243	1,186	1,109	1,288
Summa i alla afdelningarne	3,770	3,573	4,218,8	3,755	4,287	4,069	3,091	2,848	3,397

Antalet af de år 1858 på alla dessa sjukinrättningar intagne, med venerisk sjukdom eller saltfluss behäftade, sjuke, befinnes sålunda öfverstiga summan af de år 1857 intagne med 198 stycken, hvaremot samma antal, jemfördt med de under 7:de qvinqvennium i medeltal årligen intagne sjuke, hvilka utgjorde 4,218,8, finnes be-

tydligt understiga denna summa. Jemnfördt med 6:te qvinqvennium är antalet af 1858 års intagne nästan alldeles lika med medeltalet af de under detta qvinqvennium årligen intagne; hvaremot detsamma betydligt understiger de summor, som utvisa medeltalet af årligen intagne sjuke under 4:de och 3:dje qvinqvennierna. Det är isynnerhet inom 2:dra och 3:dje afdelningarne, som 1858 års intagne öfverstiger samma antal sjuke under år 1857.

De bifogade tabellerna N:o 2—7 innehålla:

N:o 2. Sammandrag af rapporterna öfver de med venerisk sjukdom och saltfluss behäftade sjuke, hvilka blifvit vårdade å rikets *alla* offentliga sjukinrättningar år 1858.

N:o 3. Sammandrag af rapporterna öfver de med saltfluss (radesyge) behäftade sjuke, hvilka blifvit vårdade på *hvar och en* af rikets offentliga sjukinrättningar under år 1858.

N:o 4. Sjukdomssymptomer beräknade i procent efter årliga medeltalet af de under sistförflutna 7 qvinqvennier 1822—1856 samt åren 1857 och 1858 å de särskilda afdelningarnes kurinrättningar *intagne* veneriske sjuke.

N:o 5. Antalet af de år 1858 å de serskilda afdelningarnes kurinrättningar *botade, obotade och döde veneriske sjuka*, jemte procent-uppgift på för de botade använde kurmethoder.

N:o 6. Procentuppgift på kurmethoderna *för de botade veneriske sjuke*, såväl under hvarje af sistförflutne sju qvinqvennier, som för åren 1822, 1857 och 1858, jemte medeltal af underhållsdagar för hvarje kurmethod under de sistförflutne tre qvinqvennierna samt för åren 1857 och 1858.

N:o 7. Sjukantalet och recidiv af *intagne veneriske sjuke* jemte de sednares procent-förhållande till de förra under de sistförflutna sju qvinqvennierna samt åren 1822, 1857 och 1858.

Alla dessa tabeller lemna således detaljerade uppgifter icke blott för åren 1857 och 1858, de båda första åren i det åttonde qvinqvenniet, räknadt från år 1822, då detta slags berättelser började att meddelas, utan äfven, för jemförelsers skull, för de föregående sju qvinqvennierna.

Tab. N:o 2. Sammandrag af rapporterne öfver de med venerisk sjukdom och saltfluss behäftade sjuke, hvilka blifvit vårdade å rikets offentliga sjukinrättningar år 1858.

	1:sta Afdelningen.	2:dra Afdelningen.	3 dje Afdelningen.	4:de Afdelningen.	Summa.
A) *Veneriske sjuke:*					
Qvarliggande från år 1857	39	111	151	116	417
Intagne under året	523	1,016	1,166	976	3,681
första gången eller smittade ånyo	459	959	1,067	869	3,354
med recidiv: efter dietkur	—	3	40	31	74
efter merkurialbehandling	32	54	46	53	185
efter lokalbehandling och andra kurer	32	—	13	23	68
Summa	562	1,127	1,317	1,092	4,098

	1:sta Afdelningen.	2:dra Afdelningen.	3:dje Afdelningen.	4:de Afdelningen.	Summa.
Utskrifne under året	517	1,003	1,120	963	3,603
botade genom dietkur	16	565	453	225	1,259
» » merkurialkur invärtes använd	103	—	387	310	800
» » » utvärkes med rökning	—	—	9	4	13
» » » » » smörjning	11	—	15	60	86
» » » blandad in- och utvärtes	11	357	23	73	464
» » lokalbehandling och andra kurer	376	29	212	276	893
obotade	—	35	3	6	44
döde	—	17	18	9	44
Qvarliggande till år 1859	45	124	197	129	495
Summa	562	1,127	1,317	1,092	4,098
Sjukdoms-symptomer hos de under året intagne:					
primitiva: flytning från genitalia (urethritis, balanitis, vaginitis)	219	184	204	181	788
» sår å genitalia	284	614	441	353	1,692
» epididymitis	49	81	26	36	192
» bubo	32	68	14	43	157
konsekutiva: utslag, fläckar	7	83	102	61	253
» sår i mun, svalg och näsa	60	86	531	297	974
» *sår å kroppen*	2	41	55	71	169
» kondylomer och sår vid anus	34	177	380	226	817
» testiculus venereus	1	1	10	5	17
» benvärk, benknölar, benröta	5	124	21	37	187
Summa	693	1,459	1,784	1,310	5,246
Underhållsdagarne hafva uppgått till:					
för botade: genom dietkur	580	12,849	27,513	8,595	49,537
» merkurialbehandling	7,247	16,751	26,108	22,812	72,918
» lokalbehandling och andra kurer	11,436	1,448	8,236	8,895	30,015
för obotade	—	659	74	284	1,017
för de under året döde	—	669	1,203	528	2,400
för vid årets slut qvarliggande	911	4,088	9,933	6,236	21,168
Summa	20,174	36,464	73,067	47,350	177,055
Medeltal underhållsdagar på år för hvarje vårdad sjuk	35,89	32,35	55,48	43,36	43,208
B) *Med saltfluss (radesyge) behäftade:*					
Qvarliggande från år 1857	—	—	25	12	37
Intagne under året	1	—	49	39	89
Summa	1	—	74	51	126
Utskrifne: botade	1	—	51	31	83
» obotade	—	—	1	8	9
» döde	—	—	3	3	6
Qvarliggande till år 1859	—	—	19	9	28
Summa	1	—	74	51	126
Underhållsdagarnes antal	23	—	8,511	4,392	12,926
Medeltal underhållsdagar på år för hvarje vårdad sjuk	23	—	115,1	86,1	102,6

Tab. N:o 3. Sammandrag af rapporterne öfver de med saltfluss (radesyge) behäftade sjuke, hvilka blifvit vårdade på nedanstående rikets offentliga sjukinrättningar under år 1858.

Kuranstalter.	Qvarliggande från år 1857.	Intagne år 1858.	Utskrifne.			Qvarliggande till år 1859.	Underhållsdagar under år 1858.
			Botade.	Obotade.	Döde.		
Första Afdelningen:							
Götha Artilleri-regementes sjukhus i Götheborg	—	1	1	—	—	—	23
Summa	—	1	1	—	—	—	23
Tredje Afdelningen:							
Fahlu kurhus	1	2	2	—	—	1	558
Eskilstuna d:o	1	3	3	—	—	1	201
Carlstads d:o	12	14	19	—	1	6	4,572
Borås d:o	—	2	1	—	1	—	123
Mariestads d:o	—	5	1	—	1	3	594
Wadstena d:o	7	10	12	1	—	4	1,209
Jönköpings d:o	2	6	7	—	—	1	409
Wexiö d:o	2	7	6	—	—	3	855
Summa	25	49	51	1	3	19	8,511
Fjerde Afdelningen:							
Piteå kurhus	1	2	1	—	—	2	385
Hernösands d:o	—	1	1	—	—	—	33
Nyköpings d:o	—	3	3	—	—	—	197
Westerviks d:o	3	9	8	1	1	2	1,117
Borgholms d:o	1	2	—	3	—	—	286
Karlskrona d:o	4	14	11	4	1	2	1,719
Christianstads d:o	—	2	1	—	—	1	211
Uddevalla d:o	3	5	6	—	1	1	430
Halmstads d:o	—	1	—	—	—	1	14
Summa	12	39	31	8	3	9	4,392
Summa Summarum	37	89	83	9	6	28	12,926

Tab. N:o 4. Sjukdomssymptomer beräknade i procent efter årliga medeltalet af de under de 7 qvinqvennierna **1822—1856** samt åren **1857** och **1858** å de särskilda afdelningarnes kurinrättningar intagne veneriske sjuke.

Afdelningarne.	Sjukdoms-symptomer.									
	Primitiva.				Konsekutiva.					
	Flytning från genitalia.	Sår å genitalia.	Epididymitis.	Bubo.	Utslag och fläckar.	Sår i mun, svalg och näsa.	Sår å kroppen.	Kondylomer och sår vid anus.	Testiculus venereus.	Benknölar, benvärk, benröta.
Första Afdelningen.										
År 1822 . . . . . procent	40,6	40	—	7,25	1,5	3,66	2,33	8,87	7,87	2,33
1:sta Qvinqvennium	43,6	42,4	—	8,8	4,8	5,6	3,6	13,2	5,66	3,2
2:dra d:o	40	33,6	—	12,5	4	5	5	10,8	8,66	2
3:dje d:o	43	42	—	11,2	2,6	4,6	1,6	10	9	2
4:de d:o	43	57,6	—	17	1,5	3,4	1,2	16,4	5,8	0,5
5:te d:o	39,1	56,3	6,1	14,4	1,2	2,8	1	9,2	2	0,2
6:te d:o	42,5	50,9	9	13,9	0,6	2,2	1,1	4,5	0,4	0,4
7:de d:o	35,7	56,8	6,8	16,7	2,9	3,2	1,03	5,7	0,1	0,9
År 1857	37,6	55,6	9,5	15,7	3,6	2,1	0,3	5,3	—	1,7
År 1858	38,97	50,53	8,73	5,71	1,25	10,7	0,36	6,05	0,18	0,9
Andra Afdelningen.										
År 1822	22	23	—	9	10,7	19	20,12	17,12	1	18,12
1:sta Qvinqvennium	26,2	27,8	—	10	9	19	17,4	17,8	1,4	1
2:dra d:o	28	34	—	14,8	9,6	20	15	19	2,2	10,6
3:dje d:o	29,2	47,6	—	13,8	6	16,6	8,4	22,8	3,4	7
4:de d:o	22,5	57	—	13	4,2	12	6,8	21,6	2,5	2,6
5:te d:o	17,1	92,7	1,1	19,4	7,7	9,4	1,6	21,7	1,3	1
6:te d:o	24,2	71,8	5,7	27,7	8,5	8,6	0,6	15,4	0,8	0,9
7:de d:o	25,4	63,2	7,03	18,15	6,7	6,8	3,2	14,9	0,12	0,99
År 1857	16,1	57,01	7,7	9,7	9,1	8,9	3,9	13,2	0,2	1,8
År 1858	16,32	54,48	7,19	6,03	7,36	7,63	3,64	1,51	0,09	11,002
Tredje Afdelningen.										
År 1822	5,25	17,5	—	1	15,5	44,6	28,25	13,66	0,57	14,5
1:sta Qvinqvennium	4,4	17	—	0,6	10,8	49,8	26,6	10,6	0,6	10,4
2:dra d:o	4	13,4	—	0,5	14,6	51,4	23,4	10,6	0,6	9,6
3:dje d:o	8,4	21	—	1,2	11,6	40	22,6	13,2	0,6	10
4:de d:o	11,5	30	—	1	12	37,8	15,5	13,2	1	6,4
5:te d:o	15,3	48	0,8	1,9	7,7	36,4	9,3	24	1,9	4,3
6:te d:o	16,4	42,5	0,7	2,3	7,9	36,5	9,3	24	1,7	3,5
7:de d:o	13,7	40,2	1,17	2,9	6,9	31,4	6,7	22,3	2,2	3,6
År 1857	14,08	33,9	2,4	1,9	7,6	36,7	5,4	24,1	1,6	3,1
År 1858	15,48	33,18	1,97	1,06	7,74	40,32	4,17	28,85	0,76	1,82
Fjerde Afdelningen.										
År 1822	6	9,5	—	1,3	11,25	44,14	30	12	0,63	12
1:sta Qvinqvennium	5,6	11,6	—	1,4	12,6	44,6	28,4	10,8	0,4	9,6
2:dra d:o	6,2	10,2	—	0,8	17,6	42,2	28,2	8	0,2	9,8
3:dje d:o	7	17,4	—	1	15,6	32,4	26,6	10,6	0,8	9,2
4:de d:o	13,4	26,6	—	3	13	33,25	19,4	19	2,5	6
5:te d:o	17,3	41	1,1	3,5	7,2	35,4	7,2	24,4	1,9	3,2
6:te d:o	16,2	47,3	3,2	5,7	7,1	35,2	7,1	22	0,7	2,7
7:de d:o	17	41,9	3,5	6,1	7,3	30	8,4	23,1	0,4	3,2
År 1857	17,3	38,5	3,3	5,6	5,4	27,2	7,9	22,4	0,4	2,6
År 1858	16,57	32,33	3,3	3,93	5,6	27,21	6,5	20,71	0,46	3,306

Tab. N:o 5. Antalet af de under år **1858** å de särskilda afdelningarnas kurinrättningar botade, obotade och döde veneriske sjuke, jemte procent-uppgift på för de botade använde kurmethoder.

	Utskrifne.			Begagnade kurmethoder för de botade.			
				Utan merkur.			Med verkan.
	Botade.	Obotade.	Döde.	Dietkur.	Lokalbehandling.	Summa.	
Första afdelningen	517	—	—	3,09	72,72	75,82	24,18
Andra d:o	951	35	17	59,42	3,05	62,47	37,53
Tredje d:o	1,099	3	18	41,22	19,29	60,51	39,49
Fjerde d:o	948	44	8	23,73	29,11	52 85	47,15
Summa för alla fyra afdelningarne	3,515	44	44	35,9	25,4	61,38	38,8

Tab. N:o 6. Procent-uppgift för kurmethoderna för de botade så väl under hvarje af sistförflutne qvinqvennier, som för åren **1822, 1857** och **1858**, jemte medeltal af underhållsdagar för hvarje kurmethod under de 3:ne sistförflutne qvinqvennierna samt för åren **1857** och **1858**.

	Utan merkur.						Med verkan.	Underhållsdagar.
	Dietkur.	Underhållsdagar.	Lokalbehandling.	Underhållsdagar.	Summa.	Underhållsdagar.		
År 1822	23,3	—	6,7	—	39	—	61	—
1:sta Qvinqvennium	39,1	—	5,5	—	44,6	—	55,4	—
2:dra d:o	54,5	—	5,1	—	59,6	—	40,4	—
3:dje d:o	66,2	—	8	—	74,2	—	25,8	—
4:de d:o	64,2	—	9,8	—	74	—	26	—
5:te d:o	52,3	53	16,6	42	68,9	49,3	31,1	56,9
6:te d:o	50,3	49,3	18,3	38,9	68,6	46,6	31,4	55,4
7:de d:o	46,2	49,9	21,2	39,4	67,4	46,6	32,6	56,5
År 1857	36,3	39,8	26,08	37,7	62,4	37,7	37,5	54,3
År 1858	35,9	39,4	25,4	33,61	61,38	36,9	38,8	53,5

Tab. N:o 7. Sjukantal och recidiver af intagne veneriske sjuke, jemte de sednares procent-förhållande till de förra under de sistförflutna sju qvinqvennierna samt åren **1822**, **1857** och **1858**, äfvensom de efter särskilde behandlingsmethoder inkomne recidivernas procentförhållande till antalet af dem, som, under nämnde tider blifvit, såsom genom samma kurmethod botade, utskrifne.

	Intagne sjuke.	Recidiver efter					
		Summa.	Procent.	Diet-kur.	Rök-kur.	Merkurial-kur.	Lokalbe-handling.
År 1822	3,574	406	11,12	7,7	14	17	7
1:sta Qvinqvennium	16,985	1,786	10,5	7,5	22	14	7
2:dra d:o	14,243	1,342	9,5	7	21,5	12,1	8,5
3:dje d:o	15,459	1,346	8,06	6,4	15,7	16,5	8
4:de d:o	20,348	1,542	7,6	6	8	14	6,8
5:te d:o	21,436	1,416	6,6	6,9	—	9,2	4,8
6:te d:o	18,775	1,253	6,6	6,2	—	9,7	5
7:de d:o	20,467	1,517	7,4	6,2	—	9,8	6,7
År 1857	3,463	265	7,6	4,3	—	12,5	5,3
År 1858	3,681	327	8,8	5,3	—	15,4	6,5

7. *Helso- och Sjukvården vid Arméen och Flottan**).

a) *Sammandrag af Rapporter om Beväringsmönstringarne i riket år 1857.*

*) Referent: Med.-Rådet *Engberg*.

Tab. N:o 1, öfver Läkarebesigtningarne å Beväringsmanskapet af 1858

	Approberade.	Undermålige, ställde på tillväxt.	Sjuke eller svage, ställde på förbättring.	Närvarande och Kassera- A) Sjukdomar I. i Nervsystem. centr.-organ. Sinnes-sjukdomar.	Nervsjukdomar.	II. i yttre sinnes-organerna. Fel på synen.	Hörseln. Döfstumhet	Lomhörsel.	Fel på tal-org.	III. i respirations-org. Lungtuberkler.	Kr. lungkatarrh m. fl. bröstsjukd.	IV. i Circulat. organerna. Organiska hjertsjukdomar.	Anevrismer och Varies.	V. i underlifvets organer. I mage och tarmar.	I lefver och mjälte.	I njurar och blåsa.	Bråck och Prolapsus.	Allmän svaghet i följd deraf.
Stockholms Stad	572	64	23	1	3	6	1	4	—	16	—	4	7	—	—	—	11	6
Upsala Län	491	49	12	2	2	8	—	4	—	4	3	3	2	—	2	1	14	—
Stockholms d:o	545	90	38	5	5	4	1	7	—	3	—	1	1	—	—	1	7	—
Skaraborgs d:o	773	387	151	10	9	7	1	9	—	10	1	4	3	—	1	—	14	—
Kronobergs d:o	664	51	61	14	15	21	1	21	5	11	22	17	3	6	—	8	10	14
Jönköpings d:o	889	180	46	9	7	12	2	9	1	5	9	4	3	2	—	—	9	12
Westmanlands d:o	561	85	19	5	1	3	4	3	—	3	—	—	—	—	—	—	9	—
Östergöthlands d:o	1,296	289	74	8	14	23	4	14	6	38	14	8	12	1	2	10	22	6
Södermanlands d:o	646	111	57	8	8	12	1	6	3	27	6	11	2	—	—	2	8	7
Elfsborgs d:o	1,153	209	37	18	5	24	4	22	3	9	7	4	1	4	—	1	9	60
Calmar d:o	870	279	112	9	8	47	2	27	5	14	21	6	5	2	—	—	14	4
Stora Kopparbergs d:o	629	82	67	6	2	9	2	6	—	7	2	4	2	—	—	2	11	21
Nerikes d:o	631	182	86	10	9	23	—	20	5	17	6	2	4	—	—	—	6	3
Wermlands d:o	1,174	217	90	12	8	32	1	16	1	29	2	14	4	18	1	1	8	19
Gefleborgs d:o	589	53	111	7	1	9	2	7	2	9	1	6	1	1	—	—	10	2
Wester-Norrlands d:o	668	18	15	5	5	8	—	—	—	4	—	1	—	1	—	—	4	9
Westerbottens d:o	365	28	32	3	1	7	—	2	1	1	1	—	—	—	—	—	1	—
Malmöhus d:o	1,401	136	27	7	21	40	2	25	1	13	11	16	8	3	—	2	31	17
Christianstads d:o	947	216	81	10	8	21	—	16	—	5	11	7	4	—	—	1	23	5
Blekinge d:o	509	142	29	3	5	5	2	4	—	3	—	—	—	—	—	—	4	1
Hallands d:o	523	148	17	2	7	4	—	12	—	10	6	8	5	—	—	—	13	2
Götheborgs o. Bohus d:o	933	150	33	6	6	17	3	21	—	12	5	8	1	—	—	—	10	—
Jemtlands d:o	323	5	7	7	5	5	1	2	2	1	—	2	1	—	—	—	5	9
Norrbottens d:o	294	37	9	4	2	1	1	9	—	1	4	2	1	—	—	—	1	2
Summa	17,446	3,208	1,234	171	157	348	35	266	35	252	132	132	70	38	6	29	254	199
				328		684				384		202		526				
														4,653				

års 1:sta klass, upprättad efter derom inkomne rapporter.

besigtigade de för och lyten.														Frånvarande.					Summa summarum.
VI. i Lokomotions-organerna.						VII. i Huden.				*B)* Undermålighet.	*C)* Andra orsäker, vanfrejd, m. m.	Summa kasserade.	Summa närvarande.	Ingångne i tjenst, som medfört befrielse.	*A)* åtskilliga andra orsäker.	Sjuke.	Döde.	Summa frånvarande.	
Contracturer och Ankyloser.	Slapphet i musklerna.	Höft- m. fl. ledgångs-sjukdom.	Snedhet i ryggrad o. bröstkorg.	Ofärdighet eller yttre skador.	Missbildningar.	Syphilis.	Skrofulösa m. fl. sårnader.	Bensår.	Elakartade utslag.										
11	—	6	4	—	8	—	—	3	—	—	—	91	750	46	94	4	3	147	897
4	1	5	6	10	8	—	—	11	—	15	3	108	660	20	134	8	1	163	825
6	1	5	4	18	3	—	—	5	1	—	—	78	751	31	75	3	5	114	865
41	7	7	12	26	12	—	—	15	3	12	1	205	1,516	33	80	6	3	122	1,638
26	10	9	8	41	6	—	11	15	3	67	4	368	1,144	8	72	10	6	96	1,240
15	9	11	8	31	8	—	3	10	—	13	—	192	1,307	15	62	12	7	96	1,403
6	2	6	2	14	2	—	1	1	1	6	—	69	734	20	54	5	3	82	816
22	7	15	7	29	—	2	18	38	16	22	—	358	2,017	27	72	18	13	130	2,147
35	3	9	2	19	10	—	—	14	1	3	1	198	1,012	13	51	8	3	75	1,087
31	10	17	16	68	27	—	4	20	8	84	1	457	1,856	19	217	24	7	267	2,123
20	1	12	17	78	28	—	6	20	8	—	—	354	1,615	30	182	21	9	242	1,857
13	—	7	15	26	12	—	—	16	1	5	—	169	947	39	113	9	8	169	1,116
27	2	4	7	58	10	—	3	8	2	2	9	237	1,136	5	53	4	—	62	1,198
18	6	10	6	108	9	—	11	9	5	—	1	359	1,830	20	172	19	2	213	2,043
16	1	8	5	35	20	—	5	1	4	—	—	153	906	34	90	9	3	136	1,042
8	2	7	1	24	5	—	3	1	—	—	—	88	789	13	92	11	3	119	908
3	2	1	3	13	3	—	4	4	1	—	—	51	476	7	26	1	1	35	511
18	42	11	14	207	50	—	19	13	9	75	—	655	2,219	46	127	35	7	215	2,434
45	2	16	14	52	7	—	11	9	3	—	—	270	1,514	15	63	4	2	84	1,598
19	1	5	3	8	—	—	2	5	—	—	—	70	750	16	104	5	3	128	878
15	2	1	4	30	2	—	2	15	—	—	—	140	828	2	109	1	2	114	942
13	4	12	10	28	6	—	2	17	—	—	1	182	1,298	37	222	8	10	277	1,575
6	2	6	3	7	7	—	2	3	—	—	—	76	411	2	7	8	2	19	430
2	1	3	1	22	1	—	—	2	—	—	—	60	400	2	19	1	1	23	423
420	118	193	172	952	244	2	107	255	66	304	21	4,978	26,866	500	2,290	234	104	3,128	29,994
		2,099					430			325									

Tabell N:o 2, öfver Läkare-besigtningarna å Beväringsmanskapet af 1857 års

	Approberade.	Undermålige, ställde på ytterligare tillväxt.	Sjuke eller eljest svaga, ställde på förbättring.	Närvarande och Kassera- A) Sjukdomar I. i Nervsystem. centr.-organ. Sinnes-sjukdomar.	Nervsjukdomar.	II. i yttre Sinnesorganerna. Fel på synen.	Hörseln. Döfstumhet.	Lombörsel.	Fel på tal-org.	III. i Respirations-org. Lungtuberkler.	Kr. lungkatarrh m. fl. bröstsjukd.	IV. i Circulat.-organerna. Organiska hjertsjukdomar.	Anevrismer och Varices.	V. i Underlifvets organer. I mage och tarmar.	I lefver och mjälte.	I njurar och blåsa.	Bräck och prolopsus.	Allmän svaghet i följd deraf.
Stockholms Stad	110	42	7	—	—	—	—	—	—	8	—	3	3	—	—	—	2	12
Upsala Län	59	17	4	1	—	—	—	—	—	2	3	2	—	—	—	—	—	1
Stockholms d:o	77	44	18	—	—	1	—	2	—	3	3	—	—	—	—	—	1	—
Skaraborgs d:o	210	221	48	—	3	1	—	—	—	11	—	4	—	—	—	—	4	—
Kronobergs d:o	74	8	5	—	—	—	—	2	—	—	9	2	1	1	—	—	1	4
Jönköpings d:o	118	110	8	—	1	3	—	—	—	3	1	—	1	—	—	—	3	4
Westmanlands d:o	55	66	2	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Östergöthlands d:o	118	116	20	1	1	3	—	2	1	9	8	1	—	—	—	4	—	—
Södermanlands d:o	58	45	6	—	1	2	—	2	—	11	2	1	2	—	—	1	1	3
Elfsborgs d:o	208	96	7	3	4	6	—	11	—	7	3	6	—	1	—	—	—	47
Calmar d:o	207	193	36	2	9	11	1	2	1	4	14	—	—	1	—	—	—	2
Stora Kopparbergs d:o .	89	34	8	1	—	—	—	2	—	6	—	—	1	—	—	—	—	7
Nerikes d:o	120	84	12	5	3	2	—	2	1	3	3	2	—	1	—	—	2	2
Wermlands d:o	259	98	23	3	3	7	—	3	—	15	3	3	—	9	—	—	2	10
Gefleborgs d:o	74	29	28	—	6	6	—	3	—	4	15	1	—	2	1	—	1	3
Wester-Norrlands d:o . .	40	9	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Westerbottens d:o	33	29	4	—	—	1	—	1	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—
Malmöhus d:o	153	68	1	1	3	5	—	—	—	4	—	—	—	1	—	1	1	6
Christianstads d:o	109	99	6	—	2	1	—	5	—	9	14	8	3	—	—	—	4	3
Blekinge	102	82	10	3	3	3	—	1	—	1	1	1	—	2	—	—	1	1
Hallands d:o	75	75	6	1	—	1	—	3	—	3	—	2	—	1	—	—	4	1
Götheborgs o. Bohus d:o	184	95	11	—	1	1	—	3	—	1	2	—	—	—	—	—	1	—
Jemtlands d:o	8	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Norrbottens d:o	17	24	2	—	1	—	—	—	—	4	3	—	—	—	—	—	—	8
Summa	2,557	1,685	273	23	42	54	1	45	3	110	86	36	11	19	1	6	28	123
				65		103				196		47		177				
																		1,112

2:dra med 5:te klasser, upprättad efter derom inkomne rapporter.

besigtigade													Frånvarande.					Summa summarum.
de för																		
och lyten																		
VI. i Lokomotions-organerna.							VII. i Huden.				*B)* Undermålighet.	*C)* Andra orsaker, såsom vanfrejd m. m.	Summa kasserade.	Summa närvarande.	Ingångne i tjenst, som medfört befrielse.	Af ätskilliga orsaker.	Sjuke.	Döde.	Summa frånvarande.	
Contracturer och Ankyloser.	Slapphet i musklerna.	Höft- m. fl. ledgångssjukdomar.	Snedhet i ryggrad o. bröstkorg	Ofärdighet efter yttre skador.	Missbildningar.	Syphilis.	Skrofulösa m. fl. sårnader.	Bensår.	Elakartade utslag.									
5	—	—	—	—	—	—	—	3	—	19	—	55	214	6	70	1	4	81	295
1	1	—	—	—	1	—	—	2	—	18	—	31	111	4	103	2	3	112	223
1	—	2	2	10	5	—	—	1	1	41	—	73	212	3	63	2	3	71	283
12	1	5	2	6	2	—	—	6	6	178	1	242	721	7	73	3	15	98	819
5	1	1	—	4	4	—	—	—	—	32	4	71	158	4	84	2	6	96	254
1	3	3	—	13	2	—	—	2	—	85	—	125	361	—	24	8	3	35	396
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	45	—	49	172	—	61	1	3	65	237
3	—	1	—	3	—	—	—	—	—	83	—	120	374	4	52	2	6	64	438
4	—	—	—	2	—	—	—	2	—	54	—	88	197	18	58	1	4	81	278
6	6	5	—	24	8	—	4	10	4	76	1	232	543	2	224	8	7	241	784
4	1	5	1	18	3	—	1	5	2	142	—	229	665	10	364	6	14	394	1,059
2	—	—	2	3	1	—	—	5	1	47	—	78	209	4	105	9	10	128	337
7	—	—	—	10	3	—	—	1	—	82	2	131	347	1	40	2	1	44	391
9	3	4	—	34	1	—	2	5	2	100	—	218	598	7	404	4	9	424	1,022
4	1	2	1	13	2	—	3	17	1	28	—	114	245	3	67	2	—	72	317
—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	5	—	15	65	18	27	2	—	47	112
2	—	—	1	1	—	—	—	2	—	12	—	24	90	3	64	—	1	168	158
1	13	—	1	31	7	—	1	1	1	92	—	170	392	24	174	1	9	208	600
12	1	4	2	6	1	1	2	6	3	93	1	181	395	3	192	1	13	209	604
3	1	2	—	—	—	—	3	1	—	59	—	86	280	23	309	3	2	337	617
2	—	—	—	4	—	—	—	1	—	75	—	98	254	1	71	1	1	74	328
5	—	—	1	7	—	—	2	2	—	83	—	109	399	103	613	5	13	734	1,133
1	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	8	17	1	11	—	—	12	29
—	—	—	1	5	—	—	—	1	—	14	1	38	81	3	30	1	1	35	116
90	33	35	15	195	41	1	19	73	22	1,463	10	2,585	7,100	252	3,283	67	128	3,730	10,830
		409					115												

Enligt Tab. N:o 1 har antalet af detta års 1:sta Beväringsklass tillhörande ynglingar, hvilka varit uti förteckningarna till mönstrings undergående uppförde, utgjort 29,994, motsvarande 62,884 procent af de i Riket, med undantag af Gottland, år 1837 af mankön födde 47,697. Medeltalet för 10 nästföregående år af dem som upplefvat beväringsåldern, uppgår till 63,314 procent.

Till mönstringarne hade af denna klass inställt sig 26,866, hvilka undergått besigtning, hvaremot 3,128 antecknats såsom frånvarande, nemligen 500 i anseende till anställning vid arméen, eller annan deremot svarande tjenst; 234 i anseende till sjukdomsförfall, och 104 hade anmälts vara efter förteckningarnas upprättande med döden afgångne. För 2,290 uteblifne hade, såsom vanligt, den allmännaste orsaken för uteblifvandet uppgifvits idkande af utrikes sjöfart och handtverksynglingars utvandringar ifrån hemorterna. Till en mindre del ingår uti berörde antal äfven, ynglingar hvilka på ett eller annat sätt befunnits hafva varit af misstag till mönstrings undergående uppförde. Förhållandet mellan när- och frånvarande i denna klass är såsom 89,6 till 10,4; medelförhållandet förutgående 10 år såsom 90,8 till 9,4.

Af de besigtigade i denna klass hade 17,446, eller 64,937 procent blifvit approberade; 3,208 eller 11,940 procent befunnits ännu icke hafva uppnått det föreskrifna längdmåttet, och sålunda blifvit ställde på tillväxt; 1,234, eller 4,593 procent, såsom tillfälligt sjuke eller svage blifvit ställde på förbättring, och 4,978, eller 18,630 procent befunnits oantaglige, deraf 4,643=93,4 procent i anseende till sjukdomar eller lyten, i Tab. under särskildta rubriker specificerade, och 325=6,6 procent af andra orsaker, nemligen 304 för afgjord undermålighet och dvärgväxt och 21 i anseende till vanfrejd. För de sistförflutna 10 åren har medeltalet af approberade, ställde på tillväxt, på förbättring och kasserade utgjort resp. 62,95; 13,15; 4,64 och 19,07 procent.

Följande uppställning af procentförhållandet mellan de i 1:sta klassen *approberades* antal i de serskildta, derefter ordnade, länen, visar tillika detta förhållande mellan *undermålige, ställde på förbättring* och *kasserade.*

	Approberade.	På tillväxt.	På förbättring.	Kasserade.
1. Wester-Norrlands län	84,664	2,281	1,901	11,155
2. Jemtlands d:o	78,588	1,216	1,703	18,610
3. Westmanlands d:o	77,790	11,580	2,588	9,400
4. Westerbottens d:o	76,680	5,882	6,722	10,714
5. Stockholms stad	76,267	8,535	0,306	12,133
6. Upsala län	74,394	7,424	1,818	16,363

	Approberade.	På tillväxt.	På förbättring.	Kasserade.
Norrbottens län	73,500	9,250	2,250	15,000
Stockholms d:o	72,569	11,984	5,060	10,386
Götheborgs och Bohus d:o	71,879	11,555	2,542	14,021
Jönköpings d:o	68,018	13,771	3,519	14,690
Blekinge d:o	67,866	18,933	3,866	9,333
Stora Kopparbergs d:o	66,420	8,659	6,019	17,845
Östergöthlands d:o	64,253	14,328	3,619	17,760
Wermlands d:o	64,153	11,858	4,017	19,071
Södermanlands d:o	63,834	10,968	5,632	19,664
Gefleborgs d:o	63,793	5,840	12,141	16,887
Malmöhus d:o	63,136	6,129	1,222	29,518
Hallands d:o	62,681	17,872	3,502	16,859
Christianstads d:o	62,549	14,266	5,350	17,833
Elfsborgs d:o	62,123	11,251	2,000	24,623
Kronobergs d:o	58,042	4,458	5,332	32,168
Nerikes d:o	55,769	16,021	7,570	20,862
Calmar d:o	53,870	17,276	6,935	21,919
Skaraborgs d:o	50,989	25,527	9,960	13,522

Enligt Tab. N:o 2 borde 10,830 ynglingar af årets 4 äldre klasser undergå mönstring, hvaraf dock endast 7,100 hade iakttagit inställelse och besigtigats, men 3,700 uteblifvit; 252 till följd af antagning i krigs- eller deremot svarande tjenst, 67 af sjukdomsförfall, och 128 anmälts vara sedan sista mönstringen med döden afgångne. Om de utan anmäldt förfall uteblifne 3,283 gäller hvad i samma afseende rörande de uteblifne af 1:sta klassen blifvit anfördt. Förhållandet mellan när- och frånvarande är såsom 65,5 till 34,5; medelportionen förutgående 10 år såsom 7,5 till 27,5.

Af de besigtigade inom dessa klasser befunnos 2,557 eller 36,000 procent till krigstjenst duglige och approberades; 1,685 eller 23,730 procent ännu undermålige blifvit ställde på ytterligare tillväxt; 273 eller 3,845 procent i anseende till sjukdom eller svaghet blifvit ställde på förbättring och 2,585, eller 36,408 procent, allt af de närvarande, befunnits oantaglige, 1,112 eller 43,0 procent i anseende till sjukdomar eller lyten, och 1,463 = nära 57 procent till följd af afgjord undermålighet, och 10 för vanfrejd, kasserats.

Sjukdomar och lyten, såsom kassations-orsaker, förekomma ibland de besigtigade af årets alla klasser uti följande procentförhållande.

	1:sta klassen.	2:dra med 5:te klasserna.
Sinnes-sjukdomar (Fatuitas, Melancholie etc.)	3,675	2,068
Nervlidanden (Epilepsie, Paralysis m. fl.)	3,374	3,776
Fel på Synförmågan	7,479	4,856
» Hörseln, medfödd (döfstumhet)	0,752	0,089
» » förvärfvad	5,716	4,046
» Tal- och Tugg-organerna	0,752	0,269
Tuberculos	5,416	9,892
Kronisk Lungkatarrh m. fl. lungsjukdomar	2,836	7,823
Organiska hjertsjukdomar	2,836	3,237
Aneurismer och varices	1,504	0,989
Sjukdomar i mage och tarmar	0,816	1,708
» i lefver och mjälte	0,129	0,089
» i njurar och blåsa	0,623	0,539
Bråck och prolapsus	5,160	0,517
Allmän svaghet, grundad i störd nutrition	4,276	11,061
Kontrakturer och Ankyloser af rheumatisk orsak	9,241	8,093
Slapphet i musklerna af rheumatisk orsak	2,536	2,785
Höft- m. fl. ledgångs-sjukdomar	4,147	3,147
Snedhet i ryggraden och bröstkorgen	3,696	1,348
Ofärdighet i lemmarna efter yttre skador	20,450	17,535
Missbildningar	5,243	3,687
Syphilis	0,043	0,089
Scrofulösa m. fl. sårnader	2,299	1,708
Bensår	5,480	6,564
Kroniska hudsjukdomar	1,419	1,978

Bland de, under detta år af alla klasser approberade, 20,003 ynglingar hafva 1,498, eller 7,5 procent medelst lega afbördat sig beväringspligten. Denna utväg har i olika grad begagnats inom de serskildta länen, mest i Götheborgs och Bohus län, der legokarlarnes antal utgjort 16 procent; dernäst i Stockholms stad 13,7; Elfsborgs län 11,7, Calmar och Blekinge län 10,2; Hallands och Kronobergs län 9; Nerikes och Skaraborgs län 8; Jönköpings och Westmanlands län 7, Stockholms, Östergöthlands, Wermlands, Wester-Norrlands och Norrbottens län 6; Malmöhus och Jemtlands län 4; Upsala, Södermanlands, Stora Kopparbergs och Christianstads län 3; Gefleborgs 2 och minst i Westerbottens län till 1½ procent.

b) *Sammandrag af rapporter rörande sjukvården vid armén.*

Sjukrapport från Kongl. Allmänna Garnisons-sjukhuset för år 1858.

Regementen och Corpser.	Qvarliggande från år 1857.	Inkomne.	Summa.	Utgångne.	Döde.	Qvarliggande till år 1859.	Summa.
Officerare af Kongl. Andra Lif-Gardet	1	—	1	1	—	—	1
» » Svea Artilleri	—	6	6	5	—	1	6
» » Götha »	—	4	4	4	—	—	4
» » Wendes »	1	2	3	3	—	—	3
» » Lif-Regementets Husar-Corps	—	1	1	1	—	—	1
» » Lif-Bevärings-Regementet	1	—	1	1	—	—	1
» » Westgötha »	—	1	1	1	—	—	1
» » Uplands »	—	1	1	1	—	—	1
» » Helsinge »	—	1	1	—	—	1	1
» » Westmanlands »	—	1	1	1	—	—	1
» » Nerikes »	—	3	3	2	—	1	3
» » Norska Kavalleri-Brigaden	1	—	1	1	—	—	1
» » Sappör-Compagniet	—	1	1	1	—	—	1
» » Maj:ts Flotta	—	5	5	4	—	1	5
» Civil-Ingenieurer	—	2	2	1	—	1	2
» Gottlands National-Beväring	—	1	1	1	—	—	1
» Arméen	—	1	1	1	—	—	1
Af Kongl. Svea Lif-Gardet	31	356	387	336	17	34	387
» Lif-Gardet till häst	5	85	90	72	5	13	90
» Andra Lif-Gardet	22	283	305	259	12	34	305
» Svea Artilleri	51	503	554	493	15	46	554
» Fyrverkare-Corpsen	1	21	22	21	—	1	22
» Sappör-Compagniet	1	29	30	26	3	1	30
» Lif-Regementets-Dragon-Corps	—	2	2	2	—	—	2
» Andra Lif-Grenadier-Regementet	—	2	2	2	—	—	2
» Lif-Bevärings-Regementets Korporaler	—	3	3	3	—	—	3
» » » Soldater	—	5	5	4	1	—	5
» Svea Lif-Gardets Beväring	—	1	1	—	1	—	1
» Uplands Regemente	—	12	12	11	1	—	12
» Helsinge Regemente	—	2	2	2	—	—	2
» Westmanlands Regemente	—	4	4	1	3	—	4
» Nerikes Regemente	—	4	4	4	—	—	4
» Norska Skarpskytte-Gardet	3	66	69	54	5	10	69
» Maj:ts Flotta: Kanonierer	1	59	60	52	—	8	60
» » » Rotebåtsmän m. fl.	18	216	234	210	14	10	234
» Telegraf-Corpsen	—	1	1	1	—	—	1
Afskedade	1	47	48	40	7	1	48
Summa	138	1,731	1,869	1,622	84	163	1,869

Sjukdomar.	Qvarliggande från år 1857.	Inkomne.	Summa.	Utgångne.	Döde.	Qvarliggande till år 1859.	Summa.	Mortalitets-procent.
Nervfeber	5	32	37	19	8	10	37	21,62
Gastrisk feber	1	68	69	62	—	7	69	—
Katarrhalfeber	8	67	75	70	—	5	75	—
Rheumatisk feber	1	29	30	27	—	3	30	—
Mässling	—	3	3	3	—	—	3	—
Skarlakansfeber	2	5	7	7	—	—	7	—
Koppor	1	3	4	4	—	—	4	—
Ansigtsros	—	7	7	6	—	1	7	—
Frossa	20	216	236	211	—	25	236	—
Hjerninflammation	1	5	6	2	4	—	6	66,66
Kroniskt hjernlidande	—	1	1	—	1	—	1	100
Congestion till hjerna och ryggmärg	—	8	8	8	—	—	8	—
Kroniskt ryggmärgslidande	1	—	1	1	—	—	1	—
Fallandesot	1	12	13	10	—	3	13	—
Lamhet	—	2	2	2	—	—	2	—
Nevralgier	—	4	4	3	—	1	4	—
Allmän svaghet (Anæmia)	—	1	1	1	—	—	1	—
Halsfluss	1	10	11	11	—	—	11	—
Inflammation i lungor och lungsäckar	10	189	199	163	25	11	199	12,56
Kroniska lungsjukdomar	16	91	107	70	20	17	107	18,69
Inflammation i hjertsäcken	—	6	6	4	1	1	6	16,66
Organiskt hjertfel	—	19	19	15	—	4	19	—
Magflen	—	2	2	2	—	—	2	—
Enkelt magsår	—	3	3	3	—	—	3	—
Mag- och tarm-catarrh	—	31	31	31	—	—	31	—
Inflammation i mage och tarmar	—	27	27	24	1	2	27	3,7
Inflammation i bukhinnan	—	3	3	2	—	1	3	—
Kolerin	—	46	46	46	—	—	46	—
Kolera	—	26	26	12	14	—	26	53,84
Kolik	—	1	1	1	—	—	1	—
Blykolik	—	1	1	1	—	—	1	—
Gulsot	—	16	16	15	—	1	16	—
Kräfta i lefvern	—	1	1	—	1	—	1	100
Cirrhos i lefvern	—	1	1	—	1	—	1	100
Sockersjuka	1	3	4	4	—	—	4	—
Njurstens kolik	—	1	1	1	—	—	1	—
Brights njursjukdom	3	12	15	13	2	—	15	13,33
Vattensot	2	2	4	4	—	—	4	—
Fyllerigalenskap	—	14	14	13	1	—	14	7,14
Skörbjugg	—	6	6	5	—	1	6	—
Kronisk alkoholism	—	12	12	10	1	1	12	8,33
» *rheumatism*	2	10	12	10	—	2	12	—
Näsblod	—	1	1	1	—	—	1	—
Contusion, luxation, sår, bulnad, m. m.	12	166	178	166	3	9	178	1,8
Ögonsjukdom	3	19	22	19	—	3	22	—
Öronsjukdom	—	14	14	12	1	1	14	7,14
Benbrått	2	34	36	27	—	9	36	—
Bensår	11	54	65	56	—	9	65	—
Knäsvulst	—	1	1	—	—	1	1	—
Fettsvulst	1	—	1	1	—	—	1	—
Främmande kropp i matstrupen	—	1	1	1	—	—	1	—
Klumpfot	—	1	1	1	—	—	1	—
Transport	105	1,287	1,392	1,180	84	128	1,392	—

Sjukdomar.	Qvarliggande från år 1857.	Inkomne.	Summa.	Utgångne.	Döde.	Qvarliggande till år 1859.	Summa.	Mortalitets-procent.
Transport	105	1,287	1,392	1,180	84	128	1,392	—
Ofärdighet efter kylskada på tårna	—	1	1	1	—	—	1	—
Tarmbråck	1	5	6	6	—	—	6	—
Åderbråck	—	1	1	1	—	—	1	—
Hæmorrhoidalknölar	—	3	3	3	—	—	3	—
Ändtarmsfissur	—	4	4	3	—	1	4	—
Sjukdom i urinvägarne	1	17	18	14	—	4	18	—
Vattenbråck	—	1	1	—	—	1	1	—
Kroniska hudsjukdomar	4	78	82	80	—	2	82	—
Venerisk sjukdom	32	389	421	390	—	31	421	—
Summa sjukdomar	143	1,786	1,929	1,678	84	167	1,929	—
Under året inkomne personer	—	1,731	—	—	—	—	—	—
» » utgångne	—	—	—	1,622	—	—	—	—
Summa personer	138	1,731	1,869	1,622	84	163	1,869	4,49

Antal underhållsdagar under året . . . . . 59,020.
Medeltal sjuke per dag . . . . . 161,69.
Medeltal underhållsdagar på hvarje person . . . . 31,57.
» » » » sjukdom . . . . 30,59.

Tabell öfver månadtliga omsättningen inom sjukpersonalen på Sjukhusets båda afdelningar för år 1858.

Månad.	Inkomne sjuka.	Utgångne.	Döde.	Medeltal af sjuke på dag.	Underhålls-dagar.	Medeltal af inkomne på dag.	Medeltal af utgångne hvar femte dag.	Ordningsföljd mellan måna-derna från maximum till minimum af sjuktillförsel.
Januari	122	98	7	157,41	4,880	3,93	16,33	Maj.
Februari	90	98	4	160,89	4,505	3,21	16,33	Oktober.
Mars	120	114	6	164,35	5,095	3,87	19	Augusti.
April	124	108	5	157,46	4,724	4,43	18	November.
Maj	193	191	11	175,03	5,426	6,22	31,83	Juni.
Juni	157	152	9	167,5	5,025	5,23	25,33	September.
Juli	116	144	7	127,00	3,937	3,74	24	December.
Augusti	179	131	6	148,83	4,614	5,77	21,83	April.
September	143	139	13	159	4,770	4,43	23,16	Januari.
Oktober	182	178	6	159,87	4,956	5,87	29,66	Mars.
November	172	124	7	173,13	5,194	5,19	20,66	Juli.
December	133	145	3	190,13	5,894	4,29	24,16	Februari.
Summa	1,731	1,622	84	161,69	59,020	4,74	22,52	

Afskedade under år 1858.

	Af Kgl. Svea Lif-Garde.	Af Kgl. Andra Lif-Gardet.	Af Kgl. Svea Artilleri.	Summa.
För Fallandesot	3	1	1	5
» Lungsot	6	3	9	18
» Organiskt hjertfel	1	2	2	5
» Kroniskt underlifslidande (kräfta i lefvern)	—	—	1	1
» Bukvattensot	1	—	—	1
» Brights njursjukdom	2	—	1	3
» Sockersjuka	1	—	—	1
» Kronisk rheumatism	—	1	1	2
» Enögdhet	1	—	—	1
» Tarmbråck	1	—	1	2
» Höftsjuka	—	1	—	1
» Ofärdighet efter fractur af lårbenshalsen	—	—	1	1
» Bensår	—	1	1	2
» Åderbråck	—	—	1	1
» Benröta i fotlagsbenen	—	—	1	1
» Förlust af tår genom kylskada	—	—	1	1
» Ofärdighet i fötterna	—	1	—	1
Summa	16	10	21	47

Tabell öfver de på Medicinska afdelningen inkomne sjukdomarnes fördelning mellan de särskilda korpserna samt öfver deras underhållsdagar (år 1858).

Sjukdomar.	Officerare.	Svea Lif-Gardet.	Lif-Gardet till häst.	Andra Lif-Gardet.	Svea Artilleri.	Ingenieur-Corpsen.	Fyrverkare-Corpsen.	Norska Skarpskytte-Gardet.	Lif-Bevärings-Regementet. Korporaler.	Lif-Bevärings-Regementet. Soldater.	Kongl. Maj:ts Flotta. Kanonierer.	Kongl. Maj:ts Flotta. Båtsmän.	Främmande corpser.	Summa vårdade sjukdomar.	Summa underhållsdagar.	Medeltal af underhållsdagar.
Nervfeber	—	8	1	5	4	—	—	6	—	—	2	7	4	37	1,241	33,5
Gastrisk feber	—	6	—	7	27	1	4	7	—	—	4	11	2	69	1,273	18,44
Katarrhalfeber	—	9	1	3	32	1	3	1	—	—	2	22	1	75	1,634	21,73
Rheumatisk feber	—	3	—	8	10	2	1	—	—	—	1	5	—	30	743	24,76
Mässling	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	44	14,66
Skarlakansfeber	—	—	5	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	7	86	12,3
Koppor	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	1	—	4	20	5,0
Ansigtsros	—	2	—	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	7	119	17,0
Frossa	—	65	7	37	58	4	3	3	—	—	11	48	—	236	4,480	18,98
Hjerninflammation	—	2	2	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	6	75	12,5
Kroniskt hjernlidande	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	10	—
Congestion till hjerna och ryggmärg	—	2	—	1	2	—	1	—	—	—	—	2	—	8	179	22,37
Kroniskt ryggmärgslidande	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	171	—
Fallandesot	—	7	1	1	3	—	—	—	—	—	—	1	—	13	813	62,53
Lamhet	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	37	18,5
Nevralgie	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	4	219	54,75
Allmän svaghet (Anæmia)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	13	—
Halsfluss	—	2	—	3	4	—	—	2	—	—	—	—	—	11	154	14,0
Inflammation i lungor och lungsäckar	—	44	3	35	58	3	1	9	—	1	3	37	5	199	4,645	23,29
Kroniska lungsjukdomar	1	22	4	27	29	2	1	—	—	—	2	19	—	107	5,820	54,48
Inflammation i hjertsäcken	—	2	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	6	284	47,33
Organiskt hjertfel	—	3	—	5	4	—	—	1	—	—	4	1	1	19	1,034	54,42
Magfien	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	32	16,0
Enkelt magsår	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	3	144	48,0
Inflammation i mage och tarmar	1	5	1	2	6	—	1	—	—	1	—	9	1	27	816	30,22
Mag- och tarm-catarrh	1	8	—	4	8	—	—	1	—	—	2	6	1	31	399	12,87
Inflammation i bukhinnan	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	113	37,66
Cholerine	1	16	—	7	12	6	—	1	—	—	—	3	—	46	560	12,17
Cholera	—	4	—	4	9	3	—	3	—	—	—	2	1	26	233	8,96
Kolik	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	14	—
Blykolik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	15	—
Gulsot	—	1	—	1	3	—	2	6	—	—	—	3	—	16	306	19,12
Kräfta i lefvern	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	55	—
Cirrhos i lefvern	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	20	—
Sockersjuka	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	4	410	102,5
Njurstenskolik	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Brights njursjukdom	—	3	—	2	3	—	—	—	—	—	—	6	1	15	717	47,8
Vattensot	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	4	246	82,0
Fyllerigalenskap	—	7	1	3	2	—	1	—	—	—	—	—	—	14	94	6,71
Skörbjugg	—	1	—	1	2	—	—	—	—	—	—	2	—	6	170	28,33
Kronisk alkoholism	—	7	—	—	4	—	—	—	1	—	—	—	—	12	295	24,58
Kronisk rheumatism	—	—	1	7	3	—	—	—	—	—	—	1	—	12	792	66,0
Näsblod	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	10	—
Summa	5	239	30	171	299	22	19	42	1	3	31	193	18	1,073	28,527	26,57

Tabell öfver månadtliga omsättningen af de på Medicinska afdelningen intagne sjukdomarne år 1858.

Sjukdomar.	Qvarliggande från år 1857.	Jan.		Febr.		Mars.		April.		Maj.		Juni.		Juli.		Aug.		Sept.		Okt.		Nov.		Dec.		Summa.	
		Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.
Nervfeber	5	3	—	2	—	1	—	3	1	2	1	—	1	—	—	4	2	4	2	2	—	2	—	9	1	37	8
Gastrisk feber	1	1	—	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	6	—	10	—	11	—	10	—	11	—	15	—	69	—
Katarrhalfeber	8	9	—	8	—	12	—	6	—	6	—	2	—	4	—	5	—	2	—	2	—	4	—	7	—	75	—
Rheumatisk feber	1	1	—	2	—	1	—	1	—	1	—	7	—	6	—	3	—	1	—	2	—	1	—	3	—	30	—
Mässling	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Skarlakansfeber	2	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—
Koppor	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	4	—
Ansigtsros	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	3	—	7	—
Frossa	20	18	—	14	—	11	—	10	—	19	—	17	—	5	—	9	—	33	—	28	—	34	—	18	—	236	—
Hjerninflammation (Emollitio cerebri alba)	1	1	1	—	—	1	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	6	4
Kroniskt hjernlidande	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1
Congestion till hjerna o. ryggmärg	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	4	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	8	—
Kroniskt ryggmärgslidande	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Fallandesot	1	—	—	1	—	—	—	—	—	3	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	2	—	1	—	13	—
Lamhet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
Nevralgier	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4	—
Allmän svaghet (Anæmia)	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Halsfluss	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	4	—	—	—	3	—	11	—
Inflammation i lungor o. lungsäckar	10	7	2	7	1	11	2	31	2	40	8	34	5	9	—	13	1	9	2	6	—	13	2	9	—	199	25
Kroniska lungsjukdomar	16	12	4	7	1	9	2	5	1	12	2	3	1	6	5	8	—	8	1	10	1	7	2	4	—	107	20
Inflammation i hjertsäcken	—	—	—	2	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	6	1
Organiskt hjertfel	—	1	—	1	—	2	—	1	—	1	—	2	—	1	—	3	—	1	—	3	—	2	—	1	—	19	—
Magfien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—
Enkelt magsår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Inflammation i mage och tarmar	—	2	—	2	—	1	—	2	—	1	—	5	1	1	—	3	—	2	—	2	—	4	—	2	—	27	1
Mag- och tarm-katarrh	—	2	—	—	—	—	—	5	—	5	—	5	—	2	—	—	—	2	—	4	—	4	—	2	—	31	—
Inflammation i bukhinnan	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—
Cholerin	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	9	—	10	—	22	—	2	—	—	—	46	—
Cholera	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	1	11	5	10	5	3	2	—	—	26	14
Kolik	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Blykolik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
Gulsot	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2	—	—	—	3	—	2	—	—	—	—	—	2	—	5	—	16	—
Kräfta i lefvern och magen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Cirrhos i lefvern	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Sockersjuka	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4	—
Njurstenskolik	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Brights njursjukdom	3	5	—	2	—	1	—	2	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	15	2
Vattensot	2	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—
Fyllerigalenskap	—	—	—	—	—	1	—	2	—	2	—	—	—	1	—	5	1	1	—	1	—	1	—	—	—	14	1
Skörbjugg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	6	—
Kronisk alkoholism	—	—	—	2	—	2	—	—	—	1	—	4	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	1	12	1
Kronisk rheumatism	2	1	—	—	—	2	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	—	12	—
Näsblod	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Summa	76	76	7	59	2	60	6	73	5	106	11	91	10	53	6	82	6	98	12	112	6	99	7	88	2	1,073	80
Medeltal af inkomne på dag	—	2,45	—	2,30	—	1,93	—	2,43	—	3,41	—	3,03	—	1,70	—	2,64	—	3,26	—	3,61	—	3,3	—	2,83	—	2,93	—

Anmärkningar till redogörelsen för Medicinska Afdelningen.

På Afdelningen för invärtes sjuke hafva under året 1,000 personer blifvit vårdade. Af dessa hafva 792 blifvit utskrifna friska och förbättrade, 36 afskedade, 80 döde. 92 qvarligga till nästa år.

För invärtes afdelningen blir dödlighets-procenten sålunda 8,2. Afdragas åter från räkningen de som aflidet inom de tre första dygnen på sjukhuset, nemligen 20 stycken, så nedsättes den för sjukhuset ovanligt stora dödligheten från 8,2 till 6,12. Dessa 20 hafva aflidit af följande sjukdomar och inom nedanstående tider, neml.:

inom	12	timmar	af Meningit	1	af Cholera	3 . . .	4.
»	24	»	af Pneumoni	1	af Cholera	6 . . .	7.
»	36	»	af Febr. typhoid.	1	af Meningit	1 . . .	2.
»	»	»	af Pleuropneumon.	1	af Cholera	1 . . .	2.
»	48	»	af Pneumoni	1	af Cholera	1 . . .	2.
»	60	»	af Pneumoni	1	. . . . .		1.
»	71	»	af Pneumoni	2	. . . . .		2.
						Summa	20.

Till den stora dödligheten hafva isynnerhet bidragit de många dödsfallen bland dem som lidit af bröstinflammationer, kroniska bröstsjukdomar, nervfeber och kolera.

Nervfeber har förekommit i sporadiska fall under hela året, med undantag af Juni och Juli, under hvilka månader ingen nervsjukdom inkom.

Fjerdedelen af fallen förekomma visserligen under December och flertalet af dessa inom samma corps, Norska Skarpskytte-Gardet, der sjukligheten samtidigt var ovanligt stor. Någon epidemi uppkom emedlertid icke.

Flertalet af nervfebersjuka har haft complication med bronchit och 2 med pleuretiskt exsudat.

Rheumatisk feber. Under denna rubrik upptages såväl den egentliga rheumatiska febern (6 fall), som den acuta ledgångs-rheumatismen (19 fall) och den muskulära (5 fall).

Mässling. De tre fallen af denna utslagsfeber inträffade, såsom tabellerna närmare utvisa, på olika tider inom olika corpser.

Skarlakansfeber. Af de 7 hithörande sjuka tillhörde 5 samma trupp, nemligen Kongl. Lif-Gardet till Häst. Två af dessa qvarlågo från förra året, 2 inkommo i Januari och 1 i Februari. Under Januari inkom dessutom en från Svea Artilleri och en från Fyrverkare-Corpsen, hvarefter inga flera inkommo för denna feber.

Koppor förekommo endast hos 4 patienter från olika regementen och vid olika tider.

Frossorna voro minst talrika under Juli och Augusti. Under de tre följande månaderna voro de deremot talrikast. Följande tabell torde åskådligast framställa årstidens inflytande på deras freqvens och typ.

Månad.	Qvotidiana.	Tertiana.	Qvartana.	Irregularis.	Summa.	Anteckn. complication med physconia lienis.
Qvarliggande från 1857	10	2	3	5	20	7
Januari	8	4	5	1	18	14
Februari	5	6	3	—	14	6
Mars	4	4	2	1	11	6
April	4	4	2	—	10	2
Maj	7	9	2	1	19	—
Juni	6	7	4	—	17	—
Juli	1	3	1	—	5	—
Augusti	2	3	3	1	9	1
September	4	4	24	1	33	3
Oktober	9	3	15	1	28	3
November	13	3	16	2	34	12
December	6	3	7	2	18	6
Summa	79	55	87	15	236	60

Den qvartana typen var sålunda den vida öfvervägande under den tid då frossorna vore mest freqventa. Under den öfriga tiden var den qvotidiana typen den förherrskande. Antalet sjukdomsfall på de serskildta corpserna utvisa tabellerna. De under senhösten inkomna frossorna vore oftast recidiver och visade sig serdeles rebelliska.

Hjerninflammation har förekommit i få och spridda fall. Af 6 dogo 4.

De under *chroniskt hjernlidande* upptagne, och efter 10 dagars vistelse på sjukhuset aflidne, hade sin grund i Emollitio Cerebri alba.

Lamhet. Hos de tvänne under denna rubrik upptagne sjuka kunde sjukdomens egentliga beskaffenhet ej med säkerhet uppdagas, men bestod sannolikt i hjernblödning.

Af *Halsfluss* hafva egentligen blott 9 fall inkommit.

Inflammation i lungor och lungsäckar. Följande schema torde åskådligast framställa såväl deras ömsesidiga förhållande, som deras större eller mindre benägenhet att angripa den ena eller andre sidan, samt deras inflytande på dödligheten, såvidt detta af det jemförelsevis ringa antalet, låter sig göra:

Sjuke uti:

	Dextra.	Sinistra.	Bilateralis.	Summa.
Pneumonia	87	52	19	158
Pleuropneumonia . .	10	12	5	27
Pleuritis	6	6	2	14
Summa	103	70	26	199

Döde uti:

Pneumonia	9	4	3	16
Pleuropneumonia . .	4	1	1	6
Pleuritis	—	1	2	3
Summa	13	6	6	25

Största antalet af hithörande sjuka har inkommit från Svea Artilleri, nemligen 58, dernäst från Svea Lif-Garde 44, såsom tabellerna närmare utvisa.

Chroniska lungsjukdomar. Dessa hafva i 26 fall bestått i chronisk Bronchit, hvilken hos 21 varit enkel, men varit complicerad med Emphysema Pulmonum i 2 fall, med Pericardit och Lungoedem i 1, med Hjerthypetrophie i 1, och med Frossa i 1. De öfriga chroniska lungsjukdomarne hafva utgjorts af Emphysema pulmonum ett fall och resten af lungsot, hvilken sednare sjukdom varit complicerad med frossa i 7 fall, med frossa och Brightska njurdegenerationen i 1, med congestion till lungorna i 6, Pyopnenmothorax i 2, med morbus Brightii i 3, med cholerine i 1, med chancre i 1.

De fleste fallen af *Inflammation i hjertsäcken* hafva endast utgjort complication till andra sjukdomar, mest bröstinflammation.

Af *Magflen* hafva många flera lidit än som af tabellerna synes. I dessa äro blott de upptagna, hos hvilka åkomman ej kunnat anses såsom beroende af annan sjukdom.

Inflammation i mage och tarmar. Dessa hafva med undantag af några få fall, intresserande nedra delen af tarmkanalen, alla varit chroniska och hafva utgjorts af Gastritis hos 4, Gastro-Entero-Colitis hos 17 och Colitis hos 6.

Under rubriken *Mag- och Tarm-catarrh* äro uppförde 20 med diarrhé och 11 med gastricism, hos hvilka alla febril reaction saknats.

Cholera. Under denna epidemi inkommo 31 cholera-sjuka. Vidare insjuknade på sjukhuset i cholera tvänne för andra åkommor hitkomne sjuke. — Hela summan af cholerasjuke utgör sålunda 33, af hvilka 21 afledo. Från Lif-Gardet till Häst.

Fyrverkare- och Kanonier-corpserna inkommo inga i cholera. Med undantag af ett fall (på Uplands regemente) som inträffade i Juni, inkommo de öfriga under tiden från den 28 Augusti till den 21 November.

De i cholera sjuke och döde tillhörde följande corpser:

Af Kongl.	Svea Lif-Garde	vårdade	6	döde	4.
» »	Andra Lif-Garde	»	7	»	5.
» »	Svea Artilleri	»	9	»	4.
» »	Sappör-Compagniet . . .	»	4	»	3.
» »	Norska Skarpskytte-Gardet .	»	3	»	2.
» »	Uplands regemente . . .	»	1	»	1.
»	Rotebåtsmän	»	3	»	2.
		Summa vårdade	33	döde	21.

Af dessa hafva likväl 7 aflidit innan de blifvit i dagrapporterna upptagna, emedan de samtligen inkommit efter dessas afslutande för dagen och aflidit före tiden för afslutandet af nästa dagrapport.

Den verkliga dödsprocenten för choleran blir alltså, 63,63. Af alla de vårdade hafva 10 aflidit inom 12 timmar efter inkomsten på sjukhuset, 7 inom 24, 1 inom 36 och 1 inom 48. De öfrige som öfverlefvat de 2 första dygnen, hafva aflidit i cholera-typhoid.

(Sjukhus-Läk. *O. Sylvén*).

Anmärkningar för den Chirurgiska Afdelningen.

På den Chirurgiska Afdelningen hafva under år 1858 enligt ofvanstående tabell blifvit vårdade 856 sjukdomsfall;

af dessa voro qvarliggande från år 1857	67.	
» » » intagne under år 1858	789.	856.
och af dessa hafva aflidit	4.	
» » » utskrifvits	781.	
och voro qvarliggande till 1859	71.	856.

De sjukdomsfall, som i rapporten finnes upptagne som utgångne under den gemensamma rubriken »Contusioner, Luxationer» m. m., kunna specificeras närmare sålunda:

Contusioner	51.
Contunderade, skurna, huggna samt skottsår	33.
Bulnader	55.
Ledvridningar (Luxatio humeri)	2.
Ledvrickningar	5.

Kylskada	1.
Bränskada	1.
Nageltrång och fulslag	9.
Knäsvullnad (Synovit. genu chronica)	5.
Benröta	4.
Summa	166.

Alla dessa hafva till större delen varit af temligen lindrig natur. Bland contusionerne hafva visserligen flere träffat hufvudet, dock utan att några framstående hjernsymptomer dervid infunnit sig. 13 st. af dem hafva interesserat ena testis. Af kylskador har endast ett fall inträffat.

Ögonsjukdomarne utgjordes af hufvudsakligast enkla conjunctiviter, och 2:ne fall af tårfistlar, några kroniska choroiditer, samt 1 fall af kataracta traumatica å ena ögat.

Öroninflammationerna hafva alla intresserat de yttre hörselvägarne, med undantag af en, der dödlig utgång följde.

Benbrotten kunna så specificeras:

Fractura	costarum	2.	
»	spinæ scapulæ	1.	
»	claviculæ	3.	
»	humeri	1.	
»	radii	1.	
»	digitorum man.	7.	
»	colli femoris	1.	
»	anticruris	4.	
»	fibulæ	7.	27.

Nästan alla fracturer ha varit enkla; endast de på fingrarne några gånger complicerade.

Af *Bensåren* hafva ej mindre än 29 tillhört Kongl. Svea Artilleri-regemente; de hafva ej erbjudit något af intresse.

Sjukdomarne i *urinvägarne* hafva utgjorts af några få fall af acuta cystiter och retentio urinæ spastica, samt 6 fall af organiska urinrörsförträngningar, der kur åstadkommits medelst begagnande af solida sonder i stigande skala.

Hudsjukdomarne hafva till ett antal af 60 utgjorts af Scabies och Ecthyma, och hafva de till aldra största delen varit från Kongl. Andra Lifgardet och Kongl. Svea Artilleri-regemente; derjemte hafva förekommit spridda fall af erythema, herpes, eczema, pemphigus chronicus, impetigo capitis, acne samt ett fall af tinea favosa capitis. De hafva ej erbjudit något af intresse.

För den *veneriska* sjukdomen afgifves särskild rapport; här meddelas följande korta utdrag ur densamma.

Antalet af de för *venerisk* sjukdom under året vårdade utgör 421, hvaraf 32 voro qvarliggande från 1857 och 389 inkommit under år 1858. Botade hafva ut-

gått 390 och vid årets slut voro qvarliggande till 1859 31. Af de inkomne hafva 343 företett endast *priminära symptomer*, 13 derjemte secundära och 5 tertiära symptomer. Af de inkomne 28 recidiverna hafva 18 förut å sjukhuset blifvit behandlade. Recidiv-procenten för de under året inkomne blir sålunda 7,19. Af de utskrifne hafva 64 undergått invärtes merkuriel-behandling, 11 utvärtes genom smörjkur, 11 både in- och utvärtes, samt 304 genomgått lokalbehandling och andra kurer. Underhållsdagarne för de botade ha varit 14,446, således för hvarje botad i medeltal 37,04.

Beträffande slutligen de å den Chirurgiska Afdelningen under året döde, angifver den summariska rapporten, att 3:ne aflidit under rubriken »Contusioner m. m.» samt en af öronsjukdom.

(Sjukhus-Läk. *C. A. Haak*).

Allmänna Garnisons-sjukhusets utgifter för år 1858 hafva varit följande:

	R:mt R:dr öre.
Aflöning till tjenstemän och betjening	16,155: 39.
Mathållning för de sjuke	18,859: 99.
» för sjukbetjeningen	1,593: 30.
Medikamentskostnad inom sjukhuset	3,647: 59.
» för kaserner och permitteradt manskap	3,904: 15.
Apothekarens och apotheksdrängens aflöning och öfrige förmåner	1,154: 5.
Dagliga förbrukningsartiklar och förbinderi-persedlar inom sjukhuset samt förbinderiet inom kasernerne	1,941: 27.
Inventariers upphandling och underhåll	1,965: 11.
Ved	4,166: —
Lyshållning	1,429: 93.
Diverse utgifter	2,737: 75.
Byggnadernas underhåll till inre delar	458: 77.
Indragningsstaten	525: —
Summa	58,538: 30.

Sjukvården inom kasernerna omfattar en ganska stor numerär såsom af nedanstående redovisning förde i kasernen botade sjuka inhämtas.

	Svea Lifgardet.	Andra Lifgardet.	Lifgardet till häst.	Svea Artilleri.	Sappörkomp.	Summa.
Remittent eller gastrisk feber	16	27	27	11	2	83
Exanthematisk feber	2	1	—	—	—	3
Intermittent feber	293	166	91	116	32	698
Bröstinflammation och akut Bronchitis	78	73	80	25	12	268
Rödsot	24	—	—	—	—	24
Cholera	1	—	—	—	—	1
Cholerin	6	—	—	7	1	14
Diarrhéer	175	72	34	53	9	343
Gulsot	2	1	1	1	—	5
Kardialgi och Gastricism	27	—	—	—	3	30
Lungsot eller annan kronisk bröstsjukdom	90	11	2	—	—	103
Kronisk rheumatism och gikt	78	21	1	12	7	119
Fallandesot	3	—	—	—	—	3
Fyllerigalenskap	3	—	2	—	—	5
Ögon- eller öronsjukdomar	7	1	—	3	—	11
Kontusion, sår eller andra kirurgiska åkommor	224	154	46	102	33	559
Kronisk utslags-sjukdom	3	1	—	3	1	8
Venerisk sjukdom	9	10	1	—	1	21
Summa	1,041	538	285	333	101	2,298
			2,298			

Inom Lifgardets till häst kasern hafva under året 4 man afiidit, nemligen 1 af lungsot och 3 i febersjukdom, och inom Svea Artilleri-kaserner hafva 2:ne dödsfall ägt rum, ett af lungsot och ett af fyllerigalenskap.

Medikamentskostnaden för Lifgardes-regementena och Artilleriet utgår från Garnisonssjukhusets anslag, för hvilket redan är redogjordt, men för Sappörkompaniet af särskildt statsanslag, från hvilket 197 R:dr 37 öre r:mt för läkemedel inom kasernen anvisats. Medikamenter hafva derförutom utdelats till många frossjuka, som icke blifvit sjukrapporterade, utan, oaktadt sjukdomen, fortfarit med sin tjenstgöring. Samma förhållande har egt rum, då den åkomma för hvilken läkarevård sökts varit af den lindriga beskaffenhet, att den icke medfört otjenstbarhet.

(Öfverfältläkaren m. m. *P. O. Liljevalch*).

Bland *Kongl. Kadett-korpsens* personal hafva förekommit 301 sjukdomsfall, af hvilka 297 öfvergått till helsa, 2:ne haft dödlig utgång, 1 afgått att vårdas i hemmet och en fortfor under vård till 1859.

Årets 8 första månader företedde ovanligt godt helsotillstånd. Frossorna, annars så talrika om vårarne, uteblefve denna vår nästan helt och hållet, och förekommo först i September, hvarefter de allt mera tilltogo så väl i extensitet som i benägenhet att recidivera; sednare på hösten antogo de verklig epidemisk karakter. Utom det utförda, förekom ett stort antal lindrigare former upptagne bland gastricismer. Diarrhéer inträffade på vanlig tid under och efter rötmånaden. — Halsfluss och katarrher herrskade dels i början, dels mot slutet af året.

Bland Båtsmanskommenderingen samt lägre tjenstepersonalen har äfven under sednare halfåret sjukligheten varit betydlig, och hafva bland dessa förekommit ett fall typhus, och i öfrigt frossor, lunginflammationer, rheumatismer och diarrhéer. Kostnaden för läkemedel åt dem ingår i den uppgifna summan.

(Reg.-Läk. D:r *Ståls* rapport).

Garnisonen i Göteborg. Ifrån år 1857 qvarliggande 29; under året insjuknade 779 uppgår sjukpersonalen till 808, af hvilka 756 tillfrisknat, 4 aflidit och 48 äro qvarliggande till år 1859. Sjukdomarnas antal har utgjort 1,261. Högsta antalet sjuke på dag, i November, var 64; lägsta i Oktober 24. Sjuktillförseln störst i Juni 109, minst i September 47; största medeltal sjuke på dag November 55,06, minsta i Januari 32,67; medeltal hela året 39. Dödsfallens antal utgör 0,49 proc. af sjukpersonalen och 0,32 proc. af sjukdomsfallens. Antalet sjukdagar 14,295, fördeladt på sjukpersonalen, gifver 17,67 dagar för hvarje sjuk, och 11,33 för hvarje sjukdomsfall.

Frossornes antal, *110*, är att fördela på *52* personer. De förekommo under årets alla månader. *Catarrher* och *Bronchiter* voro allmänt gångbara i Oktober och November; *Pneumonier* och *Pleuresier* mest i Mars och December; *Utslagsfebrarna* utgjordes af variolæ och varioloider. (Reg.-Läk. D:r *Brinks* rapport).

Wendes Artilleri-Regementes Garnison i Christianstad har haft en sjukpersonal af 198 man, ibland hvilka förekommit 207 sjukdomsfall, nemligen 10 qvarliggande ifrån år 1857 och 197 under året tillkomne. Af dessa hafva 190 blifvit till helsan återställde, 4 ändats dödligt och 13 äro under fortvarande behandling till år 1859.

(Reg.-Läk. D:r *P. H. Collins* rapport).

Vid *Depôt-batterierna* och *Garnisons-kompagniet* i Landskrona hafva förekommit 92 sjukdomsfall, af hvilka 85 blifvit till helsan återställde, 3 ändats dödligt och 4 äro qvarliggande till 1859. (Ö. F. L. D:r *Bågenholms* rapport).

Kronprinsens Hussar-regemente. Med 10 qvarliggande ifrån år 1857, och 325 under året insjuknade, har antalet sjukdomar utgjort 333, deraf 311 blifvit till helsan återställde, 6 afpolletterats till behandling å kurhuset i Lund; 3 hafva ändats dödligt och 13 äro under fortsatt vård till år 1859.

(Reg.-Läk. D:r *Müllerns* rapport).

Depot-batteriet i Hernösand af *Svea artilleri-regemente*, manskapets familjer inberäknade, har haft 43 sjukdomsfall, af hvilka 36 blifvit behandlade i kasern eller hemvisten och 7 å lasarettet. Af dessa hafva 39 blifvit återställde till helsan, 1 aflidit och 3 fortforo till behandling. Medikamentskostnaden har utgjort R:mt 88 R:dr 64 öre.

Sammandrag af rapporter rörande sjukdomsförhållandet vid Kongl.

Sjukdomar.	Kongl. Kadett-Corpsen.						
	Qvar ifrån år 1857.	Tillkomne.	Summa.	Öfvergångne till helsa.	Dödligt ändade.	Qvar till år 1859.	Summa.
Febrar: remittenta, gastriska, nerv-, typhus	—	14	14	10	2	1*1*	14
» » enkla, katarrhal-, rheumatiska, ros	—	33	33	33	—	—	33
» intermittenta	—	54	54	54	—	—	54
» utslags- (koppor, skarlak. nässel)	—	—	—	—	—	—	—
Inflammationer: i hjernan	—	—	—	—	—	—	—
» i respirations-organerne	—	1	1	1	—	—	1
» i ledgångarna	—	1	1	1	—	—	1
» i andra organer	—	—	—	—	—	—	—
» Angina tonsillaris	—	44	44	44	—	—	44
» » parotid.	—	1	1	1	—	—	1
Gastricism, Cardialgie, Dyspepsie	—	39	39	39	—	—	39
Diarrhé, Kolik, Obstruction	—	50	50	50	—	—	50
Dysenteri	—	—	—	—	—	—	—
Kronisk rheumatism	—	2	2	2	—	—	2
Kroniska bröstsjukdomar	—	—	—	—	—	—	—
» underlifslidanden	—	—	—	—	—	—	—
Convulsioner, Svindel, Kongestion	—	—	—	—	—	—	—
Fyllerigalenskap och Alkoholism	—	—	—	—	—	—	—
Apoplexie, Paralysie, Epilepsie	—	—	—	—	—	—	—
Melæna	—	—	—	—	—	—	—
Kroniska hudsjukdomar (skabb)	—	13	13	13	—	—	13
Sjukdomar i urinvägarne	—	—	—	—	—	—	—
Bråck	—	—	—	—	—	—	—
Panaritium	—	1	1	1	—	—	1
Rötsår, bulnader och bölder	—	19	19	19	—	—	19
Bensår	—	—	—	—	—	—	—
Benbrott och ledvridningar	—	11	11	11	—	—	11
Utvärtes och lokala skador och åkommor	—	18	18	18	—	—	18
Syphilis	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	301	301	297	2	1*1*	301

Antal underhållsdagar . . . . . 2,627.
Medeltal sjuke på dag . . . . . 7,2.
Medikamentskostnad . . . . S:a R:mt R:dr 1,449: 22.
» på dag . . » » » — 55.
Corpsens styrka . . . . . 200.

* Hemförlofvad.

Kadett-Corpsen samt Garnisonerna i städer utom Stockholm år 1858.

Garnisonen i Götheborg (Götha Artilleri-Reg. m. m.)							Garnisonerna i Christianstad o. Landskrona (Wendes Artill.-Regemente).							Garnisonen i Malmö m. fl. st. (Kronprinsens Husar-Regemente.						
Qvar ifrån år 1857.	Tillkomne.	Summa.	Öfvergångne till helsa.	Dödligt ändade.	Qvar till år 1858.	Summa.	Qvar ifrån år 1857.	Tillkomne.	Summa.	Öfvergångne till helsa.	Dödligt ändade.	Qvar till år 1859.	Summa.	Qvar ifrån år 1857.	Tillkomne.	Summa.	Öfvergångne till helsa.	Dödligt ändade.	Qvar till år 1859.	Summa.
5	82	87	81	1	5	87	4	34	38	34	3	1	38	2	10	12	10	1	1	12
2	153	155	154	—	1	155	—	14	14	14	—	—	14	1	30	31	31	—	—	31
—	110	110	107	—	3	110	4	95	99	98	—	1	99	—	22	22	22	—	—	22
1	21	22	22	—	—	22	—	3	3	—	—	3	3	—	3	3	3	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
1	61	62	57	1	4	62	3	13	16	14	2	—	16	3	44	47	44	—	3	47
—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
1	26	27	27	—	—	27	—	8	8	8	—	—	8	—	16	16	16	—	—	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8	8	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	—	—	2
—	3	3	3	—	—	3	—	4	4	4	—	—	4	—	4	4	3	—	1	4
—	89	89	88	—	1	89	—	11	11	11	—	—	11	—	43	43	43	—	—	43
—	3	3	2	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	37	37	37	—	—	37	—	4	4	3	—	1	4	—	12	12	11	—	1	12
3	18	21	13	2	6	21	1	7	8	7	—	1	8	—	5	5	1	2	2	5
—	24	24	24	—	—	24	—	3	3	3	—	—	3	—	7	7	7	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	—	—	2
—	5	5	5	—	—	5	—	2	2	2	—	—	2	—	4	4	4	—	—	4
—	4	4	3	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—	2	3	5	2*) 2	—	1	5
—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
2	8	10	9	—	1	10	—	3	3	3	—	—	3	—	7	7	5	—	2	7
—	6	6	6	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1
—	5	5	4	—	1	5	—	2	2	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	4	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	24	25	24	—	1	25
3	6	9	7	—	2	9	1	6	7	7	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—
—	11	11	10	—	1	11	—	2	2	2	—	—	2	—	9	9	9	—	—	9
6	412	418	408	—	10	418	4	48	52	44	2	6	52	—	52	52	50	—	2	52
5	148	153	142	—	11	153	—	18	18	16	—	2	18	1	13	14	6**)8	—	—	14
29	1,232	1,261	1,209	4	48	1,261	19	280	299	277	7	15	299	10	325	335	318	3	14	335

		. . . . .	14,295.
		. . . . .	39.
		. . . . . R:mt R:dr	2,258: 55.
På dag	»	»	— 15,7.
Götha Artilleri-regemente . .			760 man.
Af Kronprinsens Husar-reg. .			25 »
Invalider			16 »
Fångbevakning			100 »
Beväringsmanskap			115 »

Christianstad.

(Sjukes antal 207) . . .			4,845.
. . . . .			13,27
. . . . R:dr	R:mt		1,019: 10.
På dag .	»	»	— 21.
. . . . .			600.

Landskrona.

(Sjukantalet 92)			1,915.
Medeltal sjuke på dag .			5,2.
Med.-kostnad R:mt	R:dr		357: 85.
»	per dag		— 18,7.
Personalens styrka (omkr.)			190 m.

. . . . .			3,111.
. . . . .			8,5.
. . . . .			600.

(Halfva styrkan under 10 månader permitterad).

*) Afskedade.
**) Afpolletterade.

Sammandrag af rapporter rörande Sjukvården vid indelta

	Befäls-Möten.											Exercis-sqvadroner och Rekryt-möten.										
	Personalens styrka.	Antal mötesdagar.	Antal sjuke.	Antal sjukdagar.	Medeltal sjuke på dag.	Döde.	Afpolletterade till sjukhus.	Qvar vid mötets slut.	Friske.	Medikam:ts-kostnad. Räkningarnes belopp.	Per dag.	Personalens styrka.	Antal mötesdagar.	Antal sjuke.	Antal sjukdagar.	Medeltal sjuke på dag.	Döde.	Afpolletterade till sjukhus.	Qvar vid mötets slut.	Friske.	Medikaments-kostnad. Räkningarnes belopp.	Per dag.
										R. ö.	öre.										R:dr. ö.	öre.
Lif-reg. Dragon-korps .	114	10	12	49	4,3	—	1	—	11	27 16	55,4	64	90	73	375	3	—	1	—	72	151 5	40,2
» Husar » . .	99	10	5	24	2,4	—	—	—	5	32 12	133,8	64	90	46	237	2,6	—	—	—	46	91 55	38,6
Smålands Hussar-regemente	103	10	5	22	1,1	—	—	—	5	6 49	29,5	63	90	70	273	3,0	—	—	—	70	106 78	30,1
Skånska » »	194	10	18	61	6,1	—	—	6	12	38 31	62,8	71	150	68	485	3,2	—	—	2	66	217 12	44,9
» Dragon »	264	10	22	104	10,4	—	—	—	22	56 43	54,2	73	120	122	658	5,4	—	—	1	121	105 15	16,0
Jemtlands Häst.-Jäg.-korps	35	10	6	20	2,0	—	—	—	6	3 46	17,3	52	90	43	424	4,7	1	—	—	42	58 77	13,8
Lif-regement. Grenad. »	135	10	10	70	7,0	—	—	—	10	6 —	8,6	23	42	9	33	0,7	—	—	—	9	8 —	24,2
Förste Lif-Grenadier-reg.	265	10	25	95	9,5	—	—	—	25	15 94	16,8	99	42	27	128	3,0	—	—	2	25	43 33	34,3
Andra » »	224	10	8	41	4,1	—	—	2	6	9 26	22,4	129	42	63	170	4,0	—	—	—	63	18 27	10,7
Lif-Beväringe »	51	14	—	—	—	—	—	—	—	10 40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— —	—
Westgötha »	255	10	13	55	5,5	—	—	—	13	12 25	23,8	61	42	35	196	4,7	—	—	4	31	39 31	20,1
Smålands Grenadier-batalj.	131	10	10	94	9,4	—	—	2	8	16 67	17,7	70	42	24	102	2,4	—	—	1	23	19 67	19,2
Uplands regemente . .	259	10	9	27	2,7	—	—	—	9	14 13	52,3	82	42	34	118	2,9	—	—	—	34	32 13	27,2
Skaraborgs » . .	270	10	11	41	4,1	—	—	—	11	34 74	83,3	79	42	47	274	6,5	—	—	—	47	52 57	19,1
Södermanlands » . .	231	10	15	62	6,2	—	—	—	15	5 21	8,4	132	42	50	361	8,6	—	1	—	49	67 36	18,6
Kronobergs » . .	242	10	30	115	11,5	—	—	—	30	26 45	23,0	107	42	30	132	3,0	—	—	—	30	30 36	23,0
Jönköpings » . .	284	10	6	11	1,1	—	—	—	6	3 38	52,5	94	42	17	90	2,0	—	—	—	17	8 84	52,5
Dahl- » . .	249	10	19	108	10,8	—	—	—	19	19 64	18,2	234	42	117	467	11,1	—	—	—	117	137 61	29,4
Helsinge » . .	181	10	33	264	3,6	—	—	—	33	20 —	7,6	101	42	48	200	4,7	—	1	—	47	32 —	16,0
Elfsborgs » . .	269	10	27	80	8,0	—	—	1	26	16 —	20,0	90	42	27	169	4,0	—	—	7	20	67 35	39,8
Westgöta-Dals » . .	321	10	34	120	12,0	—	—	—	34	21 6	17,5	103	42	19	107	2,5	—	—	—	19	13 75	12,8
Bohus läns » . .	270	10	16	43	4,3	—	—	—	16	22 95	53,4	62	42	21	50	1,2	—	—	—	21	6 95	13,9
Transport	4,446	—	334	1,506	—	—	1	11	322	418 5	—	1,853	—	990	5,049	—	1	3	17	969	1,308 58	—

Arméens och Beväringsmanskapets vapenöfningar år 1858.

Regements-Möten.											Bevärings-Möten.										
Personalens styrka.	Antal mötesdagar.	Antal sjuke.	Antal sjukdagar.	Medeltal sjuke på dag.	Döde.	Afpolletterade till sjukhus.	Qvar vid mötets slut.	Friske.	Medikaments-kostnad. Räkningens belopp.		Medikaments-kostnad. Per dag.	Personalens styrka.	Antal mötesdagar.	Antal sjuke.	Antal sjukdagar.	Medeltal sjuke på dag.	Döde.	Afpolletterade till sjukhus.	Qvar vid mötets slut.	Friske.	Medikaments-kostnad. Räkningens belopp.		Medikaments-kostnad. Per dag.
									R:dr	öre	öre										Rd:r	öre	öre
466	20	81	352	17,6	—	1	—	80	139	41	39,6	84	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
510	20	124	437	21,8	—	—	—	124	223	70	51,1	82	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
594	20	74	321	16,0	—	—	1	73	142	34	44,3	85	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
974	20	235	1,388	69,4	—	—	34	201	61	28	4,4	162	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
974	20	329	1,651	82,7	—	1	3	325	117	84	7,1	161	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
189	20	74	293	14,6	—	—	5	69	31	—	10,5	56	15	1	15	1,0	—	—	—	1	—	86	5,7
295	20	105	532	26,6	—	—	—	105	135	—	25,3	348	15	44	127	8,4	—	—	—	44	49	35	38,9
1,164	20	237	848	42,4	—	—	5	232	132	6	16,8	716	15	89	394	26,2	—	—	3	86	74	41	18,8
741	20	237	895	44,7	—	—	—	237	80	—	8,9	733	15	233	713	49,5	1	—	5	227	88	74	12,0
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,150	15	31	90	6,0	—	6	—	25	124	91	1,38,7
959	20	160	655	32,7	—	12	—	148	171	97	26,2	634	15	37	136	9,0	—	—	—	37	3	7	3,0
506	20	143	556	27,8	1	—	—	142	73	66	13,2	370	15	70	286	19,0	—	—	—	70	26	78	9,3
1,070	20	304	1,006	55,8	1	—	5	298	219	39	21,8	635	15	65	147	9,8	—	—	—	65	64	17	43,0
1,189	20	148	675	33,7	—	—	—	148	133	24	19,7	515	15	44	159	10,6	—	—	—	44	47	43	29,8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	560	15	42	169	11,2	—	—	—	42	83	17	49,2
1,027	20	200	913	45,6	—	—	2	198	210	87	23,0	749	15	109	403	29,8	—	—	—	109	54	62	13,5
1,093	20	113	782	39,0	—	—	5	108	59	33	7,6	534	15	35	224	15,0	—	—	4	31	35	55	15,9
1,184	20	286	1,243	62,1	—	—	—	286	199	57	16,0	712	15	113	388	25,8	1	—	—	112	150	40	38,7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	715	15	225	380	25,3	1	—	—	224	101	31	26,1
1,075	20	247	795	39,7	1	—	1	245	320	93	41,6	636	15	82	574	38,3	—	—	1	81	55	79	9,7
1,137	20	180	844	42,1	1	—	—	179	104	22	12,3	662	15	75	261	17,4	—	—	—	75	25	91	9,9
898	20	342	1,679	84,0	1	—	6	335	191	93	11,4	1,243	15	127	502	33,4	—	—	2	125	41	85	8,3
16,045	—	3,619	15,865	—	5	14	67	3,533	2,747	74	—	11,542	—	1,422	4,998	—	3	6	15	1,398	1,028	38	—

Forts. af Sammandrag af rapporter rörande Sjukvården under indelta

	Befäls-Möten.												Exercis-sqvadroner och Rekryt-möten.										
	Personalens styrka.	Antal mötesdagar.	Antal sjuke.	Antal sjukdagar.	Medeltal sjuke på dag.	Döde.	Afpolletterade till sjukhus.	Qvar vid mötets slut.	Friske.	Medikaments-kostnad			Personalens styrka.	Antal mötesdagar.	Antal sjuke.	Antal sjukdagar.	Medeltal sjuke på dag.	Döde.	Afpolletterade till sjukhus.	Qvar vid mötets slut.	Friske.	Medikaments-kostnad.	
										Räkningarnes belopp.		Per dag.										Räkningarnes belopp.		Per dag.
										R.	ö.	öre										R:dr	ö.	öre
Transport	4,446	—	334	1,506	—	—	1	11	322	418	5	—	1,853	—	990	5,049	—	1	3	17	969	1,308	58	—
Westmanlands regemente .	246	10	12	33	3,3	—	—	1	11	3	21	9,7	87	42	37	160	3,9	—	—	4	33	15	54	9,7
Norrbottens Fält-Jäg.-Corps	103	10	6	45	4,5	—	—	—	6	6	20	13,4	41	42	30	304	7,2	—	—	1	28	40	74	13,4
Westerbottens » »	145	10	3	9	0,9	—	—	—	3	4	95	55,0	41	42	12	35	0,8	—	—	—	12	19	25	55,0
Calmar regemente . . .	262	10	14	45	4,5	—	—	—	14	7	94	17,6	107	42	24	112	2,6	—	—	—	24	37	65	31,0
Nerikes » . . .	205	10	25	162	16,2	—	—	—	25	36	12	22,3	63	42	8	65	1,5	—	—	—	8	14	49	22,3
Wermlands » . . .	280	10	18	73	7,3	—	—	—	18	21	98	30,1	43	42	11	63	1,5	—	—	—	11	19	10	30,1
Jemtlands Fält-Jäg.-Corps .	132	10	10	23	2,3	—	—	—	10	4	10	17,8	50	42	21	65	1,5	—	—	2	19	8	61	13,2
Norra Skånska Inf.-regem.	239	10	17	55	5,5	—	—	—	17	4	40	8,0	63	42	50	215	5,1	—	—	—	50	17	20	8,0
Södra » »	245	10	20	91	9,1	—	—	2	18	20	95	23,0	63	42	40	192	4,5	—	—	—	40	38	90	20,2
Wermlands Fält-Jäg.-reg. .	113	6	9	20	3,3	—	—	—	9	4	34	21,7	93	11	17	39	3,5	—	—	2	15	8	46	21,7
Gottlands National-beväring	602	6	—	—	—	—	—	—	—	17	88	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hallands Infant.-Bataljon .	11	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Westernorrlands Läns bev.	34	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blekinge » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gardes- och Svea Artilleri-regementernas beväring .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Götha Artilleri-regem. bev.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Wendes » » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kronprinsens Hussar-reg. »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	7,363	—	468	2,062	—	—	1	14	453	550	12	26,7	2,504	—	1,240	6,299	—	1	3	26	1,209	1,528	55	24,2

Arméens och Beväringsmanskapets vapenöfningar år 1858.

Regements-Möten.											Bevärings-Möten.										
Personalens styrka.	Antal mötesplatser.	Antal sjuke.	Antal sjukdagar.	Medeltal sjuke på dag.	Döde.	Afpolletterade till sjukhus.	Qvar vid mötets slut.	Friske.	Medikaments-kostnad. Räkningarnes belopp.	Per dag.	Personalens styrka.	Antal mötesdagar.	Antal sjuke.	Antal sjukdagar.	Medeltal sjuke på dag.	Döde.	Afpolletterade till sjukhus.	Qvar vid mötets slut.	Friske.	Medikaments-kostnad. Räkningarnes belopp.	Per dag.
									R:dr öre	öre										R:dr öre	öre
16,045	—	3,619	15,865	—	5	14	67	3,533	2,747 74	—	11,542	—	1,422	4,998	—	3	6	15	1,398	1,028 38	—
931	20	186	744	32,2	—	—	4	182	72 32	9,7	514	15	64	238	15,8	—	—	—	64	55 99	24,0
334	20	55	475	23,2	—	—	—	52	63 88	13,4	340	15	100	563	37,5	—	—	—	100	52 9	9,3
329	20	68	324	16,2	—	—	—	68	72 60	22,4	442	15	61	253	16,8	—	—	—	61	54 38	21,5
906	20	113	557	28,7	—	—	—	113	43 74	7,8	1,370	15	112	556	37,0	1	—	2	109	95 12	17,1
—	—	—	—	—	—	—	1	—	— —	—	671	15	58	256	17,0	—	1	—	57	98 49	38,4
888	20	175	710	35,5	—	—	—	175	171 60	24,5	1,265	15	168	621	41,4	—	—	—	168	59 95	9,6
523	20	180	890	44,5	—	—	—	180	72 16	8,1	345	15	54	124	8,3	—	—	1	53	26 40	21,3
828	20	196	841	42,0	—	1	—	195	67 57	8,0	912	15	178	532	35,4	—	—	—	178	71 27	13,4
822	20	159	862	43,1	—	—	—	159	79 —	9,2	1,361	15	203	988	65,8	—	—	2	201	128 35	13,0
612	10	52	186	12,3	—	8	—	44	40 30	21,6	286	15	48	278	18,5	—	—	—	48	13 40	4,8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	— —	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— —	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	— —	—	668	15	89	378	25,2	—	—	—	89	32 5	8,4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	— —	—	679	15	108	232	15,4	—	—	2	106	80 —	34,4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	— —	—	649	15	62	311	20,7	—	4	—	58	26 72	8,6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	— —	—	483	15	82	247	16,4	—	1	—	81	34 83	14,1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	— —	—	115	15	—	—	—	—	—	—	—	— —	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	— —	—	110	15	—	—	—	—	—	—	—	— —	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	— —	—	165	15	—	—	—	—	—	—	—	— —	—
22,818	—	4,803	21,454	—	5	23	71	4,701	3,431 00	16,0	21,923	—	2,809	10,575	—	4	12	22	2,771	1,857 42	17,5

Rörande sjukvården under Arméens möten år 1858 hafva ingått rapporter för:

a) *Befäls-mötena:*

Samtliga regementen och korpser hafva härtill haft befäl och manskap till ett antal af 7,363 sammandragit under 10 dagar, med de 2:ne undantag tab. upplyser: uppgående summan af dessa mötesdagar till 63,198. För läkarevården derunder redogöra fullständigt 31 rapporter, hvilka visa att, uppå en personal af 6,761 man som dessa rapporter afse, förekommit 468 sjukdomsfall, och således att nära 7 procent af personalen varit föremål för läkarebehandling, deraf 151 i anseende till yttre eller lokala åkommor eller skador, 82 för hvarjehanda lätt öfvergående magplågor, 78 för katarrhala eller rheumatiska affectioner, 51 för gastriska, nervösa, rheumatiska eller katarrhala febrar; 43 frossor, 22 med feber förenade lokala inflammationer, 4 utslagsfebrar (varioloider); 24 cardialgi, 6 kroniska bröstsjukdomar, 1 syphilis. Till helsan hafva blifvit återställde 453, 1 afpolletterats till sjukhus och 14 hade fortfarit till behandling under följande möte. Antalet underhållsdagar för sjuke, 2,062 utgör 3,2 procent af mötesdagarnas, och gifva 4,4 dagar för hvarje sjukdom.

Medikamentskostnaden, R:mt R:dr 550: 12 öre, gifver 1 R:dr 17,54 öre för hvarje vårdad sjuk, samt 26,7 öre för hvarje sjuk-underhållsdag, med de betydliga olikheter de serskildta korpserna emellan, ifrån 1 R:dr 33,8 öre, till 7,6 öre per dag som tab. utvisar.

b) *Exercis-sqvadoner och Rekrytmöten:* Alla indelta regementen och korpser hafva under detta år haft härtill sammandragen en personal af 2,504 man, under de olika antal dagar tab. för hvarje afdelning utvisar, uppgående summan af underhållsdagarnas antal till 127,314. För sjukvården under dessa möten redogöra likaledes 31 fullständiga rapporter, utvisande att derunder förekommit 1,240 sjukdomsfall, nemligen 450 utvärtes eller lokala åkommor och skador, 320 febrar af åtskilliga slag, deribland 104 intermittenta eller frossor, 72 inflammatoriska och 9 utslagsfebrar (dels varioloider dels vaccinkoppor), 53 cardialgier och gastricismer, och i öfrigt kroniska sjukdomar. Af dessa hafva 1,209 under mötena blifvit till helsan återställde, 3:ne afpolletterade till allmän sjukvårdsinrättning, 1 aflidit (af blodbrist) och 26 qvarlegat till följande möte. Antalet underhållsdagar för sjuke, 6,299, utgör 4,9 procent af hela antalet mötesdagar, och gifver 5,0 dagar för hvarje sjukdomsfall.

Medikamentskostnaden, R:mt R:dr 1,528, 55 öre, fördelad på antalet sjuka gifver 1 R:dr 23,27 öre för hvarje vårdad sjuk och 24,2 öre för hvarje sjukdag, med den stora olikhet de serskildta corpserna emellan, ifrån 44,9 till 8,0 öre per dag som tab. utvisar.

c) *Regements-mötena:*

Med undantag af Södermanlands, Helsinge och Nerikes regmenten hafva alla öfrige, till ett antal af 28 regementen och korpser, haft till dessa möten sammandragen en personal af 22,848 man under 20 dagar, med undantag af Wermlands Fält-Jägare-korps, som endast varit samlad under 10 dagar; utgörande sammanlagda antalet underhållsdagar derunder 438,240.

På denna personal hafva förekommit 4,803 sjukdomsfall, hvilka kunna hänföras under följande allmänna klasser, nemligen utvärtes eller lokala sjukdomar eller skador 1,762; febersjukdomar, deraf 356 remittenta febrar, några af typhus de fleste med nervös, gastrisk, rheumatisk eller katarrhal karakter, 203 inflammatoriska, med lokala affectioner, för det mesta i bröstets organer, 18 utslagsfebrar, hufvudsakligen varioloider, samt 236 intermittenta febrar eller frossor; 805 katarrhala och rheumatiska icke febrila affectioner; 1,835 gastricism, cardialgie, diarrhéer, kolik m. fl. mag- och underlifsplågor; 39 kroniska bröstsjukdomar, 16 blödningar; 44 hjern- och ryggrads-affectioner, samt 11 syphilitiska. Af dessa sjukdomsfall hafva 4,701 blifvit under mötena till helsan återställde, 23 afpolletterade till allmänna sjukvårdsinrättningar, 5 aflidit nemligen, af typhus 1, pneumonia 1, peritonitis 1, kolera 1 samt af apoplexie 1; hvaremot 71, efter mötenas slut, fortfarande åtnjutit läkarevård till helsans återställande. Antalet underhållsdagar för sjuke, 21,454, utgör 4,8 proc. af samma underhållsdagar, och gifva 4,46 dagar för hvarje sjukdom.

Medikamentskostnaden R:mt R:dr 3,431: 00. fördelad på sjukes underhållsdagar gifver 16,0 öre för hvarje sådan dag, ehuru tab. utvisar, med den stora olikhet för de serskildta korpserna ifrån 51,1 till 7,1 öre.

d) *Bevärings-mötena:*

Härom inkomma 31 fullständiga rapporter redogöra för hela beväringsstyrkans sjukvård, hvilken, hvad Kavalleri-regementenas beväring vidkommer, blifvit, med undantag af Smålands Hussar-regementes, bestridd af, på samma lägerplats kamperande, Infanteri-regementens läkare, och ingår således i redogörelserna för dessa regementen; beträffande Götha och Wendes Artilleri-regementens beväring, ingår redogörelsen för dess sjukvård uti den för dessa regementens stam.

Den till dessa möten sammandragna personal har utgjort 21,923 man, med för hvarje corps en tjenstgöringstid af 15 dagar, hvilka sammanlagde göra 128,825 underhållsdagar. Antalet sjuke har utgjort 2,809, och de deremot svarande sjukdomsfallen utgjorts till 1,096 af utvärtes eller lokala åkommor eller skador, 704 febersjukdomar, deraf 259 remittenta febrar af typhös, nervös etc. karakter, 161 inflammatoriska med lokala affectioner; 16 utslags (rubeola, urticaria och varioloider) och 268 frossor; 422 katarrhala och rheumatiska affectioner; 545 ej febrila mag- och underlifs-lidanden; 4 kroniska bröstsjukdomar, 5 blodsjukdomar, 26 hjern- och ryggmärgs-affectioner, samt 6 syphilis. Af sjukdomsfallen hafva 2,771 under mötena blifvit till helsan återställde eller förbättrade, 12 afpolletterats till Allmänna sjukvårdsinrättningar, 4 aflidit, nemligen af typhus 1, T. cerebro-spinalis 1, nervfeber 1 och peripneumonie 1, samt 22 efter mötenas slut qvarlegat under fortsatt läkarevård.

Antalet underhållsdagar för sjuke, 10,575 utgör 3,2 procent af samma underhållsdagar och gifver 3,7 dagar för hvarje sjukdom.

Medikamentskostnaden, R:mt R:dr 1,857, 42 öre, fördelad på sjukes underhållsdagar gifver 17,5 öre per dag, men olika för olika korpser ifrån 38,9 till 3,0 öre enligt hvad tabellen utvisar.

Under *Helsinge* regementes rekrytmöte förekom parotitis, förut aldrig sedd såsom epidemi. Frossor deremot voro alldeles försvunna, sannolikt en följd af det höga vattenstånd alla insjöar och hafsvikar sommaren 1857 innehade. Förlagdt på arbete under sommaren vid jernvägen mellan Stockholm och Södertelje fördelades regementets 700 man starka kommendering vid uppbrottet till hemorten på 3:ne ångfartyg. Uppå ett af dessa, *Söderhamn*, hade veckan förut 2:ne kolerafall inträffat, och styrmannen, jemte en matros voro under denna resa konvalescenter efter kolera. Inom ett och ett halft dygn efter framkomsten till staden Söderhamn insjuknade 10 soldater af kolera, af hvilka 3:ne dogo, 2:ne snart efter ankomsten till hemmet, och en under återfärden 4¾ mil ifrån nämnde stad. De öfrige sjuke, äfvensom några personer som med dem varit i beröring och äfven sjuknat hade varit i tillfälle att erhålla skyndsamt biträde af Provinciallläkaren i Jerfsö distrikt. Sjukdomen hade icke spridt sig till aflägsnare byar utan varit bemärkt endast uti en större by, inom hvilken flera af de hemkomne soldaterna voro roterade. De som dödt hade aflidit inom 24 timmar efter insjuknandet Icke ett enda kolerafall hade förekommit bland de soldater som gjorde hemresan på de 2:ne öfriga ångfartygen.

Icke mindre än 25 af de vid mötets närvarande 626 beväringsynglingar befunnos behäftade med så beskaffade allmänna, mestadels lokala fel, att de icke mägtade uti vapenöfningarne deltaga. Den skyndsamhet hvarmed beväringsmanskapets besigtning före mönstringarne måste försiggå, bristande erfarenhet vid bedömmandet af förevisade fels betydelse och hinderlighet vid vapens handterande, vålla, till en del, med fel behäftade ynglingars godkännande; men några af dem hafva ådragit sig felen under tiden ifrån mönstringen till mötets början. En eller annan yngling har ock erkänt sig hafva, dels af okunnighet, dels af falsk blygsel, dels ock af andra skäl, icke angifvit, utan fördolt fel hvilka ovilkorligen skulle hafva medfört befrielse ifrån krigstjensten. Dessutom lärer beväringspligtens utsträckning till 2:ne års öfningsmöten vållat, att ynglingar, i vissa trakter, serdeles i norra Helsingland, velat uppdikta och föregifva fel, som befunnits icke ega verklighet, hvilkas noggranna undersökning och pröfning naturligtvis tröttat besigtningsläkaren, samt ökat misstroendet till förekommande uppgifter och tviflet på verkligheten af förevisade åkommors vigt och hinder vid lokomotions-organernas ansträngning.

De så ofta förekommande gastricismerna och dyspepsierna ibland allmogens söner och beväringsynglingar kunna bestämdt härledas ifrån det vederstyggliga bruket att tugga snus. Denna vara inlägges nemligen i munnen, i början, såsom uppgifves, icke af smak eller begär, utan derföre att 15—18-åringen trängtar att uppnå 25-åringens myndiga sjelfsvåld i seder och bruk, och således har 20-åringen redan vunnit, med vanan att inom underläppen inrymma en stor qvantitet snus, vidkännandet af följderna af det narkotiska ämnets inverkan på organismen, försvagad eller ojemn, ofta med underlifssmärtor förenad, matsmältning.

(Reg.-Läk. D:r *N. L. Rahmströms* rapport).

Rapport rörande Läkarevården under öfningslägret å Axevalla år 1858.

Den 16 Juni inryckte på Axevall de K. Svenska trupperna till antal af 1,496 man. Den brigad af Kongl. Norska trupper, som deltog i detta läger, hade sin enskilda sjukvård, hvars ledning var uppdragen åt Brigadens läkare.

1. Sjuk-förslag vid lägret på Axevall för den 17 Juni 1858.

Regementen och Corpser.	Qvarliggande och insjuknade under marschen.		Insjuknade.		Summa.	Tillfrisknade.		Döde.	Qvarliggande.	Summa.	Af förestående antal voro intagne på sjukhuset.		
	Officerare.	Under-befäl och manskap.	Officerare.	Under-befäl och manskap.		Officerare.	Under-befäl och manskap.				Officerare.	Under-befäl och manskap.	Summa.
Kongl. Svenska Kadett-korpsen . .	—	2	—	1	3	—	—	—	3	3	—	—	—
» Svea Lif-Garde	—	20	—	14	34	—	—	—	34	34	—	—	—
» Lif-Regements Husarer . .	—	7	—	—	7	—	—	—	7	7	—	—	—
» Sappör-kompagniet	1	—	—	1	2	—	—	—	2	2	—	—	—
» Westgötha regemente . . .	—	3	—	25	28	—	—	—	28	28	—	2	2
» Skaraborgs regemente . . .	—	5	—	9	14	—	—	—	14	14	—	1	1
» Elfsborgs regemente . . .	1	21	—	23	45	—	14	—	31	45	—	—	—
» Westgötha Dahls regemente	—	27	—	16	43	—	—	—	43	43	—	—	—
» Bohus läns regemente . . .	1	65	1	25	92	—	33	—	59	92	—	—	—
» Wermlands regemente . .	—	17	—	14	31	—	—	—	31	31	—	—	—
Summa	3	167	1	128	299	—	47	—	252	299	—	3	3

2. Öfversigt af sjukdomsförhållandet vid de på Axevall sammandragne Kongl. svenske trupper från och med den 17 Juni till och med den 6 Juli 1858.

Regementer och Corpser.	Styrkan.	Qvarliggande o. insjuknade under marschen.	Antalet insjuknade i procent af styrkan.																			
			Juni													Juli					
			17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	1.	2.	6.	4.	5.	6.
Kgl. Cadett-korpsen	129	1,5	2,3	1,5	—	0,7	—	0,7	0,7	—	0,7	—	—	0,7	—	—	—	—	—	—	—	—
» Svea Lif-Garde . . .	496	4,03	6,9	1,0	0,6	0,2	0,6	1,6	1,2	0,4	0,4	0,4	0,8	—	0,2	—	—	2,0	0,4	1,2	0,8	0,2
» Lif-Regts Husarer .	500	1,4	—	1,2	—	0,6	0,6	0,4	0,2	—	—	—	0,8	—	—	—	—	0,6	0,6	—	0,2	—
» Sappör-kompagniet .	119	0,8	0,8	4,2	1,6	0,8	2,5	0,8	—	—	0,8	—	—	—	0,8	—	0,8	5,0	1,6	2,5	—	—
» Götha Artilleri	154	—	—	—	—	—	—	1,5	2,5	—	—	1,5	1,8	0,6	—	—	—	1,8	1,5	—	—	—
» Westgötha regemente	949	0,3	2,5	1,6	0,5	0,9	0,7	1,0	0,7	0,5	0,5	0,8	0,6	1,0	0,2	1,1	0,2	1,1	1,0	1,0	0,3	—
» Skaraborgs regemente	1,181	0,4	0,7	0,8	0,5	0,4	1,01	1,1	0,4	0,1	0,7	0,7	0,6	0,7	0,5	0,3	0,2	0,5	0,7	1,00	0,1	0,8
» Elfsborgs regemente .	1,067	2,0	2,1	—	0,3	0,8	1,3	0,6	1,3	0,6	0,7	0,3	1,1	2,6	0,6	0,6	0,1	1,1	2,1	0,9	0,3	0,7
» Westgötha Dahls reg.	1,136	2,3	1,4	1,5	1,5	0,2	0,1	0,7	0,8	0,6	0,4	0,4	0,7	1,3	0,1	—	0,3	0,5	0,9	1,1	0,5	0,08
» Bohus läns regte . .	887	7,4	2,9	2,3	1,2	0,4	1,5	1,7	2,3	0,5	1,2	1,1	1,1	1,1	0,6	—	0,2	0,4	1,2	0,9	1,3	0,6
» Wermlands regte . .	878	1,9	1,5	1,05	0,9	1,1	1,4	0,5	0,6	0,2	0,5	1,4	0,5	1,2	—	0,7	0,2	0,2	1,3	1,8	1,02	1,02

3. Förslag öfver antalet af sjukrapporterade under lägret på Axevall från och med den 17 Juni till och med den 6 Juli 1858.

Regementer och Corpser.	Regementers och Corpsers styrka.	Sjuke vid inryckningen.	Antalet af sjuk-rapporterade.																		
			Juni													Juli					
			17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Kgl. Sv. Cadett-korpsen .	129	2	3	4	1	1	1	2	1	1	2	2	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—
» Svea Lif-Garde . . .	496	20	34	34	18	14	15	18	16	12	11	12	14	14	9	9	9	18	18	18	13	11
» Lif-Reg:ts Husarer .	500	7	7	8	7	9	8	10	7	6	5	5	8	7	6	5	5	8	10	10	7	3
» Sappör-kompagniet .	119	1	2	7	8	5	7	6	5	4	5	5	3	3	4	4	4	7	9	11	7	5
» Götha Artilleri	154	—	—	—	—	—	—	2	6	1	—	2	5	6	6	6	6	8	9	8	8	7
» Westgötha regemente	949	3	28	38	34	37	41	41	40	35	33	40	41	48	49	51	42	44	46	52	42	29
» Skaraborgs regemente	1,181	5	14	24	28	27	32	33	23	20	25	31	33	36	41	38	31	27	31	37	33	15
» Elfsborgs regemente .	1,067	22	31	26	24	26	31	26	33	26	27	23	30	56	38	36	16	27	44	38	22	29
» Westgötha Dahls reg.	1,136	27	43	54	57	37	33	35	41	39	36	37	43	50	42	36	28	33	43	47	44	33
» Bohus läns regemente	887	66	59	62	52	44	52	54	66	49	46	51	45	52	51	41	27	25	32	30	39	33
» Wermlands reg:te . .	878	17	31	34	35	38	44	36	30	29	28	39	39	49	31	33	32	26	34	44	39	40
Summa	7,496	170	252	291	264	238	264	263	268	222	218	247	262	323	279	259	200	223	276	295	254	205

4. Summariskt förslag för de på Axevall sammandragna Kongl. Svenska trupper från och med den 16 Juni till och med den 7 Juli 1858.

Regementer och Corpser.	Regementers och Corpsers styrka.	Qvarliggande och sjuke vid inryckningen.		Insjuknade.		Summa.	Tillfrisknade i lägret.		Afpolletterade till sjukhuset.				Summa.
									Tillfrisknade.		Döde manskap.	Qvarliggande manskap.	
		Officerare.	Under-befäl och manskap.	Officerare.	Under-befäl och manskap.		Officerare.	Under-befäl och manskap.	Officerare.	Manskap.			
Kgl. Cadett-korpsen	129	—	2	—	8	10	—	10	—	—	—	—	10
» Svea Lif-Garde	496	—	20	—	74	94	—	89	—	5	—	—	94
» Lif-Regementets Husarer	500	—	7	1	25	33	—	32	1	—	—	—	33
» Sappör-kompagniet . . .	119	1	—	—	27	28	1	26	—	1	—	—	28
» Götha Artilleri	154	—	—	—	17	17	—	13	—	2	—	2	17
» Westgötha regemente . .	949	—	3	3	160	166	3	153	—	9	—	1	166
» Skaraborgs regemente . .	1,181	—	5	4	139	148	4	134	—	10	—	—	148
» Elfsborgs regemente . . .	1,067	1	21	5	199	226	4	209	2	9	1	1	226
» Westgötha Dahls reg:te .	1,136	—	27	—	158	185	—	183	—	1	1	—	185
» Bohus läns regemente .	887	1	65	13	195	274	14	258	—	2	—	—	274
» Wermlands regemente .	878	—	17	—	158	175	—	173	—	2	—	—	175
Summa personer	7,496	3	167	26	1,160	1,356	26	1,280	3	41	2	4	1,356

5. Sjuk-Förslag för de på Axevall sammandragne Kongl. Svenska trupper 1858.

Sjukdomar.	Qvarliggande.	Insjuknade.	Summa.	Botade och förbättrade.	Afpolletterade.	Dödligt ändade.	Qvarliggande.	Summa.
Lindriga gastriska febrar	—	13	13	12	1	—	—	13
Feberkänningar	—	150	150	150	—	—	—	150
Frossor	—	65	65	58	7	—	—	65
Hjerncongestion	—	4	4	4	—	—	—	4
Lunginflammationer	—	27	27	16	10	1	—	27
Bronchial-affectioner	—	47	47	44	3	—	—	47
Halsflusser	—	6	6	6	—	—	—	6
Inflammation af bukhinnan med perf. af duodenum	—	1	1	—	—	1	—	1
Ögoninflammationer	—	12	12	12	—	—	—	12
Rheumatismer	1	131	132	129	3	—	—	132
Koppor	—	1	1	—	—	—	1	1
Varioloider	—	4	4	4	—	—	—	4
Ros	—	23	23	23	—	—	—	23
Diarhéer	—	332	332	324	8	—	—	332
Kolik	—	29	29	29	—	—	—	29
Gastricisme, Cardialgie, Dyspepsie	—	62	62	62	—	—	—	62
Kroniska bröstlidanden, tuberculos m. m.	1	9	10	8	2	—	—	10
Brights njursjukdom	—	1	1	—	1	—	—	1
Fallandesot	—	3	3	3	—	—	—	3
Bråckskador	—	7	7	7	—	—	—	7
Bölder	—	61	61	61	—	—	—	61
Bensår	—	5	5	5	—	—	—	5
Skafsår på fötterna, ridsår	—	81	81	81	—	—	—	81
Yttre skador, bulnader m. m.	1	271	272	268	4	—	—	272
Indurerad testikel	—	1	1	—	1	—	—	1
Venerisk sjukdom	—	7	7	—	4	—	3	7
Summa sjukdomar	3	1,353	1,356	1,306	44	2	4	1,356

6. Förslag öfver de på sjukhuset, under öfningslägret på Axvall 1858 förekommande sjukdomar.

Sjukdomar.	Utskrifne.					Summa.
	Till helsan återställde.	Förbättrade.	Dödl. ändade.	Afpoletterade.	Qvarliggande.	
Gastriska febrar	1	—	—	—	—	1
Frossor	7	—	—	—	—	7
Lunginflammationer	10	—	1	—	—	11
Bronchial-affectioner	3	—	—	—	—	3
Inflammation af bukhinnan med perfor. af duodenum	—	—	1	—	—	1
Diarrhéer	8	—	—	—	—	8
Rheumatismer	4	—	—	—	—	4
Lungtuberkler	—	2	—	—	—	2
Brights Njursjukdom	—	1	—	—	—	1
Koppor	—	—	—	—	1	1
Utvärtes skador, bulnader	2	1	—	—	—	3
Indurerad testikel	—	1	—	—	—	1
Veneriska sjukdomar	2	2	—	3	—	7
Summa sjukdomar	37	7	2	3	1	50

Att den varma väderlek, som inträffade under truppernas marsch till Axevall, skulle menligt inverka på helsotillståndet, var naturligt. Förslaget N:o 1 visar, att med afdrag af 3 soldater af Westgötha och Skaraborgs regementen, hvilka qvarlågo på sjukhuset från dessa regementers föregående möten, de under marschen insjuknades antal var 167. Kongl. Bohus läns regemente hade under marschen haft flere olyckor. Vid inryckningen i lägret medfördes 66 sjuke, under vägen hade 1 hastigt aflidit, 1 blifvit angripen af manie, 1 drunknat och 2 rymt. Orsaken härtill har man hufvudsakligast sökt uti ett felaktigt ordnande af truppens tåg; men om äfven ett och annat kan vara att anmärka i detta afseende, anser jag dock en väsentlig orsak ligga i den omständigheten, att truppen vid dess afgång från Uddevalla fick pådraga nya skor. Att med varm beklädnad, tung packning, under en temperatur, varierande mellan +25° och 30° Celsii, marschera med en ny, stel och tjock fotbeklädnad, som, om äfven passande till foten, likväl trycker och skafver den, skall försätta äfven den tåligaste, i ett tillstånd af missmod och föröka den mattighet, som är en nödvändig följd af ansträngningar under högre temperatur.

Sjukförslagen för den 17 Juni visa följande förhållanden:

Kongl.	Bohus Läns regemente,	skoskaf	36.
»	Svea Lif-Garde,	»	16.
»	Skaraborgs regemente	»	3.
»	Elfsborgs »	»	3.
»	Wermlands »	»	1.

Under de första 11 dagarne af lägret, eller från och med den 17 Juni till och med den 27 samma månad var temperaturen högre. Den uppgick en dag (d. 23) till + 30° Cels. i skuggan. Nederbörden var ingen och en betänklig minskning af tillgångar på drickesvatten började visa sig. Under de 4 derpå följande dagarne, eller från och med den 28 Juni till och med den 1 Juli, var luften kyligare och nederbörden ymnig med blåst. De derpå följande 5 dagarne voro något varmare.

Förhållandet var följande:

		Medel-temperatur.	
Från och med den 17 till och med den 27 Juni	Kl. 6 f. m.	+ 16°,2	Cels.
	Kl. 12 f. m.	+ 22°,7	»
	Kl. 6 e. m.	+ 19°,5	»
Från och med den 28 Juni till och med den 1 Juli	Kl. 6 f. m.	+ 13°	»
	Kl. 12 f. m.	+ 15°,25	»
	Kl. 6 e. m.	+ 14°	»
Från och med den 2 Juli till och med den 6	Kl. 6 f. m.	+ 15°,8	»
	Kl. 12 f. m.	+ 18°,8	»
	Kl. 6 e. m.	+ 17°,4	»

Helsotillståndet var under hela tiden af lägret ganska tillfredsställande och sjukdomsfallen, med få undantag, af lindrig art. Förslaget N:o 2 visar dagliga antalet af insjuknade i procent af hvarje regementes eller corps styrka. Medeltalet af dagliga sjukdomsfallen under hela lägertiden var i procent af styrkan följande:

Kongl.	Kadett-korpsen	0,5.
»	Svea Lif-Garde	4,7.
»	Lif-Regementets Husar-korps	1,6.
»	Sappör-kompagniet	1,4.
»	Götha Artilleri	1,1.
»	Westgötha Regemente	8,3.
»	Skaraborgs »	7,4.
»	Elfsborgs »	11,3.
»	Westgötha Dahls »	9,2.
»	Bohus Läns »	13,7.
»	Wermlands »	8,7.
	eller i dagligt medeltal tillsammans	67,9.

hvilket i procent af hela styrkan utgör 0,9.

Härvid observeras, att kommenderingen ur Kongl. Götha Artilleri-regemente, endast hade 15, då de öfriga regementerne och korpserna hade 20 mötesdagar.

Med hänsyn till antalet sjukrapporterade för dagen, var förhållandet sådant som förslaget N:o 3 utvisar. Högsta sjukantalet, 323, inträffade den 28 Juni, eller den dag då trupperne utryckte på fältmanöver; det lägsta, 200, den 1 Juli, då de återvände till lägret.

Oaktadt 54 insjuknat under denna manöver, var sjukantalet den 2 Juli endast 223 man. Den 6 Juli, dagen före uppbrottet, var sjukantalet 205 man, men alla, utom 4, hvilka vårdades på sjukhuset, kunde åtfölja sina respektive corpser till hemorten.

Medeltalet af sjukrapporterade under tiden af lägret var 252 man, eller 3,2 i procent af styrkan.

I det summariska förslaget och förslaget öfver de förekommande sjukdomarne (N:ris 4 och 5) redovisas antalet af sjuke under lägertiden. Summan af desse var 29 officerare och 1,327 soldater, eller tillsammans 1,356 man.

Den sjukdomsform, som talrikast förekom, var diarrhé, *dernäst snart* öfvergående opassligheter. — »Feberkänningar» i läkarnes rapporter benämnda »feber af obestämd art, mattighet» *m. m.* Under tiden från lägrets början till den 28 Juni var antalet af insjuknade med diarrhé störst.

Högre temperatur, en gång +30°, och flere gånger +26° Cels. i skuggan, ovana vid den kraftiga provianten och mindre *tillgång på friskt* dricksvatten, hvarigenom *consumtionen* af maltdrycker, hvilka ej alltid, *under en* sådan värma, kunde vara af *bästa* beskaffenhet, blef större, anser jag hafva framkallat denna sjukdomsform. En lägre temperatur med ymnigt regn inträffade *den 28 Juni*. Denna förändring af väderleken, i förening med en ökad tillgång på friskt dricksvatten och truppens vana vid den kraftiga provianten orsakade det *bättre förhållande*, som då visade sig. Härtill *torde äfven* bidragit, att, på nådig befallning, *en half* jumfru bäskt bränvin per *man utdelades* åt truppen hvarje morgon.

På sjukhuset vårdades 3 *officerare och* 47 soldater, tillsammans 50 sjuke. Af dessa blefvo 37 utskrifne friska, 7 förbättrade, 3 försände till kurhus för *venerisk* sjukdom, 1 konvalescent efter *koppor*, *fick* qvarligga och 2 afledo. Medeltalet *sjuke* för dagen var 21,4, *underhållsdagarnes* antal 429 och medikamentskostnaden 139 R:dr 71 öre r:mt.

I förslaget N:o 6 redogöres för de på sjukhuset förekommande *sjukdomsformerna*. Antalet pneumonier var *störst* och i ett fall utgången dödlig inom 36 timmar. En soldat inkom med symptomer till *inflammation i bukhinnan* och afled inom 48 timmar.

Under fältmanövern *från den 28* Juni om morgonen till den 1 Juli om aftonen, var helsotillståndet ganska godt. Af 54 man, som sjukrapporterades, behöfde en-

dast 6 hemsändas till Axevall. Ingen olyckshändelse af betydenhet inträffade. Under tiden föll ett ymnigt regn, som gjorde vägar och stigar svåra att passera. De, enligt nådige General-ordres, till Axevall försände Förbinderi-vagnarne medfördes, fördelade på de tvenne mot hvarandra manövrerande korpserna. Sjukvårdssoldaterna hade förut fått taga kännedom om desse vagnars packning och blifvit öfvade i sättet att sköta dem.

Hvarje regemente inom 3:dje Militär-distriktet hade det bestämda antalet sjukvårds-soldater, utom Elfsborgs regemente. Vid detta hade en dött och en blifvit befordrad till korporal med distinction. Om man å ena sidan kan ifrågasätta behörigheten af en sådan befordran, genom hvilken sjukvårdssoldaten skiljes från de göromål i hvilka han på allmän bekostnad vunnit färdighet, kan det å den andra anses hårdt och mindre billigt, om denne, då han genom skicklighet och ordentlighet vunnit sitt befäls förtroende, ej skulle kunna befordras och vinna en, om än ringa, förbättring af sina ekonomiska vilkor. De små förmåner, hvilka sjukvårdssoldaten förut åtnjutit, hafva nu blifvit förminskade, sedan frukostpenningarne, 6 sk. r:gs per dag, hvilka utdelades äfven åt de förre Medicinal-drängarne, blifvit indragne för sjukvårdssoldat kommenderad till tjenstgöring på sjukhus. De soldater, som voro kommenderade till sjukhuset på Axevall fingo ej åtnjuta denna aflöning.

(T. f. Öfver-Fält-Läk. D:r *J. Engholms* rapport).

Sammandrag af rapporter rörande sjukvården å Fästningarna år 1858.

Sjukdomar.	Carlsborg. Qvar ifrån år 1857.	Tillkomne.	Summa.	Öfvergångne till helsa.	Döda, ändade	Qvar till år 1859.	Summa.	Carlsten. Qvar ifrån år 1857.	Tillkomne.	Summa.	Öfvergångne till helsa.	Döda, ändade	Qvar till år 1859.	Summa.	Waxholm. Qvar ifrån år 1857.	Tillkomne.	Summa.	Öfvergångne till helsa.	Döda, ändade	Qvar till år 1859.	Summa.
Februar: remittenta, nervösa och gastriska	—	31	31	28	1	2	31	—	23	23	23	—	—	23	4	68	72	66	4	2	72
katarrhala-, rheumatiska, ros-	2	—	2	2	—	—	2	—	83	83	82	—	1	83	2	86	88	86	1	1	88
utslags-	1	4	5	5	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
intermittenta	—	57	57	56	—	1	57	—	3	3	3	—	—	3	5	235	240	229	—	11	240
inflammatoriska, med lokala affektioner: Mening. cerebro-spin.	—	1	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
inflammatoriska, med lokala affektioner: i bröstets organer	1	29	30	27	2	1	30	1	11	12	11	1	—	12	4	44	48	40	3	5	48
inflammatoriska, med lokala affektioner: i underlifvets »	—	2	2	1	—	1	2	1	1	2	—	1	1	2	—	1	1	1	—	—	1
inflammatoriska, med lokala affektioner: i halsen	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	3	—	—	3	2	9	11	11	—	—	11
inflammatoriska, med lokala affektioner: i ledgångar, m. m.	—	2	2	2	—	—	2	1	4	5	5	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—
Sinnessjukdomar	—	2	2	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fyllerigalenskap	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1	—	2	2	1	1	—	2
Fallandesot	—	1	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	3	—	—	3
Congestion till hufvudet	—	1	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1
Apoplexie, lamhet	1	1	2	2	—	—	2	—	1	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Ögonsjukdomar	—	32	32	32	—	—	32	—	7	7	7	—	—	7	1	29	30	30	—	—	30
Öron »	—	4	4	4	—	—	4	—	1	1	1	—	—	1	—	1	1	1	—	—	1
Bronchial-katarrh, kroniska bröstsjukd.	1	28	29	25	2	2	29	2	1	3	3	—	—	3	2	12	14	10	3	1	14
Kroniska underlifslidanden	—	1	1	—	1	—	1	—	11	11	11	—	—	11	1	11	12	10	2	—	12
Dysenteri	2	—	2	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Diarrhé, Kolerin, Kolik	1	71	72	71	—	1	72	—	13	13	13	—	—	13	5	217	222	212	7	3	222
Cardialgi, gastricism	—	25	25	25	—	—	25	—	10	10	10	—	—	10	1	11	12	12	—	—	12
Kronisk rheumatism och gikt	—	37	37	36	—	1	37	—	4	4	4	—	—	4	1	19	20	20	—	—	20
Sjukdomar i urinvägarne	—	6	6	5	—	1	6	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	3	—	—	3
Skabb m. fl. kroniska hudsjukdomar	—	7	7	7	—	—	7	—	24	24	23	—	1	24	1	8	9	9	—	—	9
Bensår, rötsår	—	8	8	8	—	—	8	—	14	14	14	—	—	14	2	20	22	21	—	1	22
Tillfälliga åkommor	—	8	8	8	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Yttre och lokala åkommor och skador m. m.	4	124	128	122	1	5	128	1	46	47	46	—	1	47	3	200	203	198	—	5	203
Syphilis, saltfluss	—	7	7	7	—	—	7	—	4	4	4	—	—	4	—	9	9	7	—	2	9
Summa	13	489	502	480	7	15	502	6	265	271	264	3	4	271	36	987	1,023	971	21	31	1,023
Underhållsdagar för sjuke							7,752.							{Artilleriet 2,442 / Öfrige trupper 1,394} 3,836.							12,621.
Medeltal sjuke på dag							21,24.							10,5.							34,6.
Medikamentskostnad							R:mt R:dr 1,005: 4.							utom Artilleriet, hvars medikam.-kostnad är å passevolans R:dr r:mt 225: 89.							R:mt R:dr 1,697: 33.
» » på dag							» » — 12,9.							— 16,4.							— 14,3.
Corpsernas styrka: Artilleriet (medeltal)							75 man.							Artilleriet 107 m.							Artilleriet 137 m.
Garnisons-förstärkning							61 »							Garnis.-förstärkn. 55 »							Bevakningen 72 »
Private arbetare							61 »							Arbets-kommend. 40 »							Private arbetare 40 »
Krono-Arbets-korpsen							350 547 man.							Private arbetare 35 273 m.							Krono-Arbets-korps. 210 459 m.

Carlsborgs fästning. Antalet sjukdomar har, med 13 qvarliggande ifrån år 1857, utgjort 502 af hvilka 482 blifvit till helsan återställde, 7 ändats dödligt och 15 äro till följande år qvarliggande. Sjuktillförseln har varit Juli 48, April, Augusti, Oktober 47, Februari 45, Mars 42, November och Januari 39, September 38, Maj 34, December 32 och Juni 31.

Mortalitets-procenten af vårdade sjukdomar = 1,39 och af vårdade sjuke (krono-arbetskarlar 462) = 1,51. (T. f. Sjukhus-Läk. D:r *R. Anderssons* rapport).

Carlstens fästning. Vid 1857 års slut voro qvarliggande sjuke 6, hvartill under 1858 kommo 264, så att antalet vårdade sjuke utgjort 270, af hvilka 263 blifvit till helsan återställde, 3 aflidit och 4 äro under fortsatt vård till 1859 öfverförde.

I afseende på dagliga sjuktillförseln har Juni månad haft den största med 1,7 per dag och Februari den minsta med 0,2. Under året har sjukprocenten af personal-styrkan i medeltal utgjort 4,4, och mortalitets-procenten af sjukdomarna varit = 1,1.

(Slotts- och Garnis.-Läk. D:r *A. Hörlins* rapport).

Waxholms fästning.

a) 1:sta och 3:dje *Artilleri-depôt*-kompanierna med en personal af 137 man, hvilka, med 9 qvarliggande ifrån föregående år, haft 346 sjukdomsfall, deraf 334 blifvit till helsan återställde, 3 ändats dödligt och 9 äro qvarliggande till år 1859. Antalet underhållsdagar för sjuke har utgjort 3,344 eller 9,1 i medeltal på dag, och mortalitets-procenten af vårdade sjukdomar 0,898. Medikamentskostnaden R:mt R:dr 564, 66 öre, gifver nära 17 öre på dag för hvarje sjukdom.

b) *Private arbetare* med en personal af 40 man, på hvilken förekommit 95 sjukdomsfall, deraf 94 blifvit till helsan återställde, och 1 ändats dödligt. Antalet underhållsdagar uppgår till 642, eller 6,7 dagar för hvarje sjukdom, och medikamentskostnaden R:mt R:dr 111, 52 öre efter 17,3 öre per dag.

(Bat.-Läk. och Ridd. *Zettergrens* rapport).

c) *Krono-arbets*-korpsen. Häraf hafva å sjukhuset blifvit vårdade 517 sjukdomsfall, nemligen 24 qvarliggande ifrån år 1857 och tillkomne 493. Till helsan återställde eller förbättrade 477, afgångne 5, dödligt ändade 17, och qvar till följande år 18. Corpsens styrka, som varit mycket ombytlig, kan i medeltal antagas till 210 man med 7,875 underhållsdagar för sjuke, då medeltalet af dagar för hvarje sjukdom blifver 15,23 af sjuke på dag 21,58; sjukprocenten af styrkan för hvarje dag 10,28; mortalitetsprocenten af styrkan 8,09 och af de olika sjukdomsfallen 3,29.

Orsaken till den höga sjukprocenten förklaras hufvudsakligen deraf, att både dömde hitförsändas och ankomma frivillige, så beskaffade att de, i stället för att vara fullt arbetsföra, ofta om några dagar måste intagas på sjukhuset, och somliga till och med der tillbringa hela sin tid. Febrarna hafva i allmänhet inskränkt sig till enkla inflammatoriska, nervösa eller gastriska och 2:ne fall af typhus förekommit. Frossorna med sina recidiver, och diarréer hafva mest bidragit till den höga sjuknummern. De förra äro å Rindö fullkomligt endemiska; de sednare härleda sig från en ifrån början förstörd fysik, som ej kan uthärda den ringaste temperatur-förändring. Af dem som aflidit i diarrhé hafva nära nog alla varit, ehuru ännu i unga år, orkeslöse och utlefvade. Bröståkommor hafva väl äfven detta år varit gängse, dock betydligt mindre än föregående år. Ingen epidemi har förekommit.

Medikaments-kostnaden, R:mt 1,021 R:dr 15 öre, har på hvarje sjukdomsfall utgjort 1 R:dr 98 öre och för hvarje sjuk-underhållsdag helt nära 13 öre.

d) *Bevaknings*-kommenderingen, 72 man ur indelta arméen, ombytes hvar 4:de månad. Summan af olika individer utgör således under året 216 man. På dessa hafva förekommit 65 sjukdomsfall, af hvilka 3 varit qvarliggande ifrån föregående och 4 qvarligga till följande år; så att 61 blifvit till helsan återställde. Antalet sjuk-underhållsdagar, 768, ger i medeltal 11,68 dagar för hvarje sjukdom, 2,08 sjuke på dag och en sjukpersonal af styrkan = 2,89.

Gastriska febrar, frossor, bröstinflammationer och diarrhéer hafva varit de mest förekommande sjukdomarne. Ingen har aflidit.

Medikaments-kostnaden har manskapet sjelf ersatt, och kan således icke uppgifvas.

(Fästn.-Läk. *C. G. Carlssons* rapport).

Sammandrag af sjukrapporter ifrån Kongl.

Carlskrona 1:sta Sjuk-Departementet.

Sjukdomar.	Qvar ifrån år 1857.	Tillkomne.	Summa.	Öfvergångne till helsa.	Dödligt afgångne.	Qvar till år 1859.	Summa.
Febrar, enkla och gastriska	1	153	154	146	—	8	154
» gastriska, nervösa	—	16	16	10	4	2	16
» fross-	—	101	101	97	—	4	101
» ros- (ansigtsros)	—	5	5	2	—	3	5
» utslags- koppor, varioloider	—	11	11	11	—	—	11
» skarlakans-	—	—	—	—	—	—	—
» inflammation i hjernans hinnor	—	2	2	—	2	—	2
» » i lungor och lungsäckar	1	48	49	40	8	1	49
» » i underlifvets organer	1	2	3	1	2	—	3
Katarrh, acut och kronisk	2	102	104	102	—	2	104
Halsfluss, påssjuka	1	25	26	26	—	—	26
Magfeln, gastricism	—	81	81	81	—	—	81
Diarrhé, kolik, obstruction	—	31	31	31	—	—	31
Dysenteri	—	10	10	9	1	—	10
Kolera	—	—	—	—	—	—	—
Kroniska bröstsjukdomar	—	46	46	38	4	4	46
» underlifssjukdomar (incl. Brights njursjukdom)	1	13	14	9	3	2	14
Skörbjugg	1	7	8	8	—	—	8
Alkoholism, delirium tremens	—	10	10	10	—	—	10
Gikt och rheumatism	4	50	54	52	—	2	54
Apoplexie, paralysie	—	5	5	5	—	—	5
Fallandesot	—	18	18	18	—	—	18
Organiskt hjertfel	—	8	8	8	—	—	8
Magkräfta	—	1	1	1	—	—	1
Masksjukdom (Helminthiasie, Tænia)	—	3	3	3	—	—	3
Blykolik	—	—	—	—	—	—	—
Ålderdomssvaghet	—	4	4	3	—	1	4
Sinnessjukdom (Hypocondrie, Melankoli)	—	6	6	5	—	1	6
Sjukdomar i urinvägarne	—	5	5	5	—	—	5
Ögonsjukdom (conjunctivitis)	—	79	79	78	—	1	79
Öronsjukdom	1	16	17	16	—	1	17
Bråckskador	—	5	5	5	—	—	5
Vattenbräck	—	1	1	1	—	—	1
Benbrott och ledvridningar	1	4	5	4	—	1	5
Yttre skador, åkommor och sår	6	178	184	182	—	2	184
Rötsår, bensår och bulnader	4	201	205	200	—	5	205
Kroniska hudsjukdomar, skabb	—	75	75	75	—	—	75
Syphilis	2	57	59	56	—	3	59
Summa	26	1,379	1,405	1,338	24	43	1,405

Dessutom å sjukreserven på Skeppsvarvet vårdade för åtskilliga mindre åkommor 2,769 man.
Antal underhållsdagar för året . . . . . 17,217.
Medeltal sjuke på dag . . . . . 47,0.
Medikamentskostnad . . . . . R:mt R:dr 1,308: 80.
» på dag . . . . . » » — 7,5.
» för sjukreserven . . . . . » » 389: 4.
Personalens styrka: 3,000 à 3,500 man.

vid Flottan.

Majts Flottas stationer år 1858.

station.								Stockholms station.								Göteborgs depôt.						
2:dra och 3:dje Sjuk-Departementen.																						
Qvar ifrån år 1857.	Tillkomne.	Summa.	Öfvergångne till helsa.	Afpollette-rade.	Dödligt ån-dade.	Qvar till år 1859.	Summa.	Qvar ifrån år 1857.	Tillkomne.	Summa.	Öfvergångne till helsa.	Afpollette-rade.	Dödl. ändade.	Qvar till år 1859.	Summa.	Qvar ifrån år 1857.	Tillkomne.	Summa.	Öfvergångne till helsan.	Dödligt ån-dade.	Qvar till år 1859.	Summa.
6	67	73	69	—	—	4	73	3	349	352	319	33	—	—	352	—	10	10	10	—	—	10
—	20	20	17	—	1	2	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	35	35	34	—	—	1	35	2	377	379	331	43	—	5	379	—	2	2	2	—	—	2
1	6	7	7	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	2	8	—	—	10	—	1	1	1	—	—	1
—	2	2	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
1	105	106	95	4	1	6	106	—	55	55	13	42	—	—	55	—	4	4	3	1	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	108	110	110	—	—	—	110	6	532	538	474	60	—	4	538	—	14	14	12	1	1	14
2	261	263	261	—	—	2	263	—	77	77	73	—	—	4	77	—	—	—	—	—	—	—
3	369	372	367	—	—	5	372	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1
—	171	171	171	—	—	—	171	2	471	473	447	23	—	3	473	—	12	12	12	—	—	12
—	1	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	12	9	1	2	—	12	—	—	—	—	—	—	—
5	66	71	55	—	7	9	71	—	4	4	4	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—
1	18	19	15	—	1	3	19	—	3	3	—	2	—	1	3	—	8	8	8	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1
1	12	13	12	—	1	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1
7	160	167	162	1	—	4	167	—	95	95	87	7	—	1	95	—	3	3	3	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1
1	9	10	9	1	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	2	2	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	6	8	8	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	2	2	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	6	7	7	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	125	126	122	3	—	1	126	55	55	55	52	3	—	—	55	—	1	1	1	—	—	1
—	14	14	14	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1
1	20	21	21	—	—	—	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	3	—	1	4
—	114	114	111	—	—	3	114	2	157	159	145	8	—	6	159	—	5	5	5	—	—	5
3	133	136	132	—	—	4	136	2	108	110	104	5	—	1	110	—	11	11	10	—	1	11
—	43	43	42	1	—	—	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	4	7	6	—	—	1	7	—	31	31	—	31	—	—	31	—	2	2	2	—	—	2
41	1,879	1,920	1,854	10	11	45	1,920	17	2,337	2,354	2,061	266	2	25	2,354	—	85	85	80	2	3	85

. . . . .	7,998.	. . . . .	inclusive 6 icke tillh. stationen.
. . . . .	22,0.	. . . . .	1,263.
. . . . .	R:mt R:dr 3,691: 48.	. . . . .	3,5.
. . . . .	» » — 46,15.	. . . . .	R:mt R:dr 1,430: 60.
. . . . .	1,117.	Personal, ständig	» » — 12,3.
		» obeständig, högst . .	315 man.
			750 »
		medeltal	R:mt R:dr 155: 36.
			83 man.

Å Kongl. Flottans sjukhus i Carlskrona hafva under sistförflutna året, 1858, blifvit vårdade 1,405 personer, deraf 26 voro qvarliggande från 1857, 1,379 under året inkommit. 1,338 utskrifvits tillfrisknade eller förbättrade, och 43 till innevarande år blifvit qvarliggande.

Desse sjuke hafva utgjorts af 1 underofficer, 308 marinsoldater och spel, 93 matroser och jungmän, 529 båtsmän, 4 timmermän och handtverkare, 187 skeppsgossar, 144 kronoarbetskarlar och 118 lifstidsfångar, samt dessutom 4 beväringsynglingar och 4 soldater af Calmare regemente, hvilket större delen af året för fästningsbyggnad haft på platsen en arbetskommendering af 60 man.

Underhållsdagarne, 17,217, fördelade på månaderne i året gifva följande medeltal sjuke för dag.

Månad.	Underhålls-dagar.	Medeltal för dag.	Månad.	Underhålls-dagar.	Medeltal för dag.
Januari . . .	1,147	37,0	Juli	1,316	42,4
Februari . . .	1,413	50,5	Augusti . . .	1,352	43,6
Mars	1,735	55,9	September . .	1,295	43,2
April	1,576	52,5	Oktober . . .	1,216	39,2
Maj	2,017	67,9	November . .	1,275	42,5
Juni	1,658	55,2	December . .	1,127	36,3

Sjukdomarnes månadtliga omsättning har förhållit sig enligt följande sammandrag.

Sjukdomar.	Jan.		Febr.		Mars.		April.		Maj.		Juni.		Juli.		Aug.		Sept.		Okt.		Nov.		Dec.		Summa.	
	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.	Inkomne.	Döde.
Enkla och gastriska febrar . .	10	—	5	—	10	—	18	—	18	—	7	—	16	—	21	—	13	—	14	—	8	—	13	—	153	—
Nervfebrar	2	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	2	1	4	1	2	1	2	—	1	—	16	4
Rosfebrar	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	5	—
Koppor	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	6	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—
Frossfebrar	3	—	2	—	1	—	4	—	39	—	20	—	6	—	4	—	6	—	4	—	6	—	6	—	101	—
Inflammation i hjernans hinnor .	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
D:o i lungor och lungsäckar	4	2	3	—	6	1	7	1	6	—	7	1	—	—	1	—	3	—	1	1	5	—	5	2	48	8
D:o i lefver och bukhinna	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	2
Catarrher och halsfluss	10	—	6	—	23	—	20	—	16	—	10	—	5	—	4	—	4	—	7	—	7	—	7	—	119	—
Påssjuka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	4	—	8	—
Magflen och kolik	5	—	4	—	8	—	5	—	9	—	14	—	9	—	6	—	9	—	3	—	6	—	3	—	81	—
Diarrhé	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	—	4	—	7	—	6	—	6	—	2	—	2	—	31	—
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	3	1	—	—	—	—	10	1
Lungsot	4	—	3	—	5	—	3	—	6	2	7	2	6	—	4	—	2	—	—	—	1	—	5	—	46	4
Vattusot och Brights njursjukdom	—	1	—	—	3	—	—	—	1	—	2	1	1	2	—	—	—	—	1	—	1	—	2	—	11	3
Öfrige kroniska lidanden i invertes organer	3	—	9	—	9	—	6	—	17	—	11	—	10	—	10	—	13	—	9	—	9	—	8	—	114	—
Summa å Medicinska afdeln.	41	4	32	1	65	1	66	2	120	2	87	5	59	3	61	2	68	1	52	3	48	—	59	2	758	24
Summa å Chirurgiska afdeln.	41	—	45	—	88	—	46	—	105	—	65	—	60	—	60	—	38	—	25	—	45	—	23	—	621	—
Summa summarum	82	4	77	1	153	1	112	2	225	2	152	5	119	3	121	2	106	1	77	3	93	—	82	2	1,379	24

Största sjuktillförseln skedde, såsom vanligt, i Maj; men den minsta uti Januari och December. För öfrigt har sjukantalet hela året under alla månader hållit sig mera lika än under flere föregående år. Medeltalet sjuke för dag hela året har utgjort 47. Störste antalet inkomne för dag har varit 24, utskrifne 41, beggedera i Maj månad. Minsta sjukantalet för dag, eller 24, tillhör den 3 Januari, största, eller 115, den 29 Maj.

Mortaliteten har varit ringa, 24 döde af 1,405 vårdade utgör allenast 1,7 procent. Men då å chirurgiska afdelningen icke inträffat några dödsfall, och å medicinska afdelningen varit behandlade 770 fall, skulle mortaliteten för invärtes sjukdomar i allmänhet i det närmaste utgöra 3 procent. Med afseende allenast på sjukdomar, som fått dödlig utgång, blir deremot förhållandet följande:

Sjukdomar.	Sjukdomsfall.	Dödsfall.	Mortalitetsprocent.
Nervfeber	16	4	25,0
Inflammation i hjernans hinnor . .	2	2	100,0
D:o i lungor och lungsäckar	49	8	16,2
D:o i lefver och bukhinna	3	2	66,6
Rödsot	10	1	10,0
Lungsot	46	4	8,7
Vattusot och Brights njursjukdom .	12	3	25,0

Häraf vill synas att af nervfebrarne, hvartill blifvit hänförde endast rena och bestämda fall af typhoidfeber, hvart 4:de fall ändats dödligt. Likaledes visar sig att af inflammationer i lungor och lungsäckar 1 fall af 6 fått dödlig utgång. Men då i sjelfva verket lunginflammationerne utgjort 39 med 4 dödsfall, och lungsäcksinflammationerne 10, med 4 dödsfall, så befinnes det, att af de förre endast 1 af 10, men af de sednare deremot 1 af 2 eller 3 slutat med döden.

Sjukdomslynne af epidemisk, eller mera framstående karakter, kan icke egentligen angifvas. Af 101 fall af frossa tillhöra de flesta Maj och Juni månader, eller 39 den förra och 20 den sednare. Rödsot har endast förekommit under September och Oktober. Nervfeber har i spridda fall visat sig under hela året med undantag af Februari och Mars. Koppor af *lindrig och modifierad form* förekommo i några få fall under Maj och Augusti. Katarrhala åkommor voro allmännast under första hälften af året. Bröstinflammationer, talrikast under Mars och Juni, tillhöra alla månader utom Juli.

För venerisk sjukdom hafva 59 personer varit föremål för behandling. Af dem hafva 2 varit qvarliggande från föregående året, 56 utskrifvits tillfrisknade, och 3 qvarlegat till år 1859. Deras underhållsdagar hafva uppgått till 855 eller i medeltal till 14,5 för hvarje sådan sjuk. (Fält-Läk. D:r *Sam. Mörcks* rapport).

Vid stationens 2:dra och 3:dje sjuk-departementer, eller sjukvården i qvarteren, hafva blifvit vårdade: Underofficerare af alla korpser 291, handtverkare 224, maskinister 9, timmermän 678, skeppsgossar 672 och lärlingar 46, hvilka samtlige, till ett antal af 1,920, njutit läkarevård, nemligen 41 qvarliggande från år 1857, och 1,879 under året tillkomne. Af desse hafva 1,859 blifvit återställde, 10 afpolletterats till sjukhuset, 11 aflidit och 45 fortfara under behandling till år 1859.

Hela året, som varit utmärkt för en mycket blid vinter och en högst varm eller het sommar, samt genom en ringa eller nästan ingen nederbörd, så att alla brunnar under medlet af sommaren voro uttorkade, och en fullkomlig vattenbrist hotade att uppstå inom den, i afseende på tillräcklig vattentillgång, alltid vanlottade staden, har dock i allmänhet visat en mild sjukdoms-konstitution. Någon epidemi i egentlig mening har icke uppkommit eller fortgått, om man icke dertill vill räkna en envis ögonfluss (conjungtivitis) som fortgått under hela året, och uppnådde under det 3:dje qvartalets 2:ne första månader sin största freqvens, då nära tredjedelen af inträffade sjukdomsfall bestodo häruti. Den skulle äfven kunna anses såsom det allmännaste uttrycket af den katarrhala sjukdoms-konstitution, hvilken under hela året varit rådande; och hvilket tydligast kan inses om man i allmänhet öfverskådar de mest förekommande sjukdomsformerna under hvarje qvartal för sig. I det 1:sta qvartalet inträffade allmännast bröstinflammationer, samt bronchiter, halsfluss, katarrher och rheumatismer, hvilka senare uppginge till icke mindre än 150 sjukdomsfall; redan nu förekommo ögonflusser. Uti 2:dra qvartalet framträdde, med bibehållandet af den öfvervägande katarrhala konstitutionen, gastriska och intermittenta febrar; men bröstinflammationer, bronchiter, halsfluss, katarrher och rheumatismer utgjorde 229 fall och ögonflussernas antal ökades i ett fortgående stigande under 3:dje qvartalet. De egentliga katarrhala sjukdomsformerna, som härunder uppgingo till 95, synes således något minskade, men nu framträdde diarhéer, hvaraf kommo under behandling 77. Oaktadt den varma sommaren och det missgynnande förhållandet af den inträffade vattenbristen, uppträdde dessa icke såsom blodiga, och blott ett enda fall af dysenteri förekom. Ögonflussen hade nu uppnått sin högsta freqvens, så att 63 sådana fall äro anmärkta; äfven inträffade icke så få fall af gastriska och nervösa febrar. Under det 4:de qvartalet framträdde åter de egentliga katarrhala sjukdomsformerna i ökadt antal; diarrhéernas freqvens förminskades; ögonflussen hade nu nästan upphört, men större antal af lindriga inflammatoriska febrar förekommo och 2:ne fall af typhus. Att dödligheten under sådana förhållanden icke kunde blifva stor, är hvad man kunde antaga och har endast 11 dödsfall under året inträffat, hvaraf 1 i bröstinflammation, 1 i typhusfeber, 7 i lungsot, 1 i vattusot, Brights sjukdom och 1 i kronisk alkoholism. Mortalitets-procenten af behandlade sjukdomar utgör 0,57.

(T. f. Reg.-Läk. *C. J. Björlingsons* rapport).

Vid Carlskrona station tillhörige sjöfästningen *Kungsholmen* hafva, bland derstädes förlagde befäl och manskap förekommit 99 sjukdomsfall, nemligen enkla febrar 15, frossfeber 1, katarrh och halsflusser 69, ögonfluss 5, diarrhé, kolik, obstruction

24, rheumatismer 54, utvärtes skador 47, rötsår och bulnader 33 samt inklämdt bråck 1, hvilka dels på stället blifvit vårdade, derföre medikamentskostnad utgjort R:mt R:dr 68: 4, dels blifvit afpolletterade till sjukhuset å stationen. Bland å fästningen förlagde 11:te arbetskompagniet hafva 418 man varit vårdade för följande sjukdomar, nemligen enkel feber 2, rheumatism 102, katarrh 152, halsfluss 1, ögonfluss 3, diarrhé 46, kolik 19, yttre skador 41, samt rötsår och bulnader 52, för hvilka medikamentskostnaden utgjort R:mt R:dr 95: 52.

(T. f. Reg.-Läk. D:r *Björlingssons* rapport).

Stockholms station. Med 17 qvarliggande ifrån 1857 och 2,337 mer och mindre betydande sjukdomar och tillfälligheter under året tillkomne har sjukdomarnes hela antal utgjort 2,354, deraf 2,061 å stationen återgått till helsa, 266 afpolletterats till Allmänna Garnisons-sjukhuset, 2:ne aflidit och 25 qvarvoro till följande år — dagliga medeltalet af sjuke är icke uppgifvet, icke heller antalet sjuk-underhållsdagar.

Utom diarrhéer, hvilka, serdeles under sommarmånaderna, varit ytterst allmänna, hafva frossor varit den allmännaste och kostsammaste sjukdomsformen. Väl aftogo de något under kolera-epidemien, men upphörde icke, och återkommo sedan med förnyad styrka och sällspord envishet. De flesta kolerafallen inträffade först sedan sjukdomens största intensitet såsom epidemi upphört; men att 9 af de 12 kunnat återställas till helsan, torde böra tillskrifvas dels dess inträde efter sommartjenarnes afgång och dels det tillräckliga utrymme som till följd deraf kunde beredas för de insjuknades vård å stationen, genast ifrån insjuknandet.

Vid *Götheborgs* depôt har bland dervarande personal, i medeltal 83 man, förekommit 62 sjukdomsfall, behandlade å sjukhus, och 17 af lindrigare art, utom detsamma, samt 6 ifrån örlogsfartyg till sjukhuset insände; så att, vid depôten, 85 sjukdomar behandlats, deraf 80 blifvit återställde till helsan, 2:ne aflidit och 3:ne qvarligga till år 1859. Antalet sjukdagar, 1,263, gifva 14,8 dagar för hvarje sjukdom. Dödsprocenten 2,35.

Fregatten *Eugenie*, med 340 mans besättning, hade under Maj och September månaders expedition 35 svårare sjukdomsfall, deribland 35 typhoid- samt 12 gastriska m. fl. febrar och lunginflammationer, och i öfrigt varioloider (2), cardialgier och gastricismer, diarrhé och allvarsammare utvärtes och lokala åkommor och skador. 10 afpolletterades till sjukhus och öfrige, jemte 334 lindrigare sjukdomsfall, såsom angina tonsillaris, laryngitis och bronchitis, conjunctivitis, m. fl. blefvo återställde om bord. Medikamentskostnaden R:mt 194 R:dr 92 öre.

(Uppb.-Läk. *Isid. Ekmans* rapport).

Korvetten *Jarramas* öfnings-expedition för kadetter 25 Maj och 23 September med personal af 137, hade 23 sjukdomsfall af mera betydenhet, neml. frossor 9, gastrisk katarrhal-feber 2, pleuro-peripneumonie 1, entero-colitis 1, acut rheumatism 2, ansigtsros 1 m. m. af hvilka 2:ne afpolletterades till sjukhus, 1 aflidit af pleuroperipneumonie och öfrige blifvit till helsan återställde. Derförutom hafva många varit

angripne af obetydligare lidanden, såsom *magkatarrh* af dels *akut* och dels *kronisk* art. Den sistnämnde såsom en följd af dieten om bord, mången gång äfven en fortsättning af ett redan i land ådraget sjukdomstillstånd. Närmast dessa i freqvens hafva *bronchial-katarrher* kommit. Allmännast voro de under färden till och ifrån Island (9 Juni och 20 Juli) då väderleken, serdeles i Juni, var blåsig och regnig (regn 14 dagar af 22) och temperaturen + 10° C. Af yttre åkommor hafva hvarken förekommit så många konjunktiviter som man haft skäl att förmoda, ej heller af någon svårare beskaffenhet. Deremot hafva, såsom vanligt *panaritier* och *furunkler* i temlig mängd, mest under expeditionens förra hälft samt under de sednaste dagarne varit föremål för behandling. Medikamentskostnaden R:mt 127 R:dr 84 öre.

(Uppb.-Läk. Med.-Lic. *Runstedts* rapport).

Korvetten *af Chapmans* expedition, Juni—September, med 250 mans besättning, hade 11 sjukdomsfall af mera betydenhet, deraf 8 blefvo återställde 1 aflidit (?) och 2:ne blifvit afpolletterade till sjukhus; samt derutöfver 146 lindrigare, såsom frossor 8, diarrhe, gastricism, magkatarrh 43; katarrhala och rheumatiska affectioner 45, konjunctiviter 11, och i öfrigt yttre skador och åkommor, deribland 25 panaritier. Medikamentskostnaden R:mt 129 R:dr 97 öre.

(Biträd. Läk. *N. Högdahls* rapport).

Under ångkorvetten *Orädds* expedition 15 Maj och 24 Juli med 118 mans besättning förekommo 22 svårare sjukdomsfall, deribland gastrisk 4, rheumatisk och katarrhalfeber 3, frossor 7, koppor 1, magkatarrh 2 samt utvärtes skador och åkommor 5. Till sjukhuset afpolletterades 4; öfrige äfvensom 34 för lindrigare illamående blefvo om bord till helsan återställde. Medikamentskostnaden R:mt 91 R:dr 83 öre.

(Uppb.-Läk. *F. Malmgrens* rapport).

Korvetten *Svalans* expedition 30 Maj—23 September hade på 66 mans besättning 16 sjukdomsfall, deraf 3:ne febersjukdomar. 14 afpolletterades 1 afled till följd af utvärtes skada, och 1 återställdes till helsan om bord. Medikamentskostnad R:mt 74 R:dr 25 öre.

(Uppb.-Läk. *F. J. Bohmans* rapport).

En bataljon *kanonjollar*, med 265 mans besättning på expedition i skärgården, 12 Juni—10 Augusti, hade 67 sjukdomsfall: frossor 8, lunginflammationer, bronchiter m. m. 10; diarrhé, kolik, gastricismer 30; rheumatism 2 samt i öfrigt utvärtes eller lokala åkommor och skador; 53 hafva blifvit till helsan återställde och 14 afpolletterade till Garnisons-sjukhuset. Medikamentskostnad R:mt 28 R:dr 57 öre.

(Uppb.-Läk. *E. Brauns* rapport).

d) Sammandrag af rapporter om revaccination af nyanvärfdt manskap vid Arméen och Flottan år 1858.

	Antal revaccinerade.	Resultatet af revaccinationen. Äkta vaccin-koppor.	Osäkert.	Intet.
Kgl. Svea Lif-gardet	103	15	16	72
» Lif-gardet till häst	53	24	8	21
» Andra Lif-gardet	115	38	31	46
» Svea Artilleri	92	18	—	74
» Götha »	32	2	—	30
» Wendes »	74	31	—	43
» Lif-Reg. Dragon-corps	21	5	9	7
» » Hussar-corps	9	3	3	3
» Smålands Hussar-reg.	14	—	—	14
» Skånska » »	27	22	—	5
» » *Dragon* »	21	1	5	15
» Kronprinsens Hussar-reg.	67	6	5	56
» Lif-reg. Grenadier-corps	10	3	1	6
» Första Lif-Grenadier-reg.	12	2	2	8
» Andra » »	28	6	—	22
» Westgötha reg.	15	1	2	12
» Smålands Grenadier-bat.	2	—	—	2
» Uplands reg.	57	22	6	29
» Skaraborgs d:o	23	—	—	23
» Södermanlands reg.	20	9	5	6
» Kronobergs d:o	10	4	—	6
Transport	805	212	93	500

	Antal revaccinerade.	Resultatet af revaccinationen. Äkta vaccin-koppor.	Osäkert.	Intet.
Transport	805	212	93	500
Kgl. Jönköpings reg.	20	6	—	14
» Dahl d:o	50	19	13	18
» Helsinge d:o	46	3	—	43
» Elfsborgs d:o	31	6	1	24
» Westgötha-Dahls d:o	19	3	6	10
» Norrbottens Fält-Jägare-corps	9	—	1	8
» Westerbottens d:o	9	3	2	4
» Westmanlands reg.	26	12	9	5
» Bohus läns reg.	100	16	13	71
» Calmar reg.	83	27	15	41
» Nerikes d:o	21	5	5	11
» Wermlands d:o	9	5	—	4
» Norra Skånska reg.	16	10	—	6
» Södra d:o d:o	19	4	3	12
» Wermlands Fält-Jäg.-reg.	78	36	16	26
Carlskrona stat.: Skeppsgossar	119	101	—	18
Carlskrona stat.: Marin-reg:tet	76	31	9	36
Carlskrona stat.: Båtsmän	90	34	23	33
Carlskrona stat.: Freg. Eugenie	26	5	3	18
Stockholms station	31	2	6	23
Götheborgs depôt	4	2	—	2
Summa	1,687	542	218	927

Antalet af detta år revaccineradt nyanvärfdt manskap har, enligt derom inkomna rapporter, utgjort 1,341 af arméen och 346 af flottan, eller tillsammans 1,687, således 54 mer än medeltalet, 1,633, under föregående 5 år. Hos 760, eller 45,2 procent hade reaction af ympningen följt, ehuru endast hos 542 eller 32,1 procent äkta skyddskoppor uppkommit, hvaremot hos öfrige 218 ympningarna lemnat osäkert resultat, och hos öfrige 927 varit utan all följd. Medeltalet under förutgående 5 år af dem som efter revaccinationen erhållit äkta vaccinkoppor utgör 497 eller 30,0 procent.

c) *Ärenden som tillhöra inseendet öfver den militära läkarevården.*

Arméens Läkaretjenster. Vid årets början lediga 2:ne *Regements Läkare*-tjenster, nemligen vid Smålands Hussar-regemente och Grenadier-bataljon, hafva under året blifvit återbesatte. Af 2:ne, genom dödsfall detta år inträffade vaccanser, har den ena vid Södra Skånska regementet blifvit återbesatt, så att 37 sådana Läkare-tjenster vid årets slut äro tillsatte och 1 vacant.

Förste Bataljons Läkare-tjenster:

Vid årets ingång voro:	på ordinarie stat tillsatte	24.	
	på förordnanden (Smålands Hussarer, Kronobergs, Elfsborgs och Wermlands regementen) . . .	4.	
	Vacante (Wendes Artilleri, Helsinge och Bohus läns regementen)	3.	
	Vacante enl. Kongl. Br. den 25 Maj 1853 . .	1.	32.

Af under året inträffade 2:ne ledigheter (vid Lif-Regementets Hussar-corps och Andra Lif-Grenadier-reg:tet) har den vid sistnämnde Reg:te blifvit återbesatt; hvadan vid årets utgång äro på ord. stat tillsatte 23.
på förordnande . . 4.
vacante . . . . 5. 32.

Andre Bataljons Läkare-tjenster:

Vid årets ingång	på ord. stat tillsatte	13.	
	på förordnanden	12.	
	vacante	7.	32.

med under året på ord. stat tillsatta 8, utgör dessas antal
vid årets utgång . . . . . 21.
på förordnanden . . . . . 7.
vacante . . . . . 4. 32.

Uti nåd. Bref af den 30 Mars har K. M. i nåder fastställt förbättrade lönevilkor för Militär-Läkare på sätt Collegii, på K. M. tillika meddelade nåd. befallning, den 26 April utfärdade allmänna kungörelse innehåller. Regements- och 1:sta Bataljons-Läkare-tjensterna vid Arméen komma att bibehållas vid det förutvarande

antalet, hvaremot 2:dra Bataljons-Läkaretjensterna, sedan en sådan lön blifvit anslagen till Ingeniör-corpsens sappör-trupp, uppgår till ett antal af 33.

Enligt K. M:s nåd. Stat för K. Flottans Läkare-corps af den 1 Maj, kommer Läkarnes antal vid *Carlskrona* station, att utgöras af 1 Fält-läkare, 2:ne Regements 3:ne första och 3:ne andre Bataljons-läkare; vid Stockholms station, af 1 Regements- och 2:ne förste Bataljons-läkare, samt vid Götheborgs depôt, af 1 förste Bataljons-läkare. Af 10 stipendier i Flottans Läkare-corps komma 5 att utgå med 400 Rdr 5 med 300 R:dr r:mt om året; börande dock, enl. tillika meddelad interims-stat, en 2:dra Bat.-Läkaretjenst i Carlskrona, samt 1 stipendium à 300 R:dr, att tillsvidare förblifva vacante. Ledigblifvande Läkare-tjenster vid Flottan komma, tills vidare, att endast uppå förordnanden tillsättas.

Under året har vid *Carlskrona station* en ny Reg.-Läkaretjenst blifvit uppå förordnande tillsatt, och den förutvarande genom afskedstagande, blifvit vacant; 2:ne 1:sta Bat.-Läkaretjenster uppå nåd. förordnanden tillsatta, men 2:ne första och 2:ne andre Bat.-Läkaretjenster, af brist på sökande, genom extra Läkare uppehållits.

Stockholms station. Läkarnes antal komplett.

Götheborgs depôt. 1:ste Bataljons-Läkaretjensten har blifvit uppå nåd. förordnande tillsatt.

Anslaget till 17 pensioner i Fältläkare-corpsen, förhöjdt till 5,900 R:dr om året, att utgå 8 à 400 och 9 à 300 R:dr har, likasom det till 3,750 R:dr förhöjda anslaget till 30 *stipendier*, nemligen 15 à 150 R:dr och 15 à 100 R:dr om året, verkat dertill, att dessa senare varit komplett, och de förre ifrån senare hälften af året, med några få undantag, fulltaligt tillsatte, så att besparing å dessa anslag endast utgjort 970 R:dr 85 öre r:mt.

Stipendierna i flottans Läkare-corps hafva varit fullständigt upptagne, enligt interims-staten.

Enligt K. M:s nåd. Bref af den 2 November 1858 kommer lönen vid sjukhus-läkaretjensten å Carlsborg, hvilken blifver att anse såsom 1:ste Bataljons-läkaretjenst, att utgå till samma belopp som för 1:sta Bataljons-Läkare vid Garnisons-regementen utom Stockholm.

Sundhets-Collegium har under året, dels uppå Kongl. Maj:ts nåd. befallning, och dels efter vederbörandes anmälan om behofvet, förordnat 71 extra läkare nemligen:

Till bestridande af	Regements-läkare-tjenster	2.
	Bataljons-läkare	17.
	Uppbörds-läkare	10.
	Biträdande läkare	5.

Garnisons-läkare	2.
Provincial-läkare	6.
D:o biträdande	4.
Sjukhus-läkare	1.
Läkare vid jernvägsstationen	4.
Karantäns-läkare å Känsö	1.
Extra läkare i kolera och rödsots-epidemier	19.

8. *Öfversigt*

af de från samtelige rikets läkare till Sundhets-Collegium år 1858 insände berättelser om medikolegala besigtningar och undersökningar, samt uppgift å för dem förskottsvis af Medicinalfonden gjorda utbetalningar *).

Efter enahanda plan som i de föregående underdåniga berättelserna blifvit följd, är nedanstående sammandrag upprättadt och innefattar alltså redogörelse för alla under året 1858 till Collegium inkomne berättelser om verkställde medikolegala undersökningar. Ibland dessa hafva dock 47 haft till föremål förrättningar som under året 1857 blifvit verkställde, ehuru så sent på året, att redogörelsen icke förr än under detta år hunnit till Collegium inkomma.

De inkomne berättelserna äro i detta sammandrag efter de angifne dödsorsakerne uppförde uti särskilda hufvudklasser, nemligen 1) sjelfmord, 2) dödsfall af annan persons åtgärd eller vållande, 3) hastiga dödsfall af olyckshändelser, 4) af starka drycker, 5) af naturlig sjukdom, 6) händelser der dödsorsaken icke kunnat bestämmas, vare sig till följd af bristande pathiska förändringar eller likets förvandling genom röta, hvarförutom 7) undersökningar om nyfödda barns dödssätt samt 8) undersökningar å *lefvande personer* äro *serskildt* redovisade.

*) Referent: Medicinal-Rådet *Wistrand.*

Sammandrag af de till Sundhets-Collegium från läkarne i riket jemte för dem utbetalade

	Sjelfmord medelst													Dödsfall af annan					
	Skjutvapen.	Skärande och stickande verktyg.		Dränkning.		Hängning och strypning.		Förgiftning.		Fosterfördrifvande medel.	Summa.		S:a Summarum.	Misshandel genom hugg och slag, stickande o. skärande verktyg, öfverkörning, skuffning.		Skott.		Förbränning.	
	m.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	q.	m.	q.		m.	q.	m.	q.	m.	q.
1. Norrbottens län	—	*a*)1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
2. Westerbottens d:o	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—
3. Jemtlands d:o	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	2	1	3	—	—	—	—	—	—
4. Wester-Norrlands d:o	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—
5. Gefleborgs d:o	1	2	—	—	—	2	1	—	—	—	5	1	6	5	—	—	—	—	—
6. Stora Kopparbergs d:o	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	1	2	3	—	—	1	—	—	—
7. Wermlands d:o	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
8. Örebro d:o	—	—	—	—	—	2	2	1	1	—	3	3	6	1	—	3	—	—	—
9. Westmanlands d:o	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*b*)2	—	—	—	—	—
10. Upsala d:o	—	—	—	1	—	2	1	*a*)1	1	—	4	2	6	2	—	2	—	—	—
11 *a*) Stockholms d:o	—	1	—	—	3	2	—	2	1	—	5	4	9	3	1	1	—	—	—
11 *b*) Stockholms Stad	*a*)5	4	—	3	3	13	—	—	*a*)3	—	25	6	31	5	—	—	—	—	—
12. Södermanlands län	2	1	—	3	2	4	2	1	—	—	11	4	15	1	—	—	—	—	—
13. Bohus d:o	—	—	—	*a*)1	2	3	—	—	—	—	4	2	6	6	—	1	—	—	—
14. Elfsborgs d:o	1	1	—	—	1	6	—	*a*)1	—	1	9	2	11	3	1	—	—	—	—
15. Skaraborgs d:o	2	1	—	1	—	6	1	3	1	—	13	2	15	4	—	—	—	—	—
16. Östergöthlands d:o	—	—	—	*a*)1	—	4	—	3	—	—	8	—	8	3	—	—	—	—	—
17. Calmar d:o	2	1	1	2	—	3	—	—	—	—	8	1	9	3	*a*)1	*a*)1	—	1	1
18. Jönköpings d:o	—	—	—	1	—	4	—	—	—	—	5	—	5	*a*)1	—	—	—	—	—
19. Kronobergs d:o	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	2	—	2	2	—	—	—	—	—
20. Hallands d:o	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	3	—	3	2	—	—	—	—	—
21. Blekinge d:o	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	2	4	—	*a*)2	*a*)1	—	—
22. Christianstads d:o	—	—	—	1	1	4	—	1	1	—	6	2	8	4	—	—	—	—	—
23. Malmöhus d:o	1	1	1	3	4	*c*)10	1	1	1	—	16	7	23	*b*)4	—	*a*)1	—	—	—
24. Gottlands d:o	—	—	1	—	*a*)1	2	—	—	—	—	2	2	4	1	2	—	—	—	—
Summa	14	14	3	19	19	75	8	15	10	2	137	42	179	58	5	12	1	1	1
		17		38		83		25						63		13		2	

a) en förrättning verkställd 1857.
b) 2 förrättningar verkställde 1857.
c) 3 förrättningar verkställde 1857.

år 1858 inkomne embets-berättelser om medikolegala förrättningar förskotter af Medicinalfonden.

persons åtgärd eller vållande medelst												Hastiga dödsfall af olyckshändelser medelst														
Qvälning och dränkning.		Förgiftning.		Svält och vanvård.		Qvacksalveri.		Underlåtet eller oskickligt förlossningsbiträde.	Summa.		S:a Summarum.	Yttre skador.		Drunkning.		Qvälning.		Kolos.		Förfrysning.		Förbränning.		Förgiftning.		Summa.		S:a Summarum.
m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	q.	m.	q.	m.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	a)3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	a)1	—	—	—	—	—	3	—	3
1	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	3	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	2	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
—	—	—	—	1	—	—	—	—	6	—	6	4	—	45	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	49	2	51
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	1	—	1	4	2	6	1	—	3	—	1	—	1	—	1	—	—	1	1	—	8	1	9
—	1	—	2	—	—	—	—	2	4	5	9	2	—	2	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	6	1	7
—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	1	4	3	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	6	1	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2	7	a)2	—	4	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—	8	1	9
—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	2	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1
1	—	—	1	—	—	—	—	—	5	1	6	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
a)1	—	—	1	—	—	1	—	1	7	2	9	3	—	5	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	10	1	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1
3	1	1	4	1	—	2	—	9	78	21	99	24	—	64	5	4	—	3	2	4	1	1	2	4	1	106	9	115
4		5												69				5		5		3		5				

Forts. af Sammandrag af de till Sundhets-Collegium från läkarne i jemte för dem utbetalade

	Hastiga dödsfall.				Dödsorsak obestämbar.				Undersökningar om nyfödda och späda							
					till följd af					Barnamord enl. 16 kap. missg.-b:n genom						S:a Summarum.
	af starka dryckar.		naturliga af sjukdom.		bristande pathiska förändringar.		likets förvandling genom röta.		Dödfödde och olifliga förtidingar.	yttre skador.	våldsam qväfning.	dränkning.	utläggande i köld.	bristande vård.	antagligt ehuru till sättet obestämdt.	
	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.								
1. Norrbottens län	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Westerbottens d:o	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
3. Jemtlands d:o	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	3
4. Wester-Norrlands d:o	—	—	1	1	—	—	—	—	1	a)1	—	—	—	—	a)1	3
5. Gefleborgs d:o	2	—	2	3	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	2
6. Stora Kopparbergs d:o	1	—	2	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Wermlands d:o	—	—	1	1	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	2
8. Örebro d:o	2	—	1	1	—	—	2	—	1	—	2	—	—	1	—	4
9. Westmanlands d:o	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	a)2	—	—	—	—	3
10. Upsala d:o	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2
11 a) Stockholms d:o	2	2	2	2	—	—	—	—	2	—	2	2	—	2	—	8
11 b) Stockholms stad	—	—	b)12	1	1	—	—	—	a)2	1	b)4	—	1	2	a)2	11
12. Södermanlands län	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	4	—	—	1	—	7
13. Bohus d:o	b)3	—	c)7	—	—	—	1	1	—	1	2	a)1	—	—	—	4
14. Elfsborgs d:o	4	—	4	1	1	—	—	—	1	4	1	—	—	1	—	7
15. Skaraborgs d:o	10	—	6	1	—	2	1	—	5	—	—	1	—	—	—	6
16. Östergöthlands d:o	1	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	1	1	—	4
17. Calmar d:o	2	—	4	1	—	—	1	—	—	—	1	1	1	4	2	8
18. Jönköpings d:o	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—	2
19. Kronobergs d:o	2	—	a)2	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1
20. Hallands d:o	2	1	4	—	—	—	2	—	—	—	—	1	—	—	—	1
21. Blekinge d:o	2	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	2
22. Christianstads d:o	a)3	—	a)4	a)4	—	1	—	1	1	—	1	—	—	1	—	3
23. Malmöhus d:o	a)4	—	6	4	—	—	2	—	1	1	1	—	—	—	—	3
24. Gottlands d:o	—	—	3	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2
Summa	42	3	66	26	3	5	13	4	22	13	25	7	4	16	6	89
	45		92		8		17									

a) en förrättning verkställd 1857. b) 2 förrättningar verkställde 1857. c) 3 förrättningar verkställde 1857.

riket år 1858 inkomne embets-berättelser om medikolegala förrättningar förskotter af Medicinalfonden.

barns dödssätt.		Summa besigtningar af lik.	Undersökningar å lefvande personer för utrönande af								Undersökningar af			För medikolegala embetsförrättningar utbetalade förskotter af Medicinalfonden.	
Hastig död under sömn hos mödrar eller ammor			förutgången misshandels beskaffenhet och följder.		kroppslig hälsa.		sinnesbeskaffenhet.		hafvandeskap.	Summa undersökningar å lefvande personer.	funne ben.	för gift misstänkta ämnen.	fosterfördrifvande medel.	Riksmynt.	
med anmärkt hypertrophia thymi.	utan anmärkt hypertrophia thymi.		m.	q.	m.	q.	m.	q.	q.					R:dr.	öre.
—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	277	23
—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	93	67
—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	245	62
—	—	10	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	346	54
—	—	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	620	32
—	—	12	—	2	—	—	2	—	—	4	—	1	—	539	18
—	—	10	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	230	4
—	—	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	658	38
—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	205	74
—	—	15	2	1	—	—	—	—	—	3	—	—	—	369	8
—	—	32	1	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	867	16
1	—	d)115	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	610	55
—	—	29	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	642	51
—	—	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,392	23
1	—	58	1	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	1,786	27
—	—	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	716	11
—	—	42	17	4	1	—	1	1	3	27	1	—	—	1,505	28
—	1	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	261	68
—	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	420	84
—	—	15	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	653	99
—	1	18	a)9	—	—	—	—	—	1	10	—	—	—	705	54
—	—	31	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	765	46
—	—	62	—	—	—	—	2	—	—	2	a)1	—	—	1,132	23
—	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	279	36
2	2	652	31	7	2	—	5	2	9	56	2	1	1	15,325	1

d) Deribland icke mindre än 49 blott yttre besigtningar.

Hela antalet till Collegium inkomne embetsberättelser om medikolegala förrättningar under året 1858, utgörande 712, innefattar 652 undersökningar å lik, 56 undersökningar å lefvande personer och 4 undersökningar å misstänkte ämnen.

Antalet i *hela riket* anställda rättsmedicinska undersökningar å lik, uppgående till 652, är alltså med 44 högre än årliga medeltalet för åren 1843—1850, men understiger med 76 årliga medeltalet af sådana undersökningar under sista qvinqvennium 1851—1855 och öfverstiger med 21 motsvarande antal år 1856 samt är blott med 9 högre än näst förutgående års antal.

Vid jemförelse *länsvis* emellan åren 1857 och 1858, visar sig för 11 län tillsammans en minskning af 63 rättsmedicinska liköppningar, hvaremot dessas antal uti 12 län ökats med 116. Stockholms län företer en anmärkningsvärd höjning med 18 äfvensom Elfsborgs län med 16, Skaraborgs och Södermanlands samt Stockholms stad med 14 hvardera, hvaremot Christianstads län visar en minskning med 12 och Örebro län med 10. I de öfriga länen är antalet föga olika under hvardera af de 2 åren. Det öfvervägande antalet likbesigtningar i Stockholms stad beror äfven nu förnämligast på ett större antal dödsfall af *olyckshändelser*, hvarom fullständig redogörelse härifrån meddelas, under det att sådana dödsfall i andra län endast undantagsvis synas blifva föremål för rättsmedicinsk undersökning.

Det antal *sjelfmördare* som denna redovisning innefattar, har i jemförelse med motsvarande dödsfall under föregående år, betydligt ökats, nemligen med 31. Då emellertid antagligt är att icke alla sjelfmördare blifvit föremål för rättsmedicinsk undersökning, har Collegium från Statistiska Central-byråen begärt och erhållit uppgifter härom, hvilka utvisa att, ehuru endast 179 sjelfmördare blifvit föremål för rättsmedicinsk undersökning, dessas antal uppgått till 215.

I afseende på sjelfmordens förhållande i de serskilda *länen*, inhemtas af sammandraget att dessas antal under redovisningsåret, i jemförelse med näst förutgående året 1857, ökats i 14 län med 62 personer, deribland i Malmöhus och Södermanlands län med 9 i hvardera, i Stockholm med 7, i Westmanlands och Elfsborgs med 5 hvardera, Skaraborgs och Jönköpings med 4 hvardera, Gefle, Örebro, Götheborgs och Bohus med 3 hvardera, Upsala med 2, Westernorrlands och Stora Kopparbergs med 1 hvardera samt Stockholms stad med 7, hvaremot en minskning egt rum med 1 person i hvardera af Norrbottens, Calmar och Hallands län, med 2 i hvardera af Jemtlands och Blekinge län, med 4 i Östergöthlands och med icke mindre än 12 i Christianstads län.

Ibland de inför Collegium redovisade sjelfmördarne hafva 137 tillhört manligt och 42 qvinligt *kön*, utvisande detta ett förhållande af $\frac{1}{3}$ qvinnor mot män, hvilket liksom under föregående år, afviker från den i vårt land eljest vanliga proportionen af $\frac{1}{5}$ qvinnor mot $\frac{4}{5}$ män.

Med hänsyn till *årstiden* då sjelfmorden föröfvats, inträffa 102 eller omkring 60 procent på sommarhalfåret och 77 eller omkring 40 procent på vintermånaderna, utvisande detta en proportion som öfverhufvud motsvarar det i vårt land vanliga förhållandet.

Inom de serskilda *månaderna* har det hos Collegium anmälda antalet sjelfmördare varit fördeladt på följande sätt nemligen: i Januari 16, Februari 8, Mars 13, April 16, Maj 23, Juni 14, Juli 16, Augusti 16, September 16, Oktober 10, November 11 och December 18.

I afseende på sjelfmördarnas *civilstånd*, innehålla de till Collegium inkomna embetsberättelserna erforderliga upplysningar endast för 85 personer nemligen:

Ogifta.		Gifta.		Enklingar.	Enkor.
m.	q.	m.	q.		
28.	18.	16.	16.	2.	5.

Rörande sjelfmördarnes *lefnadsålder*, hafva nämnde berättelser endast för 94 personer lemnat följande upplysningar, nemligen:

Under 15 år.	I 16:de—25:te lefnadsåret.	I 26:te—50:de lefnadsåret.	I 51:sta—60:de lefnadsåret.	I 61:sta—70:de lefnadsåret.	Öfver 70 år.
2.	13.	50.	17.	7.	5.

Ibland de under 15 år varande sjelfmördarne var den ene en 11 år gammal yngling som, efter förut visad grubblande sinnesstämning, utan känd anledning hängt sig och den andra en 15 år gammal, elak och supig yngling som, efter att hafva under skjutsning farit illa med husbondens hästar, hängt sig. — En 20 år gammal till lynnet obändig dräng, öfverraskad under tidelag, afhände sig lifvet genom att sticka hufvudet under en i gång varande stångjernshammare.

Om sjelfspillingarnas *lefnadsyrken* har för 152 personer uppgifvits som följer, nemligen:

Tjenstehjon.	Bönder och Torpare.	Handtverksklassen.	Ståndspersonsklassen.	Militärer i och ur tjenst.	Arbets- och sjömansklassen.	Inhyses och fattighjon.	Fångar.
45.	29.	14.	2.	15.	33.	12.	2.

Rörande *bevekelsegrunderna* och mer eller mindre föranledande orsaker till sjelfmord, hafva för 123 personer uppgifvits följande, nemligen:

Sinnessjukdom och religionsgrubbel.	Kroppslig sjukdom.	Bränvinsmissbruk o. fylleri-galenskap.	Begångna fel och brott.	Ekonomiskt grubbel.	Olyckligt äktenskap.	Kärleksgrubbel m. m.	Hafvande tillstånd.	Vrede.
50.	8.	19.	24.	6.	5.	2.	7.	2.

Beträffande de af sjelfmördarne valda *dödssätten*, så utvisar sammandraget att det genom *skjutvapen* utgjort 7,8 procent, — det genom *skärande och stickande* verktyg 9,4 procent, — det genom *dränkning* 21,2 procent, — det genom *hängning och strypning* 46,4 procent, — och det genom *gift* 13,9 procent. Ibland sjelfmorden äro ock inberäknade till 1,1 procent dödsfall hos qvinnor — endast i Stora Kopparbergs och Elfsborgs län — som aflidit efter bruket af *fosterfördrifvande medel*, om än icke med bestämdt utrönt afsigt att begå sjelfmord, likväl med en likgiltighet för eget lif, som ställer dem nära intill sjelfmördare.

Hvad serskildt angår Stockholms stad för hvilken jemte liköppningsprotokollen, af andre Stadsläkaren D:r *Blachet* liksom under de föregående åren äfven afgifvits

en särskild utförligare rapport i detta hänseende, så har antalet *sjelfmord* derstädes uppgått till 31 eller 6 mera än år 1857, och af ifrågavarande rapport inhemtas vidare: att af sjelfmördare 25 tillhört manligt och 6 qvinligt kön; att sjelfmorden emellan de serskilda månaderna af året varit fördelade på följande sätt, nemligen i Januari 5, Februari 1, Mars 2, April ingen, Maj 3, Juni 2, Juli 4, Augusti 4, September 2, Oktober ingen, November 2 och December 6; att ibland sjelfmördarne 21 varit ogifte män, 2 ogifta qvinnor, 1 gift man och 1 gift qvinna; att ibland 25 till åldern uppgifne sjelfmördare, 4 varit mellan 16—25 år, 9 emellan 26—50 år och 2 emellan 51—60; att till tjensteklassen hört 6, till handtverksklassen 9, till handelsklassen 1, till militären 2, och till arbetsklassen 7; att såsom sannolika bevekelsegrunder till sjelfmord uppgifvits: sinnessjukdom hos 3, bränvinsmissbruk hos 8, begångna felsteg och brott hos 7, ekonomiskt grubbel hos 5, olyckligt äktenskap hos 1, kärleksgrubbel hos 2; samt att *dödssättet* utgjorts af *skottsår* hos 3, *skärande verktyg* hos 5, *dränkning* hos 4 och *hängning* hos 13.

Antalet *dödsfall genom annor persons åtgärd eller vållande* uppgående till 99, understiger med 10 motsvarande antal under föregående år, till hvilken minskning ett förminskadt antal dödsfall genom svält och vanvård samt qvacksalveri förnämligast bidragit. Ibland dessa härröra icke mindre än 7 dödsfall af öfverkörning.

Ibland uppgifterna om *dödsfall af olyckshändelser* kunna endast de från Stockholms stad, der serskild rapport härom afgifves af andre Stadsläkaren *Blachet*, ega något statistiskt värde. Deras antal 49, understiger med 12 motsvarande antal under föregående år, och ibland dessa härrörde 1 fall af krossning i ångmachin, 1 fall från en stege och 47 drunkning.

Ehuru uppgifna antalet *dödsfall af starka drycker* 45, är detsamma som under föregående år, har härförutom bränvinsmissbruk haft stor andel så väl uti dödsfallen genom andras åtgärd och vållande som uti dem af olyckshändelser.

De *brott emot nyfödda barns lif* hvilka skäligen kunna hänföras under rubriken barnamord, hafva under året varit ansenligt talrikare än under det föregående, nemligen 89 i stället för 67, beroende denna tillväxt hufvudsakligen på ett ökadt antal barnamord uti Stockholms stad och län samt Östergöthland och Södermanland.

Af Medicinalfonden förskjutne kostnader för rättsmedicinska embetsförrättningar år 1858, uppgående till ett sammanlagdt belopp af 15,325 R:dr r:mt, öfverstiger med icke mindre än 2,137 R:dr motsvarande utgift för 1856. Denna stegring i utgifterna för ifrågavarande ändamål förklaras, förutom af obduktionernas något ökade antal, genom uti E. K. M:s nådiga kungörelse den 13 Mars 1857 beviljade förhöjning uti det i vissa klasser af gällande Rese-reglemente bestämda dagtraktamente. Derest hela förskottsumman fördelas emellan antalet likbesigtningar, så utgöres kostnaden för hvarje sådan, resekostnadsersättningen och dagtraktamente inberäknade, i medeltal under året 25 R:dr 3 öre R:mt.

De från Kongl. Maj:ts högsta domstol samt civila och militära öfver- och underrätter till E. M. Sundhets-Collegium för afgifvande af utlåtande i mediko-legala frågor remitterade mål hafva under detta år uppgått till 60, ibland hvilka till Collegium inkommit:

Från Kongl. Maj:ts Högsta Domstol	1.
» Kongl. Svea Hofrätt	5.
» Kongl. Götha Hofrätt	1.
» Kongl. Hofrätten öfver Skåne och Blekinge	2.
Underdomstolar på landet	33.
Underdomstolar i städerna	5.
Från Krigsrätter	1.

hvartill skäligen kunna läggas

Från Serafimer-ordensgillet	4, samt
Från vederbörande pastorer i fråga om med fallandesot behäftade personers ingående af äktenskap	8.

Med afseende på beskaffenheten af de äskade upplysningarna hafva dessa mål hufvudsakligen angått:

Upplysningar i fråga om dödande misshandel	14.
» » » barnamord	7.
» » » förgiftning	2.
» vållande genom vanvård	1.
» » » qvacksalveri	1.
» för brott tilltalade personers sinnesbeskaffenhet	27.
» fallandesot	8.

9. *Undervisningen*

vid Carolinska Mediko-Chirurgiska Institutet.

Till Sundhets-Collegium har inkommit följande *Berättelse om undervisningen vid Kongl. Carolinska Mediko-Chirurgiska Institutet under läsåret 1857—58.*

Inskrifningar vid	Kemiskt-farmaceutiska laboratorium	13.	
»	» Anatomi-salen	45.	
»	» Medicinska kliniken å Kongl. Serafimer-lasarettet .	40.	
»	» Kirurgiska kliniken å d:o d:o	48.	
»	» Pediatriska kliniken å allmänna barnhuset . . .	46.	
»	» Obstetriska kliniken å allmänna barnbördshuset .	31.	
»	» Rättsmedicinska kursen	34.	
		Summa 257.	

Antalet *Medicine Studerande* vid Institutet har under läsåret utgjort *etthundratjugutvå* 122,

af hvilka:	Filosofie Magistrar	19,	
	Mediko-filosofie Kandidater	103.	122.
Bland dessa har den *teoretiska* kursen varit begagnad af		51.	
	den *praktiska* d:o af	71.	122.

Af detta antal hafva tillhört:

Upsala universitet	71,	neml.:	i den *teoretiska* kursen:		
			Filosofie Magistrar och Mediko-filosofie Kandidater	40.	
			i den *praktiska:*		
			Medicine Kandidater	25.	
			Medicine Licentiater och Doktorer . . .	6.	71.
Lunds d:o	27,	»	i den *teoretiska* kursen:		
			Filosofie Magistrar och Mediko-filosofie Kandidater	7.	
			i den *praktiska:*		
			Medicine Kandidater	10.	
			Medicine Licentiater och Doktorer . . .	10.	27.

Karolinska Institutet	14,	neml.: i den *teoretiska* kursen:		
		Mediko-filosofie Kandidater	4.	
		i den *praktiska:*		
		Kirurgie Kandidater	9.	
		Kirurgie Licentiat	1.	
Helsingfors universitet	10,	» i den *praktiska* kursen:		
		Medicine Kandidater	10.	10.
	122.			122.

Professor MOSANDER. *Kemi och Farmaci.*

Under detta läsår har endast *oorganisk kemi* varit föreläsningarnes föremål. Från och med de elektro-negativa metallerna hafva alla öfriga metalliska kroppar, i den ordning de i BERZELII lärobok anföras, blifvit beskrifne, jemte deras föreningar med de egentliga metalloiderna och sinsemellan; hvarefter framställts salternas stora afdelning. Omkring 900 ämnen och kemiska sammansättningar hafva blifvit specielt afhandlade. Före den egentliga kursens början gjordes en kort rekapitulation af den kemiska teorien; och i sammanhang med läran om metallerna föredrogs i en särskild kurs läran om *metalliska gifters igenfinnande* efter en allmän metod, hvad framställdes de för medikolegala fall nödvändiga försök. I allmänhet hafva föreläsningarne blifvit understödda af experimenter samt preparaters förevisande, och har undervisningen isynnerhet koncentrerat sig kring allt det, som af oorganiska kemien användes i medicinen och farmacien.

Åhörare 20—40.

Å *Laboratorium* hafva, under året, 11 Medicine Studiosi deltagit i öfningarna, samt en utländsk mineralog, D:r NORDENSKÖLD, fått begagna laboratorium för anställande af mineral-analyser.

Professor WAHLBERG. *Historia naturalis och Materia medica.*

Vid undervisningen i *zoologien* har CUVIERS system blifvit följdt, ehuru med sednare författares vigtigare tillägg och förändringar. Föreläsningarne hafva förtydligats genom förevisande af exemplar och afbildningar samt anatomiska preparater. Likaledes hafva ock vid föreläsningarna i *materia medica* sjelfva drogerna i olika qvaliteter förevisats, äfvensom de naturföremål af hvilka de hämtas, hvarjemte uppmärksamheten fästats på de förfalskningar, som härvid kunna förekomma. Under sednare hälften af vårterminen har äfven en skildring blifvit gifven af de *naturliga växtfamiljer, som tillhöra Sveriges flora.*

Åhörare 20—30.

Professor A. RETZIUS. *Anatomi och Fysiologi.*

Under Oktober och November månader afhandlades, tvenne timmar i veckan, *hufvudets osteologi;* under fortgången af höstterminen, äfvensom under vårterminen, framställdes *bäckenet,* dess osteologi, fogningar, muskler, fascier och viscera med fullständig afhandling om uro-genital-organerna; anatomien af de vanligare *bråckformerna; ljumskregionen, höftleden,* samt *undre extremitetens* ben, ledgångar, fascier, nerver, kärl, muskler och topografiska anatomi.

Den *mikroskopiska anatomien* har framställts efter KÖLLIKERS *Handb. der Mikr. Anatomie* och KIRKES *Handbook of Physiology.* Sålunda har under läsårets lopp afhandlats: läran om elementardelarna, väfnaderna, organerna och systemerna; det yttre hudorganet med alla dess tillhörigheter; muskelsystemet jemte fascier och muskelband; bensystemet med brosk, ledgångar och ledband; nervsystemet med fullständig framställning af hjernan och ryggmärgen, jemte utvecklingshistoria och komparativ anatomi; tarmröret med dess hinnor och körtlar (inklusive lefvern och pankres); respirationsorganerna; kärlkörtlarna; blodet samt sinnesorganerna.

Åhörare 55.
Dissekanter 45,

hvilka upptagit 565 partier. Öfver samtliga dessa hafva examinatorier anställts dels af professorn, dels af t. f. prosektorn, mag. CARLHEIM GYLLENSKÖLD.

Professor HUSS. *Medicin.*

Föreläsningarna började den 1 Oktober 1857 och hafva fortsatts utan afbrott till och med Lördagen den 22 Maj 1858. De hafva hållits vid sjuksängarna fyra dagar i veckan, enligt samma metod, som de föregående åren blifvit följd.

Praktikanter 40.

Medicine Adjunkten E. O. Professor MALMSTEN.

Den kliniska undervisningen uti *hudsjukdomarna och kroniska inre sjukdomar* har oafbrutet under läsåret fortgått på de dertill bestämda timmar. Kliniska föredrag hafva hållits öfver: af *hudsjukdomar:* scabies, favus, pityriasis, ekzema, impetino, ekthyma, rhupia, herpes, psoriasis, prurigo, lupus, roseola, urticaria, erythema, scarlatina, morbilli; af *hufvudets* och *nervsystemets* sjukdomar: meningitis epidemica, hemiplegia (de olika formerna), epilepsia, delirium tremens; af *lungornas:* tuberculosis pulmonum, pleuritis och pneumonia acuta et chronica, emphysema pulmonum; af *hjertats:* endocarditis chronica och de olika valvelfelen; af *underlifvets:* peritonitis, dyspepsia, cardialgia, gastritis chronica, stenosis pylori cum sarcina ventriculi, ulcera ventriculi simpl., icterus, cirrhosis hepatis, colica hepatica, entero-colitis chron., helminthiasis, morbus Brighti, cystitis chron., leucorrhoea, metritis acut. et chron.; *af öfriga sjukdomar:* febris typhoides et typhus febr. intermittens, chlorosis, rheumatismus, arthritis, leucocytemia. Dessutom har, med anledning af förekommande fall, läran om emboli och tromboser blifvit genomgången.

Professor SANTESSON. *Kirurgi.*

Undervisningen i kirurgi har under läseåret lemnats dels uti tvenne, på läroverkets anatomiska auditorium hållna, föreläsningskurser i den operativa kirurgien, dels genom kliniska föredrag och examinatorier på K. Serafimerlasarettets afdelning för utvärtes sjuka.

Den ena föreläsningskursen i operativ kirurgi har omfattat de operationer, som företagas på hufvudskålen, örat, luktorganet med annexer, öfver- och underkäken, pharynx, tungan, munhålan och parotisregionen. I sammanhang härmed hafva dessa delars topografiska anatomi blifvit demonstrerad, samt den kirurgiska patologien af de sjukdomar och skador, som kunna föranleda ifrågavarande operationer, framställts.

Åhörare 25—35.

Den andra operationskursen har gifvits af kirurgie adjunkten, D:r ROSSANDER, som under Mars, April och en del af Maj månader, tvenne gånger i veckan föreläst öfver, utfört samt under sin handledning låtit utföra de mindre kirurgiska operationerna, samt af de större: alla arter-underbindningar, amputationer, exartikulationer, resektioner, operationer för katarakt och artificiel pupill (dessa på färska djurögon), strabism-operationer, samt operationer på tårvägarna.

Den *kliniska* undervisningen, som oafbrutet fortgått äfven under sommarmånaderna har från början af Juni månad 1857 till slutet af Maj 1858 varit begagnad af

Praktikanter 48.

Dessutom har, under ledning af biträdande öfver-kirurgen D:r ROSSANDER, som tvenne dagar i veckan deltagit i den kliniska undervisningen, en *poliklinik* för utvärtes åkommor och ögonsjukdomar blifvit sistlidne höst vid Serafimerlasarettet öppnad. Härunder har en särskild uppmärksamhet fästats vid de fall, der undersökning med *ögonspegeln* varit behöflig. Denna poliklinik, som hållits tvenne gånger i veckan (Tisdagar och Fredagar), och åtföljts af korta demonstrationer för de närvarande praktikanterna, bör i sin fortgång blifva af stort gagn, icke mindre för de hjelpbehöfvande, bland hvilka ett betydligt antal dels ej vilja eller behöfva, dels af bristande utrymme inom sjukhuset icke kunna der qvarstanna, än för de studerande, som sålunda komma i tillfälle att inom denna gren af läkekonsten vinna en ökad erfarenhet och färdighet just i den riktning, som närmast motsvarar de förhållanden, hvilka möta dem i allmänna lifvet, när de på egen hand skola börja den praktiska banan.

T. f. Professor ABELIN. *Pediatrik.*

Föremål för undervisningen har hämtats såväl från alla inom barnhuset, som ock från de vid polikliniken förekommande sjukdomar. Denna senare har varit besökt af 880 patienter, hvilka tillsammans gjort mellan 3—400 besök. Materialet har sålunda varit lika rikt och omväxlande som upplysande, då derigenom tillfälle erbjudits att taga kännedom om barnsjukdomarne, ej allenast sådana de förekomma inom ett sjukhus, utan ock såsom de förhålla sig i allmänna lifvet. Vigten af en

ändamålsenlig dietetik har ständigt blifvit framhållen, och de råd och upplysningar, som i detta hänseende varit af nöden, meddelade.

Dessutom hafva i särskilda föreläsningar *respirations-organernas sjukdomar* blifvit afhandlade.

Under läsåret hafva 180 liköppningar på barn af alla åldrar förekommit, hvarigenom praktikanterna fått tillfälle att studera barnaålderns patologiska anatomi.

Praktikanter 46.

Professor M. RETZIUS. *Obstetrik.*

Från Oktober 1857 till medium af April 1858 förelästes en kurs uti teoretisk och praktisk obstetrik. Derefter framställdes läran om tångens bruk, om vändning, om prematur förlossnings framkallande och om operativa åtgärder till fosterkroppens förminskning. De till kliniken anslagna timmarna hafva blifvit använda dels till examinatorier, dels till betraktelser i anledning af förekomne sjukdomshändelser samt till explorationsöfningar.

Praktikanter 11.

Auskultanter 20.

Professor VON DÜBEN. *Patologisk anatomi.*

Sedan den 3 Oktober förlidet år till den 31 Maj detta år, hafva å Serafimerlasarettets obduktionssal, under 57 läsdagar (2 timmar hvarje gång), 163 lik blifvit obducerade och demonstrerade, hvarvid de flesta inom menniskokroppen iakttagna patologiska förändringar påträffats. Då emellertid jemförelsevis få specimina af nervsystemets sjukdomar erbjödo sig till undersökning, började den 24 Mars en systematisk kurs i dessa, hvilken kurs i 13 föreläsningar omfattade hjernans, ryggmärgens och nervernas sjukliga förändringar, samtliga åskådliggjorda medelst preparater ur institutets museum.

Åhörare 10—30.

Enligt sina åhörares önskan har professorn under året utgifvet af trycket de *Föreläsningar i patologisk anatomi* han höll vårterminen 1857.

D:r A. H. WISTRAND. *Rättsmedicin.*

Under läsåret hafva 27 rättsmedicinska undersökningar blifvit anställda, nemligen 25 liköppningar samt 2 kemiska undersökningar, den ena å intaget gift (fosfor), den andra vid ett fall af misstänkt förgiftning, hvarvid dock ej något gift upptäcktes. — De lästimmar, som ej varit upptagna af dessa undersökningar, hafva blifvit använda dels till granskning af rättsmedicinska utlåtanden, dels till fortsättning af den förra året började kursen i *politia medica.*

Deltagare i undersökningarna och *åhörare* 34.

D:r WISTRAND har under detta läsår utgifvit 1:sta häftet af *Samling af Författningar rörande medicinalväsendet.*

Bibliotekarien, magister BROBERG höll under Maj månad trenne föreläsningar i *medicinens historia,* hvilka omfattade tiden från 3:dje till 7:de århundradet; samt har

dessutom utgifvit af trycket de föreläsningar han höll förlidet år, innefattande framställningen om GALENUS.

Biblioteket. Utom med fortsättningar af såväl äldre arbeten som af 28 tidskrifter, har institutets bibliotek, sedan den 12 Juni förlidet år till den 26 Maj d. å., ökats med 111 särskilda verk, af hvilka 55 blifvit inköpta. De öfriga hafva till läroverket blifvit förärade dels af H. M. Konungen, College of Surgeons of England, Pathological Society of London, Kristiania universitet, svenska vetenskaps-akademien, K. Sundhets-kollegium, svenska läkare-sällskapet, dels ock af flera bland institutets lärare, samt enskilda personer så inom som utom fäderneslandet. Från universitetet i Berlin har institutet erhållit en betydlig samling medicinska dissertationer, hållna derstädes de tio sista åren; samt från universitet i Kristiania en silfvermedalj, präglad till minne af professor CHRISTOFFER HANSTEENS långa och förtjenstfulla verksamhet vid nämda universitet.

Anatomiska museum har blifvit ökadt med 8 skeletter, 10 osteologiska preparater, 6 fysiologiska preparater i spiritus, 3 torra dito, 12 patologiska preparater i spiritus samt 30 mikroskpiska. Såsom skänker har det erhållit: från museum för komparativ anatomi i Kristiania, genom prof. C. BOECK, skelett af Hyperodon; af öfverste-kammarjunkaren friherre ADELSVÄRD, genom D:r FORNMARK, skeletter af tvenne elgkalfvar; genom Prof. CARL SUNDEVALL en vampyr jemte flera större amfibier och foglar i spiritus från fregatten Eugenies resa; af framlidne ingeniören J. WAHLBERG ett elefant-embryo; af magister LINDSTRÖM i Wisby ett fornkranium; af prosektorn D:r CLAUDIUS i Kiel 7 st. preparater öfver labyrinten i örat; af akademikern D:r L. J. FITZINGER i Wien 4 fornkranier från Calvarieberget vid Baden i Österrike; samt af mat. med. adjunkten, kir. mag. SANDAHL 4 hufvuden af mumier från Theben, 1 mumie-hufvudskål från grafvarna i Sakkara, kranier af krokodil (mumie), af schakal och af den stora Nilfisken Bagrus Bajad.

Under läsåret hafva 12 examina blifvit vid institutet aflagda nemligen:

Kirurgie	magister-examens		1:sta	afdelning	2.
»	»	»	2:dra	»	1.
»	»	»	3:dje	»	9.
				Summa	12.

---

10. *Understöd till vetenskapliga utrikes resor.*

A) Understöd af anslaget å 4:de hufvudtiteln för militärläkare har åtnjutits af:

Andre Bataljons-Läkaren vid Kongl. Westmanlands regemente, D:r *N. A. Sparrman*, från hvilken rapport om resan ännu förväntas.

B) Understöd af anslaget å 8:de hufvudtiteln har åtnjutits af:

Läkaren vid Central-hospitalet i Malmö, D:r W. *F. Öhrström*, till ett belopp af 1,800 R:dr r:mt för att vid några af Tysklands, Hollands, Belgiens, Frankrikes och Englands bäst ordnade hospitaler för sinnessjuke egna sig åt psychiatriens studium.

Docenten vid Carolinska mediko-kirurgiska institutet, Chir. Mag. *O. Th. Sandahl* till ett belopp af 1,200 R:dr r:mt för att i åtskilliga medelhafsländer samt Frankrike och England studera farmakologi samt inhemta kännedom om de farmaceutiska instituterna och apotheksväsendet i dessa länder.

Föreskrifne berättelser om den utländska resan hafva ingått från resestipendiaterna *G. Warenius* och *O. E. Åhlström*.

Utom från de resestipendiater som i Collegii underd. berättelse 1851 finnas uppräknade, hafva de fullständiga reseberättelserna intill och med 1858 års slut uteblifvit från Doktorerne *C. W. Hultgren*, *C. A. Nyman*, *G. Böttiger* och *P. Hedenius*.

11. *Apotheksväsendet* *).

a) Den Farmaceutiska undervisningen.

Under år 1858 hafva 33 elever, efter behörigen fullgjord tjenstgöring å apotek och godkänd examen, af Collegium erhållit Pharmacie-Studiosi-bref, samt inför vederbörande myndigheter aflagt tro-, huldhets- och tjensteed.

Sedan Rikets Ständer uppå E. M:s nåd. proposition anvisat ett till 3,750 R:dr förhöjdt årligt anslag till det farmaceutiska institutet, mot fortfarande vilkor att Apotekare-Societeten med lika belopp dertill bidrager, har en af Apotekare-societetens direktion föreslagen och af Farmaceutiska institutets styrelse gillad och godkänd stat för berörde läroverk blifvit antagen, innefattande utom annat:

Lön åt en lärare i farmakognosi och farmaceutisk naturalhistoria	1,000.
i farmaceutisk kemi	1,000.
i fysik	400.
i matematik	300.
i mineralogi och geologi	400.
Laborator	1,200.
samt Institutets inspector	200.

och har undervisningen uti de nya läroämnena börjats från och med höstterminen deta år.

Enligt den årsberättelse, som det åligger Institutets Inspektor att till Collegium afgifva, utgjorde antalet elever vid detta läroverk vårterminen 26, höstterminen 22, deraf begagnade:

	Vår-terminen:	*Höstterminen:*
Undervisning i Farmaci	26.	22.
» » Mat. Medica . . .	21.	22.
» » Laborationer . . .	26.	11.
» » Fysik och Matematik .	—	22.
» » Mineralogi och Geologi	—	22.

Elfva Pharmaciæ-Studiosi, hvilka vid Institutet fullbordat sina studier, hafva under detta år inför Collegium aflagt Provisors- och Apotekare-examen, samt tjensteed.

b) Apotekens antal och tillstånd.

Apotekens antal är sedan nästföregående år oförändradt 153, nemligen:

Stamapotek med permanent privilegium	121.
» » personligt d:o	13.

*) Ref.: Med.-Rådet *Sondén*.

Filialapotek *) . . . . . 17.
Sockenapoteket Nybro och slottsapoteket vid Drottningholm 2.

Summa 153.

Collegium har under året utfärdat:

a) *Cirkulär den 28 Januari.* Till vederbörande läkare och apotekare med erinran om iakttagande af åtskilliga föreskrifter rörande apotekens vård och kontrollen deröfver.

b) *Cirkulär den 22 Februari* rörande öresberäkning vid Medicinal-taxans tillämpning, samt, med K. Maj:ts nåd. tillåtelse, uti tillägget till *Medicinal-taxan den 18 November* låtit införa den föreskrift »att apotekare vid läkemedels utelemnande på kredit till enskilte personer, vare sig på motbok eller eljest, icke är berättigad att tillgodo beräkna sig någon ersättning utöfver taxan»; hvarförutom Collegium, i anledning af Svenska Läkare-sällskapets derom gjorda begäran, aktat nödigt att till efterrättelse på samma ställe förordna, »att när apotekare utlemnar läkemedel, hvaruti något af de ämnen ingår, som i farmakopen äro med giftmärke ☿ betecknade, skall han alltid å signaturen afskrifva receptformeln.»

Utom Stockholms 14 apotek hafva 135 af landsorts-apoteken blifvit visiterade, så att endast apoteken i Hernösand, Östhammar och Waldemarsvik, i anseende till vakans i dervarande läkarebefattningar blifvit ovisiterade.

Till nya egare hafva 6 stam-apotek öfvergått; 5 hafva erhållit nya tillförordnade föreståndare, hvarförutom 11 andra apotek likaledes skötas af föreståndare. Bland 17 filial-apotek förestås ännu 6 af icke fullt qvalificerade föreståndare; deremot hafva behörigen examinerade apotekare blifvit anställde å Wrigstads och Gamlebyns apotek. Två apotek egas af enkor, två tillhöra konkursmassor, ett tillhör sterbhus.

Den å apoteken tjenstgörande personalen utgöres, förutom apoteksinnehafvarne sjelfve, af:

	Provisorer.	Pharmaciæ Studiosi.	Elever.	Summa.
i Stockholm	9.	25.	31.	65.
i Landsorten	38.	102.	159.	229.
eller tillsammans	47.	127.	190.	364.

Två stam-apotek med permament, 7 med personligt privilegium, samt 14 filial-apotek och socken-apoteket i Nybro skötas af egarne eller föreståndarne sjelfve, utan farmaceutiska biträden.

Gällande *författningar* finnas i fullständiga samlingar å 48 apotek och å 16 mer eller mindre ofullständiga. Ifrån de öfriga saknas uppgift härom uti detta års visitations-protokoller. *Binäring* idkas icke af 65 apotekare, kemisk fabrikation af 39, speceri, konst- eller bokhandel af 27, odling af medicinalväxter af 16, deribland de båda apoteken i Malmö äfven detta år utmärka sig framför de öfriga genom större odlingar och större afsättning, äfven till utlandet.

*) Namngifne i 1857 års berättelse.

Nya apoteks-lokaler äro under året inredda å 6 apotek. Undersåkers, Torps, Skara (provisionelt), Skenninge och Ekesjö, helt och hållet nytt efter branden. Större och mindre nyinredningar och reparationer äro verkställda å 14 apotek. En del nya ståndkärl hafva tillkommit på 13. Den i farmakopen föreskrifne *statifvågen* med platinavigter har blifvit anskaffad på 6 apotek, der den hittills ej funnits, men saknas ännu på 8. De nya decimalvigterna uppgifves vara anskaffade å 19 apotek, utom de i Stockholm, der de redan finnas å alla. *Laboratorium* har blifvit nybygt vid apoteket i Skenninge, Skogsby och Hjorten i Westerås; undergått reparation å 4; saknas ännu alldeles vid 3. Å 10 apotek hafva nya ångapparater blifvit anskaffade; å 8 saknas ännu sådane apparater. *Förvaringsrummen* hafva å 4 apotek blifvit omflyttade och nyinredda, vid 16 undergått betydligare förbättringar, samt å 12 blifvit försedde med en del nya ståndkärl af glas, bleck, o. s. v. På flere ställen hafva inre påfallande lock i lårar och lådfack blifvit anbragte. Blodiglar finnas, enligt uppgift, till ett sammanräknadt antal af omkring 50,000; och priset varierar från 25 till 75 öre. Läkemedlen hafva i allmänhet och med endast få undantag, befunnits af god beskaffenhet samt öfverallt i för vederbörande orter tillräcklig mängd. De anmärkningar hvilka i sådant hänseende blifvit gjorda hafva i vanlig ordning föranledt rättelse. Förutom de vanliga års-visitationerna har apoteket i Wisby, uppå förekomne anledningar, blifvit enligt Collegii förordnande, inspekteradt af kemie professorn vid Carolinska institutet.

Förordnanden att på eget ansvar tillsvidare föreslå nedannämnde apotek har Collegium meddelat: J. A. Wallin vid Fahlköpings apotek den 25 Januari; M. Gyllenhammer vid Wadstena den 18 Februari; P. E. Bergh vid Wisby den 29 April; C. S. Ödman vid Haparanda den 27 Maj; J. Asklöf vid apoteket Svanen i Stockholm den 30 Augusti; L. Th. Brogren vid Linköpings den 13 September, samt J. Augustinsson vid Wrigstad den 20 September.

c) *Tillkomne apotek och stadfästelse-privilegier.*

Till tvenne ansökningar om anläggande af nya apotek, nemligen ett i Wisby och ett i Thorups församling Hallands län har E. M. genom nåd. resolutioner under den 17 September och 15 Oktober, förklarat sig icke kunna lemna nådigt bifall.

Sedan apotekaren A. Åman, som den 28 Oktober erhållit personelt privilegium å apoteksanläggningen i Ekeberga, anmält sig vara förhindrad att det undfångne privilegiet begagna, har Collegium med nådig tillåtelse, till ny ansökning kungjort berörde apoteksanläggning.

Stadfästelse å öfverlåtne apoteksprivilegier har, på Sundhets-Collegii underd. hemställan, E. M. behagat bevilja för följande, nemligen apoteket i *Borgholm* för apotekaren G. Frykman och å apoteket i *Jönköping* för P. E. Lagerholm genom nåd. resolutioner den 5 Februari; å apoteket i *Skogsby* för A. Strömstedt den 27

Mars; å *Kisa* personela apotek för J. Wachenfeldt den 4 Juni; å *Halmstads* apotek för G. von Sydow den 11 Juni; å apoteket *Markattan i Stockholm* för N. O. Strandberg den 25 September; å *Jönköpings* apotek för C. V. Eckerström den 20 Augusti; å apoteket *Enhörningen i Götheborg* för A. F. Holmberg den 4 September, samt å apoteket *Hjorten i Westerås* för C. D. P. Lundblad den 5 November eller inalles för 9 apotek.

d) *Medicinal-taxan.*

Genom nåd. Bref den 17 September har E. M. fastställt Collegii underd. förslag till ny medikaments- och laborations-taxa att, med tillämpning jemväl af föreskriften i Kongl. Brefvet den 6 November 1857 angående den allmänna eller decimalvigtens användande i medikaments-handeln, ifrån och med nästa års början i stället för den nu gällande, tjena till efterrättelse.

Vid den granskning af 1857 års Medicinal-taxa, som ligger till grund för ofvannämnde underd. förslag, befunnos 47 medicinalier hafva stigit och 24 fallit i pris, till följe hvaraf äfvenledes priset å de sammansatta preparater, hvari dessa ämnen ingå, blifvit omräknadt för den nya taxan, hvilken, med E. M. nåd. tillåtelse derefter genom Collegii Kung. den 18 November blifvit till vederbörandes efterrättelse bekantgjord.

Antalet af de medikamentsräkningar för den civila och militära sjukvården, hvilka af Collegium detta år blifvit granskade och godkände, stiger till 962, utvisande ett brutto-belopp af 155,773 R:dr 20 öre r:mt.

e) *handeln med arsenik.*

Behållningen af arseniksyrlighet å samtlige apoteken i riket utgjorde vid

1857 års slut	5,013	Skålpund	3	ort	27	korn.
Tillkommet under år 1858	375	»	44	»	76	»
Summa	5,388	»	48	»	03	»
Utlemnadt under samma tid . . .	1,340	»	10	»	85	»
Återstod till år 1859 . . Summa	4,048	Skålpund	37	ort	18	korn.

Ifrån 78 apotek uppgifves att arsenikförrådet förblifvit orördt. De största utlemnade posterna äro: 560 skålpund från apoteket Svan och 220 skålpund från Enhörningen i Stockholm, 480 skålpund från Tre kronor i Karlskrona, 5 skålpund från Calmar samt 3 skålpund ifrån hvardera af apoteken Hjorten i Lund och Helsingborg; de större qvantiteterna till glasbruk, de mindre till kakelugns- och andra fabriker. De största återstående förråderna äro å apoteket Korpen 142 skålpund, Ugglan 147, Gripen 144, i Stockholm. Apoteket Lejonet i Gefle 149, i Carlstad 121, i Sala 851, Kronan i Götheborg 557 samt Lejonet i Norrköping 224 skålpund. Endast å apoteket i Gamlebyn fanns vid visitationstillfället ingen arsenik.

12. *Barnmorskeväsendet* *).

a) *Undervisningen.*

Under år 1858 hafva i Stockholm 27 barnmorske-lärlingar blifvit undervisade, examinerade och godkända till barnmorskor, af hvilka 5 erhöllo betyget *utmärkt*, 16 *berömligt* och 6 *godkändt*. 26, som gjort sig särdeles väl kända för kunskap och färdighet uti den egentliga barnmorskekonsten, jemte pålitlighet och ett i allo hedrande uppförande, hafva äfven erhållit undervisning i den instrumentala förlossningskonsten, och häruti undergått förhör; och hafva 4 bland dessa sednare vid afgångsförhöret erhållit belöning af de för sådant ändamål i stat anslagne medel.

Vid undervisningsanstalten i Götheborg hafva under året 17 blifvit examinerade och såsom barnmorskor godkända, af hvilka 1 erhöll betyget *utmärkt*, 11 *berömligt* och 5 *godkändt;* 6 hafva erhållit undervisning i den instrumentala förlossningskonsten, och häruti undergått förhör.

Vid undervisningsanstalten i Lund hafva under året 8 blifvit examinerade och såsom barnmorskor godkända, af hvilka 3 erhöllo betyget *berömligt*, 3 *med nöje godkändt* och 2 *godkändt*. Sålunda hafva 52 nya barmorskor under året tillkommit.

---

b) *Barnmorskornas antal och verksamhet.*

Enligt till Collegium inkomne uppgifter på i Riket befintliga examinerade barnmorskor, har antalet af dem under 1858 uppgått till 1,457, af hvilka 103 voro bosatta i Stockholm och 1,354 i rikets öfriga städer och på landsbygden, enligt nedanstående länsvis uppställda tabell:

	Barnmorskornas antal.		Barnmorskornas antal.		Barnmorskornas antal.
Stockholms Stad	103	Transp.	375	Transp.	814
Norrbottens län	16	Westmanlands län . . .	58	Calmar län	37
Westerbottens d:o . . .	22	Upsala d:o	73	Jönköpings d:o	56
Jemtlands d:o	10	Stockholms d:o	97	Kronobergs d:o	25
Wester-Norrlands d:o . .	46	Södermanlands d:o . . .	64	Hallands d:o	27
Gefleborgs d:o	49	Götheborgs o. Bohus d:o .	39	Blekinge d:o	30
St. Kopparbergs d:o . .	35	Elfsborgs d:o	17	Christianstads d:o . . .	168
Wermlands d:o . . .	51	Skaraborgs d:o	27	Malmöhus d:o	258
Örebro d:o	43	Östergöthlands d:o . . .	64	Gottlands d:o	42
Transp.	375	Transp.	814	Summa	1,457

Sålunda öfverstiger antalet examinerade barnmorskor under 1858 det under 1857 med 14.

---

*) Ref.: Medicinal-Rådet *Carlson*.

Af Provincial-läkarnes till Collegium inkomne rapporter och årsberättelser inhämtas för öfrigt angående barnmorskornas verksamhet i landsorterne följande:

Norrbottens län. *Haparanda* distrikt eger 3 examinerade barnmorskor, eller lika många som nästlidet år, stationerade i de 3 sydligaste pastoraterne, men uti Payala och de båda Lappmarks-församlingarne hafva vederbörande icke kunnat förmås, att höra allmogen om antagande och aflönande af barnmorska. Den i Öfver-Torneå antagna, som klagat öfver att hon sällan anlitas, har fått bättre praktik och påhöjning i lönen (*Wretholm*). *Neder-Calix* distrikt: Förhållandet lika med förra året, utom att Neder-Calix församling antagit ytterligare en barnmorska (*Tyselius*). *Luleå* distrikt: barnmorskeväsendet oförändradt (*Waldenström*)

Westerbottens län. *Umeå* distrikt: Ingen förändring, utom att en förra året utexaminerad barnmorska blifvit antagen vid lastageplatsen Holmlund (*Haij*). *Skellefteå* d.: barnmorskeväsendet är i allmänhet i tillfredsställande skick, och anlitas, med undantag af den vestligaste, längst bort belägna trakten, hjelperskor mindre vid förlossningar än i många andra landsorter (*Lindström*). *Lycksele* d.: Åsele, Dorothea, Wilhelmina, Stensele, Sorsele och Lycksele socknar hafva barnmorskor; för Fredrikas räkning finnes en barnmorske-elev i Stockholm; Örträsk och Tärna äro de enda socknar som sakna barnmorskor (*Ångström*).

Wester-Norrlands län. *Hernösands* distrikt: Ingen förändring, utom att en privat barnmorska, som med kunskap och nit här skötte en vidsträckt praktik, under året aflidit (*Lindström*). *Nätra* d.: i Gideå och Själevads socknar äro barnmorskeplatserna obesatta, på förra stället genom afflyttning och å det sednare genom dödsfall, men begge blifva snart återbesatta (*Håkansson*). *Sollefteå* d.: Med undantag af Tässjö socken äro alla försedda med af kommunerne aflönade barnmorskor, större delen äfven examinerade i den instrumentala förlossningskonsten (*Åkerblom*). *Sundsvalls* d.: barnmorskorna vitsordas fortfarande för påpasslighet vid förefallande tillfällen samt ömsint vård om barnaföderskorna. Barnmorskan på Alnön har af församlingen blifvit skiljd från sin befattning på grund af hennes öfvergång till baptismen, samt hennes bemödande att bland barnaföderskorna värfva proselyter (*Westerberg*). *Torps* d.: barnmorskeväsendet är fortfarande i ej särdeles godt skick, emedan dugliga barnmorskor här svårligen finna sin utkomst, ty dels är den af socknarne anslagna lönen otillräcklig, och dels är den hos allmogen häfdvunna seden, att vid förlossningar anlita s. k. förståndiga gummor svår att utrota, hvarigenom barnmorskorna, så vida de ej vilja befatta sig med qvacksalveri, hafva få tillfällen till extra förtjenster. Provincial-läkaren säger sig hafva gjort flere föreställningar, så väl hvad löneförbättringar vidkommer som anmärkningar blifvit gjorda mot allmogens oskick, att ej tillkalla barnmorska. Hofverö socken har ännu icke antagit barnmorska, och säger Provincial-läkaren, att, utom de stora obehag, som alltid måste vara en följd af att en så långt från Läkaren aflägsen församling är i saknad af barnmorska, han under den feber-epidemi som hemsökt denna trakt haft mångfaldiga tillfällen att erfara

hvad gagn skulle varit att påräkna af en klok och pålitlig barnmorska i och för de sjukas vårdande (*C. J. Hallström*).

Jemtlands län. *Norra Provincial-läkare*-distriktet: barnmorskeväsendet är i allmänhet i godt skick, endast i de nordligaste socknarne Frostviken och Alanäset saknas ännu barnmorskor, ehuru de här voro behöfligast, och skulle tvifvelsutan på dessa aflägsna ställen uträtta mycket godt (*Grenholm*). *Östersunds extra Provincial-läkare*-d.: barnmorskeväsendet är fortfarande i godt skick (*Afzelius*). *Undersåkers* d.: Samtliga barnmorskor äro rättvist förtjenta af beröm i anseende till den duglighet och det nit de utveckla i sin nyttiga verksamhet. Såväl Halls som Alsens socknar hafva erhållit barnmorska. Inga s. k. hjelperskor finnas (*Strandberg*).

Stora Kopparbergs län. *Fahlu* distrikt: Flere barnmorskor hafva anmält, att s. k. hjelperskor nog allmänt begagnas vid förlossningar inom socknarne, och har, då undersökning härom skett, uppgifvits, att förlossningen kommit så hastigt, att barnmorska ej hunnit hämtas. Provincial-läkaren anser begagnandet af hjelperskor mindre bero af misstroende till barnmorskorna, än af benägenheten att bespara den dem tillkommande ersättning, samt af en ytterlig sorglöshet och okunnighet om de vådor, som vid dylika tillfällen kunna uppkomma (*Küsel*). *Westerbergslagens* d.: Flere ibland ortens barnmorskor vitsordas hafva med utmärkt nit, skicklighet och omtanka skött sitt i denna ort mycket ansträngande kall (*Höjer*).

Gefleborgs län. *Gefle* distrikt: barnmorskeväsendet är i godt skick. Inom hvarje pastorat finnes en stationerad barnmorska, som aflönas antingen med penningar eller spanmål (*Bæckström*). *Jerfsö* d.: alla socknar ega skickliga examinerade barnmorskor, och äro 6 af socknarne antagne och aflönade (*Hedenström*).

Wermlands län. *Carlstads* distrikt: På Provincial-läkarens fortsatta uppmaningar hafva under de sednare åren Carlstads stads och 8 landtförsamlingar anslagit försvarliga löner till, och sålunda erhållit examinerade barnmorskor. 5 landtsocknar sakna ännu egna barnmorskor (*Lagerstedt*). *Gillberga* d. fortfar ännu att vara i saknad af examinerad barnmorska (*Warodell*). *Wisnums* d.: Den under 1857 för Wisnums och Kihls socknar antagna barnmorska har lyckats förskaffa sig förtroende, och är af allmogen mycket anlitad. Rydskoga församling afsände en person till läroanstalten i Götheborg, der hon genomgick kursen, men hon fann sig vid återkomsten ej belåten med de vilkor församlingen erbjöd, hvarföre hon sökte annan plats. För Nysunds socken är antagen en barnmorska som förlidet år genomgick kursen i Stockholm med goda betyg, äfven i den instrumentala förlossningskonsten (*Bohm*).

Örebro län och distrikt: Examinerade barnmorskor äro af de fleste församlingar antagna, dock anlitas mycket s. k. hjelperskor. Knista och Städinge samt Göthlunda församlingar hafva antagit barnmorskor (*Hammarström*). *Askersunds* d.: Provincial-läkaren har efter sin utnämning infordrat från sockennämnderne i hela distriktet fullständig uppgift rörande barnmorskeväsendet, såsom en för den allmänna helsovården särdeles maktpåliggande angelägenhet (*Arpi*).

Upsala län och distrikt: barnmorskeväsendet är fortfarande tillfredsställande, och förbättras i samma mån ålderstigna barnmorskor efterträdas af unga, med fulla krafter för deras mödosamma kall (*Schultz*). *Enköpings* d.: barnmorskeväsendet oförändradt (*Stiegler*).

Westmanlands län. *Westerås* distrikt: Barnmorskeväsendet i godt skick, så att utom af kommunerne antagne och aflönade finnas 6 enskildt praktiserande barnmorskor (*Widberg*). *Norbergs* d.: barnmorskeväsendet i godt skick sedan en ny barnmorska blifvit antagen för Wåhla socken (*Senell*).

Stockholms län och distrikt: Barnmorskeväsendet i fullt ordnadt skick, och barnmorskorna hafva väl uppfyllt sina åligganden (*Rydberg*). *Norrtelje* d. är temligen försedt med examinerade och med lön försedda barnmorskor, som i allmänhet mycket anlitas af allmogen (*Isander*). *Sigtuna* d.: Under året har ej något klagomål eller någon anmärkning blifvit anförd mot distriktets barnmorskor (*Elisson*).

Södermanlands län. *Nyköpings* distrikt: Barnmorskeväsendet är i temligen godt skick, och börjar allmogen, att mer och mer inse och värdera nyttan af skickliga barnmorskors anställning i socknarne, samt med större beredvillighet åtaga sig den häraf uppkommande kostnad. Så har den nästan endast af skattebönder bestående Lunda församling afskedat sin äldre barnmorska med årligt underhåll, och antagit en ny. Det mindre pastoratet Ripsa-Lid, som förut mera till namnet än gagnet tillsammans med 2 andra pastorater hållit barnmorska, har antagit en egen, med temligen goda lönevilkor. De examinerade barnmorskorna ega i allmänhet godt, många utmärkt förtroende, och anlitas utom vid förlossningar, äfven vid sjuksköterl i allmänhet (*Martin*). *Daga* d.: Barnmorskeväsendet utöfvas i alla socknar af examinerade barnmorskor, hvilka äro af kommunerne antagne och aflönade (*Klintberg*). *Wingåkers* d.: Barnmorsketjensterna äro i alla socknar besatta med kompetente personer, hvilka med nit och skicklighet desamma handhafva, samt anlitas med utmärkt förtroende äfven af allmogen (*Aurell*).

Östergöthlands län. *Linköpings* distrikt: Med hvarje år börjar allmogen mer och mer inse behofvet af barnmorskor, åt hvilka platser äro ordnade i de flesta socknar. Barnmorskorna uppfylla i allmänhet berömligt sina åligganden (*Svedenborg*). *Söderköpings* d.: I städerna grunda sig barnmorskornas inkomster hufvudsakligen på praktik, men de på landet bosatte hafva bestämd lön i spanmål, fria husrum med vedbrand, och dessutom ersättning i penningar för hvarje förlossning (*Djurberg*). *Motala* d.: I Motala köping äro bosatta 4 barnmorskor, af hvilka en är antagen och aflönad af Ekeby församling. Vid Motala mekaniska verkstad finnes en, och i Vester-Ny församling en. Dessa betjena hela trakten, då, i högst få församlingar kring Motala, egna barnmorskor finnas. På flere ställen har presterskapet allvarligt, men utan framgång, försökt förmå församlingarne att kalla egna barnmorskor (*Lundblad*).

Göteborgs och Bohus län. *Göteborgs* distrikt: Ingen ny barnmorska har under året anmält sig från socknarne på landet (*Montén*). *Uddevalla* d.: En väsendtlig förändring till det bättre har visat sig år för år. Ej nog, att barnmorskor finnas inom åtskilliga pastorater, allmänheten har äfven börjat att anlita dem flitigt, hvilket inga-

lunda förr varit händelsen, så att deras tid är mycket upptagen. Dock finnas allt för få barnmorskor, hvadan hjelpgummor ännu anlitas, äfven inom socknar der barnmorskor finnas, ehuru dessa sednare företrädesvis. I många socknar finnas icke ännu examinerade barnmorskor, men anledning förefinnes, att på flere ställen sådana skola inom kort anställas. I de församlingar der presterskapet nitälska för anskaffande af barnmorskor, har saken haft framgång, ehuru icke utan motvilja från allmänhetens sida, i anseende till deraf föranledda utgifter. I 7 pastorater finnas examinerade barnmorskor, af hvilka dock 2 icke äro aflönade. Mycket återstår sålunda ännu, enär 10 socknar icke hafva antagit barnmorskor (*Åhlström*). *Strömstads* d.: eger 3 examinerade barnmorskor, af hvilka 1 är antagen för Strömstad, 1 för Quille och den 3:dje sedan midsommar för Tanums pastorat; för öfrigt betjenar sig allmogen af s. k. kloka gummor (*Drugge*). *Oroust* d. eger 3 examinerade barnmorskor, men på Tjörn finnes ingen (*Gammelin*).

Elfsborgs län. *Wenersborgs* distrikt: Inom distriktet finnes 5 examinerade barnmorskor, af hvilka ingen är aflönad (*Kjellberg*). *Alingsås* d.: En barnmorska har under året tillkommit i Alingsås (*Warenius*). *Borås* d.: Inom staden finnas 4 barnmorskor, och 1 inom distriktets 4 härader; af de förra en aflönad, äfvensom den för landet (*Elmlund*). *Ulricehamns* d.: barnmorskeväsendet börjar så till vida förbättras, att numera finnas inom Kinds härads 8 pastorater antagne och stationerade 3 examinerade barnmorskor, då under 20 år tillförene endast 1 funnits inom detta betydliga härad. Inom Redvägs härad finnes ingen examinerad barnmorska, utan betjenas närgränsande socknars barnsängsqvinnor af stadens barnmorskor, och de mera aflägsna församlingarne åtnöja sig med sina s. k. hjelperskor eller kloka gummor. En antagen för staden som är aflönad, och af landets 3 äro 2 aflönade (*Heinrici*).

Skaraborgs län. *Hjo* distrikt: Barnmorskeväsendet är i ett bedröfligt skick, då endast för 3 af de till distriktet hörande 10 pastorater examinerade barnmorskor äro antagne, hvilka icke anlitas oftare än i nödfall, utan allmogen har fullt förtroende till käringar, som äro i hög grad skrockfulla och okunniga, och behandla så väl qvinnan som det nyfödda barnet på ett förvändt sätt (*Tengstrand*). *Fahlköpings* d.: Barnmorskeväsendet är i ett bedröfligt skick, alldenstund endast 3 examinerade barnmorskor finnas, af hvilka 2 bo i Fahlköping. Vanligen vända sig de hjelpbehöfvande till gamla s. k. förståndiga qvinnor, hvilka dock ofta oförståndigt förfara (*Neuman*).

Calmar län och distrikt: Examinerad barnmorska har under året blifvit antagen i Söderåkers socken, så att sådana finnas i alla pastorater af Södra Möre utom Martorp; i Norra Möre finnes fortfarande ingen (*Söderbaum*). *Tjusts* d. med 16 socknar eger 7 examinerade barnmorskor. Mängden af s. k. hjelperskor är deremot stor, hvilka ofta göra ganska mycken skada genom sin ifver att påskynda förlossningen medelst hinnornas bräckande, modermunnens utplånande med tillhjelp af fingrarne m. m. Då barnmorskornas antal är så ringa händer ej sällan, att läkaren kallas till biträde äfven vid ganska vanliga förlossningsfall (*Hacksell*). *Ölands Norra*

d.: För att få bristen på examinerade barnmorskor till någon del afhjelpt, har Provincial-läkaren genom vederbörande presterskap uppmanat de 3 nordligaste socknarne inom distriktet, att gemensamt antaga och aflöna en examinerad barnmorska, men vid de med anledning häraf hållna sockenstämmor förklarade sig endast en socken villig att ingå på förslaget. Provincial-läkaren anser sig sålunda ännu hafva skäl att anmäla det dåliga skick, hvari barnmorskeväsendet sig befinner (*C. L. Edling*).

Jönköpings län och distrikt: Ingen examinerad barnmorska finnes inom distriktet utom i Jönköpings stad (*Sköldberg*). *Ekesjö* d.: Barnmorskeväsendet är i samma skick som de föregående åren. Barnmorskorna anlitas i allmänhet endast af ståndspersoner (*Bråkenhjelm*). *Wernamo* d.: Inom Westbo härad finnas 3 och inom Östbo härad 1 examinerad barnmorska antagen och bosatt. Flere sockenstämmor hafva hållits för att anskaffa examinerade barnmorskor, men utan påföljd så snart det blir fråga om den minsta lön eller afgift till dem (*Wittlock*).

Kronobergs län. *Wexiö* distrikt eger 14 examinerade barnmorskor, af hvilka 6 äro bosatta i Wexiö utan att vara af Staden antagne eller aflönade och 8 på landet, af hvilka 6 äro af socknarne antagne och aflönade, en aflönad genom enskild donation och 1 utan lön (*Wennberg*). *Ljungby* d.: barmorskeväsendet är oförändradt och blir det tills hvarje pastorat eller församling lagligen kan åläggas att antaga barnmorska (*Billengren*).

Hallands län. *Kungsbacka* distrikt: Barnmorskeväsendet på bättre fot än förut (*Carlsson*).

Blekinge län. *Carlskrona* distrikt: Inom Rödeby församling har en barnmorska blifvit antagen under loppet af året på temligen goda vilkor. För öfrigt är personalen oförändrad (*Hellman*). *Sölvitsborgs* d.: Barnmorskeväsendet är i godt skick. I alla socknarne äfvensom i städerne finnes ett tillräckligt antal examinerade barnmorskor, hvilka åtnjuta godt förtroende, och har allmogen för det mesta upphört att tillkalla hjelperskor (*Norin*).

Christianstads län och distrikt: Barnmorskeväsendet är i likhet med föregående året i godt skick, och 3 nya barnmorskor äro tillkomne (*Andersson*). *Engelholms* d.: Inom alla pastorater finnas behörigen examinerade barnmorskor, hvilka uppfyllt sina skyldigheter (*Scholander*). *Broby* d.: Barnmorskeväsendet är i allmänhet i godt skick och examinerade barnmorskor öfver allt anställde (*Lindforss*). *Åhus* d.: Alla socknar äro försedda med examinerade barnmorskor (*Aspelin*). *Cimbritshamns* d.: Inom alla församlingar äro examinerade barnmorskor antagne och aflönade, ehuru en del mindre församlingar förenat sig om en barnmorska, då deremot inom större finnas 2 à 3. De åtnjuta i allmänhet godt förtroende, och vid förlossningar anlitas aldrig andra qvinnor än examinerade barnmorskor (*Bratt*).

Malmöhus län. *Malmö* distrikt: Alla församlingar äro försedde med examinerade barnmorskor, och inom flere finnas 2 à 3 af hvilka allenast den ena eller äldsta njuter en obetydlig lön (*Wieselqvist*). *Helsingborgs* stad: barmorskeväsendet i temligen godt skick, 4 examinerade barnmorskor, af hvilka 2 från Lund, 1 från Stockholm

och 1 från Götheborg (*Netzler*). *Skytte* d.: Utom ordinarie barnmorskor, hvarmed de fleste socknar äro försedde, finnas flerestädes extra, hvilka icke som de ordinarie åtnjuta lön (*Ström*).

Gottlands län. *Södra* distriktet: Alla platser, utom 2, äro besatta med examinerade barnmorskor. En uppsagd derföre att hon öfvergått till baptismen; alla antagne och aflönade af kommunerne (*Kolmodin*). *Wisby* stad: 2 examinerade barnmorskor antagne och aflönade af staden, båda examinerade till instrumenters bruk. Dessutom finnes en enskilt praktiserande (*Leijer*).

c) *Verkställde instrumental-förlossningar.*

Sundhets-Collegium har genom vederbörande Provincial-läkare emottagit 158 berättelser om, af barnmorskor under året verkställda instrumental-förlossningar: 135 med tång och 23 med skarpa instrumenter. Af barnaföderskorna hafva 145 tillfrisknat, 11 aflidit och om 2 är utgången icke angifven. Af barnen hafva 100 framkommit lefvande och 58 varit döde, af hvilka 35 efter 135 tångförlossningar. Förstföderskor hafva varit 96, omföderskor 60 och om 2 saknas uppgift. Barnmorskeläraren anmärker med anledning af dessa berättelser, att skarpa instrumenter äfven detta år ofta blifvit använda, hvartill han finner den allmännaste orsaken varit försummelse att i tid tillkalla kunnig barnmorska, som synes deraf att vid de fall då skarpa instrumenter blifvit begagnade, barnmorska blifvit kallad: inom ett dygn 7 gånger, öfver ett dygn 3 gånger och öfver 2 dygn 12 gånger. Om en saknas uppgift. Äfven anser han qvinnornas ålder böra tagas i betraktande vid bedömandet af instrumenters bruk i allmänhet, emedan den visar en för fortplantningen mindre gynsam tidpunkt. Af ofvannämnda 158 barnsängsqvinnor hafva endast 15 varit under 25 år, 41 mellan 25 och 30 samt 102 öfver 30 år. Af 96 förstföderskor hafva 47 varit öfver 30 år. Dessa förlossningar, säger barnmorskeläraren, ådagalägga i allmänhet berömlig skicklighet, klokhet, omtanka och tålamod hos barnmorskorna, isynnerhet som vid ingen af dessa berättelser någon anmärkning af vederbörande läkare blifvit gjord, hvaraf synes att de åtnjutit ett hedrande förtroende. Några anmärkningar göres af honom: att en barnmorska låtit en barnsängsqvinna dö oförlöst utan att hafva begagnat skarpa instrumenter, men han anser qvinnans stora svaghet, hennes långvariga lidande och måhända döende tillstånd vara en ursäkt om barnmorskan ryggat tillbaka vid tanken, att med sådana medel störa den döendes sista stunder; att en gjort otidigt bruk af tången på en förstföderska, då förlossningsarbetet vid barnmorskans ankomst räckt endast 11 timmar, och då hon en half timme derefter tillgrep tång oaktadt inga hotande symptomer voro för handen. Qvinnan och barnet blefvo dock vid lif, och att en icke lemnat uppgift om huruvida försök blifvit gjordt med tång innan skarpa instrumenter tillgrepos. Upplysning lemnas dock derom att qvinnan 6 gånger förut blifvit med skarpa instrumenter förlöst, dels af

läkare och dels af barnmorska, samt 2 gånger födt ofullgångne barn. I afseende på några af de afgifne berättelserne framställes den önskan, att upplysningar blifvit lemnade om huru de föregående förlossningarne blifvit utförde. De sålunda gjorda anmärkningar hafva icke varit af beskaffenhet att föranleda till någon åtgärd.

Uti redogörelsen för Barnbörds-afdelningen af Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset i Götheborg anförer Professor Hjort: Med 1858 års början har, med anledning af utaf Götheborgs Läkare-sällskap uttryckt önskan, vid Barnbörds-afdelningen blifvit öppnadt ett amme-, adress- och besigtnings-kontor, hvilket visat sig gagnande för så väl allmänheten, som för de ammetjenst-sökande, och har en stor del utskrifne qvinnor erhållit dylik tjenst.

Tvenne barnmorskor inom Stora Kopparbergs län hafva under året blifvit inför domstol anklagade för fel vid yrkets utöfning, men båda blifvit frikända.

13. *Veterinär-Inrättningarnes och Länsdjurläkarnes verksamhet* *).

a) *Undervisningen.*

Veterinärskolan i Stockholm. Enligt af föreståndaren till Collegium afgifven berättelse om Inrättningens verksamhet under år 1858 uppgick Djurläkare-elevernas antal vid årets början till 27, och antogos under året 13, så att hela antalet elever varit 40. Af dessa voro 37 från Sverige, 2 från Norige och 1 från Finland. Dessutom hafva 6 artillerister begagnat undervisningen i hofbeslag, ibland hvilka 2 qvarvoro från förra året, och 4 under året tillkommo. Såsom Auskultanter hafva under längre eller kortare tid 4 unga landtbrukare, af hvilka 1 från Finland deltagit i undervisningen. Sålunda hafva inalles 50 vid läroverket åtnjutit undervisning. Under året hafva 6 elever afgått såsom utexaminerade djurläkare, och vid dess slut qvarvoro 34. Af artilleristerna hafva efter genomgången kurs under året afgått 4, och 2 qvarvoro vid dess slut.

Djurläkare-eleverne hafva i öfverensstämmelse med den af Direktionen fastställda undervisningsplan under året varit indelade i fyra klasser. Vid årets början tillhörde 4:de eller öfversta klassen 5; 3:dje klassen 5; 2:dra klassen 12 och 1:sta klassen 5, eller tillsammans 27 elever. Vid årsexamen den 27 Oktober blefvo alla eleverna uppflyttade till närmast högre klass, med undantag af 2, hvilkas kunskaper berättigade dem att blifva flyttade öfver en klass. Vid årets slut tillhörde 4:de klassen 5; 3:dje klassen 12; 2:dra klassen 7 och 1:sta klassen 10, eller tillsammans 34 elever. Utaf dessa hafva 12 börjat sin lärokurs vid Skara Veterinär-inrättning, och de återstående 22 vid den i Stockholm. Inträdesexamen anställdes den 29 Oktober dervid 10 godkändes till elever. På grund af företedde kunskapsbetyg befriades 3 från inträdesexamen. Af de godkände hade 6 förut åtnjutit undervisning vid Skara Veterinär-inrättning, och intogos 10 uti 1:sta; 2 uti 2:dra samt 1, som förut varit elev vid inrättningen, uti 4:de klassen. Flere ynglingar vägrades inträde såsom elever till följe af bristande förkunskaper.

Afgångsexamen förrättades den 30 Oktober med 6 elever, hvilka alla ådagalade tillfredsställande kunskaper, och blefvo såsom djurläkare godkände.

Alla djurläkare-eleverne hafva i likhet med föregående år erhållit fri undervisning, fria husrum jemte ljus och ved, och hvar och en af 16 bland dem har dessutom åtnjutit 15 R:dr r:mt i månaden till underhåll.

Undervisningen har fortgått i enlighet med den fastställda undervisningsplanen. *Föreståndaren och Professoren Kinberg* har föreläst speciel pathologi och therapi, huf-

*) Referent: Medicinal-Rådet *Carlson*.

vudsakligen med afseende fästadt å de för landthushållningen vigtigare husdjuren. Epizooti-lära och Veterinär-rätts och Polis-kunskap; uti hvilka ämnen jemväl examinatorier blifvit anställde. Under början af året föreläste han dessutom allmän pathologi och propedeutik, samt förestod den kliniska undervisningen. Obduktioner hafva under hans ledning blifvit verkställde, hvaröfver 4:de och 3:dje klassernas elever uppsatt protokoller och attester. Under tiden från den 1:sta Juni till den 3 Oktober, då han med understöd af allmänna medel vistades utrikes för inhämtande af en närmare kännedom om Veterinär-väsendet, öfvertog Professor Lundberg dessa ämnen. Obduktioner hafva blifvit verkställde å 44 hästar, 2 nötkreatur, 1 får, 3 svin, 19 hundar, 1 katt, 7 höns och 1 papegoja. Professoren *Lundberg*, som vid årets början med understöd af allmänna medel vistades utrikes, föreläste från början af Mars månad till årets slut chirurgi och obstetrik, husdjurs-afvel och skötsel samt Ytterlära, och genomgick de vanligaste operationerna, som företagas å husdjuren, samt handledde eleverne vid dessa operationers verkställande, så ofta hästar för detta ändamål kunde anskaffas. Under Professor Kinbergs vistande utrikes har han dessutom från den 1 Juni till början af Oktober föreläst speciel pathologi och therapi, Veterinär-, Rättsmedicin och Epizootilära, samt under samma tid handhaft den kliniska undervisningen, dervid de äldre eleverne i tur fört sjuk-journaler. Professoren *Dahlström* har föredragit oorganisk och organisk chemi, och handledt eleverne af 1:sta och 2:dra klasserne vid laborationerne, har föreläst fysik, botanik, zoologi och pharmaci, och ledt göromålen uti apoteket. Under Professor Kinbergs bortovaro föredrog han äfven läran om husdjurs-skötseln. Adjunkten *Pehrsson* har uti speciel anatomi och physiologi genomgått: husdjurens myologi, syndesmologi och splanchnologi, hvarvid särskild uppmärksamhet blifvit egnad åt idislarnes digestions-organer; hjernan och ryggmärgen, generations-organerne; från den 1 November: husdjurens osteologi, samt börjat en kurs i hästens topographiska anatomi. Uti allmän anatomi: hudens väfnad; ben-, muskel- och nerv-väfnaderne, hvarvid mikroskopiska præparater blifvit eleverne föreviste; afslutat kursen i veterinär-propedeutik och allmän pathologi. Uti den theoretiska hofbeslags-läran: hofvens mest förekommande abnormiteter, med förevisande af præparater från Inrättningens museum: sjukbeslaget jemte en kort framställning af hofbeslagskonsten hos främmande nationer; har föreståtl dissections-öfningarne, hvilka pågått under Januari till och med April, samt från medlet af Oktober till årets slut, deruti alla klassernas elever deltagit; och derunder hafva blifvit förbrukade: 11 för anatomisalen inköpte och 14 dit inkomne döde hästar, eller tillsammans 25, samt ett större antal hundar och kattor. Dessutom hafva för undervisningen åtskilliga delar af Idislare blifvit inköpte.

I afseende på Inrättningens verksamhet som sjukvårds-anstalt anföres: att under året blifvit vårdade 574 hästar, 15 idislare, 37 hundar och 3 foglar. För erhållande af råd och behandling, utan att å sjukstallarne blifva intagne: 1,319 hästar, 8 idislare, 429 hundar, 20 kattor, 2 svin, 2 kaniner och 3 foglar. Utom Inrättningen hafva af de äldre eleverne under Lärarnes inseende blifvit vårdade: 119 hä-

star, 104 idislare, 22 svin och 48 hundar. Antalet djur, som under året varit föremål för Inrättningens verksamhet har sålunda uppgått till 2,705. Af dessa äro döde: 50 hästar, af hvilka 41 varit vårdade vid Inrättningen och 9 utom densamma; 21 idislare, af hvilka 5 varit vårdade vid och 16 utom Inrättningen; 33 hundar, af hvilka 23 varit vårdade vid och 10 utom Inrättningen; 3 svin, vårdade utom Inrättningen och 1 fogel, vårdad vid Inrättningen. Lika med föregående år har största antalet insjuknade hästar lidit af kolik, och uti denna sjukdom hafva nära ¾ af alla döde hästkreatur störtat. Bland så väl hästar som hundar har bronchitis dernäst talrikast förekommit. Af Rots har endast ett fall förekommit.

Ibland epidemiska sjukdomar hafva hos vid Inrättningen vårdade och förevisade djur förekommit förnämligast rabies och valpsjuka hos hundar; bröstlidanden hos hästar och hornboskap; underlifslidanden till största antalet hos hästar i form af kolik. Af yttre åkommor hafva allmännare förekommit: luxationer hos hästar och hornboskap och ett större antal hofskador hos hästar.

Hälsotillståndet bland husdjuren uti hufvudstaden och dess granskap har under året varit godt.

Instructions-smeden har under året undervisat uti det praktiska af hofbeslagskonsten, och ledt göromålen i Inrättningens smedja.

I allmänhet vitsordas elevernas flit, och mot deras uppförande har ingen anmärkning förekommit.

Angående de å Veterinär-Inrättningen anställde försök, att å kor ympa vaccin, inhämtas af den häröfver förda journal från och med den 19 till och med den 31 Mars, att dessa försök anställdes å 2 kor, hvilka hvardera för dagen förtärde omkring 1 L℔ hö och en kanna gröpe, samt hvardera mjölkade omkring 2 kannor för dagen; att de vaccinerades den 23 medelst inympning på trenne ställen vid basen af spenarne, framifrån och utåt samt baktill och utåt; att den 25 anmärktes å N:o 1 små skorpor efter sticken; att den 27 såren å N:o 1 voro läkta, och att på N:o 2 märktes ömhet och hårdnad, men ingen rodnad på de inympade ställena; att den 29 funnos på N:o 2 blåsor, platta, knappt höjda öfver den omgifvande huden, hvita utan rodnad. — Kon hade under sista dygnet haft lindrig diarrhé; att den 30 hade vaccin slagit an på N:o 2, och funnos i midten af kopporna en hård punkt och deromkring en gul ring — diarrhéet fortfor, och, att den 31 från N:o 2 blifvit upphämtad vaccin ur de på spenarne anslagne koppor. Såren torkade snart sedan vaccin blifvit upphämtad, och efter 8 dagar aflossade skorporna, efterlemnande ett flackt, blankt, hvitt ärr. Ingen minskning i mjölkningen visade sig. Den upphämtade vaccinen, som öfverlemnades af föreståndaren till Sundhets-Collegium, emottogs af Vaccinations-kontoret.

Veterinärskolan i Skara. I den berättelse om Inrättningens verksamhet under 1858, som blifvit genom Direktionen till Collegium aflemnad, anmärkes att, genom föreståndarens under året iråkade sjukdom och död, den fastställda undervisningsplanen måst förändras, då Andre Lektorn *Forssell*, som blifvit till föreståndare förordnad, jemte egna föreläsningsämnen för året: fysik, kemi, botanik och recept-skrifningslära, äfven föreläst föreståndarens ämnen: husdjurssköts el och veterinär-rättsvetenskap jemte farsotsläran, samt bland de praktiska öfningarne ledt göromålen i apoteket, laboratorium, botaniska trädgården, och förrättat de botaniska excursionerne, äfvensom med Adjunkten delat tillsynen öfver den fasta och s. k. kommande och gående praktiken. Någon förändring i undervisningsplanen har äfven orsakats deraf att t. f. Föreståndaren med understöd af allmänna medel under sommarmånaderne besökt England och Skottland för att taga kännedom om dessa länders Veterinäranstalter, under hvilken tid elevernas undervisning i botanik leddes af Lektorn i naturalhistorien vid Skara elementar-läroverk. Adjunkten *Hofling* har föreläst anatomi, fysiologi, kirurgi, speciel pathologi och therapi samt handledt göromålen i anatomisalen och deltagit vid tillsynen öfver sjukvården.

Instructions-smeden har undervisat i det praktiska hofbeslaget de elever, hvilka under terminen genomgått smedjekursen.

Antalet elever som under året begagnat undervisningen har varit större än under de nästföregående och uppgått till 19, af hvilka 7 erhållit fri mat, bostad och ved vid Inrättningen, 5 stipendium af 10 R:dr r:mt hvardera i månaden och de öfrige 7 hafva på egen bekostnad uppehållit sig tills de fått inträda i afgåendes förmåner. Af dessa 19 hafva 2 efter undergången examen vid läseterminens slut erhållit privatanställning såsom Veterinär-praktici, och 6 afgått, för att söka inträde vid Veterinär-inrättningen i Stockholm. Elevernas flit och uppförande hafva med få undantag varit goda, och hafva de donerade stipendiimedlen i vanlig ordning utdelats vid examens slut med 57 R:dr b:ko.

Vid Inrättningen hafva under året varit behandlade: 125 hästar, 12 nötkreatur, 1 får, 2 svin, 9 hundar och 8 kattor, eller tillsammans 157 st. djur. Af dessa hafva 77 blifvit friska, 19 förbättrade, 25 döde, 2 dödade såsom obotlige, 1 dödad på egarens begäran, 2 ankomne döde för att obduceras och 31 dödade för anatomiska öfningar. För erhållande af råd hafva vid Inrättningen blifvit uppvisade: 518 hästar, 31 nötkreatur, 1 får, 2 svin och 9 hundar eller tillsammans 561 st. djur. Utom inrättningen hafva af 5 äldre elever blifvit vårdade: 122 hästar, 101 nötkreatur, 14 svin, 3 hundar och 2 får eller tillsammans 239 st. djur. Dessutom hafva af lärarne under deras tjensteresor blifvit besigtigade och vårdade 847 st. djur. Om till dessa summor läggces 4 sedan förra året qvarstående djur, så uppgår hela antalet af djur som under året varit föremål för inrättningens verksamhet till 1,808. De förekommande sjukdomsformerna hafva uppgått till omkring 50, hvaribland hofskador, ögoninflammationer, kolik och qvarka varit de allmännaste. Några mera allmänt utbredda djursjukdomar hafva icke under året förekommit inom länet, men

spridda fall af mjältbrand, skabb, rotz och sleksot hafva såsom under föregående åren på några få ställen visat sig.

I sammanhang med redogörelsen för de resor, som blifvit af Adjunkten, på grund af förordnande af Konungens Befallningshafvande i Skaraborgs län, företagne, anmärker föreståndaren: Bland dessa resor har den till herrgården Acklinga af den 22 Juli uppdagat ett anmärkningsvärdt förhållande rörande uppkomsten af mjältbrand derstädes. Under hösten 1857 hade ett hästkreatur som dött i mjältbrand blifvit nedgräfdt i en beteshage, något aflägsen från gården, men så vårdslöst att delar af kadavret lågo öfver jord. Då en ny egare tillträdde denna egendom följande år och okunnig om förenämnde dödsfall utsläppt sina hästar på bete i ofvannämnde beteshage blefvo dessa smittade af det döda djuret med den påföljd, att 8 hästar inom få dagar deraf tillsatte lifvet.

Inrättningens boksamling och undervisningsmateriel hafva under året blifvit tillökade i förhållande till de inskränkta tillgångarne. Ett från England anskaffadt godt mikroskop intager häribland främsta rummet.

I afseende på Inrättningens ekonomi omnämnes, att visserligen några af brandsynen ådömda reparationer måst verkställas, men att dylika af behofvet påkallade å sjukstallen och lärohusen ännu äro ofullbordade i saknad af dertill erforderliga tillgångar.

Ibland epidemiska sjukdomar hafva hos vid Inrättningen vårdade och förevisade djur förekommit förnämligast bröstlidanden hos hästar och hornboskap; underlifslidanden, hufvudsakligen i form af kolik, hos hästar; samt af yttre åkommor ett större antal ögonsjukdomar och hofskador hos hästar.

---

b) *Länsdjurläkarnes verksamhet.*

I landsorten hafva länsdjurläkarne inom 20 län, enligt dem meddelade ordres verkställt 205 resor till hämmande och botande af bland husdjuren uppkomne sjukdomar, hvilka på medicinalfonden medfört en kostnad af 8,800 R:dr 69 öre r:mt, enligt följande

Sammandrag af Länsdjurläkarnes rapporter om embetsresor till hämmande och botande af sjukdomar bland husdjuren under år 1858, jemte motsvarande på medicinalfonden anordnade kostnader.

Länen.	Resor för besigtningar.	Katarrhalfeber och qvarka.	Rotz och springorm.	Mjältbrand.	Ekartad långsjuka hos hornboskap.	Skabb.	Sleksot och benskörhet.	Vattuskräck.	Rödsjuka hos svinkreatur.	Klölsjuka.	Rödsot hos Får.	Antal resor.	Summa utgift i R:dr r:mt.	
													R:dr.	öre.
Norrbottens län	—	—	22	—	—	—	—	—	—	—	—	22	1,103	30
Westerbottens d:o	—	—	6	4	—	—	—	—	—	—	—	10	566	62
Jemtlands d:o	—	1	10	—	—	1	—	—	—	—	—	12	608	45
Wester-Norrlands d:o	—	4	17	—	—	—	—	—	—	—	—	21	2,790	34
Gefleborgs d:o	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	295	38
Stora Kopparbergs d:o	—	—	13	1	1	—	—	—	—	—	—	15	689	45
Örebro d:o	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2	46	6
Upsala d:o	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	12	86
Stockholms d:o	1	22	2	1	—	—	—	—	—	—	—	26	351	72
Elfsborgs d:o	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	3	267	41
Skaraborgs d:o	—	—	4	3	—	1	1	—	—	—	—	9	232	1
Östergötlands d:o	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	3	230	74
Calmar d:o	1	—	—	10	—	—	—	—	3	—	—	14	417	83
Jönköpings d:o	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	20	5
Kronobergs d:o	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	14	40
Hallands d:o	2	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	6	107	4
Blekinge d:o	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	104	32
Malmöhus d:o	27	2	9	7	—	—	—	—	—	—	—	45	771	33
Christianstads d:o	3	—	3	—	1	—	—	—	1	—	—	8	152	44
Gottlands d:o	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	18	94
Summa	35	30	95	28	4	6	1	1	5	—	—	205	8,800	69

Förhållandet med afseende å sjukdomar bland husdjuren i landsorterne har, enligt derom till Collegium, dels från Provinciallläkarne, dels från vederbörande djurläkare, inkomne berättelser varit följande:

Hästar. Inom *Norrbottens län* har springorm förekommit på flere ställen inom Neder-Kalix, Öfver-Luleå och Råneå socknar, och af så svår beskaffenhet, att ett större antal hästar måste dödas, för att derigenom förekomma sjukdomens spri-

dande. Provincial-läkaren *Thyselius* anmärker i sin årsberättelse till Sundhets-Collegium: springorm, som i början af året var ganska utbredd, har småningom aftagit, men kan icke anses hafva fullkomligt upphört vid årets slut; och Provincial-läkaren *Waldenström:* springorm bland hästarne fortfar att sprida sig till de fleste församlingar inom distriktet. Inom Neder-Kalix och Neder-Luleå socknar hafva dessutom sjukdomsfall af qvarka förekommit, och inom Piteå socken spridda fall af nässelfeber. I Haparanda angrepos under sommaren flere hästar af knölar i huden, hvilka ansågos vara symptomer af springorm, men vid den undersökning, som på förordnande af Konungens Befallningshafvande anställdes af vederbörande djurläkare befunnos de vara orsakade af insektsstygn. Inom *Westerbottens* län har springorm förekommit inom Löfångers socken, der vid djurläkarens besök 17 st. voro mer eller mindre angripne, och hos en häst, der den öfvergått till rots, af så svår beskaffenhet att djuret måste dödas; inom Degerforss socken voro 19 angripne af springorm och 2 af rotz, hvilka sednare dödades och inom Bjurholms socken voro 15 sjuka, alla af springorm. Läns-djurläkaren *Lundin* anmärker i sin till Collegium afgifna rapport, att de mest framstående orsakerna till springorms-sjukdomens utbredning äro bristande skötsel och klen utfodring under vintren samt att hästarne släppas på bete medan kälen är qvar i jorden; äfven anser han den under sednare årens somrar ihärdiga torkan hafva bidragit. Provincial-läkaren *Lindström* anmärker i sin årsberättelse, att springorm under årets början visat sig inom södra delen af Skellefteå socken, enligt uppgift ditförd från Löfångers socken. Provincial-läkaren *Risberg:* Bland hästar förekom under förra hälften af året ganska allmänt springorm, hvaraf äfven sedan spridda fall visat sig. Provincial-läkaren *Haij:* Springorm har hos hästar i flere socknar förekommit. Provincial-läkaren *Ångström:* Springorm, hvilken i förra årets berättelse omtalades, fortfor äfven under året att visa sig på spridda ställen. Sedan befolkningen derpå blifvit gjord uppmärksam, hafva de sjuka djuren i tid blifvit, oftast med lycklig utgång, behandlade. Djurläkaren *Joh. Andersson* rapporterar, att springorm i hög grad är inrotad inom Nordmalings socken, der före hans besök den 29 Maj 17 hästar måst dödas, 3 dödades vid besigtningen och 45 voro mer eller mindre angripne. Vid förnyadt besök den 1 Aug. hade 6 nya sjukdomsfall inträffat. Inom *Jemtlands* län hafva sjukdomsfall af springorm och rotz förekommit i Hammardahls, Lillhamdahls, Elfros och Sundsjö socknar. Dessutom hafva spridda fall af förkylningsfeber förekommit inom olika socknar. Inom *Wester-Norrlands* län har dels springorm dels rotz förekommit i Borgsjö, Selångers, Själevads och Arnäs socknar; sjukdomen anses ditförd från Nordmalings socken. Samma sjukdomar hafva äfven förekommit inom Gideå, Grundsunda och Björna socknar. På flere ställen måste större och mindre antal hästar dödas, hvilka ansågos obotliga och dessutom bidrogo till smittans spridande. Inom Nora socken störtade en häst utan föregående märkbar sjukdom, och utröntes genom obduktion att dödsorsaken varit lunginflammation. Åtknölar hafva allmänt förekommit inom ett betydligt antal socknar. Inom

Trehörningssjö kapell-församling funnos på en gång 70 st. hästar mer och mindre angripne af sår och knölar, en del symptomer af springorm och de öfrige orsakade af insektstygn. Inom Lycksele socken voro bland 112 besigtigade, 12 angripne af springorm och 2 af rotz, af hvilka sednare en dödades. Inom Borgsjö socken voro 8 hästar angripne af hydrops, i hvilken sjukdom 3 aflidit. Inom *Gefleborgs* län har springorm förekommit med 18 fall i Ofvanåkers, 24 i Jerfsö, 12 i Bergsjö, 15 i Ljusdahls, 12 i Ramsjö och 3 i Skogs socknar. Inom *Stora Kopparbergs* län har springorm förekommit i Mora socken hos 7 hästar af hvilka 2 blefvo såsom obotlige dödade; i Orsa socken 3 sjuka; i Ore socken 7 sjuke, af hvilka en som obotlig dödades; i Wenjams kyrkoby 9 sjuke, af hvilka 2 dödades; i Gagnefs socken 10 sjuke, af hvilka 5 dödades; i Floda socken 3 sjuke; i Åhls socken 3 sjuke, af hvilka 2 dödades; i Kopparbergs socken en sjuk, som dödades; i Rättviks socken 3 sjuke; i Lima socken 10 sjuke och i Garpenbergs socken en sjuk. Inom *Wermlands* län hafva inga tjensteresor förekommit, men Läns-djurläkaren *Sundberg* uppgifver i sin årsrapport, att han under året behandlat 273 st. hästar, och att de öfvervägande sjukdomarna varit: qvarka, katarrh, digestionsfel och hältor. Inom *Örebro* län har rotz förekommit i Askersunds socken (Djurläkaren *Staberg*). Inom *Upsala* län har i Litslena socken bröstlidande förekommit hos hästar, af hvilka 2 dogo Inom *Stockholms* län har lungröta förekommit i Wassunda, Norrsunda, Husby, Knifsta och Odensala socknar. Af 17 sjuke tillfrisknade 15 och 2 dogo (Djurläkarne *Wickström* och *Fernström*). Mjältbrand har förekommit inom Wahlö socken, och blefvo de af denna sjukdom angripne hästar dödade och nedgräfde. Några fall af rotz hafva förekommit inom Wada och Angarns socknar, och inom den sednare flere fall af qvarka. Inom *Södermanlands* län har rotz och springorm sporadiskt förekommit. Inom *Elfsborgs* län har springorm förekommit i Floby socken. Inom *Skaraborgs* län har mjältbrand förekommit omkring Fahlköping, i hvilken sjukdom 8 hästar störtat, men sedan t. f. Läns-djurläkaren *Hofling* på Konungens befallningshafvandes ordres besökt de af sjukdomen angripne ställen och vidtagit nödiga åtgärder upphörde sjukdomen (Provincialläkaren *Neuman* och Djurläkaren *Hofling*). Skabb har förekommit inom flere socknar. Rotz inom Ledsjö socken och vid egendomen St. Bjurum, der 2 hästar måste dödas. Inom *Östergöthlands* län hafva för rotz misstänkta sjukdomsfall förekommit i St. Pehrs socken. Inom Åtvidabergs läkare-distrikt förekom i början af året allmänt godartad qvarka samt spridda fall af kolik (Distrikts-läkaren *Fornmark*). Inom *Calmar* län hafva hastiga dödsfall inträffat i Böda socken, men dödsorsaken kunde ej utrönas efter kadavren voro nedgräfda då djurläkaren ankom till stället (*Ådén*). Inom *Jönköpings* län har rotz sporadiskt förekommit (*Lindqvist*). Provinciallläkaren *Bråkenhjelm* anmärker, att qvarka är en inom Ekesjö distrikt allmän sjukdom. Inom *Hallands* län har rotz förekommit i Laholm, Getinge och Emlöfs socknar, och måste några såsom obotlige dödas. Qvarka har förekommit inom Wassna, Söndrums och Elmlöfs socknar (*Eriksson*). Inom *Blekinge* län har skabb förekommit hos ett större antal hästar, och anses orsaken till sjukdomen hafva varit dåligt foder och bristande

snygghet (*Sandström*). Distrikts-läkaren *Rydberg* uppgifver i sin berättelse, att qvarka under sommaren förekommit inom Rönneby distrikt. Inom *Christianstads* län har rotz och springorm sporadiskt förekommit, och hafva några såsom obotlige blifvit dödade. Skabb har förekommit på flere ställen. Några nummerhästar vid Kongl. Skånska Husar-regementet hafva varit angripne af qvarka. Inom *Malmöhus* län har rotz förekommit i Odenslöfs, Uppåkra, Gäddelöfs, Könsinge och Grönby socknar samt vid Säbyholm der af 8 insjuknade 5 måste såsom obotlige dödas. I Hammarlunda hafva flere hästar varit angripne af qvarka. Djurläkarne hafva på Konungens Befallningshafvandes ordres verkställt besigtningar dels å marknader, dels å andra ställen, som varit för sjukdom misstänkte.

Hornboskap. Inom *Jemtlands* län har skabb förekommit i Kalls socken, och dessutom några fall af inflammationer i jufret hos kor. Inom *Stora Kopparbergs* län och Jerna socken förekommo digestionslidanden med stark afmagring, hvaraf flere kreatur afledo. Vid obduktion anmärktes svullnad under buken, och när buk-kaviteten öppnades var den fylld med vatten. Orsaken till sjukdomen ansågs vara klen utfodring och bristande skötsel. Inom *Wermlands* län har Läns-djurläkaren *Sundberg* enligt aflemnad rapport under året behandlat 208 st. hornboskap, och hafva de öfvervägande sjukdomarne varit: hufvudsjuka, digestionsfel, blodpinkning, lindrigare klöfsjuka, svåra förlossningar eller prolapsus uteri och några fall af bröstlidande. I Nors socken förekommo under November och December kokoppor, ehuru icke äkta. Inom *Örebro* län har Läns-djurläkaren *Fernström* af Konungens Befallningshafvande blifvit beordrad att afresa till Hackvads och Edsbergs församlingar för att undersöka förhållandet med en der uppgifven sjukdom bland hornboskapen. Ehuru alla uppvisade kreatur befunnos vara friska förklarade en qvacksalvare, att de med svart färg voro sjuka, hvilket skulle bevisas deraf, att munnens slemhinna var svart. Inom *Stockholms* län har mjältbrand förekommit i Wahlö och Börstils socknar. Å öarne Adelsö och Björkö hafva en oxe och en ko, hvilka måste dödas, blifvit bitne af en galen hund. Provincial-läkaren *Rydberg* uppgifver i sin årsberättelse, att inom Sorunda socken koppsjukdom förekommit hos 2 kor. Kopporna voro vid Provincialläkarens ditkomst för gamla, för att från dem hämta vaccin, och något vidare utbrott af sjukdomen förspordes ej. Inom *Elfsborgs* län och Marks härad hafva 39 st. kreatur varit mer och mindre angripne af benskörhet och rheumatisk lamhet, af hvilka ett dödt. Inom *Skaraborgs* län och Åsleds socken, hufvudsakligen på egendomen Kjelleberg och kringliggande trakt utbröt sleksot bland kreaturen, hvilken sjukdom framkallats af klen och dålig utfodring samt bristande skötsel. Sjukdomen visade sig icke smittsam, men då alla kreaturen voro utsatta för samma orsaker, voro de äfven af densamma angripne. Inom Wånga socken utbröt mjältbrand bland hornboskapen under September och Oktober, och hade 4 menniskor, hvilka varit behjelpliga vid hudaftagning, blifvit smittade, af hvilka en afled å lasarettet i Fahlköping. Inom *Östergöthlands* län och Åtvidabergs läkare-distrikt har förekommit godartad blodpissning hos hornboskapen, och på hösten trumsjuka, förstoppning och diarrhé (Di-

strikts-läkaren *Fornmark*). Inom *Calmar* län har mjältbrand förekommit vid Torparegärde, inom några socknar af norra och södra Möre härad, Arby, Böda, Pinnekulla, Persnäs, Ljungby, Köpings och Dörby socknar. Inom Hallstorps och Woxtorps socknar flere sjukdoms- och dödsfall, och ansågs orsaken vara kalfningsfeber, till följe af digestionslidanden. I Gräsgärde by voro 34 nötkreatur angripne af sleksot; af 11 kor voro 6 i högre grad angripne af rheumatiska och artritiska lidanden, af hvilka 2 till den grad ledo af uppsvällning i ryggraden, att total korslamhet inträdt och hvaraf den ena så hastigt angripits, att den måste i vagn föras från betet. Å Leckeby egendom i Åby socken ledo 5 st. vackra race-kor af flere olika hältor; äfven förekom sleksot. Å Kranklösa voro af 19 kor de fleste angripne af sleksot. Inom Arby och Ljungby socknar flere kor angripne af sleksot, artritis och benskörhet. Inom Söderåkra, Köpings, Persnäs, Dörby, Böde och Madesjö socknar sjukdomsfall af katarrhalfeber och benskörhet. Inom Gerdslösa socken flere äldre och yngre boskapskreatur döde af karbunkelsjuka (Djurläkarne *Ådén* och *Klefbom*). Inom *Jönköpings* län och Wrigstads Provincialläkare-distrikt har en qviga blifvit biten af en galen hund, och aflidit i fullt utbildad rabies (*Hæffner*). Djurläkaren *Lindqvist* rapporterar, att han i Mulseryds socken funnit samma fördom rådande i afseende på den mörka färgen å munnens slemhinna hos kreatur med svart färg, som inom några socknar af Örebro län. Inom *Malmöhus* län har benskörhet förekommit bland hornboskapen i Hvellinge. Katarrhalfeber har förekommit inom Stehags socken, och hafva af 11 sjuka 4 måst slagtas (*Ekberg*). Inom *Gottlands* län och Heids socken har mjältbrand förekommit bland hornboskapen, och hafva 10 aflidit. Stark värme och brist på vatten anses vara orsaken (*Sundblad*).

Svinkreatur. Inom *Wermlands* län har Läns-djurläkaren *Sundberg* under året behandlat 23 st. svinkreatur, och hafva förekommande sjukdomar varit: lindriga antraxformer, lunginflammation och klöfsjuka. Inom *Stockholms* län och Adelsö socken har en galen hund bitit ett svinkreatur, som deraf dog. Inom *Elfsborgs* län och Frendefors socken hafva sjukdomar bland svinkreatur förekommit, dock endast sporadiskt (Provincial-läkaren *Kjellberg*). Inom *Östergöthlands* län och Åtvidabergs läkaredistrikt hafva under sommaren flere fall af rosfeber och mjältbrandsartade sjukdomar hos svinkreatur förekommit, hvaraf några aflidit (Distrikts-läkaren *Fornmark*). Inom *Calmar* län och Madesjö socken dogo inom en månad 30 st. 8 à 10 månaders gamla svinkreatur, och ansågs dödsorsaken hafva varit ros eller skarlakansfeber (*Ådén*). Inom *Kronobergs* län och Öja socken angrepos under sommaren många svinkreatur af den i länet ofta gångbara mjältbrandsartade fläckfebern (*Fahlström*). Inom *Jönköpings* län och Wrigstads Provincialläkare-distrikt har en sugga blifvit biten af en galen hund, och aflidit i fullt utbildad rabies (Provincialläkaren *Hæffner*). Inom *Blekinge* län och Rönneby Läkare-distrikt hafva under sommarmånaderna svinkreaturen på många ställen varit angripne af rödsot (Distrikts-läkaren *Rydberg*). Inom *Christianstads* län och Fjelkinge socken har brandig halsfluss förekommit bland svinkreaturen. Inom *Gottlands* län och Hejds socken har ett svinkreatur aflidit af mjältbrand (*Sundblad*).

Hundar. Inom *Wermlands* län har Läns-djurläkaren *Sundberg* under året behandlat 19 st. hundar, af hvilka största antalet lidit af katarrhalfeber (valpsjuka) och utslagssjukdomar. Inom *Stockholms* län och öarne Adelsö och Björkö hafva flere hundar blifvit smittade genom bett af en kringstrykande galen hund, och måste dödas. Alla på dessa öar befintlige hundar besigtigades, och anbefallde deras egare att förse dem med nosgrimma (*Hedvall*). Inom *Elfsborgs* län hafva enstaka fall af rabies canina förekommit (Provincialläkaren *Elmlund*). Inom *Skaraborgs* län och Fahlköpings, Karleby och Åsleds socknar förekommo under våren sjukdomsfall af rabies canina (Provincialläkaren *Neuman*). Inom *Jönköpings* län och Bankeryds samt Wrigstads socknar hafva sjukdomsfall af rabies förekommit. Inom *Malmöhus* län och Landskrona stad förekommo under December sjukdomsfall af Stille wüth.

Får. Inom *Wermlands* län har Läns-djurläkaren *Sundberg* behandlat 46 st. och hafva bland dem förekommande sjukdomar varit: trumsjuka, mångfållsförstoppning och rötsjuka. Inom *Östergöthlands* län och Åtvidabergs Läkare-distrikt hafva flere fall af kringsjuka hos fåren förekommit (Distrikts-läkaren *Fornmark*). Inom *Calmar* län och Berga sätesgård af Högsby socken dogo 2 tackor hastigt, och utröntes genom obduktion, att dödsorsaken varit rosartad mjältbrandssjukdom, men anledning till smitta förefanns icke. Återstående 120 äldre får och 60 års-lam ledo till större delen af katarrh (*Ådén*).

Sedan uti det för Veterinär-inrättningarne i Stockholm och Skara den 20 Juni 1855 utfärdade nådiga Provisoriska Reglemente blifvit stadgadt, att dessa Reglementen borde lända till underdånig efterrättelse intill slutet af 1858, före hvilken tids utgång och efter inhämtande af Direktionernes för nämnde inrättningar yttranden, Sundhets-Collegium hade att till Kongl. Maj:t inkomma med förslag till sådane ändringar eller tillägg uti samma reglementen, hvartill den under tiden vunna erfarenhet kunde föranleda, samt Collegium med anledning häraf under den 29 Mars samma år erinrat Direktionerne att yttranden i berörde hänseenden afgifva; så emottog Collegium den 30 derpå följande Oktober från Direktionen för Veterinär-inrättningen i Skara förslag till nytt reglemente för denna inrättning, men deremot från direktionen för Veterinär-inrättningen i Stockholm hemställan att, för vinnande af ytterligare erfarenhet i ämnet, det Provisoriska reglementet, i hvad det angår denna inrättning måtte fortfarande intill 1859 års slut lända till efterlefnad, utan annan förändring än att sista punkten af § 9, enligt hvilken en af lärarne skall föra Inrättningens räkenskaper, borde erhålla den lydelse, att föreståndaren må hos Direktionen till räkenskapsförare föreslå lämplig person. Med anledning häraf tillstyrkte Collegium i underdånig skrifvelse af den 15 November nådigt bifall till det af Direktionen för Veterinär-inrättningen i Stockholm begärda uppskof med det definitiva reglementets utfärdande, dock så att förslaget dertill borde vara till Kongl. Maj:t inlemnadt före

Juni månads utgång 1859, på det att Kongl. Maj:t måtte blifva i tillfälle att innan Rikets Ständer samma år sammanträda, pröfva och fastställa detta reglemente, helst detsamma i vissa delar möjligen torde komma att föranleda nådig proposition om ändringar uti och tillägg till gällande stater, och hemställde tillika i underdånighet, att, då båda Veterinär-inrättningarnes reglementen synas böra stå i närmaste öfverensstämmelse med hvarandra, Kongl. Maj:t täcktes medgifva enahanda uppskof med anmälan till nådig pröfning af det från Direktionen för Veterinär-inrättningen i Skara till Collegium inkomna förslag. I bref af den 3 Dec. 1858 har Kongl. Maj:t lemnat nådigt bifall till hvad Collegium i underdånighet hemställt, med befallning att de Provisoriska reglementen skulle lända till efterrättelse.

Utom Professoren *Lundberg*, som i början af året återkom från en resa till utlandet, hafva under året, så väl Föreståndaren för Veterinär-inrättningen i Stockholm, Professoren *Kinberg*, som Föreståndaren för Veterinär-inrättningen i Skara, Lektor *Forssell* med understöd af allmänna medel företagit resor i främmande länder.

INNEHÅLL.

Sid.

1. Kongl. Sundhets-Collegii embets-verksamhet . . . . . 1.

2. Summarisk öfversigt af Medicinalfondens utgifter och inkomster 3.

3. Öfversigt af allmänna helsovården i riket . . . . . 7.

A. *Läkare-personal, distrikter och stationer* . . . . . 7.

B. *Sammandrag af läkarnes embetsberättelser om medicinsk topografi och endemiska sjukdomar* 9.

Haparanda 9; — Örnsköldsvik 9; — Fryksdal 10; — Ramnäs 10; — Falköping 11; — Stranda 11.

C. *Sammandrag af läkarnes embetsberättelser om under året gängse sjukdomar* . . . . . 13.

a) Tabell öfver embetsresor för sjukvård och utgiften derför 13; — antal fattige sjuke, som erhållit fria medikamenter på medicinalfonden 14; — Vikarierande och biträdande läkare 15.

b) Öfversigt af *Väderleken* 16; — *Årsväxten* 17; — *Helsotillståndet* 18; — Smittkoppor 18; — Vattenkoppor 24; — Skarlakansfeber 25; — Messling 29; — Kikhosta 30; — Påssjuka 31; — Strypsjuka 32; — Diphteritis 33; — Inflammatoriska och katarrhala febrar 33; — Gastriska och nervösa febrar 35; — Hjernfeber 40; — Kolera 47; — Rödsot 58; — Diarrhé 66; — Frossa 68; — Gulsot 74; — Tabell öfver sjuke vid jernvägsbyggnaden 75; — Skjörbjugg 76; — Böld er och fulslag 76; — Syphilis 76; — Elephantiasis 76; — Kroniska hudsjukdomar 81; — Smittosam ögonsjukdom 81; — Bitne af galne hundar 82; — Mjeltbrandsböld 83; — Epidemisk sinnessjukdom 83.

c) Allmän återblick på helsotillståndet i riket 86.

4. Skyddskoppympningen . . . . . 92.

a) Tabell öfver ympningen i särskilda län 92; — *b*) Vaccinationsdepoternas verksamhet 100; — *c*) Belöningar för verkställd vaccination 103; — Anslaget för vaccinationens befrämjande 104.

5. Sammandrag af rapporter från Civila sjukvårdsinrättningar . . . 105.

A. *Länslasaretter och Kurhus* . . . . . 105.

B *Hospital* . . . . . 109.

Utdrag af General-direktörens inspektionsberättelse 113; — Göteborg 113; — Lund—Malmö 116.

C. *Serskilde sjukvårds- och välgörenhets-anstalter* . . . . . 119.

a) Akademiska sjukhuset i Upsala 119; — *b*) Serafimerordens-Lasarettet 119; — *c*) Provisoriska sjukhuset 120; — *d*) Fabrikssjukhuset 120; — *e*) Stockholms sjömanshus 121; — *f*) Diakonissanstaltens sjukhus 121; — *g*) Danvikz enkehus och hospital 121; — *h*) Sabbathsbergs fattighusinrättning 121; — *i*) Drottninghuset 122; — *k*) Gymnastiskt-Ortopediska Institutet 122; — *l*) Gymnastiska-Central-Institutet 122; — *m*) Gymnastiska Institutet å söder 123; — *n*) Allmänna Elektricitets-anstalten 123; — *o*) Allmänna Barnhuset 123; — *p*) Ammeskaffningskontoret 125; *q*) Allmänna Barnbördshuset 126; — *r*) Barnbördshuset Pro Patria 127; — *s*) Barnbördshuset i Lund 128; — *t*) Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset i Götheborg 129.

Sid.

D. *Helsobrunnar och Bad* . . . . . 130.

Sånga brunn 131; — Sundsvalls vattenkur 131; — Adolfsberg 131; — Loka 132; — Porla 132; — Sätra 133; — Södertelje 133; — Norrtelje 133; — Bie 134; — Gustafsberg 134; — Marstrand 135; — Strömstad 136; — Lund 137; — Medevi 137; — S:t Ragnhild 139; — Södra Wi 140; — Lannaskede 140; — Ronneby 141; — Ramlösa 143; — Tabell öfver behandlade sjukdomar 144.

E. *Sjukvården vid Fängelserna* . . . . . 147.

6. Sammandrag af rapporter om de å rikets samtliga offentliga sjukinrättningar vårdade veneriske sjuke . . . . . 148.

7. Helso- och sjukvården vid arméen och flottan . . . . . 155.

a) *Sammandrag af rapporter om Beväringsmönstringarne* . . . . . 156.

b) *Sammandrag af rapporter rörande sjukvården vid armén* . . . . . 164.

Garnisonssjukhuset i Stockholm 164; — Kadett-corpsen 176; — Garnisonen i Götheborg 177; — Wendes Artilleri-kommendering i Christianstad 177; — Garnisons-kompagniet i Landskrona 177; — Kronprinsens Hussarer 177; — Arméens och Beväringsmanskapets vapenöfningar 180; — Öfningslägret å Axevall 187; — Fästningarne Carlsborg, Carlsten och Waxholm 194.

c) *Sammandrag af rapporter rörande sjukvården vid flottan* . . . . . 196.

Carlskrona station 198; — Stockholms station 201; — Götheborgs depot 201; — Fregatten Eugenie 201; — Corvetten Jarramas 201; — Corvetterna Chapman, Orädd, Svalan m. fl. 202.

d) *Sammandrag af rapporter rörande revaccination vid arméen och flottan* . . . . . 203.

e) *Andra ärenden rörande helso- och sjukvården* . . . . . 204.

Förändringar inom läkare-korpsen vid armén och flottan 204; — Pensionärer och stipendiater 205; — Förordnade extra läkare 205.

8. Sammandrag af läkarnes embetsberättelser om medicolegala förrättningar . . . . . 207.

Domstolsremisser i medicolegala frågor 215.

9. Undervisningen vid Carolinska Medico-Chirurgiska Institutet . 216.

10. Understöd till vetenskapliga utrikes resor . . . . . 222.

11. Apotheksväsendet . . . . . 223.

a) Den Farmaceutiska undervisningen 223; — *b)* Apothekens antal och tillstånd 223; — *c)* Tillkomne nya apothek och stadfästelse-privilegier 225; — *d)* Medicinal-taxan 226; — *e)* Handeln med arsenik 226.

12. Barnmorskeväsendet . . . . . 227.

a) Undervisningen 227; — Barnmorskornas verksamhet 227; — Instrumentalförlossningar 233.

13. Veterinärväsendet . . . . . 235.

a) Undervisningen 235; — *b)* Länsdjurläkarnes verksamhet 239; — Tabell öfver embetsresor och utgifter 240; — Allmännast förekommande sjukdomar hos hästar 240; — Hornboskap 243; — Svinkreatur 244; — Hundar 245; — Får 245.

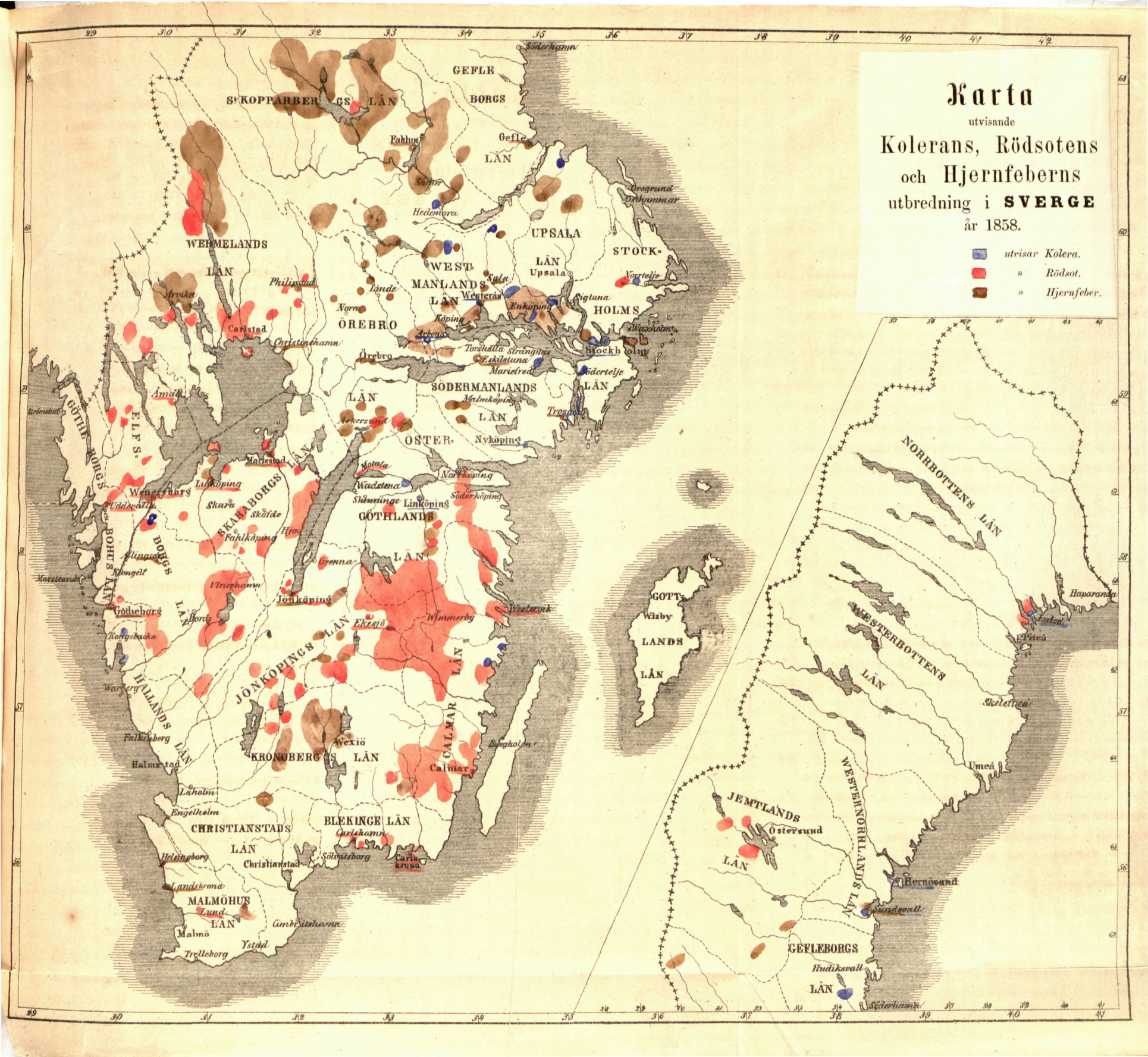
Karta
utvisande
Kolerans, Rödsotens
och Hjernfeberns
utbredning i SVERGE
år 1858.
utvisar Kolera.
» Rödsot.
» Hjernfeber.
GEFLE BORGS LÄN
St KOPPARBERGS LÄN
WERMELANDS LÄN
WEST-MANLANDS LÄN
UPSALA LÄN
STOCK-HOLMS LÄN
ÖREBRO LÄN
SÖDERMANLANDS LÄN
ÖSTER-GÖTHLANDS LÄN
SKARABORGS LÄN
ELFS-BORGS LÄN
GÖTHE BORGS LÄN
BOHUS LÄN
HALLANDS LÄN
JÖNKÖPINGS LÄN
KRONOBERGS LÄN
CALMAR LÄN
CHRISTIANSTADS LÄN
BLEKINGE LÄN
MALMÖHUS LÄN
GOTT-LANDS LÄN
NORRBOTTENS LÄN
WESTERBOTTENS LÄN
WESTERNORRLANDS LÄN
JEMTLANDS LÄN
GEFLEBORGS LÄN
Söderhamn
Gefle
Fahlun
Hedemora
Gregrund
Östhammar
Upsala
Sala
Westerås
Enköping
Sigtuna
Norrtelje
Waxholm
Stockholm
Södertelje
Trosa
Nyköping
Malmköping
Eskilstuna
Torshälla
Strängnäs
Mariefred
Köping
Arboga
Linde
Nora
Philipstad
Arvika
Carlstad
Christinehamn
Örebro
Åmål
Strömstad
Ackersund
Mariestad
Motala
Wadstena
Norrköping
Söderköping
Linköping
Skenninge
Wenersborg
Lidköping
Skara
Skofde
Fahlköping
Hjo
Grenna
Jönköping
Ulricehamn
Gotheborg
Borås
Kongsbacka
Warberg
Falkenberg
Halmstad
Laholm
Engelholm
Helsingborg
Christianstad
Sölvitsborg
Carlskrona
Carlshamn
Landskrona
Lund
Malmö
Trelleborg
Ystad
Cimbritshamn
Wexiö
Calmar
Borgholm
Ekesjö
Wimmerby
Westervik
Wisby
Haparanda
Luleå
Piteå
Skelefteå
Umeå
Hernösand
Sundsvall
Hudiksvall
Östersund